

ΜΕΛΕΤΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ
ΦΙΛΙΚΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

unicef
for every child

coram
international

 Terre des hommes
Αρωγί των παιδιών παγκοσμίως

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ 1

6

ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

1. Εισαγωγή	7
2. Μεθοδολογία	8
3. Νομοθεσία σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο	10
4. Το ελληνικό σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων	12
5. Στοιχεία για τα παιδιά σε σύγκρουση με το νόμο, τα παιδιά-θύματα και τα παιδιά-μάρτυρες	13
6. Πολιτική και στρατηγική	23
7. Ενημέρωση των παιδιών για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	26

ΜΕΡΟΣ 2

27

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

1. Νομοθεσία σχετικά με τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο	28
2. Το Δικαστήριο Ανηλίκων	29
3. Αστυνομία	30
4. Εισαγγελέας	33
5. Το Δικαστικό Σώμα	34
6. Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής (Υπηρεσία Επιμελητών ανηλίκων)	36
7. Νομική βοήθεια	40

ΜΕΡΟΣ 3

44

ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

1. Δικαιώματα του παιδιού στο αστυνομικό τμήμα	46
2. Δικαιώματα του παιδιού κατά τη διάρκεια της έρευνας (προδικασία)	48
3. Αποχή από την ποινική δίωξη	49
4. Ποινική δίωξη	51
5. Οιονεί αποχή από την ποινική δίωξη	52
6. Προσωρινή Κράτηση	54
7. Η διαδικασία της δίκης	56
8. Θεραπευτικά και αναμορφωτικά μέτρα	58
9. Η χρήση του μέτρου της κράτησης	61

ΜΕΡΟΣ 4

62

ΠΑΙΔΙΑ-ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ-ΜΑΡΤΥΡΕΣ

1. Νομοθεσία σχετικά με τα παιδιά-θύματα και παιδιά-μάρτυρες	63
2. Προκλήσεις σε σχέση με τα παιδιά-θύματα και τα παιδιά-μάρτυρες	65
(α) «Σπίτια του Παιδιού»	65
(β) Επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις παιδιών-θυμάτων	67
(γ) Καθυστέρηση	68
(δ) Κατακερματισμός υπηρεσιών	68
(ε) Έλλειψη χώρων φιλικών προς τα παιδιά	68
(στ) Έλλειψη διασύνδεσης μεταξύ του αστικού και του ποινικού δικαιοσύνης συστήματος	68
(ζ) Παραβιάσεις δεδομένων	69

ΜΕΡΟΣ 5

71

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ-ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΡΟΜΑ

Ειδικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά-πρόσφυγες,
μετανάστες και Ρομά

72

ΜΕΡΟΣ 6

75

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

1. Συμπέρασμα 76
2. Συνολικές συστάσεις 77

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

82

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

1. Εισαγωγή 83
2. Όροι και έννοιες 84
3. Διεθνή πρότυπα και κανόνες για τη δικαιοσύνη ανηλίκων 85
4. Ανάπτυξη του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στην Ελλάδα 86
5. Στατιστικά στοιχεία 88
6. Η φύση του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων 97
7. Οι φορείς του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων 98
8. Η απονομή της δικαιοσύνης 103
9. Πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων 104
10. Η ηλικία ποινικής ευθύνης 106
11. Διαδικασία στο αστυνομικό τμήμα 107
12. Διαδικαστικές απαιτήσεις για τον/ την Εισαγγελέα 110
13. Η διαδικασία της δίκης 114
14. Εκπαιδευτικά και αναμορφωτικά μέτρα 116
15. Παιδιά-θύματα και παιδιά-μάρτυρες 120
16. Συμπέρασμα 126
Βιβλιογραφία 127

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα μελέτη υποστηρίχθηκε από το γραφείο της UNICEF στην Ελλάδα και το Υπουργείο Δικαιοσύνης και εκπονήθηκε από την Coram International με την υποστήριξη της Terre des Hommes Hellas. Τη συγγραφή της μελέτης ανέλαβε η καθηγήτρια Carolyn Hamilton και υποστηρίχθηκε από την Rosalie Lord από την Coram International, την Αντιγόνη Αγγελάκη και την Ευδοκία Κουβαρά από το γραφείο της UNICEF στην Ελλάδα, την Παναγιώτα Κανελλοπούλου και τη Δήμητρα Μουστάκα καθώς επίσης και την Κορίνα Χατζηνικολάου και την Αικατερίνη Τσαποπούλου από την Terre des Hommes Hellas.

Η UNICEF ευχαριστεί όλα τα μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής για την παρούσα μελέτη, τα οποία ορίστηκαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, τη Βοηθό Συνήγορο για τα Δικαιώματα του Παιδιού και το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη για την εποπτεία της μελέτης καθώς και όλους τους φορείς που συμμετείχαν στη συλλογή δεδομένων για τον πολύτιμο χρόνο τους, τις πληροφορίες, τα στατιστικά και τις επισημάνσεις τους σε όλα τα σχετικά ζητήματα για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΠΛΑΙΣΙΟ
ΚΑΙ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ

1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης με πολλούς τρόπους, μεταξύ άλλων όταν έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο. Η εξεύρεση του καλύτερου τρόπου αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας αποτελεί πρόκληση για όλες τις κυβερνήσεις, οι οποίες πρέπει να βρουν τη σωστή ισορροπία μεταξύ της προστασίας της κοινωνίας και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, ως εξελισσόμενου, εκπαιδευόμενου ανθρώπου που είναι ακόμη ανοιχτός σε θετικές επιρροές κοινωνικοποίησης».¹

Στην προσπάθεια να αντιμετωπίσουν αυτό το δίλημμα, τα κράτη ενθαρρύνονται να υιοθετήσουν ένα σύστημα δικαιοσύνης «φιλικό προς τα παιδιά». Δεν είναι δυνατόν να βρεθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός ή, στην πραγματικότητα, ένας συγκεκριμένος ορισμός της έννοιας «φιλικό προς τα παιδιά». Μπορεί, ωστόσο, να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει δύο έννοιες: την πλήρη εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ) σχετικά με τα δικαιώματα δίκαιης δίκης που περιέχονται στα άρθρα 37 και 40, καθώς και άλλων διεθνών προτύπων, ιδίως των ελάχιστων προτύπων και κανόνων του ΟΗΕ για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων,² και την παροχή μιας σειράς στρατηγικών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προσαρμογή των νομικών διαδικασιών στις ιδιαίτερες συνθήκες στις οποίες εμπλέκεται το παιδί.³

Σε περιφερειακό επίπεδο, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει ορίσει τη «φιλικότητα προς τα παιδιά» στις κατευθυντήριες γραμμές που έχει εκδώσει για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη,⁴ ως «δικαιοσύνη που είναι προσβάσιμη, κατάλληλη για την ηλικία, γρήγορη, επιμελής, προσαρμοσμένη και επικεντρωμένη στις ανάγκες και τα δικαιώματα του παιδιού, με σεβασμό των δικαιωμάτων του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων στη δίκαιη δίκη, στη συμμετοχή και στην κατανόηση της διαδικασίας, στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και στην ακεραιότητα και αξιοπρέπεια».⁵

Η παρούσα έκθεση εξετάζει τη φιλικότητα του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης προς τα παιδιά στην Ελλάδα και παρουσιάζει τα συνολικά ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης σχετικά με τη δικαιοσύνη ανηλίκων, τα παιδιά θύτες καθώς και τα παιδιά-θύματα και μάρτυρες καθώς και σαράντα εννέα (49) ποιοτικών συνεντεύξεων με επαγγελματίες που εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων, όπως η αστυνομία, οι Εισαγγελίες Ανηλίκων, δικηγόροι υπεράσπισης παιδιών, δικαστικοί/ές λειτουργοί, επιμελητές/τριες ανηλίκων, επαγγελματίες από τα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας των Παιδιού «Σπίτια του Παιδιού», ΜΚΟ, δημόσιοι/ες υπάλληλοι, γονείς και παιδιά που έχουν έρθει σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης. Αξιοποιώντας το υλικό, αναλύονται τα δυνατά σημεία και τα κενά του υφιστάμενου ελληνικού συστήματος ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων, συγκρίνονται με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα και διατυπώνονται συστάσεις για τη βελτίωση του εθνικού νομικού και κανονιστικού πλαισίου της δικαιοσύνης ανηλίκων. Η παρούσα έκθεση δεν επιδιώκει να καλύψει όλα τα ζητήματα που παρατίθενται στην εκτενέστερη βιβλιογραφική επισκόπηση, η οποία προσαρτάται ως Παράρτημα στην παρούσα, αλλά επικεντρώνεται στους σημαντικότερους τομείς προκλήσεων.

¹ Συγγραφέας(-εις): Κοινοβουλευτική Συνέλευση Προέλευση - Συζήτηση της Συνέλευσης στις 27 Ιουνίου 2014 (27η συνεδρίαση) (βλ. έγγρ. 13511, έκθεση της Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας και Αειφόρου Ανάπτυξης, με εισηγητή τον πρόεδρο της Επιτροπής: Stefan Schennach, και έγγρ. 13547, γνωμοδότηση της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, εισηγητής: Kristien Van Vaerenbergh). Κείμενο που εγκρίθηκε από τη Συνέλευση στις 27 Ιουνίου 2014 (27η συνεδρίαση), διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XM-L2HTML-en.asp?fileid=21090&lang=en>

² Αυτό περιλαμβάνει τους Πρότυπους Ελάχιστους Κανόνες Απονομής Δικαιοσύνης (Κανόνες του Πεκίνου), τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την Πρόληψη της Νεανικής Παραβατικότητας (Κατευθυντήριες Γραμμές του Ριάντι), τους κανόνες για την προστασία των ανηλίκων που στερούνται της ελευθερίας τους- τις κατευθυντήριες γραμμές για τη δικαιοσύνη σε θέματα που αφορούν παιδιά-θύματα και μάρτυρες εγκλήματος και τις κατευθυντήριες γραμμές για τη δράση σχετικά με τα παιδιά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης

³ Βλέπε CRIN, <https://archive.crin.org/en/guides/legal/child-friendly-justice-and-childrens-rights/examples-child-friendly-justice-practices.html>

⁴ Συμβούλιο της Ευρώπης, Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, 2010, σ. 17, <https://rm.coe.int/16804b2cf3>.

⁵ Συμβούλιο της Ευρώπης, Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, 2010, <https://rm.coe.int/16804b2cf3>.

2

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκαν μεικτές μέθοδοι για τη συλλογή δεδομένων. Η μελέτη βασίστηκε σε ένα φάσμα πηγών δεδομένων και μεθόδων συλλογής δεδομένων για να διασφαλιστεί η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων, να προωθηθεί η αμεροληψία και να διασφαλιστεί ότι η μελέτη βασίστηκε στις πληρέστερες δυνατές και σχετικές πληροφορίες. Οι μέθοδοι συλλογής δεδομένων στις οποίες στηρίχθηκε περιλάμβαναν την επισκόπηση δευτερογενών δεδομένων των εθνικών νόμων, πολιτικών, σχεδίων δράσης, υφιστάμενων εκθέσεων σχετικά με την πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη στην Ελλάδα, ποιοτικές συνεντεύξεις⁶ για να κατανοηθεί ο βαθμός στον οποίο το σύστημα δικαιοσύνης είναι φιλικό προς τα παιδιά στην πράξη και, στο βαθμό που ήταν δυνατόν, συλλογή δευτερογενών ποσοτικών δεδομένων και ανάλυση για να προσδιοριστεί ο βαθμός στον οποίο τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης.

Τα ποσοτικά δεδομένα χρησιμοποιήθηκαν για να παράσχουν περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών στο σύστημα δικαιοσύνης. Η αρχική συλλογή δεδομένων που ολοκληρώθηκε με την επισκόπηση της βιβλιογραφίας έδειξε ότι η συλλογή δεδομένων στο πλαίσιο του συστήματος δικαιοσύνης ανήλικων δείχνει να είναι σποραδική και διάσπαρτη. Τα ποιοτικά δεδομένα διευκόλυναν την πιο βαθιά κατανόηση του τρόπου διαχείρισης των υποθέσεων που αφορούν παιδιά και συνέβαλαν στην ερμηνεία και εξήγηση των ποσοτικών ευρημάτων. Τα ποιοτικά δεδομένα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμα για τη διερεύνηση υποκειμενικών και συγκυριακών ζητημάτων και για την εξήγηση των λόγων για τους οποίους ορισμένοι νόμοι, μέτρα και προσεγγίσεις αποδείχθηκαν περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικοί.

Πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική επισκόπηση και σύνθεση των νόμων και των δεδομένων που αφορούν το σύστημα δικαιοσύνης για τα παιδιά (δικαιοσύνη ανήλικων), του τρόπου με τον οποίο τα παιδιά αντιμετωπίζονται από το σύστημα δικαιοσύνης, των πολιτικών και στρατηγικών σχεδίων, της συμμετοχή των ενδιαφερομένων και των διαθέσιμων υπηρεσιών.

Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με βασικούς εμπλεκόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένων (αλλά όχι μόνο) δικαστών, εισαγγελέων, δικηγόρων υπεράσπισης, επιμελητών/τριών ανήλικων, επαγγελματιών στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων “Σπίτια του Παιδιού”, καταστημάτων κράτησης, Συνήγορο του Πολίτη, εθνικών ΜΚΟ, επαγγελματιών και ακαδημαϊκών. Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν 49 συνεντεύξεις.⁷

Εκτός από τις βασικές συνεντεύξεις, διεξήχθησαν δύο εμπειριστατωμένες μελέτες περιπτώσεων με παιδιά, τους γονείς τους και τους/τις επιμελητές/τριες ανήλικων που είχαν εμπλακεί στην υπόθεσή τους, καθώς και μία περίπτωση νεαρού ενήλικα που είχε διαπράξει έγκλημα όταν ήταν ανήλικος και μία άλλη περίπτωση της μητέρας ενός παιδιού που είχε διαπράξει έγκλημα ως ανήλικος και η ίδια είχε καταγγείλει το έγκλημα.

Λόγω των περιοριστικών μέτρων του COVID-19, δεν ήταν δυνατόν να διεξαχθούν συνεντεύξεις σε ομάδες εστιασμένης συζήτησης (focus group discussions) όπως επίσης δεν κατέστη δυνατό να ληφθούν συνεντεύξεις από παιδιά σε χώρους κράτησης.

Όλα τα μη επεξεργασμένα ποιοτικά δεδομένα μεταφορτώθηκαν στο λογισμικό Nvivo και κωδικοποιήθηκαν για τον εντοπισμό βασικών θεμάτων, μοτίβων και σχέσεων σχετικών με τα ερωτήματα της μελέτης. Στη συνέχεια, ακολούθησε η θεματική ανάλυση, με έμφαση στην κατανόηση της φιλικότητας του συστήματος δικαιοσύνης προς τα παιδιά και του βαθμού εφαρμογής της υφιστάμενης νομοθεσίας, καθώς και των προκλήσεων στην εφαρμογή.

Ο σημαντικότερος περιορισμός της έρευνας ήταν ο αντίκτυπος του COVID-19. Οι περισσότερες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν εξ αποστάσεως και όχι κατ’ιδίαν, κάτι το οποίο μπορεί να είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια ορισμένων αυθόρμητων αντιδράσεων, ιδίως στο πλαίσιο των απαντήσεων εκ μέρους των συνεντευξιζόμενων στις περιπτώσεις όπου οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα διαδικτυακά.

Η μεθοδολογία της μελέτης είχε περιορισμούς από διάφορες απόψεις. Από την αρχική βιβλιογραφική επισκόπηση προέκυψε ότι δεν υπήρχαν τηρούμενα στοιχεία σε κεντρικό επίπεδο σχετικά με τον αριθμό των παιδιών για τα οποία ο/η εισαγγελέας απέχει από την ποινική δίωξη, τον αριθμό των παιδιών που κατηγορούνται και τον αριθμό των παιδιών που καταδικάζονται, ενώ ο αριθμός των συλλήψεων παιδιών δεν είναι διαθέσιμος στο κοινό. Περαιτέρω, δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθεί πλήρης διαχωρισμός των δεδομένων ανά φύλο, ηλικία και εθνικότητα.

⁶ Περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη μεθοδολογία μπορείτε να βρείτε στην επισκόπηση της βιβλιογραφίας που επισυνάπτεται στην παρούσα

⁷ Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από την Coram International και την Terre des Hommes Hellas

Η έλλειψη αυτού του διαχωρισμού περιορίζει την εξέταση του κατά πόσον η εφαρμογή της νομοθεσίας αντιμετωπίζει όλα τα παιδιά χωρίς διακρίσεις. Επιπλέον, τα στατιστικά στοιχεία δεν αποκαλύπτουν την εθνοτική καταγωγή των παιδιών που κρατούνται, ούτε το κατά πόσον τα παιδιά αυτά προέρχονται δυσανάλογα από μειονοτικές ομάδες.

Υπήρχε επίσης ο κίνδυνος τα ερευνητικά ευρήματα να επηρεαστούν από μεροληπτική αναφορά ή προκατάληψη ανάκλησης. Οι επαγγελματίες του συστήματος δικαιοσύνης μπορεί να ήταν επιλεκτικοί σε ό,τι αποκάλυπταν ή απέκρυπταν από πλευράς πληροφοριών, επιδιώκοντας να παρουσιάσουν ένα καλό πρόσωπο παρά να παρουσιάσουν την πραγματικότητα της κατάστασης στην εργασία τους. Παράλληλα, τα παιδιά και οι γονείς τους που συμμετείχαν στη μελέτη περιπτώσεων θα μπορούσαν να παρουσιάσουν ανακριβώς αναμνήσεις και εμπειρίες ή να παραλείψουν ορισμένες λεπτομέρειες κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, οδηγώντας σε σφάλματα στα δεδομένα που συλλέχθηκαν. Για παράδειγμα, τα παιδιά και οι γονείς θα μπορούσαν να υποβαθμίσουν την εγκληματική συμπεριφορά του παιδιού. Προκειμένου να μετριαστεί η μεροληπτική αναφορά, η ερευνητική ομάδα τόνισε την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα της έρευνας όλων των συνεντευξιζόμενων, ώστε οι απαντήσεις να είναι όσο το δυνατόν πιο διαφανείς. Τα ερωτηματολόγια για τις συνεντεύξεις με τα παιδιά και τους γονείς διαμορφώθηκαν προσεκτικά ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος της προκατάληψης ανάκλησης.⁸

⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη μεθοδολογία και τους κανόνες δεοντολογίας που τηρήθηκαν, βλ. τη βιβλιογραφική επισκόπηση, στο παράρτημα Α της παρούσας.

3

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΦΙΛΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Τα δύο σημαντικότερα διεθνή κείμενα που διέπουν τη δικαιοσύνη για τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο είναι το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR) επικυρώθηκε από την Ελλάδα τον Μάιο του 1997) και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (υπογράφηκε τον Ιανουάριο του 1990 και κυρώθηκε τον Μάιο του 1993).⁹ Οι εν λόγω συμβάσεις συμπληρώνονται από τα Ελάχιστα Πρότυπα και Κανόνες του ΟΗΕ για τη Δικαιοσύνη Ανηλίκων,¹⁰ τα οποία, αν και δεν είναι δεσμευτικά κατά τον ίδιο τρόπο με τις συμβάσεις, έχουν υιοθετηθεί από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και θεωρούνται πρότυπα με τα οποία τα κράτη πρέπει να συμμορφώνονται, όπως επίσης και το υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναφορικά με το δικαίωμα του παιδιού στο σύστημα δικαιοσύνης.¹¹

Στη νομοθεσία σε περιφερειακό επίπεδο, υπάρχουν επίσης διατάξεις σχετικές με τη δικαιοσύνη ανηλίκων. Σε αυτή περιλαμβάνεται η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και η Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (και οι δύο έχουν επικυρωθεί

από την Ελλάδα).¹² Επιπλέον, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει εκδώσει κατευθυντήριες γραμμές για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, οι οποίες, αν και δεν είναι δεσμευτικές, αποτελούν και πάλι πρότυπα που καλούνται να εφαρμόζουν τα κράτη μέλη.¹³ Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συμβάλλει περαιτέρω στα πρότυπα που πρέπει να πληρούν τα κράτη.

Η ΕΕ αντιμετώπισε τα ζητήματα που σχετίζονται με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, πρωτίστως μέσω της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα σε ποινικές διαδικασίες. Εφαρμόζονται επίσης τα δικονομικά δικαιώματα που προβλέπονται σε άλλες ευρωπαϊκές οδηγίες, όπως η Οδηγία (ΕΕ) 2016/1919 σχετικά με τη νομική συνδρομή για υπόπτους/ες και κατηγορούμενους/ες σε ποινικές διαδικασίες και για καταζητούμενους/ες σε διαδικασίες ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης¹⁴ και η Οδηγία 2010/64/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης σε ποινικές διαδικασίες¹⁵.

Η προστασία των παιδιών θυμάτων και μαρτύρων διασφαλίζεται σε διεθνές επίπεδο από τις Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΗΕ για τη Δικαιοσύνη σε θέματα που αφορούν Παιδιά-Θύματα και Παιδιά-Μάρτυρες εγκλήματος, και σε περιφερειακό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Οδηγία για τα Δικαιώματα των Θυμάτων του 2012,¹⁶ τη Στρατηγική της ΕΕ για τα Δικαιώματα των Θυμάτων (2020-2025) και «Την Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για τα Δικαιώματα των Θυμάτων» (2020-2025) (η ανακοίνωση της ΕΕ).¹⁷ Επιπλέον, άλλες νομοθετικές πράξεις της ΕΕ που καλύπτουν τα δικαιώματα των θυ-

⁹ Η Ελλάδα ενσωμάτωσε την ΣΔΠ με τον Ν. 2101/1992 και με το Ν. 3094/2003 θεσπίστηκε ο Συνήγορος του Πολίτη και ο Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

¹⁰ Οι Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες του ΟΗΕ για την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους (Κανόνες του Πεκίνου, 1985), οι Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΗΕ για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας (Κατευθυντήριες Γραμμές του Ριάντ, 1990), οι Κανόνες του ΟΗΕ για την προστασία των ανηλίκων που στερούνται της ελευθερίας τους (Κανόνες της Αβάνας, 1990) και οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ για τη δράση σχετικά με τα παιδιά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης (κατευθυντήριες γραμμές της Βιέννης, 1997) σε συνδυασμό με τους κανόνες του ΟΗΕ για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες παραβάτες (κανόνες της Μπανγκόκ, 2010)

¹¹ CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019.

¹² Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και τις Θεμελιώδεις Ελευθερίες που κυρώθηκε στις 28/03/1953. Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων του παιδιού που κυρώθηκε στις 11/9/1997.

¹³ Εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 17 Νοεμβρίου 2010 κατά την 1098η συνεδρίαση των αναπληρωτών υπουργών, 17 Νοεμβρίου 2010, διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804b2cf3>.

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016L1919>

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex-3A32010L0064>

¹⁶ Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων της εγκληματικότητας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαϊσίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου (οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων).

¹⁷ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025), COM/2020/258 τελικό

μάτων συγκεκριμένων εγκλημάτων περιέχουν σχετικές διατάξεις, όπως η Οδηγία 2011/36/ΕΕ για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων της.¹⁸ Οι κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη καλύπτουν επίσης τα θέματα και του / τις μάρτυρες.¹⁹

Όσον αφορά τη δικαιοσύνη ανηλίκων, τα θεμελιώδη στοιχεία ενός συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων καθορίζονται από το άρθρο 40 παράγραφος 1 της ΣΔΠ που προβλέπει ότι:

Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού που φέρεται, κατηγορείται ή αναγνωρίζεται ότι έχει παραβιάσει τον ποινικό νόμο να αντιμετωπίζεται κατά τρόπο που συνάδει με την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών και να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του παιδιού και την επιθυμητή προώθηση της επανένταξής του και της ανάληψης εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία.

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού επιβάλλει στα κράτη την υποχρέωση να ακολουθούν τις αρχές της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης. Στη Σύμβαση δεν υπάρχει ορισμός της «φιλικής προς το παιδί δικαιοσύνης», αλλά θεωρείται ότι πρόκειται για ένα σύστημα δικαιοσύνης που ακολουθεί και ενσωματώνει τις διατάξεις της Σύμβασης και, ιδίως, τις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης που περιέχονται στα άρθρα 37 και 40, καθώς και άλλα διεθνή πρότυπα, ιδίως τα Ελάχιστα Πρότυπα και τους Κανόνες του ΟΗΕ για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων.²⁰

© Tdh

¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX-%3A32011L0036>

¹⁹ <https://rm.coe.int/16804b2cf3>

²⁰ Εδώ περιλαμβάνονται οι Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες Απονομής Δικαιοσύνης (Κανόνες του Πεκίνου), οι Κατευθυντήριες Γραμμές για την Πρόληψη της Νεανικής Παραβατικότητας (Κατευθυντήριες Γραμμές του Ριάντι), οι Κανόνες για την Προστασία των Ανηλίκων που Στερούνται της Ελευθερίας τους, οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τη Δικαιοσύνη σε θέματα που αφορούν Παιδιά Θύματα και Μάρτυρες Εγκλήματος και οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τη Δράση σχετικά με τα Παιδιά στο Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης.

4 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα προέρχεται από την παράδοση της ευρωπαϊκής ηπείρου και έχει επηρεαστεί από τις αρχές του ρωμαϊκού δικαίου, την κλασική σχολή ποινικού δικαίου και τους νόμους διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών υπό την κυριαρχία των οποίων περιήλθε κατά καιρούς η Ελλάδα. Ο πρώτος ελληνικός ποινικός νόμος του 1823 περιλάμβανε μόνο μία διάταξη που αφορούσε ειδικά τα παιδιά, σύμφωνα με την οποία συγχωρείτο ο φόνος που διαπράχθηκε από παιδί ηλικίας κάτω των επτά ετών. Παρά την έλλειψη άλλων διατάξεων, τα παιδιά ηλικίας κάτω των επτά ετών θεωρούνταν ακαταλόγιστα για άλλα ήσσονος σημασίας αδικήματα, αλλά τα παιδιά ηλικίας άνω των επτά ετών θεωρούνταν ότι είχαν την ίδια ποινική ευθύνη με τους/τις ενήλικες παραβάτες.

Ο Ποινικός Κώδικας του 1834 αύξησε την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης στα δέκα έτη και το άρθρο 121 του Ποινικού Κώδικα ορίζει πλέον την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης στα 12 έτη. Αν και η ΣΔΠ δεν ορίζει ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνέστησε ότι η ελάχιστη ηλικία δεν πρέπει να είναι κάτω από 12 έτη στο υπ' αριθ. 10 Γενικό Σχόλιο για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων το 2007²¹. Έκτοτε, ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τα πρόσφατα επιστημονικά ευρήματα και το γεγονός ότι η συνηθέστερη κοινή ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης που θεσπίζεται μεταξύ των κρατών είναι τα 14 έτη, συνιστά στα κράτη να αυξήσουν την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης στα 14 έτη, εάν δεν το έχουν ήδη πράξει. Περαιτέρω, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο εγκέφαλος των εφήβων συνεχίζει να ωριμάζει και μετά την εφηβεία, επηρεάζοντας ορισμένα είδη αποφάσεων, η Επιτροπή συνιστά στα κράτη μέρη να έχουν ακόμη υψηλότερο όριο ηλικίας όπως τα 15 ή τα 16 έτη.²²

Ο Αναγκαστικός Νόμος 2135/1939 προέβλεπε τη σύσταση δικαστηρίου ανηλίκων, με το πρώτο Δικαστήριο να ιδρύεται στην Αθήνα το 1940. Τα δικαστήρια ανηλίκων είναι πλέον διαθέσιμα σε όλη τη χώρα και επιλαμβάνονται όλων των υποθέσεων που αφορούν παιδιά σε σύγκρουση

με το νόμο, τα οποία έχουν υπερβεί το κατώτατο όριο ποινικής ευθύνης μέχρι την ηλικία των 18 ετών.

Στην Ελλάδα, το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών κατά την ποινική διαδικασία είναι ως επί το πλείστον, αλλά όχι πλήρως, σύμφωνο με τη διεθνή και περιφερειακή νομοθεσία. Το βασικό νομοθέτημα είναι το Ελληνικό Σύνταγμα (1975),²³ το οποίο υποστηρίζεται από ειδικότερους νόμους που αφορούν τα παιδιά, περισσότερες λεπτομέρειες για τους οποίους περιέχονται στις παρακάτω ενότητες. Η Ελλάδα δεν διαθέτει ένα συγκεκριμένο ειδικό νόμο για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων. Διατάξεις σχετικά με τη μεταχείριση των παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με τον νόμο υπάρχουν στον Ποινικό Κώδικα, ο οποίος τροποποιήθηκε τελευταία φορά το 2021 με τον νόμο 4855/2021 - στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο οποίος επίσης τροποποιήθηκε τελευταία φορά το 2021 με τον νόμο 4855/2021²⁴ και με τον νόμο 4689/2020²⁵, ο οποίος ενσωματώνει την Οδηγία 2016/800/ΕΕ²⁶ και παρέχει διαδικαστικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

²³ ΦΕΚ Α 111/1975, διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wGlc9CeQB02P3dtvSoClrL8cQSZ2LcahYN5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKa06fpV-Z6Lx3UnKI3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SluQglcp8gb_mtoLy52DjVcsZX8Wwa-d_fgCTlif9n3WCH

²⁴ https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2021/a/fek_a_215_2021.pdf&t=9cd4566ed78c5ae3a90f5f55ea4607a0

²⁵ ΦΕΚ 95/Α/11-6-2019, διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFqnM3eAbJzrXdtvSoClrL8smx2Pa0MA0btI19LGdkF53Uixsx942CdyqxsQYNUqAG-CF0fB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsLuV-nRw01oKqSe4BI0T-SpEWYhszF8P8UqWb_zFijEvIo-96KN5QRhtXjIrtIsGCUfNEKd0eNlY-ed-CLu6M4

²⁶ ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2016/800 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016L0800&from=EN>

²¹ CRC/C/GC/10

²² CRC/C/GC/24 παράγραφοι 20-23.

5

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ, ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ-ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ-ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο προτρέπει τα κράτη να συλλέγουν στοιχεία με συστηματικό τρόπο, μεταξύ άλλων σχετικά με τον αριθμό και τη φύση των αδικημάτων που διαπράττονται από παιδιά, τη χρήση και τη μέση διάρκεια της προδικαστικής κράτησης, τον αριθμό των παιδιών που αντιμετωπίζονται με την προσφυγή σε μέτρα εκτός της δικαστικής διαδικασίας (αποχή από την ποινική δίωξη), τον αριθμό των καταδικασθέντων παιδιών, τη φύση των κυρώσεων που τους επιβάλλονται και τον αριθμό των παιδιών που στερούνται την ελευθερία τους.²⁷ Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνιστά επίσης στα κράτη να διασφαλίζουν την τακτική αξιολόγηση του συστήματος απονομής δικαιοσύνης στα παιδιά, η οποία θα πρέπει να καλύπτει ιδίως την αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται, καθώς και θέματα όπως οι διακρίσεις, η επανένταξη και τα μοτίβα παραβατικότητας.²⁸

Η λήψη στατιστικών στοιχείων σχετικά με τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο στην Ελλάδα είναι δύσκολη. Δεν υπάρχει συστηματική συλλογή ψηφιοποιημένων δεδομένων στο πλαίσιο του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων. Ως αποτέλεσμα, είναι δυνατή η λήψη αποσπασματικών μόνο δεδομένων από επιλεγμένους φορείς και αρχές που εμπλέκονται στη διαχείριση του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στην Ελλάδα. Όσον αφορά τα δεδομένα που συλλέγονται, προκύπτουν επιπλέον ζητήματα: οι διάφοροι φορείς που εμπλέκονται στο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων (η αστυνομία, οι εισαγγελείς, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής – Επιμε-

λητές Ανηλίκων- και τα δικαστήρια) συλλέγουν και κατηγοριοποιούν τα δεδομένα τους με διαφορετικούς τρόπους και δεν τηρούν όλοι πλήρως αναλυτικά στοιχεία. Η έλλειψη ομοιομορφίας μεταξύ των διαφόρων φορέων όσον αφορά τη συλλογή και την κατηγοριοποίηση των δεδομένων καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την απόκτηση συστηματικής επισκόπησης τόσο των ιστορικών όσο και των τρεχόντων επιπέδων παραβατικότητας των παιδιών.

Επιπλέον, οι συχνές τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα (2003, 2005, 2010, 2015, 2019, 2021) είχαν ως αποτέλεσμα αλλαγές στη φύση των πληροφοριών που καταγράφονται. Για παράδειγμα, τα όρια ηλικίας για την ποινική ευθύνη, τα αδικήματα που τιμωρούνται ποινικά, ο τρόπος με τον οποίο το αδίκημα κατηγοριοποιείται (ως πλημμέλημα ή κακούργημα) και τα μέτρα που εφαρμόζονται σε περίπτωση διαπίστωσης της ενοχής, έχουν υποστεί αλλαγές. Αυτές οι διαφοροποιήσεις σημαίνουν ότι είναι δύσκολο να αποκτήσει κανείς/καμία μια ακριβή εικόνα της παραβατικότητας των ανηλίκων ή να λάβει μια συνεκτική στατιστική έκθεση που να καλύπτει ένα εύλογο χρονικό διάστημα ετών. Αυτό βέβαια, με τη σειρά του, δυσχεραίνει τη διάκριση των τάσεων στην παραβατικότητα και δεν παρέχει τα απαραίτητα στοιχεία στα οποία θα μπορούσαν να βασιστούν αποτελεσματικές στρατηγικές πρόληψης.

Όπως φαίνεται από τα παρακάτω στοιχεία, η εθνική στατιστική αρχή κατέγραψε 6.462 εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια του 2019 (το τελευταίο έτος για το οποίο υπάρχουν πλήρη στοιχεία) από «δράστες / δράστιδες» ηλικίας 13-17 ετών. Δεν είναι σαφές από τα στατιστικά στοιχεία τι ακριβώς καλύπτεται. Ένα σημείωμα που επισυνάπτεται στον πίνακα από την Εθνική Στατιστική Αρχή σημειώνει: «*τα στοιχεία αφορούν τα αδικήματα που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια του έτους, σε βαθμό κακούργηματος ή πλημμέληματος (αυτεπάγγελτα ή διωκόμενα κατέγκληση), για τα οποία οι περιφερειακές υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, είτε προανέκριναν, είτε προχώρησαν στις σχετικές κατηγορίες ή διώξεις.*» Εικάζεται, λοιπόν, ότι τα στοιχεία είναι είτε στατιστικά στοιχεία «καταγγελλόμενων εγκλημάτων» είτε στατιστικά στοιχεία «συλλήψεων», είτε ένα μείγμα και των δύο, που δεν καταλήγουν όλα σε ποινική δίωξη ή καταδίκη. Η λήψη ακριβών στοιχείων για την παραβατικότητα των παιδιών από τις εν λόγω στατιστικές δυσχεραίνεται από το γεγονός ότι η Ελληνική Στατιστική Αρχή καταγράφει στοιχεία για παιδιά ηλικίας 6-12 ετών (συμπεριλαμβανομένων) και για παιδιά ηλικίας 13-17 ετών. Η ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης είναι τα 12 έτη και, συνεπώς, τα παιδιά ηλικίας 12 ετών θα πρέπει να ενταχθούν σε παρένθεση με τα παιδιά ηλικίας 13-17 ετών. Τα άτομα κάτω των 12 ετών είναι νομικά ανίκανα να διαπράξουν έγκλημα και επομένως ο αριθμός εδώ θα πρέπει να είναι μηδενικός. Παρόλο που τα στατιστικά στοιχεία δια-

²⁷ Γενικό Σχόλιο αριθ. 24 (2019) σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών στη δικαιοσύνη, CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παρ. 113

²⁸ Γενικό Σχόλιο αριθ. 24 (2019) σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών στη δικαιοσύνη, CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παρ. 114.

χωρίζονται κατά φύλο για το σύνολο των παραβατών, δεν υπάρχει διαχωρισμός κατά φύλο όσον αφορά τα παιδιά και δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί ποιο ποσοστό των παιδιών σε αυτά τα στατιστικά στοιχεία ήταν κορίτσια. Ωστόσο, οι ερωτηθέντες από την αστυνομία αναφέρουν ότι από το σύνολο των παιδιών που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο, η συντριπτική πλειοψηφία είναι αγόρια.

Η Ελληνική Στατιστική Αρχή διαχωρίζει το ποσοστό των εγκλημάτων που διαπράττονται από διάφορες ηλικιακές

ομάδες, με την εγκληματικότητα των ανηλίκων να αποτελεί το 5,2% του συνόλου των καταγεγραμμένων εγκλημάτων. Ωστόσο, κατά τον προσδιορισμό του ποσοστού των εγκλημάτων που διαπράττονται από ανηλίκους/ανήλικες, περιλαμβάνονται τα στοιχεία που αφορούν τα άτομα ηλικίας 7-17 ετών (αν και καταγράφονται για τα άτομα 6-17 ετών), παρά το γεγονός ότι η ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης είναι τα 12 έτη.²⁹ Συνεπώς, το ποσοστό που προκύπτει είναι κάπως χαμηλότερο.³⁰

Πίνακας 1
Αριθμός εγκλημάτων που διαπράχθηκαν από ανηλίκους

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΙΑΠΡΑΧΘΗΚΑΝ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑ (2000,2005, 2010-2019)

Έτος	Διενέργεια	Παραβάτες/ίδες για κακούργηματα και πλημμελήματα, γνωστοί/ές ανά έτος (δράστες/δράστιδες και συνεργοί)							
		Συνολικός αριθμός διαπραχθέντων εγκλημάτων	Σύνολο γνωστών υπόπτων	Ανά ηλικία					Ποσοστό ανηλίκων
				7-12 ετών	13-17 ετών	18-20 ετών	21-24 ετών	25-29 ετών	
2000	369,137	330,261	541	22,831	37,093	45,683	51,975	7.1%	
2005	455,952	417,555	258	24,733	46,352	58,606	67,423	6%	
2010	333,988	261,533	412	12,023	26,300	36,677	43,887	4.8%	
2011	194,031	135,088	447	4,337	12,215	18,519	24,553	3.5%	
2012	194,244	126,265	753	3,272	7,366	14,023	20,602	3.2%	
2013	199,800	119,556	326	5,442	7,278	12,664	17,131	4.8%	
2014	190,213	109,772	319	4,330	6,361	10,117	14,292	4.2%	
2015	197,074	111,020	272	4,321	6,873	10,810	14,226	4.1%	
2016	205,216	122,727	554	5,616	7,493	11,614	14,928	5%	
2017	221,225	125,012	368	5,847	8,688	11,336	14,581	5%	
2018	210,272	130,493	359	6,038	9,037	13,068	15,813	4.9%	
2019	220,403	131,278	370	6,462	9,460	13,615	15,946	5.2%	

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή³⁰

²⁹ Στατιστικές - ELSTAT (statistics.gr) (στα ελληνικά)

³⁰ Μπορείτε να έχετε πρόσβαση εδώ: Στατιστικές - ELSTAT (statistics.gr)

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 2 παρακάτω, τα πιο συνηθισμένα αδικήματα είναι περιουσιακά αδικήματα και όχι αδικήματα βίας. Τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής δείχνουν ότι τα εγκλήματα διαπράττονται συχνότερα από αγόρια, ενώ τα κορίτσια αποτελούν μια μικρή μειοψηφία των παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο.³¹

Πίνακας 2

Διάφοροι τύποι εγκλημάτων καταμετρημένοι ανά ηλικιακή ομάδα των δραστών³²

ΕΤΟΣ	2018 ³³			2019 ³⁴			2020 ³⁵		
	7-12	13-17	18-20	7-12	13-17	18-20	7-12	13-17	18-20
Ηλικίες σε ομάδες									
Ανθρωποκτονία με πρόθεση	0	6	20	0	9	14	0	16	31
Αντίσταση	0	100	180	1	82	187	1	81	202
Απρόκλητη εξύβριση (έχει πλέον καταργηθεί ως έγκλημα)		7	7		3	8	0	3	3
Βιασμός	0	17	28	1	13	27	0	32	19
Διαταραχή της ασφάλειας των συγκοινωνιών	1	12	11	2	15	30	1	26	39
Εμπρησμός	3	21	41	1	63	53	0	51	49
Εξύβριση ³⁶	8	107	199	4	118	204	6	160	281
Πλαστογραφία	5	30	96	9	33	78	6	14	71
Απρόκλητη και επικίνδυνη σωματική βλάβη	10	246	397	19	296	453	14	349	540
Άλλη «διακεκριμένη» κλοπή (π.χ. κλοπή πολιτιστικών αντικειμένων ή κλοπή από δημόσιους φορείς)	38	278	260	11	165	192	1	222	184
Άλλη κλοπή	147	1880	1762	162	2036	1984	128	1618	1241
Άλλη κλοπή με διάρρηξη	37	414	513	52	570	517	19	369	355
Άλλη ληστεία	15	469	425	31	454	347	14	470	293
Απάτη		6	42	0	48	84	0	34	118
Διακεκριμένη κλοπή με διάρρηξη	17	139	179	4	90	122	2	143	100
Εκβίαση	2	6	42	2	21	11	1	15	16
Κλοπή με αρπαγή	3	29	25	5	20	23	4	45	16
Ληστεία με αρπαγή	1	11	5	0	12	3	1	6	6

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις στοιχείων της Ελληνικής Αστυνομίας

³³ <http://archive.data.gov.gr/dataset/513fc2ca-238f-4c15-be91-2ec-fe5e2e2e9/resource/3486829a-6e4c-4c61-b3d9-91b0e6ce6638/download/epetirida20182.pdf>

³⁴ <http://archive.data.gov.gr/dataset/513fc2ca-238f-4c15-be91-2ec-fe5e2e2e9/resource/3486829a-6e4c-4c61-b3d9-91b0e6ce6638/download/epetirida20182.pdf>

³⁵ <http://www.hellenicpolice.gr/images/stories/2021/files21/05062021statistika.pdf>

³⁶ Ποινικός Κώδικας Άρθρο 361.

³¹ <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJU03/>

³² <http://archive.data.gov.gr/dataset/statistikh-epethrida>

Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα εγκλήματα που διαπράττονται από παιδιά διαθέτει το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Για το ίδιο έτος, το 2019, τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι 3.509 παιδιά **καταδικάστηκαν** το 2019. Υποτίθεται ότι αυτό αφορά παιδιά ηλικίας 12-18 ετών και ότι τα στοιχεία που παρέχονται καλύπτουν όλα τα δικαστήρια στην Ελλάδα που εκδικάζουν υποθέσεις κατά ανηλίκων. Δεν φαίνεται να υπάρχουν δημόσια διαθέσιμα στοιχεία για τον αριθμό των παιδιών όπου ο/η εισαγγελέας απέχει από την ποινική δίωξη και των παιδιών των οποίων οι υποθέσεις διακόπηκαν ή αθωώθηκαν μετά την άσκηση ποινικής δίωξης.³⁷

Υπάρχουν επίσης διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τη χρήση της κράτησης παιδιών. Ένα παιδί δεν μπορεί να τεθεί υπό κράτηση μέχρι να συμπληρώσει την ηλικία των 15 ετών.³⁸ Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, οι αριθμοί είναι χαμηλοί, με μόλις 30 κρατούμενους τον Ιανουάριο του 2020, οι οποίοι μειώθηκαν σε 23 τον Μάιο του 2021, την τελευταία ημερομηνία για την οποία υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία κατά τη σύνταξη της παρούσας έκθεσης. Δεν περιλαμβάνονται τα παιδιά που βρίσκονται σε ιδρύματα αγωγής τα οποία θεωρούνται εκπαιδευτικό μέτρο, αλλά εκείνα που βρίσκονται στο Κατάστημα Κράτησης στην Κόρινθο. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει συστήσει να οριστεί ως κατώτατο όριο ηλικίας για την κράτηση το 16ο έτος και όχι το 15ο έτος, όπως προβλέπεται στον ποινικό κώδικα.³⁹

Πίνακας 3

Παιδιά που καταδικάστηκαν για εγκλήματα ανά έτος και δικαστήριο³⁷

ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
01/01/2018-30/06/2018	1.832	321	20
01/07/2018-31/12/2018	1.576	15	35
01/01/2019-30/06/2019	1.831	14	13
01/07/2019-31/12/2019	1.619	13	19
01/01/2020-01/06/2020	556	8	11
01/07/2020-31/12/2020	833	33	4
01/01/2021-30/06/2021	86	13	11
01/07/2021-31/12/2021	Δεν είναι διαθέσιμα ακόμα	Δεν είναι διαθέσιμα ακόμα	Δεν είναι διαθέσιμα ακόμα

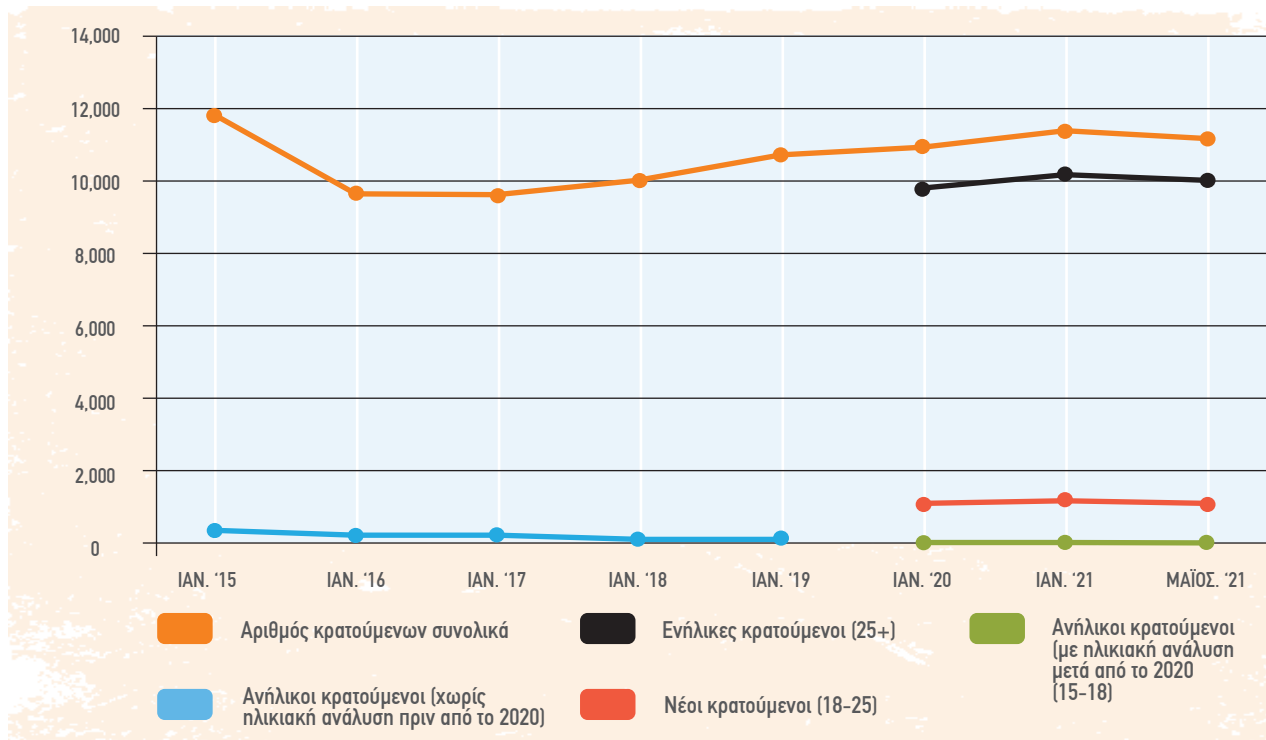
Πηγή: Υπουργείο Δικαιοσύνης

³⁷ https://www.ministryofjustice.gr/?page_id=1603

³⁸ Ποινικός Κώδικας, άρθρο 126 παρ. 2. Βλέπε επίσης άρθρο 387 Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

³⁹ CRC/C/GC/24 στην παράγραφο. 90.

Πίνακας 4
Κράτηση παιδιών⁴⁰

Πηγή: Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής

Ο παρακάτω πίνακας από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής Αθηνών δείχνει επίσης ότι το μέτρο της κράτησης στην περιοχή τους είναι πολύ χαμηλό σε σύγκριση με τα μέτρα κοινωνικής επανένταξης.

Τα ακριβή δεδομένα σχετικά με την παιδική παραβατικότητα είναι απαραίτητα όχι μόνο για την διαμόρφωση πολιτικών αλλά και για την αποτελεσματική και αποδοτική παροχή υπηρεσιών. Είναι δύσκολο να σχεδιαστεί μια αποτελεσματική στρατηγική πρόληψης αν δεν είναι γνωστά στοιχεία όπως, ο αριθμός, η ηλικία, το φύλο και η γεωγραφική κατανομή των ατόμων που διαπράττουν συγκεκριμένες μορφές εγκλημάτων. Ομοίως, είναι δύσκολο να διασφαλιστεί ότι οι κατάλληλες υπηρεσίες είναι διαθέσιμες στις περιοχές όπου είναι απαραίτητες, χωρίς εμπειρικά δεδομένα σχετικά με το πού, γεωγραφικά, χρειάζονται.

Η Κυβέρνηση προσπάθησε να αντιμετωπίσει το ζήτημα των δεδομένων με την ενσωμάτωση του άρθρου 21 της Οδηγίας 2016/2020 της ΕΕ στο άρθρο 18 του νόμου 4689/2020. Σύμφωνα με το άρθρο 18, όλες οι δημόσιες αρχές, συμπερι-

λαμβανομένου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, των εισαγγελέων και των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, των υπηρεσιών υγείας, της κοινωνικής πρόνοιας και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), υποχρεούνται να τηρούν πλήρη και ενημερωμένα στατιστικά στοιχεία σχετικά με το έργο τους και τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόστηκαν τα δικαιώματα της Οδηγίας, συμπεριλαμβανομένου του αριθμού των παιδιών που ήρθαν σε επαφή με τον νόμο και είχαν πρόσβαση σε δικηγόρο, του αριθμού των συνεντεύξεων/καταθέσεων που καταγράφηκαν οπτικοακουστικά, του αριθμού των παιδιών που στερήθηκαν την ελευθερία τους και του αριθμού των παιδιών στα οποία χορηγήθηκαν αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα.⁴¹ Ωστόσο, υπάρχουν ελάχιστες ενδείξεις ότι τα ανωτέρω εφαρμόζονται κατά τη στιγμή της σύνταξης της παρούσας έκθεσης.

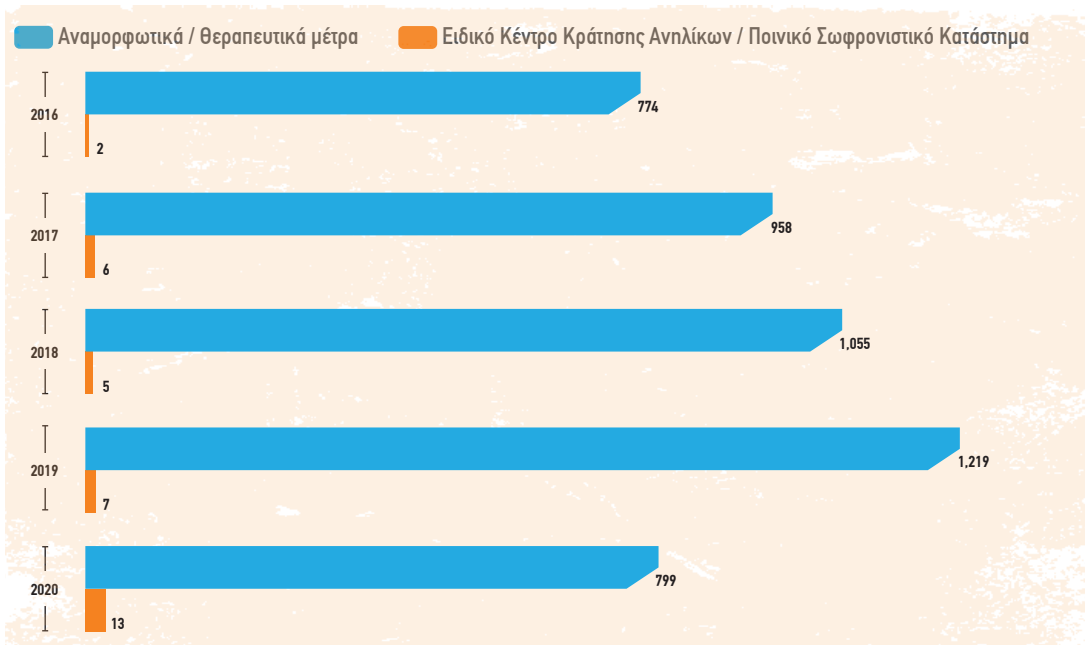
Εκτός από το νόμο 4689/2020, με το άρθρο 358 του νόμου 4700/2020 συστάθηκε το Γραφείο Συλλογής και Επεξεργασίας Δικαστικών Στατιστικών (JustStat) στις κεντρικές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Το έργο του Γραφείου είναι η συλλογή ποιοτικών και ποσοτικών στατιστικών στοιχείων από όλα τα δικαστήρια της Ελλάδας. Τον

⁴⁰ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Στατιστικά στοιχεία για τους κρατούμενους: http://www.mopocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=7055&Itemid=696&lang=GR

⁴¹ Άρθρο 18 παρ. 3 του Ν. 4689/2020.

Πίνακας 5

Αποφάσεις που ελήφθησαν σχετικά με τους/τις κατηγορούμενους/ες που έρχονται σε επαφή με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών και τα Δικαστήρια Ανηλίκων (αναμορφωτικά/θεραπευτικά μέτρα έναντι ειδικής κράτησης ανηλίκων) 2016-2020.

Πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Πρόνοιας Αθηνών

Ιούνιο του 2022 εκδόθηκε το προεδρικό διάταγμα 47/2022 με τίτλο «Συγκρότηση, οργάνωση και λειτουργία του Γραφείου Συλλογής και Επεξεργασίας Δικαστικών Στατιστικών Στοιχείων στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης». Αποστολή του εν λόγω Γραφείου είναι η συλλογή, ανάλυση και διάδοση των στοιχείων που συλλέγονται από τα δικαστήρια και τις εισαγγελίες της χώρας και η βελτίωση της ποιότητας των δικαστικών στατιστικών.⁴²

Όπως τα δεδομένα για τα παιδιά που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο είναι κατακερματισμένα, το ίδιο ισχύει και για τα δεδομένα για τα παιδιά-θύματα. Το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη δημοσιεύει στοιχεία σχετικά με τα παιδιά-θύματα εγκλημάτων, αν και δεν είναι σαφές αν τα στοιχεία αφορούν υποθέσεις στις οποίες υπήρξε καταδίκη του/της δράστη/δράστιδος ή όλες τις αναφερόμενες υποθέσεις στις οποίες εμπλέκεται παιδί-θύμα.⁴³ Επιπλέον, δεν υπάρχει μηχανισμός για τη συστηματική αναφορά ή/και καταγραφή των αναφερόμενων περιπτώσεων κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών. Αυτό το κενό έχει επισημανθεί συστηματικά από οργανώσεις και φορείς που ασχολούνται

με την παιδική προστασία στην Ελλάδα.⁴⁴ Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (ΙΥΠ), ένα ΝΠΙΔ που χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Υγείας, λειτουργεί ως Κέντρο Μελέτης και Πρόληψης της Κακοποίησης - Παραμέλησης (CAN – Child Abuse and Neglect Center).⁴⁵ Το Ινστιτούτο έχει αναπτύξει το σύστημα CAN-MDS⁴⁶, το οποίο περιλαμβάνει μια μεθοδολογία, τα απαραίτητα εργαλεία και τις συνέργειες για τη δημιουργία ενός εθνικού μηχανισμού παρακολούθησης της κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών, χρησιμοποιώντας ένα ελάχιστο σύνολο δεδομένων, κοινή μεθοδολογία και ορισμούς σε όλους τους σχετικούς τομείς. Η πρωτοβουλία αυτή

⁴⁴ Βλέπε Χριστίνα Ζαραφωνίτου: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf>. Βλ. επίσης, τα συμπεράσματα της μεγάλης κλίμακας Βαλκανικής Επιδημιολογικής Μελέτης για την Κακοποίηση και Παραμέληση των Παιδιών (BECAN Study) του 2018, τα οποία είναι διαθέσιμα στη διεύθυνση <http://www.becan.eu>

⁴⁵ Υπό την υπ' αριθμ. 2350/14-11-88 απόφαση του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας

⁴⁶ Αναπτύχθηκε στα πλαίσια του έργου "Coordinated Response to Child Abuse and Neglect via Minimum Data Sets" [JUST/2012/AG/3250], συγχρηματοδοτούμενος από το Πρόγραμμα Daphne III της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (<http://www.can-via-mds.eu/>)

⁴² <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/799977/p.d.-47-2022>

⁴³ Βλέπε Α.Ε.Α./Κ.Α./ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Πίνακας 6

Συγκριτικός πίνακας των υποθέσεων που αφορούν θύματα που είναι ανήλικοι / ες 2019 και 2020

Το κόκκινο χρώμα υποδηλώνει αύξηση του αριθμού των περιπτώσεων και των θυμάτων, ενώ το μπλε χρώμα υποδηλώνει μείωση των περιπτώσεων και των θυμάτων.

ΕΤΟΣ 2019 ΚΑΙ ΕΤΟΣ 2020 (8 ΜΗΝΕΣ) - 2020 ΣΕ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ										Διακύμανση περιπτώσεων 2020- 2019	Απόκλιση 2020 -2019 θύματα
Αδικήματα	Περιπτώσεις	Θύματα	Έλληνες/ Ελληνίδες	Αλλοδαπός/ή	Άνδρες	Γυναίκες	Ηλικία 0-8	Ηλικία 9-14	Ηλικία 15-18		
Άρθρο 306 (Εκθεση σε κίνδυνο)	65 (75)	94 (97)	71 (60)	23 (37)	60 (65)	34 (32)	38 (48)	38 (37)	18 (12)	15.38%	3.19%
Άρθρο 308 (Απλή σωματική βλάβη)	67 (79)	76 (87)	63 (73)	13 (14)	63 (63)	13 (24)	4 (7)	28 (25)	44 (55)	17.91%	14.47%
Άρθρο 308Α (Απρόκλητη σωματική βλάβη)	11 (5)	15 (9)	12 (5)	3 (4)	9 (9)	6 (1)	2 (1)	7 (2)	6 (7)	-54.55%	-40.00%
Άρθρο 309 (Επικίνδυνη σωματική βλάβη)	23 (36)	35 (48)	17 (24)	18 (24)	31 (37)	4 (11)	2 (2)	2 (14)	31 (32)	56.52%	37.14%
Άρθρο 310 (Βαριά σωματική βλάβη)	2 (1)	2 (1)	1 (1)	1 (1)	2 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	2 (1)	-100.00%	-100.00%
Άρθρο 311 (Θανατηφόρα βλάβη)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (91)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	100.00%	100.00%
Άρθρο 312 (Σωματική βλάβη αδύναμων ατόμων)	6 (9)	6 (9)	5 (6)	1 (3)	3 (6)	3 (3)	1 (3)	4 (5)	2 (1)	50.00%	50.00%
Άρθρο 314 (Σωματική βλάβη από αμέλεια)	34 (70)	42 (79)	34 (68)	8 (11)	28 (59)	14 (20)	9 (8)	20 (33)	13 (38)	105.88%	88.10%
Άρθρο 322 (Αρπαγή)	8 (22)	10 (26)	9 (24)	1 (2)	7 (10)	3 (16)	6 (14)	1 (7)	3 (5)	175.00%	160.00%

ΕΤΟΣ 2019 ΚΑΙ ΕΤΟΣ 2020 (8 ΜΗΝΕΣ) - 2020 ΣΕ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ

Διακύμανση
περιπτώσεων
2020- 2019Απόκλιση
2020 -2019
θύματα

Αδικήματα	Περιπτώσεις	θύματα	Εθνικό	Αλλοδαπός	Άνδρες	Γυναίκες	Ηλικία 0-8	Ηλικία 9-14	Ηλικία 15-18		
Άρθρο 336 (Βιασμός)	21 (35)	26 (39)	16 (23)	10 (16)	6 (12)	20 (27)	5 (3)	8 (19)	13 (17)	66.67%	50.00%
Άρθρο 337 (Προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας)	66 (33)	78 (40)	67 (30)	11 (10)	18 (8)	60 (32)	4 (1)	41 (29)	33 (11)	-50.00%	-48.72%
Άρθρο 339 (Αποπλάνηση παιδών)	44 (38)	46 (46)	33 (31)	13 (15)	79 (16)	39 (30)	19 (13)	18 (31)	9 (2)	-13.64%	0.00%
Άρθρο 342 (Κατάχρησ ανηλικών σε ασέλγεια)	7 (7)	9 (9)	7 (8)	2 (1)	3 (6)	6 (3)	3 (1)	4 (6)	2 (3)	0.00%	0.00%
Άρθρο 347 (Ασέλγεια παρά φύσιν)	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Άρθρο 348Α (Πορνογραφία ανηλικών)	11 (14)	16815 ()	11 (14)	5 (1)	/ (3)	16 (12)	3 (2)	1 (5)	12 (8)	27.27%	-6.25%
Άρθρο 348Β (Προσέλκυση παιδιών για γενετήσιους λόγους)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	/	/	1 (1)	/ (1)	1 (1)	/ (1)	0.00%	0.00%
Άρθρο 348Γ (Πορνογραφικές παραστάσεις ανηλικών)	/ (1)	/ (1)	/ (1)	/	/	/ (1)	/	/	/ (1)	100.00%	100.00%
Άρθρο 349 (Μαστροπεία)	2 (3)	2 (3)	2 (1)	/ (2)	/ (1)	2 (3)	/	/	2 (3)	50.00%	50.00%

ΕΤΟΣ 2019 ΚΑΙ ΕΤΟΣ 2020 (8 ΜΗΝΕΣ) - 2020 ΣΕ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ										Διακύμανση περιπτώσεων 2020- 2019	Απόκλιση 2020 -2019 θύματα
Αδικήματα	Περιπτώσεις	θύματα	Εθνικό	Αλλοδαπός	Άνδρες	Γυναίκες	Ηλικία 0-8	Ηλικία 9-14	Ηλικία 15-18		
Άρθρο 351 (Σωματεμπορία) ⁴⁷	/	49 (74)	19 (23)	30 (51)	17 (39)	26 (35)	/	/	/	/	40.65%
Άρθρο 351Α (Ασέλγεια με ανήλικο έναντι αμοιβής)	1 (6)	1 (9)	1 (9)	/	/ (6)	1 (3)	/ (1)	/ (5)	1 (3)	500.00%	800.00%
Άρθρο 352B (Προστασία της ιδιωτικής ζωής του ανήλικου)	1	2	2	/	1	1	/	2	/	-100.00%	-100.00%
Άρθρο 353 (Προσβολή γενετήσιας ευπρέπειας)	8 (2)	13 (2)	13 (2)	/	/	13 (2)	2 (1)	5 (1)	6 (1)	-75.00%	-84.62%
N.3500/2006 (Ενδοοικογενειακή βία)	94 (92)	118 (101)	94 (67)	24 (34)	47 (51)	71 (50)	31 (23)	48 (49)	39 (29)	-2.13%	-14.41%

Πηγή: Ελληνική Αστυνομία / Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας

θα μπορούσε να αξιοποιηθεί από την Ελληνική Πολιτεία για την ανάπτυξη ενός εθνικού μηχανισμού συστηματικής αναφοράς ή/και καταγραφής των αναφερόμενων περιπτώσεων κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών.

Προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις τόσο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού όσο και του νόμου 4689/2020, θα πρέπει να υπάρξει σημαντική αλλαγή στη φύση και τη μορφή των δεδομένων που συλλέγονται τόσο για τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο όσο και ειδικότερα για τα παιδιά-θύματα και τα παιδιά-μάρτυρες. Δεν υπάρχουν πλήρως διαχωρισμένα δεδομένα- η υποδομή και οι πηγές δεδομένων παραμένουν περιορισμένες και- δεν φαίνεται να υπάρχει επίσημος δι-

ηρησιακός διαμοιρασμός ή μηχανισμός ανταλλαγής πληροφοριών και ούτε, ακόμη, υπάρχει πληροφοριακό σύστημα που να εξασφαλίζει την πλήρη ενοποίηση των βάσεων δεδομένων της αστυνομίας, της εισαγγελίας, των δικαστηρίων και της κοινωνικής πρόνοιας, εκτός από το Σύστημα CAN-DMS που αναφέρθηκε παραπάνω.

Παρόλο που το JustStat θα συμβάλει εν μέρει στην παροχή των απαραίτητων δεδομένων για τη δικαιοσύνη, δεν θα παρέχει μια πλήρη εικόνα των παιδιών που έρχονται σε επαφή με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Η έκθεση της UNICEF «Αξιολόγηση της Ωριμότητας ενός Συστήματος Διοικητικών Δεδομένων σχετικά με τη Δικαιοσύνη για τα Παιδιά (Gauging the Maturity of an Administrative Data System on Justice for Children)»⁴⁸ θεωρεί ότι ένα ώριμο

⁴⁷ Ειδικά αναφορικά με το ΠΚ 351 τα στατιστικά προέρχονται από τις Ετήσιες Εκθέσεις του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία των Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων και είναι διαθέσιμα στο: <https://ekka.org.gr/index.php/en/rolos-skopos-tou-ekka-en/statistika-en>

⁴⁸ UNICEF, Διεύθυνση Δεδομένων, Ανάλυσης, Σχεδιασμού και Παρακολούθησης, Ιούνιος 2021.

σύστημα διοικητικών δεδομένων για τη δικαιοσύνη για τα παιδιά είναι ένα σύστημα το οποίο παράγει πληροφορίες υψηλής ποιότητας για ένα σύνολο δεικτών σε τακτά χρονικά διαστήματα και το οποίο έχει:

Ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό νομικό και κανονιστικό πλαίσιο για τα δεδομένα και τα στατιστικά σχετικά με τη δικαιοσύνη για τα παιδιά,

- Αποτελεσματική διακυβέρνηση και ικανότητα σχεδιασμού στον τομέα των διοικητικών δεδομένων για τα παιδιά
- Μια καλά εξοπλισμένη υποδομή: σταθερή πρόσβαση σε τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) και λογισμικό βάσεων δεδομένων, μαζί με επαρκείς ανθρώπινους πόρους και χρηματοδότηση για την υποστήριξη της συλλογής, ανάλυσης και υποβολής εκθέσεων δεδομένων.
- Ικανό συντονισμό των δεδομένων για τη δικαιοσύνη για τα παιδιά,
- Πληρότητα των δεδομένων για τη δικαιοσύνη ανηλίκων,
- Αποτελεσματική και ασφαλή μεταφορά δεδομένων,
- Τυποποιημένα δεδομένα και πρακτικές σε σχέση με τη δικαιοσύνη για τα παιδιά
- Διασφάλιση της ποιότητας των διοικητικών δεδομένων
- Σημαντική χρήση, ισχυρή ζήτηση και τακτική διάδοση των δεδομένων αυτών.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Συνιστάται η Κυβέρνηση να επανεξετάσει τις απαιτήσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού ως προς τα δεδομένα σχετικά με τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το νόμο και τη δημοσίευση της UNICEF, «Αξιολόγηση της Ωριμότητας ενός Συστήματος Διοικητικών Δεδομένων σχετικά με τη Δικαιοσύνη για τα Παιδιά»⁴⁹ προκειμένου να προχωρήσει προς ένα «ώριμο» σύστημα συλλογής δεδομένων. Αυτό με τη σειρά του θα βοηθήσει την Κυβέρνηση να κατανοήσει τις τάσεις που επικρατούν στον τομέα της δικαιοσύνης ανηλίκων και θα συμβάλει στην ανάπτυξη πολιτικής και σχεδιασμού για την κάλυψη των αναγκών της συγκεκριμένης ομάδας παιδιών.
- Θα πρέπει να διεξαχθεί περαιτέρω έρευνα για να διαπιστωθεί το ποσοστό των ενηλίκων που υπόκεινται σε στερητική της ελευθερίας ποινή και οι οποίοι ήταν προηγουμένως παιδιά παραβάτες. Αυτό θα επιτρέψει στους/ις υπεύθυνους/ες χάραξης πολιτικής να κατανοήσουν την αποτελεσματικότητα των μέτρων που επιβάλλονται σε παιδιά

© Tdh

⁴⁹ Διεύθυνση Δεδομένων, Ανάλυσης, Σχεδιασμού και Παρακολούθησης της UNICEF, Ιούνιος 2021.

6 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ για την Πρόληψη της Παραβατικότητας των Ανηλίκων⁵⁰ (κατευθυντήριες γραμμές του Ριάντι), θεωρούν την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων ως ουσιαστικό μέρος της πρόληψης του εγκλήματος στην κοινωνία.⁵¹ Σημειώνουν επίσης την ανάγκη και τη σημασία προοδευτικών πολιτικών πρόληψης της παραβατικότητας και τη συστηματική μελέτη και επεξεργασία μέτρων για την αποφυγή της ποινικοποίησης και της τιμωρίας του παιδιού για συμπεριφορές που δεν προκαλούν σοβαρή βλάβη στην ανάπτυξη του παιδιού ή βλάβη σε άλλους /ες.

Οι κατευθυντήριες γραμμές καθορίζουν τις γενικές αρχές για τις πολιτικές και τα μέτρα που θα πρέπει, ειδικότερα, να περιλαμβάνουν:

- φιλοσοφίες και προσεγγίσεις που αποσκοπούν στη μείωση των κινήτρων, των αναγκών και των ευκαιριών ή των συνθηκών που οδηγούν στην παραβατικότητα των παιδιών.
- Την συνεκτίμηση ότι η νεανική συμπεριφορά ή η συμπεριφορά που δεν συμμορφώνεται με τους γενικούς κοινωνικούς κανόνες και αξίες είναι συχνά μέρος της διαδικασίας ωρίμανσης και ανάπτυξης και τείνει να εξαφανίζεται αυθόρμητα στα περισσότερα άτομα με τη μετάβαση στην ενλικίωση- και
- την επίγνωση ότι, κατά την επικρατούσα άποψη των ειδικών, ο χαρακτηρισμός ενός νέου ατόμου ως αποκλίοντος /ουσας ή παραβατικού/ής συχνά συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός σταθερού προτύπου ανεπιθύμητης συμπεριφοράς από τα παιδιά. Υπηρεσίες και προγράμματα με βάση την κοινότητα για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων, ιδίως σε περιοχές όπου απουσιάζουν εντελώς.
- Υπηρεσίες και προγράμματα με βάση την κοινότητα θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο ως έσχατο μέσο.⁵²

Όπως επισημάνθηκε στη βιβλιογραφική επισκόπηση, η Κυβέρνηση ίδρυσε το Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο για την Πρόληψη της Θυματοποίησης και της Παραβατικότητας των Ανηλίκων» (ΚΕΣΑΘΕΑ)» βάσει του νόμου 3860/2010 με σκοπό τον συντονισμό και την οργάνωση των δράσεων πρόληψης, την υποβολή προτάσεων για τη μείωση της εγκληματικότητας των ανηλίκων και την παροχή γνωμοδοτήσεων από εμπειρογνώμονες στον Υπουργό Δικαιοσύνης σχετικά με την πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων και την αντιμετώπιση της θυματοποίησης των ανηλίκων. Μετά την αρχική σύστασή του το 2010, το ΚΕΣΑΘΕΑ επανασυστάθηκε το 2016. Η θητεία του Συμβουλίου έληξε στις 17 Ιουλίου 2019 και έκτοτε δεν έχει εκδοθεί απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης σχετικά με τη μελλοντική του σύνθεση, κάτι το οποίο φαίνεται να οφείλεται στην πρόθεση αναδιάρθρωσης του Συμβουλίου, η οποία ανακοινώθηκε το 2019.⁵³ Τον Μάρτιο του 2021 υποβλήθηκε κοινοβουλευτική ερώτηση με την οποία ζητήθηκαν πληροφορίες σχετικά με το τι επρόκειτο να συμβεί με το ΚΕΣΑΘΕΑ απευθυνόμενη στον Υπουργό Δικαιοσύνης. Σύμφωνα με την απάντηση του Υπουργού τον Ιούνιο του 2021⁵⁴ έχει συσταθεί επιτροπή προκειμένου να εισαγάγει θεσμικές αλλαγές και να εξετάσει τη λειτουργία και το σκεπτικό των διαφόρων θεσμών που ασχολούνται με τη θυματοποίηση των παιδιών και την παραβατικότητα των ανηλίκων. Η επιτροπή ολοκλήρωσε τις εργασίες της και ο πρόεδρος υπέβαλε έκθεση στον Υπουργό με συγκεκριμένες συστάσεις για μέτρα που θα επιφέρουν αποτελεσματικές μεταρρυθμίσεις. Κατά την υποβολή της παρούσας έκθεσης, το Υπουργείο ανέφερε ότι θα δώσει ιδιαίτερη έμφαση στο νέο Εθνικό Σχέδιο Δράσης στην υποστήριξη των ανήλικων παραβατών /ιδων ώστε να μπορέσουν να επανενταχθούν πλήρως στην κοινωνία.⁵⁵

Τον νόμο 3860/2010 ακολούθησε το 2011 μία κοινή υπουργική απόφαση που περιείχε επίσης διατάξεις για τη δημιουργία του εθνικού δικτύου «ΟΡΕΣΤΗΣ», το οποίο θα συνέδεε ηλεκτρονικά και θα συντόνιζε τις δράσεις όλων των φορέων που ασχολούνται με την πρόληψη και τον έλεγχο της θυματοποίησης και της παραβατικότητας των

⁵⁰ Εγκρίθηκε και διακηρύχθηκε με το ψήφισμα 45/112 της Γενικής Συνέλευσης της 14ης Δεκεμβρίου 1990.

⁵¹ Κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ για την Πρόληψη της Νεανικής Παραβατικότητας. Κατευθυντήρια γραμμή 1.1. υιοθετήθηκε και διακηρύχθηκε με το ψήφισμα 45/112 της Γενικής Συνέλευσης της 14ης Δεκεμβρίου 1990.

⁵² Κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ για την πρόληψη της νεανικής

παραβατικότητας. Κατευθυντήρια γραμμή 1.5, υιοθετήθηκε και διακηρύχθηκε με το ψήφισμα 45/112 της Γενικής Συνέλευσης της 14ης Δεκεμβρίου 1990.

⁵³ Βλ. Προεδρικό Διάταγμα 81/8-7-2019 για την αναδιάρθρωση των υπουργείων.

⁵⁴ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/11670472.pdf>

⁵⁵ Το νέο εθνικό σχέδιο δράσης δεν ήταν διαθέσιμο κατά τη σύνταξη της παρούσας έκθεσης.

ανηλικών.⁵⁶ Παρά τη σημασία ενός τέτοιου βήματος, το δίκτυο ΟΡΕΣΤΗΣ δεν έχει δημιουργηθεί.

Το πρώτο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού καταρτίστηκε στο πλαίσιο των δράσεων της Στρατηγικής της ΕΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού και υιοθετήθηκε τον Ιούνιο του 2021 από τον Εθνικό Μηχανισμό Ανάπτυξης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα δικαιώματα του παιδιού. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού καιρέτησε το εν λόγω Εθνικό Σχέδιο Δράσης, η εφαρμογή του οποίου βρίσκεται επί του παρόντος σε εξέλιξη. Ωστόσο, η Επιτροπή συνέστησε στο ελληνικό κράτος να διασφαλίσει ότι το Εθνικό Σχέδιο Δράσης περιλαμβάνει χρονικά προσδιορισμένους και μετρήσιμους στόχους και ειδικό προϋπολογισμό για την εφαρμογή του, να ενεργοποιήσει τον Εθνικό Μηχανισμό, να διασφαλίσει την παρακολούθηση και αξιολόγηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, να σχεδιάσει μια ολοκληρωμένη πολιτική και μια ολοκληρωμένη στρατηγική για τα παιδιά που να περιλαμβάνει όλους τους τομείς που καλύπτονται από τη Σύμβαση, να διαθέσει επαρκείς ανθρώπινους, τεχνικούς και οικονομικούς πόρους για την εφαρμογή του και να διασφαλίσει ότι τα παιδιά και οι οργανώσεις που εργάζονται για τα δικαιώματά τους συμμετέχουν στην προετοιμασία, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των πολιτικών, της στρατηγικής και των σχεδίων δράσης.⁵⁷

Όσον αφορά τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με τον Πίνακα Αποτελεσμάτων στον Τομέα της Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 2019 η Ελλάδα βρισκόταν στην τελευταία θέση, καθώς δεν είχε εφαρμόσει κάποια από τα μέτρα που καθιστούν το σύστημα δικαιοσύνης πιο προσιτό στα παιδιά και προσαρμοσμένο στις ανάγκες τους.⁵⁸ Το 2020, η Ελλάδα σημείωσε μικρή πρόοδο εκπληρώνοντας έναν από τους έξι δείκτες του πίνακα αποτελεσμάτων.⁵⁹ Το 2021 τοποθετήθηκε στην κορυφή του πίνακα αποτελεσμάτων, σε σχέση με τα παιδιά που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα για έγκλημα.⁶⁰

Παράλληλα με την απουσία πολιτικής στον τομέα της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης ή, στην πραγματικότητα, της παιδικής προστασίας, δεν ήταν δυνατόν να βρεθεί μια στρατηγική που να διέπει φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη. Ο Εθνικός Μηχανισμός Ανάπτυξης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού συστάθηκε με το άρθρο 8 του νόμου 4491/2017 με αρμοδιότητα την ανάπτυξη και παρακολούθηση του τελευταίου Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁶¹ και με υπουργική απόφαση⁶² επαναδιορίστηκαν τα μέλη του Εθνικού Μηχανισμού, ο οποίος θα συνεχίσει το έργο του. Ευελπιστώντας, ότι μέσω του Μηχανισμού θα υπάρξει πρόοδος στο σχεδιασμό σχετικών πολιτικών και στρατηγικών για τη φιλική προς το παιδί δικαιοσύνη, παρατίθεται το παρακάτω σχόλιο εκ μέρους συνεντευξιαζόμενου/ης:

«Η σημερινή κατάσταση της δικαιοσύνης ανηλικών στην Ελλάδα αντικατοπτρίζει την έλλειψη σταθερής μακροπρόθεσμης πολιτικής για τα δικαιώματα των παιδιών και την πολιτική για τα παιδιά όσον αφορά την κοινωνική φροντίδα, όχι μόνο όσον αφορά τα παιδιά που εμπλέκονται σε ποινικές διαδικασίες, αλλά και όσον αφορά το σύστημα παιδικής προστασίας.»⁶³

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης συμμετείχε στην πρωτοβουλία που ανέλαβε το Συμβούλιο της Ευρώπης με θέμα «Διαβούλευση με τα παιδιά κατά τη διαδικασία ανάπτυξης μιας νέας στρατηγικής του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα δικαιώματα των παιδιών (2022-2027)». Στο πλαίσιο αυτό, το Υπουργείο Δικαιοσύνης διοργάνωσε διαβουλεύσεις με τα παιδιά με στόχο να εκφράσουν τη δική τους οπτική και να προτείνουν λύσεις, ώστε αυτές να αποτυπωθούν στη στρατηγική του Συμβουλίου. Η συμβολή της Ελλάδας επικεντρώθηκε στις εμπειρίες, τις απόψεις και τις ιδέες των παιδιών σε σχέση με την ποινική δικαιοσύνη ανηλικών.

Επιπλέον, το Υπουργείο Δικαιοσύνης συμμετέχει στο έργο «Justice Closer», που χρηματοδοτείται από την ΕΕ. Μέσω ενός συνόλου ολοκληρωμένων δραστηριοτήτων και υιοθετώντας μια συμμετοχική προσέγγιση, το έργο “Justice Closer” στοχεύει στην προώθηση και ενίσχυση της συμμετοχής των παιδιών στις ποινικές διαδικασίες μέσω της πρακτικής στο πεδίο, καθώς και μέσω της άμεσης εμπειρίας των παιδιών. Το έργο αυτό θα συμβάλει περαιτέρω στην αποτελεσματική και συνεκτική εφαρμογή

⁵⁶ KYA 49540/2011, ΦΕΚ 877/Β/2011: http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFYAFdDx4L2G3dtvSoCrlL805i3C-Si0pux5MXD0LzQTLf7MGgc023N88knBzLCmTXKa06fpVZ6Lx3UnKI3n-P8NxdhJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6Sluc-CGWqWghiwUzPmRRra9x3JQZ4g8qZZ6FFPGWh0dlPLp

⁵⁷ Καταληκτικές παρατηρήσεις επί της συνδυσσμένης 4ης έως 6ης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας: Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

²⁸ Ιουνίου 2022, διαθέσιμο στο: <https://digitallibrary.un.org/record/3978634>

⁵⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX-52020DC0306&from=EN>

⁵⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX-52021DC0389&from=EN>

⁶⁰ [https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_score-](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_score-board_2022.pdf)

[board_2022.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_score-board_2022.pdf)

⁶¹ Άρθρο 10 Νόμος 4491/2017.

⁶² Υπουργική Απόφαση 47790οικ./08.06.2021

⁶³ Συνέντευξη αρ. 13.

Πίνακας 7

Στοιχεία με διαχωρισμό κατά φύλο για τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και τα Δικαστήρια Ανηλίκων της Αθήνας, 2016-2020.

	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
2016	679	97	776
2017	854	116	970
2018	930	132	1,062
2019	1,068	158	1,226
2020	710	103	813

του ποινικού δικαίου της ΕΕ, εστιάζοντας στην πρακτική εφαρμογή της Οδηγίας 2016/800, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία με το νόμο 4689/2020.

Παρόλα αυτά, η έλλειψη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη έχει ως αποτέλεσμα την απουσία στοχευμένης πολυτομεακής ή και διατομεακής συνεργασίας για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των παιδιών και την περιορισμένη διαμόρφωση υπηρεσιών για τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης. Έχει επίσης ως αποτέλεσμα την απουσία της διάστασης του φύλου σε ζητήματα που σχετίζονται με την παραβατικότητα. Οι ερωτηθέντες/θείσες, και ιδίως οι Επιμελητές/τριες Ανηλίκων, τόνισαν ότι τα παιδιά που παραβαίνουν τη νομοθεσία είναι κυρίως αγόρια. Τα στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής Αθηνών επιβεβαιώνουν την άποψη αυτή. Συνεπώς, υπάρχει ανάγκη να επικεντρωθεί η πολιτική στην παραβατικότητα των αγοριών, χωρίς να παραβλέπονται τα χαμηλότερα επίπεδα παραβατικότητας των κοριτσιών.

Η έρευνα θα επιτρέψει στην Κυβέρνηση να κατανοήσει τις τάσεις στην ποινική παραβατικότητα, το βαθμό στον οποίο οι τρέχουσες πρακτικές ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών και της κοινωνίας, και θα συμβάλει στην ανάπτυξη αποτελεσματικότερων στρατηγικών πρόληψης και υπηρεσιών που θα βοηθήσουν τα παιδιά που παρανομούν να επανενταχθούν στην κοινωνία.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Συνιστάται η Κυβέρνηση να εξετάσει το ενδεχόμενο ανάπτυξης μιας πολιτικής για τη δικαιοσύνη ανηλίκων και μιας στρατηγικής που θα βασίζεται στη συγκεκριμένη πολιτική για την ενίσχυση της φιλικότητας του συστήματος δικαιοσύνης προς τα παιδιά.
- Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνιστά την τακτική αξιολόγηση του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων για να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο ανταποκρίνεται στους στόχους και τους σκοπούς του.⁶⁴ Συνιστάται ο Εθνικός Μηχανισμός για την Ανάπτυξη, Παρακολούθηση και Αξιολόγηση των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού να εφαρμόσει έναν πενταετή κύκλο αξιολόγησης και να διασφαλίσει ότι θα εμπλακούν εξωτερικοί/ές αξιολογητές/τριες στη διαδικασία.

⁶⁴ Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας (Κατευθυντήριες γραμμές του Ριάντ).

7

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΦΙΛΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Μέχρι την εκπόνηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, δεν φαίνεται να είχε δοθεί έμφαση στη διασφάλιση εύκολα προσβάσιμων πληροφοριών από τα παιδιά σχετικά με το σύστημα δικαιοσύνης. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης προβλέπει τη λειτουργία μίας εθνικής τηλεφωνικής γραμμής που θα παρέχει πληροφορίες για τη δικαιοσύνη ανηλίκων σε 24ωρη βάση, με στόχο να απαντά στις κλήσεις εντός δώδεκα δευτερολέπτων, ήδη από τον Ιανουάριο του 2022. Προβλέπει επίσης την δημιουργία ενός διαδραστικού δικτυακού ιστοτόπου⁶⁵ και έντυπου ενημερωτικού υλικού για την ενημέρωση των γονέων και των παιδιών σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών και τη δικαιοσύνη ανηλίκων. Τα παραπάνω μέσα πληροφόρησης θα χρειαστεί να επικοινωνηθούν ευρέως και κυρίως στα παιδιά. Θα πρέπει επίσης να εξεταστεί το ενδεχόμενο ανάπτυξης μιας «εφαρμογής», ώστε η διαδραστική ιστοσελίδα να είναι εύκολα προσβάσιμη από κινητά τηλέφωνα. Επιπλέον, η Κυβέρνηση σκοπεύει να προσθέσει πληροφορίες σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους εθνικούς φορείς στους οποίους μπορούν να απευθυνθούν τα παιδιά για συμβουλές και βοήθεια στο σχολικό πρόγραμμα στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.⁶⁶

Στις αρχές του 2022, η Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε συνεργασία με τον Σύλλογο Επιμελητών Ανηλίκων και το Γραφείο της UNICEF στην Ελλάδα ανέπτυξε έναν φιλικό προς τα παιδιά οδηγό που περιλαμβάνει πληροφορίες για τα δικαιώματα των παιδιών που έρχονται σε επαφή με τις αστυνομικές αρχές, ο οποίος κοινοποιήθηκε στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. Μόλις εγκριθεί η συγκεκριμένη πρωτοβουλία αναμένεται να διαμοιραστεί και να χρησιμοποιηθεί από αρμόδια Αστυνομικά Τμήματα σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

© Tdh

⁶⁵ Διαθέσιμο εδώ https://www.ministryofjustice.gr/?page_id=7812

⁶⁶ Πληροφορίες από το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

ΜΕΡΟΣ 2

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

1

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΣΕ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

ΣΥΣΤΑΣΗ

- Προκειμένου να καταστεί η νομοθεσία που αφορά τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης πιο προσιτή, το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο ενοποίησης της υφιστάμενης νομοθεσίας που αφορά τη δικαιοσύνη ανηλίκων σε ένα νέο νόμο ή τουλάχιστον τη διαμόρφωση και έκδοση ενός εγχειριδίου που θα περιέχει όλη τη σχετική νομοθεσία, το οποίο θα είναι ελεύθερα διαθέσιμο τόσο σε ηλεκτρονική όσο και σε έντυπη μορφή.

Το άρθρο 40 παράγραφος 3 της ΣΔΠ προβλέπει ότι «τα συμβαλλόμενα κράτη επιδιώκουν την προώθηση της θέσπισης νόμων, διαδικασιών, αρχών και θεσμών ειδικά εφαρμοστέων στα παιδιά που φέρονται, κατηγορούνται ή αναγνωρίζεται ότι έχουν παραβιάσει τον ποινικό νόμο».

Σε περιφερειακό επίπεδο, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης προέτρεψε τα κράτη μέλη να «δημιουργήσουν ένα εξειδικευμένο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων μέσω ειδικών νόμων, διαδικασιών και θεσμών για τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο».⁶⁷

Όπως προαναφέρθηκε, δεν υπάρχει ειδικός νόμος για τη δικαιοσύνη ανηλίκων. Αντίθετα, οι νόμοι που αφορούν τα παιδιά που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο βρίσκονται κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά, στον Ποινικό Κώδικα, στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και στον νόμο 4689/2020,⁶⁸ ο οποίος ενσωματώνει την Οδηγία 2016/800/ΕΕ.⁶⁹ Το γεγονός ότι οι νόμοι που αφορούν τη δικαιοσύνη ανηλίκων είναι διάσπαρτοι σε πολυάριθμα κείμενα καθιστά τη νομοθεσία πιο δύσκολη προσβάσιμη και κατανοητή από μη εξειδικευμένους /ες επαγγελματίες.

⁶⁷ Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά: Έγγραφο 13511 19 Μαΐου 2014.

⁶⁸ ΦΕΚ 95/Α/11-6-2019, διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.et.gr/idsocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFqnM3eAbJz-rXdtvSoClrL8smx2Pa0MA0btI19LGdkF53Ulx942CdyqxSQYNUqAG-CF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsLuV-nRw01oKqSe-4BIOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijEvlo-96KN5QRhtXjrtIsGCUfNEKdOeNIY-ed-CLu6M4

⁶⁹ ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2016/800 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX-:32016L0800&from=EN>

2 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Το υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού σημειώνει ότι «για να εξασφαλιστεί η πλήρης εφαρμογή των αρχών και των δικαιωμάτων ... είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί μια αποτελεσματική δομή για την απονομή της δικαιοσύνης».⁷⁰ Αυτό απαιτεί ένα Δικαστήριο Ανηλίκων ή παρόμοιο δικαστήριο, εξειδικευμένες μονάδες στην αστυνομία, το δικαστικό σώμα και την εισαγγελία, καθώς και εξειδικευμένους/ες συνήγορους υπεράσπισης ή άλλους/ες εκπροσώπους που θα παρέχουν νομική ή άλλη κατάλληλη βοήθεια στο παιδί.

Το άρθρο 96 παράγραφος 3 του Συντάγματος της Ελλάδας ορίζει ότι οι υποθέσεις που αφορούν παιδιά παραβάτες πρέπει να εξετάζονται από Δικαστήρια Ανηλίκων. Τα Δικαστήρια Ανηλίκων ιδρύθηκαν με τον αναγκαστικό νόμο 2135/1939 με εξειδικευμένη διαδικασία.⁷¹ Υπάρχουν τρεις τύποι Δικαστηρίων Ανηλίκων: το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων, το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων και το Εφετείο Ανηλίκων. Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου βασίζεται στη φύση του εγκλήματος και στον χαρακτηρισμό του στον Ποινικό Κώδικα ως κακούργημα ή πλημμέλημα.⁷² Τα Δικαστήρια Ανηλίκων λειτουργούν σε κάθε περιφέρεια Πρωτοδικείου, αν και δεν υπάρχει ομοιομορφία ως προς τη συ-

⁷⁰ CRC/C/GC/24 παρ. 105.

⁷¹ Ο Αναγκαστικός Νόμος 2135/1939 προέβλεπε τη σύσταση Δικαστηρίου Ανηλίκων, με το πρώτο Δικαστήριο να ιδρύεται στην Αθήνα το 1940. Το Δικαστήριο ασχολήθηκε όχι μόνο με τα παιδιά που κατηγορούνταν για ποινικό αδίκημα, αλλά και με εκείνα που ήταν στα πρόθυρα να αναπτύξουν εγκληματική συμπεριφορά.

⁷² Ο ελληνικός ΠΚ διαχωρίζει την εγκληματική συμπεριφορά σε δύο κατηγορίες: τα κακούργηματα και τα πλημμέληματα. Τα πταίσματα καταργήθηκαν με τροποποίηση του ΠΚ (άρθρο 18 ΠΚ). Η δικαιοδοσία κάθε δικαστηρίου ανηλίκων καθορίζεται στα άρθρα 113, 114 και 115 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων είναι αρμόδιο για τα αδικήματα που διαπράττονται από ανηλίκους, εκτός από εκείνα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων είναι αρμόδιο για αδικήματα που διαπράττονται από ανηλίκους ηλικίας άνω των 15 ετών και τα οποία περιγράφονται στο άρθρο 127 του ΠΚ, δηλαδή εγκλήματα που αν διαπράττονταν από ενήλικα θα θεωρούνταν κακούργηματα και τα οποία περιλαμβάνουν στοιχεία βίας ή στρέφονται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας. Το εφετείο ανηλίκων αποφασίζει επί των εφέσεων κατά των αποφάσεων των μονομελών και τριμελών δικαστηρίων ανηλίκων.

χνότητα λειτουργίας τους στις διάφορες περιφέρειες. Στη Θεσσαλονίκη, το Τριμελές Δικαστήριο συνεδριάζει κάθε μήνα και απασχολείται με τέσσερις έως πέντε σοβαρές υποθέσεις στις οποίες εμπλέκεται ένα παιδί κατηγορούμενο σε μια ημέρα. Στα Χανιά, ωστόσο, υπήρξαν μόνο δύο ημέρες που συνεδρίασε το Δικαστήριο Ανηλίκων το 2021, κατά τις οποίες εξετάστηκαν πενήντα υποθέσεις. Σε μια άλλη περιοχή σημειώθηκε ότι δεν ήταν ασυνήθιστο το Δικαστήριο Ανηλίκων να έχει ενώπιόν του 20 ή 30 υποθέσεις σε μια ημέρα και τα Τριμελή Δικαστήρια να εκδικάζουν περισσότερες από 10 υποθέσεις σε μια ημέρα.⁷³

Είναι σαφές ότι, εάν οι Δικαστές καλούνται να ασχοληθούν με τόσες πολλές υποθέσεις σε μια ημέρα, δεν είναι εφικτό να αφιερώνουν πολύ χρόνο σε κάθε υπόθεση, κάτι το οποίο είναι πιθανό να αποκλείει κάθε ουσιαστική επανεξέταση της υπόθεσης, ενώ παράλληλα υπάρχει ο κίνδυνος οι υποθέσεις να μην εξετάζονται ενδελεχώς. Η παραχώρηση μόνο δύο ημερών το χρόνο για τη συνεδρίαση του Δικαστηρίου Ανηλίκων σε ορισμένες περιοχές, όπως τα Χανιά, έχει ως αποτέλεσμα την εξέταση των υποθέσεων με καθυστέρηση και την πολύμηνη αναμονή εκ μέρους των παιδιών μέχρι να φτάσει η υπόθεσή τους στο δικαστήριο. Ωστόσο, η ταχεία ανταπόκριση του συστήματος σε κάθε παιδί που κατηγορείται για διάπραξη εγκλήματος θεωρείται ζωτικής σημασίας στα ανεπτυγμένα συστήματα δικαιοσύνης ανηλίκων.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Συνιστάται το Υπουργείο Δικαιοσύνης να επανεξετάσει την οργάνωση των συνεδριάσεων των Δικαστηρίων Ανηλίκων, ώστε να διασφαλίζεται ότι το Δικαστήριο συνεδριάζει τουλάχιστον μία φορά το μήνα, ώστε να αποφεύγονται αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στην εκδίκαση των υποθέσεων που αφορούν παιδιά.
- Τα Δικαστήρια Ανηλίκων θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι στην εκδίκαση των υποθέσεων δίνεται επαρκής χρόνος ώστε να μπορούν τα παιδιά να συμμετέχουν αποτελεσματικά στην υπόθεσή τους, αναγνωρίζοντας ότι αυτό απαιτεί περισσότερες διαθέσιμες δικασίμους για τα Δικαστήρια Ανηλίκων.

⁷³ Οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις παρέιχαν πληροφορίες σχετικά με τα δικαστήρια.

3

ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Με το άρθρο 6 του ΠΔ 7/2017 ιδρύθηκε η Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων στη Διεύθυνση Ασφάλειας Αττικής. Η Υποδιεύθυνση αποτελείται από δύο τμήματα, ένα εκ των οποίων είναι το Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων. Το Τμήμα αυτό είναι αρμόδιο για την πρόληψη και την καταπολέμηση των εγκλημάτων που διαπράττονται από παιδιά ή σε βάρος τους, τη μελέτη των κοινωνικών αιτιών των εγκλημάτων που διαπράττονται από παιδιά, τη συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς για την πρόληψη και καταστολή της παιδικής παραβατικότητας και την αναζήτηση εξαφανισμένων παιδιών. Το δεύτερο τμήμα είναι το Τμήμα Αντιμετώπισης της Παραβατικότητας των Ανηλίκων, το οποίο είναι υπεύθυνο για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων μέσω της συνεργασίας με τις δικαστικές αρχές και τους αρμόδιους φορείς. Περιλαμβάνει την ευθύνη για τη μεταχείριση των ανήλικων παραβατών κατά τη διάρκεια της παρουσίας τους στις αστυνομικές εγκαταστάσεις και ιδίως κατά τη διάρκεια της κράτησης και της μεταφοράς τους, καθώς και για την προστασία και την υποστήριξη των παιδιών εν γένει. Αν και η Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων προορίζεται να λειτουργεί σε εθνικό επίπεδο, στην πράξη φαίνεται ότι λειτουργεί μόνο σε λίγα μέρη και ιδίως στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και το Ηράκλειο Κρήτης.⁷⁴

Εκτός από τα δύο παραπάνω τμήματα, από το 2001 λειτουργεί επίσης Τμήμα Ναρκωτικών και Παραβατικότητας Ανηλίκων με βάση το άρθρο 6 του ΠΔ 141/2001 (τροποποιήθηκε με το ΠΔ 26/2011). Το Τμήμα ασχολείται με την έρευνα σχετικά με τα προληπτικά μέτρα και την καταστολή των εγκλημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά, καλύπτοντας τόσο τα εγκλήματα που διαπράττονται από παιδιά ή σε βάρος τους, όσο και τη συλλογή, επεξεργασία και αξιοποίηση πληροφοριών σχετικά με τις συνήθειες, τις εξωσχολικές δραστηριότητες, τους χώρους συνάντησης των παιδιών και τις πληροφορίες για τα εγκλήματα σε σχέση με τα ναρκωτικά που διαπράττονται από ή σε βάρος παιδιών, την εκπόνηση εθνικών σχεδίων δράσης για την καταπολέμηση των εγκλημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και

τα προγράμματα συνεργασίας με φορείς σχετικούς με την ευαισθητοποίηση για τα εγκλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και την παραβατικότητα των ανηλίκων.

Τέλος, η Ελληνική Αστυνομία δημιούργησε εξειδικευμένες υπηρεσίες με στόχο την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας το 2019. Αποστολή των εν λόγω υπηρεσιών είναι να διασφαλίζουν την προστασία των θυμάτων και να παρέχουν υποστήριξη, αποφεύγοντας παράλληλα τη δευτερογενή θυματοποίηση. Η αποστολή των Ειδικών Υπηρεσιών περιλαμβάνει την ενθάρρυνση των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας να προβούν σε καταγγελίες, τη διαχείριση των σχετικών καταγγελιών, τον συντονισμό των διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων, τη συστηματική παρακολούθηση των υποθέσεων, τη συνεχή κατάρτιση του προσωπικού της και την ευαισθητοποίηση του κοινού για την ενδοοικογενειακή βία. Οι υπηρεσίες λειτουργούν σε περιφερειακό επίπεδο και πιο συγκεκριμένα σε όλες τις αστυνομικές διευθύνσεις κάθε νομού.⁷⁵

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο, δηλώνει με σαφήνεια ότι «είναι απαραίτητο για την ποιότητα της απονομής δικαιοσύνης σε παιδιά να λαμβάνουν όλοι οι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες την κατάλληλη διεπιστημονική κατάρτιση σχετικά με το περιεχόμενο και την έννοια της Σύμβασης. Η κατάρτιση πρέπει να είναι συστηματική και συνεχής και δεν πρέπει να περιορίζεται σε πληροφορίες σχετικά με την εθνική και διεθνή νομοθεσία. Θα πρέπει να περιλαμβάνει καθιερωμένες και επικαιροποιημένες πληροφορίες από διάφορους τομείς σχετικά, μεταξύ άλλων, με τα κοινωνικά και άλλα αίτια της εγκληματικότητας, την κοινωνική και ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των σύγχρονων ευρημάτων των νευροεπιστημών, τις ανισότητες που μπορεί να ισοδυναμούν με διακρίσεις εις βάρος ορισμένων περιθωριοποιημένων ομάδων, όπως τα παιδιά που ανήκουν σε μειονότητες ή σε αυτόχθονες πληθυσμούς, την κουλτούρα και τις τάσεις στον κόσμο των νέων, τη δυναμική των ομαδικών δραστηριοτήτων και τα διαθέσιμα μέτρα διαφοροποίησης και τις ποινές που δεν συνεπάγονται φυλάκιση, ιδίως μέτρα που αποφεύγουν την προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες. Θα πρέπει να υπάρχει μια συνεχής επανεκτίμηση του τι λειτουργεί».⁷⁶

⁷⁴ Μελέτη της ΕΕ σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες - επισκόπηση του πλαισίου για το στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, 2013.

⁷⁵ Δελτίο τύπου της ΕΛ.ΑΣ. 4 Νοεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=2030&Itemid=421&lang

⁷⁶ CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παράγραφοι 111 και 112.

Υπάρχουν ελάχιστα διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με το βαθμό στον οποίο οι αστυνομικοί σε εξειδικευμένα τμήματα που ασχολούνται με τα εγκλήματα ανηλίκων έχουν λάβει εξειδικευμένη κατάρτιση. Οι συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα ανέφεραν ότι οι αστυνομικοί που διατίθενται στο Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων δεν λαμβάνουν, κατά κανόνα, εξειδικευμένη εκπαίδευση πριν από την τοποθέτησή τους.⁷⁷ Περαιτέρω, με βάση τις πληροφορίες που διατίθενται στον επίσημο ιστότοπο της Ελληνικής Αστυνομίας, φαίνεται ότι το πρόγραμμα σπουδών της Αστυνομικής Ακαδημίας δεν περιλαμβάνει εξειδικευμένο μάθημα για την προστασία των παιδιών ή για τον χειρισμό υποθέσεων που αφορούν παιδιά.⁷⁸ Οι ερωτηθέντες/θείσες ανέφεραν ότι υπάρχει κάποια ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση: κατά καιρούς οι αστυνομικοί λαμβάνουν κατάρτιση από μη κυβερνητικές

οργανώσεις και ορισμένοι έχουν επίσης πρόσβαση σε εκπαιδευτικά διαδικτυακά σεμινάρια, ιδίως από την CEPOL ή την Interpol. Οι αστυνομικοί ανέφεραν ότι εκπαιδεύσεις είναι επίσης διαθέσιμες μέσω της αστυνομίας, έως και δύο φορές το χρόνο, και επικεντρώνονται στον τρόπο με τον οποίο μιλούν στα παιδιά, στον τρόπο με τον οποίο τα μεταχειρίζονται όταν βρίσκονται στα αστυνομικά τμήματα και στα δικαιώματά τους.⁷⁹

Αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ των ερωτηθέντων/θεισών διατυπώθηκε η άποψη, ότι σε περιοχές της χώρας όπου οι αστυνομικοί αναμένεται να χειρίζονται όλους τους τύπους υποθέσεων και δεν είναι εξειδικευμένοι/ες το επίπεδο των γνώσεών τους και της διαχείρισης υποθέσεων που αφορούν παιδιά είναι μάλλον «μέτριο» και θα επωφελούνταν από την πρόσβαση σε αυξημένα προγράμματα κατάρτισης. Από την άλλη πλευρά, αρκετοί ερωτηθέντες/θείσες θεώρησαν ότι οι αστυνομικοί με τους οποίους ήρθαν σε επαφή ήταν καλά προετοιμασμένοι/ες και εκπαιδευμένοι/ες. Ωστόσο, ένας/μία συνεντευξιζόμενος/η σημείωσε ότι «οι γνώσεις ακολουθούσαν την προσωπική τους ευαισθησία και ενσυναίσθηση, ενώ θα έπρεπε να προηγούνται».

Περισσότεροι από ένας συνεντευξιζόμενοι/ες σχολίασαν ότι ο διορισμός σε θέση που περιλαμβάνει καθήκον ενασχόλησης με παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο δεν είναι δημοφιλής και ότι ορισμένοι/ες αστυνομικοί ήταν απρόθυμοι να συμμετάσχουν σε εκπαίδευση. Όταν το έκαναν, παρουσιάζονταν αποστασιοποιημένοι/ες και αν και παρόντες/ούσες αυτοπροσώπως, δεν πρόσεχαν, με αποτέλεσμα να παρατηρηθεί πολύ μικρή αλλαγή στις γνώσεις, τις στάσεις και τις ικανότητές τους ως αποτέλεσμα της κατάρτισης. Όπως σημείωσε ένας/μία εκπαιδευτής, ορισμένοι/ες αστυνομικοί κατανοούσαν και ήταν πρόθυμοι να μάθουν τις απαραίτητες δεξιότητες, ενώ άλλοι/ες όχι, και καμία κατάρτιση ή σεμινάριο δεν ήταν πιθανό να αλλάξει την προσέγγισή των τελευταίων απέναντι στα παιδιά.

«Μου φωνάζουν και με βρίζουν ή με φτύνουν, οπότε σίγουρα δεν πρόκειται να τους κρατήσω από το χέρι».⁸⁰

⁷⁷ Συνεντευξιζόμενος/η

⁷⁸ http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=6124&Itemid=52&lang=&lang=EN

⁷⁹ Συνεντευξιζόμενος/η

⁸⁰ Συνεντευξιζόμενος/η.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Προκειμένου να ανταποκριθεί στα διεθνή πρότυπα, συνιστάται στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη να επανεξετάσει την τρέχουσα εκπαίδευση πριν και κατά της διάρκεια της ανάληψης καθηκόντων από τους/τις αστυνομικούς, ώστε να διασφαλίσει ότι όλοι / ες οι αστυνομικοί λαμβάνουν βασική εκπαίδευση για την διαχείριση υποθέσεων παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο και για τη διαχείριση παιδιών θυμάτων και μαρτύρων. Η κατάρτιση θα πρέπει να παρέχεται σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, να είναι συμπεριληπτική, να χρησιμοποιεί διαδραστικές προσεγγίσεις και να αξιολογείται τακτικά.
- Συνιστάται, προκειμένου να ανταποκριθεί στα διεθνή πρότυπα, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη να διασφαλίσει τη δημιουργία Τμήματος Προστασίας Ανηλίκων σε κάθε αστυνομική περιοχή και τη στελέχωσή του με τουλάχιστον 2-3 εκπαιδευμένους/ες αστυνομικούς.
- Οι αστυνομικοί θα πρέπει να αξιολογούνται πριν επιλεγούν για να εργαστούν στο Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων, ώστε να διαπιστώνεται η ικανότητά τους να εφαρμόζουν κατάλληλη και φιλική προς τα παιδιά προσέγγιση.
- Το Υπουργείο θα πρέπει να διασφαλίσει ότι όλοι/ες οι αστυνομικοί της Υποδιεύθυνσης Προστασίας Ανηλίκων έχουν λάβει εξειδικευμένη εκπαίδευση πριν ή αμέσως μετά τη μετάθεσή τους στην Υποδιεύθυνση.
- Ελλείψει Τμήματος Προστασίας Ανηλίκων, τα μέλη της αστυνομίας θα πρέπει να επιλέγονται ως κατάλληλα για να εργάζονται με παιδιά και να εκπαιδεύονται προς το σκοπό αυτό.
- Οι αστυνομικοί που εργάζονται με παιδιά θα πρέπει να υπόκεινται σε τακτική εποπτεία και να τους παρέχεται υποστήριξη, ιδίως σε σχέση με υποθέσεις κακοποίησης παιδιών.

4

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ

Ο/η εισαγγελέας διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στο ελληνικό σύστημα δικαιοσύνης και εμπλέκεται ενεργά στις υποθέσεις παιδιών-παραβατών και παιδιών-θυμάτων. Σε περιπτώσεις παιδιών που φέρονται ή κατηγορούνται για κάποιο έγκλημα, ο/η εισαγγελέας παρίσταται στο δικαστήριο Ανηλίκων και συμβουλεύει το/τη δικαστή σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να επιβληθούν. Έχει επίσης την εξουσία να προτείνει και να δρομολογήσει την αποχή από την ποινική δίωξη σε πρώιμο στάδιο μέσω της επιβολής εκπαιδευτικών/αναμορφωτικών μέτρων.⁸¹

Το υπ' αρ. 24 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού απαιτεί η Εισαγγελία να διαθέτει εξειδικευμένες μονάδες για την διαχείριση υποθέσεων παιδιών.⁸² Στην Ελλάδα υπάρχουν μόνο πέντε Εισαγγελίες Ανηλίκων: δύο στα Δικαστήρια της Αθήνας, ένας/μία στον Πειραιά και δύο στη Θεσσαλονίκη.⁸³ Σε άλλες περιοχές, ο/η κατά τόπον αρμόδιος/α εισαγγελέας επιλαμβάνεται των υποθέσεων τόσο των ενηλίκων όσο και των παιδιών.

Όπως και άλλοι/ες επαγγελματίες του τομέα της δικαιοσύνης, οι εισαγγελείς αντιμετωπίζουν προκλήσεις, ορισμένες από τις οποίες είναι διαρθρωτικές. Οι εισαγγελείς ανηλίκων διορίζονται για να ασχοληθούν με το έγκλημα ανηλίκων ή τους ανατίθενται υποθέσεις που αφορούν παιδιά. Η ενασχόληση με ανηλίκους/ες ή παιδιά-θύματα και παιδιά-μάρτυρες δεν είναι δημοφιλής και οι περισσότεροι/ες δεν θεωρούν ότι μια τέτοια ανάθεση ωφελεί την καριέρα τους.

⁸¹ Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του/της εισαγγελέα περιγράφονται σε διάφορες διατάξεις σε ολόκληρο τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, κυρίως στα άρθρα 12, 20, 27, 28, 30, 46 και 227 ΦΕΚ 96/Α/11-11-11-6-2019, http://www.et.gr/idsocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22w-FqnM3eAbJzrXdtvSoClrL8PT2mlaPXRibtI19LGdkF53Ulxsx942Cdyqx-SQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WsluV-nRw01oKqSe-4B10TSpEWYhszF8P8UqWb_zFijGMqgncu0LN9VfqAr3uaqTfxgCPfk-1b8I49-ZpbxDzxW. Οι αρμοδιότητες προβλέπονται επίσης στο νόμο 4689/2020 ΦΕΚ 103/Α/27-5-2021, http://www.et.gr/idsocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wHUdWr4xouZundtvSoClrL85SHhfC--biJ5MXD0LzQTLWPU9yLzBBV68knBzLCmTXKa06fpVZ6Lx3UnK13nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6Slu-V0Wmy0IBLBJquGxkVZ1VUrB-5smbJGwKbLnFdFDYTe7.

⁸² CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παρ. 106.

⁸³ Το άρθρο 27 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προβλέπει ότι ο εισαγγελέας εφετών διορίζει ειδικό εισαγγελέα ανηλίκων (και τον αναπληρωτή του) στα δικαστήρια της Αθήνας, του Πειραιά, της Θεσσαλονίκης και της Πάτρας

Σύμφωνα με τον επίσημο ιστότοπο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών, το πρόγραμμα σπουδών για τους/τις εισαγγελείς περιλαμβάνει 12 ώρες σχετικά με τις αρμοδιότητες του/της εισαγγελέα για τους/τις ανηλίκους/ες και 6 ώρες σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών και τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη.⁸⁴ Πρόσφατα (Μάιος 2022) πραγματοποιήθηκε στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών ειδική εκπαίδευση για τα δικαιώματα των παιδιών και τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη.⁸⁵

Οποιαδήποτε εκπαίδευση για την εργασία με παιδιά είναι προς το παρόν ελάχιστη και οι Εισαγγελείς αναμένεται να αποκτήσουν εμπειρία μέσω της καθημερινής τους ενασχόλησης και αξιοποιώντας την εμπειρία των συναδέλφων τους κατά την θητεία τους. Πολλοί/ες εισαγγελείς στους οποίους έχει ανατεθεί να ασχοληθούν με υποθέσεις παιδιών συμπληρώνουν τον προβλεπόμενο χρόνο των δύο ετών και προχωρούν στην ανάληψη άλλων μορφών υποθέσεων. Αυτό οδηγεί σε συχνή εναλλαγή προσωπικού, σε έλλειψη παρακολούθησης των υποθέσεων παιδιών και, ως αποτέλεσμα, σε πιθανή απώλεια θεσμικής εμπειρίας στην Εισαγγελία. Οι εισαγγελείς καλούνται να διαχειριστούν μεγάλο φόρτο εργασίας, με τους/τις περισσότερους/ες να θεωρούν ότι η Υπηρεσία είναι υποστελεχωμένη, με λίγους πόρους και περιορισμένο δίκτυο υποστηρικτικών υπηρεσιών στις οποίες μπορούν να απευθυνθούν για υποθέσεις που αφορούν παιδιά.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Σε κάθε περιφέρεια όπου λειτουργεί Πρωτοδικείο θα πρέπει να διορίζονται εισαγγελείς ανηλίκων, οι οποίοι/ες θα αναλαμβάνουν υποθέσεις ανηλίκων αφού λάβουν και ολοκληρώσουν συγκεκριμένη κατάλληλη εκπαίδευση.
- Οι εισαγγελείς θα πρέπει να υποστηρίζονται από διεπιστημονικές ομάδες παιδικής προστασίας υπό ειδική κοινωνική υπηρεσία.⁸⁶
- Η Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών θα πρέπει να προσφέρει και οι εισαγγελείς να λαμβάνουν υποχρεωτική κατάρτιση για το χειρισμό υποθέσεων που αφορούν παιδιά μόλις διοριστούν ως εισαγγελείς ανηλίκων, ώστε να είναι προετοιμασμένοι /ες για τη διαχείριση αυτών των υποθέσεων.

⁸⁴ https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2022/03/2o_stadio_eisagg28.pdf

⁸⁵ https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2022/03/1o_stadio_eisagg28.pdf

⁸⁶ shorturl.at/klA17

⁸⁶ Αυτό έχει επίσης προβλεφθεί με τον Νόμο 2447/1996 Άρθρα 49-54.

5 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΣΩΜΑ

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ συνέστησε στα συμβαλλόμενα κράτη να διασφαλίσουν το διορισμό εξειδικευμένων δικαστών για την εξέταση υποθέσεων που αφορούν τη δικαιοσύνη ανηλίκων.⁸⁷ Τα δικαστήρια ανηλίκων στελεχώνονται από διορισμένους/ες δικαστές και ανακριτές/τριες. Η προηγούμενη συμμετοχή σε ειδική εκπαίδευση, όπως διοργανώνεται από την Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών ή η κατοχή διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου σε συναφές αντικείμενο αξιολογείται για τον διορισμό ορισμένου/ης δικαστή.⁸⁸ Επί του παρόντος, σύμφωνα με τον επίσημο δικτυακό τόπο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών, το πρόγραμμα σπουδών για τους/τις δικαστές περιλαμβάνει μόνο 6 ώρες για τα δικαιώματα του παιδιού και τη φιλική προς το παιδί δικαιοσύνη.⁸⁹ Όπως επεσήμαναν ορισμένοι/ες δικαστές που ερωτήθηκαν για την παρούσα μελέτη: «Δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως η εξειδίκευση». «Κατά καιρούς διοργανώνονται διάφορα σεμινάρια στα οποία μπορεί κανείς να συμμετέχει, αν ενδιαφέρεται. Εναπόκειται στον δικαστή φροντίσει και να αποκτήσει τις απαραίτητες γνώσεις και να τις χειριστεί με βάση τον χαρακτήρα του. Ο καθένας κάνει ό,τι καλύτερο μπορεί».⁹⁰

Πρόσφατα, ωστόσο, υπήρξε μια αλλαγή. Ο νόμος 4871/2021 «Μεταρρυθμίσεις στο νομικό πλαίσιο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών», καθόρισε υποχρεωτικά προγράμματα κατάρτισης για όλους τους δικαστές των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων. Αυτά αποτελούνται από τέσσερις κύκλους κατάρτισης, τους οποίους οι δικαστικοί/ές λειτουργοί πρέπει να ολοκληρώσουν σε διάστημα τεσσάρων έως οκτώ ετών. Η υποχρεωτική κατάρτιση στη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη εμπίπτει στον τέταρτο κύκλο.⁹¹

ΣΥΣΤΑΣΗ

- Σημειώνεται ότι οι αρχές της «φιλικής προς τα παιδιά» δικαιοσύνης έχουν εισαχθεί στο πλαίσιο των προγραμμάτων υποχρεωτικής κατάρτισης των δικαστών, αλλά είναι σαφές ότι θα χρειαστεί αρκετός χρόνος μέχρι όλοι/ες οι δικαστές που χειρίζονται υποθέσεις παιδιών να ολοκληρώσουν τους τέσσερις κύκλους κατάρτισης. Προτείνεται να προσφέρεται κατά προτεραιότητα κατάρτιση για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη σε όλους/ες τους/τις δικαστές που εκδικάζουν υποθέσεις παιδιών.

⁸⁷ CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παρ. 107.

⁸⁸ Άρθρο 26 παρ. 3 Ν.1756/1988

⁸⁹ https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2022/03/1_stadio_28poleir.pdf

⁹⁰ Συνεντευξιαζόμενος

⁹¹ Άρθρο 43 Ν. 4871/2021.

6

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΡΩΓΗΣ (ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ)

Το υπ' αρ 24 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού απαιτεί εξειδικευμένες υπηρεσίες, όπως επιτήρηση, συμβουλευτική ή εποπτεία, σε συνδυασμό με εξειδικευμένες εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων των κέντρων ημέρας και, όπου είναι απαραίτητο, μικρής κλίμακας δομές για φιλοξενία.⁹²

Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων είναι μία ακόμη βασική δομή του ελληνικού συστήματος δικαιοσύνης. Η υπηρεσία είναι περιφερειακή και τελεί υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης Υποστηρικτικών Λειτουργιών Δικαιοσύνης του Υπουργείου Δικαιοσύνης.⁹³ Λειτουργεί σε κάθε Πρωτοδικείο και ειδικότερα στο Δικαστήριο Ανηλίκων, όπου έχει συσταθεί τέτοιο δικαστήριο. Η υπηρεσία εποπτεύεται από τον/την προϊστάμενο/προϊσταμένη της Εισαγγελίας Πρωτοδικών.⁹⁴ Η λειτουργία τους ρυθμίζεται από το Προεδρικό Διάταγμα 49/1979 και το Προεδρικό Διάταγμα 6/2021. Το άρθρο 26 του Π.Δ. 6/2021 ορίζει την αποστολή των Υπηρεσιών Ανηλίκων και Κοινωνικής Πρόνοιας, η οποία συνίσταται στην παροχή μη στερητικής της ελευθερίας εποπτείας και υποστήριξης σε ανηλίκους/ες που έχουν διαπράξει αδίκημα ή που κινδυνεύουν να γίνουν δράστες/ιδες ή θύματα εγκληματικών πράξεων (σε περίπτωση που επιδεικνύουν αντικοινωνική συμπεριφορά). Η υπηρεσία παρέχει βοήθεια και εποπτεία σε ανηλίκους/ες που έχουν καταδικαστεί σε ποινή με αναστολή υπό επιτήρηση, σε εκείνους/ες των οποίων η ποινή έχει μετατραπεί σε κοινωνική εργασία και σε εκείνους / ες που έχουν αποφυλακιστεί υπό όρους. Καταρτίζει επίσης εκθέσεις για το παιδί, για το ιστορικό και την οικογένειά του και τη διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών και άλλων δράσεων για την πρόληψη της παραβατικότητας και τις θέτει υπόψη στον / νη Δικαστή που επιβάλλει την ποινή για το παιδί.

Στις αρμοδιότητες των Επιμελητών Ανηλίκων περιλαμβάνεται και η παροχή υποστήριξης σε παιδιά-θύματα και παιδιά-μάρτυρες, αν και πολλοί Επιμελητές/τριες που ερωτήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης δήλωσαν ότι δεν ασκούν τη συγκεκριμένη αρμοδιότητα στην πράξη.⁹⁵ Άλλοι/ες αναφέρθηκαν στη δυνατότητα της Υπηρεσίας να αντιμετωπίζει τα θύματα σε ένα μόνο αρχικό στάδιο.⁹⁶ Οι Επιμελητές/τριες Ανηλίκων προέρχονται από διάφορους κλάδους και είναι κοινωνικοί/ές λειτουργοί, κοινωνιολόγοι, κοινωνικοί/ές ανθρωπολόγοι, ψυχολόγοι, νομικοί, πολιτικοί/ές επιστήμονες. Οι περισσότεροι/ες είναι εκπαιδευμένοι/ες και διαθέτουν προπτυχιακού και μεταπτυχιακού τίτλους σπουδών σε διάφορους τομείς.⁹⁷

Συγκεκριμένα, οι συνημιτιμωμένοι/ες στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης τόνισαν ότι, στην πράξη, οι Επιμελητές Ανηλίκων αποτελούν τη «ραχοκοκαλιά» του συστήματος δικαιοσύνης για τα παιδιά και διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στην αντιμετώπιση των παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο, πριν και μετά τη δίκη, αλλά το έργο τους εμποδίζεται σημαντικά από τις ελλείψεις που σχετίζονται με τους ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους, οι οποίες έχουν οδηγήσει σε μια εξαιρετικά υποστελεχωμένη και υπερφορτωμένη Υπηρεσία. Όπως σχολίασε ένας/μία συμμετέχων/ουσα, «οι Επιμελητές φέρουν όλο το βάρος της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα».⁹⁸

Όσον αφορά το έργο τους στον τομέα της πρόληψης, οι Επιμελητές/τριες λαμβάνουν αναφορές από τον/την Εισαγγελέα Ανηλίκων σχετικά με ένα παιδί που παρουσιάζει αποκλίνουσα συμπεριφορά αλλά εναντίον του οποίου δεν έχει κινηθεί νομική διαδικασία. Συνήθως είναι οι γονείς του παιδιού ή επαγγελματίες από το χώρο της εκπαίδευσης ή της υγείας που υποβάλλουν την αναφορά στον/στην Εισαγγελέα Ανηλίκων. Η Υπηρεσία υποχρεούται στη συνέχεια να διενεργήσει κοινωνική έρευνα για την προσωπικότητα και το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού, εντοπίζοντας τα βαθύτερα αίτια της παιδικής παραβατικότητας, προτού συντάξει έκθεση αξιολόγησης με προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Σύμφωνα με τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, η μόνη διαθέσιμη υπηρεσία είναι η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και η σύσταση είναι γενικά να τεθεί το παιδί υπό την επιμέλεια ή την εποπτεία της υπηρεσίας για 6 μήνες κατά μέσο όρο.⁹⁹ Οι συμμετέχοντες/ουσες εξέφρασαν την ανησυχία τους σχετικά με τη νομιμότητα της τοποθέτησης ενός παι-

⁹² CRC/C/GC/24 παρ. 108.

⁹³ Προεδρικό Διάταγμα 6/2021, άρθρο 15 παρ.3

⁹⁴ Προεδρικό Διάταγμα 6.2021, άρθρο 26 παρ. 2 στοιχείο ε.

⁹⁵ Συνημιτιμωμένοι.

⁹⁶ Συνημιτιμωμένοι.

⁹⁷ Όλοι/ες οι συνημιτιμωμένοι/ες επιμελητές/τριες ρωτήθηκαν σχετικά με τα προσόντα τους.

⁹⁸ Συνημιτιμωμένος.

⁹⁹ Συνημιτιμωμένος.

διού υπό την επιτήρηση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, καθώς ενδεχομένως παραβιάζεται το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις θεμελιώδεις Ελευθερίες. Όπως εξήγησε ένας/μία συνεντευξιζόμενος/η: «*το παρόδοξο σε αυτή τη διαδικασία είναι ότι η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων διατυπώνει στην πραγματογνωμοσύνη της ότι το εν λόγω παιδί πρέπει να τεθεί υπό την επιμέλεια της Υπηρεσίας. Υποβάλλεται έκθεση και λαμβάνεται απόφαση από τον Υπουργό Δικαιοσύνης. Δεν πρόκειται για απόφαση που λαμβάνεται από δικαστικό όργανο, με όλες τις προϋποθέσεις και τις εγγυήσεις που προβλέπονται από το Σύνταγμα. Στην περίπτωση αυτή, η απόφαση λαμβάνεται από μέλος της εκτελεστικής εξουσίας. Έχουν γραφτεί πολλά πράγματα για τη συνταγματικότητα του τρόπου διαχείρισης αυτών των υποθέσεων, αλλά εξακολουθεί να εφαρμόζεται ως έχει».¹⁰⁰*

Στο **προδικαστικό** στάδιο, οι επιμελητές/τριες εμπλέκονται σε μια υπόθεση όταν ένα παιδί κατηγορείται για αδίκημα και ο / η εισαγγελέας δίνει εντολή στον/ ην επιμελητή / τρια ανηλίκων να υποβάλει έκθεση για το παιδί. Οι επιμελητές/τριες δεν παρευρίσκονται στο αστυνομικό τμήμα και γενικά δεν είναι παρόντες/ούσες όταν το παιδί οδηγείται ενώπιον του/της ανακριτή/ανακρίτριας,¹⁰¹ αν και υπήρξε κάποια διαφωνία μεταξύ των επιμελητών/τριών σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα. Ορισμένοι/ες ερωτηθέντες/θείσες ανέφεραν ότι κατά καιρούς, οι επιμελητές συναντώνται με το παιδί λίγο πριν από την κατάθεση ενώπιον του/της ανακριτή/ανακρίτριας, γεγονός που δεν τους αφήνει αρκετό χρόνο για να κατανοήσουν το πλαίσιο και το ιστορικό της υπόθεσης του παιδιού ούτε να πάρουν σωστή συνέντευξη από το παιδί και τους γονείς αυτοπροσώπως.¹⁰²

Κατά τη σύνταξη της έκθεσης, ο/η επιμελητής/τρια υποχρεούται να εξετάσει την κατάσταση του παιδιού, συμπεριλαμβανομένου του κοινωνικού περιβάλλοντος, της οικογενειακής κατάστασης, της φοίτησης στο σχολείο, της ψυχικής κατάστασης του παιδιού και τυχόν προβλημάτων εξάρτησης, προτού προτείνει μέτρα για την επανένταξη του παιδιού. Ορισμένοι/ες συμμετέχοντες/ουσες ήταν της γνώμης ότι ο/η επιμελητής/τρια είναι υποχρεωμένος/η να υποβάλει την έκθεση στον/ην εισαγγελέα και τον/την δικαστή πριν από την εκδίκαση της υπόθεσης και ότι η ακροαματική διαδικασία δεν μπορεί να προχωρήσει χωρίς την έκθεση.¹⁰³ Άλλοι/ες δήλωσαν ότι η έκθεση παραδίδεται στον/στην δικαστή στα μέσα της ακροαματικής διαδικασίας.¹⁰⁴ Ωστόσο, οι

συμμετέχοντες/ουσες στην μελέτη συμφώνησαν ότι στη συντριπτική πλειονότητα των υποθέσεων, τόσο ο/η εισαγγελέας όσο και ο/η δικαστής αποδέχονται τις συστάσεις των επιμελητών/τριών και τα προτεινόμενα μέτρα. Στις σπάνιες περιπτώσεις που δεν συμφωνούν, αυτό έχει να κάνει με νέα ζητήματα που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας.¹⁰⁵ Ο/η ανακριτής/τρια μπορεί να επιβάλει προδικαστικά αναμορφωτικά μέτρα, το συνθέστερο από τα οποία είναι η παρακολούθηση από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, μέχρι τη δίκη.¹⁰⁶ Δεν υπάρχουν κυρώσεις για τη μη συμμόρφωση με τα προδικαστικά μέτρα, αλλά είναι γνωστό ότι η συμμετοχή εξετάζεται ευνοϊκά από τον/την δικαστή στο δικαστήριο όταν συσκέπτεται για την επιβολή μέτρων μετά από καταδίκη.¹⁰⁷ Ανάλογα με το επιβληθέν μέτρο, ο/η επιμελητής/τρια μπορεί επίσης να υποχρεούται να παρακολουθεί τα παιδιά μετά την καταδίκη.

Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων αντιμετωπίζει μια σειρά από προκλήσεις, οι οποίες, εάν δεν αντιμετωπιστούν, ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο και στη δυνατότητα πλήρους συμμόρφωσης με τη ΣΔΠ εκ μέρους της Ελλάδας.

6.1. Πρόσληψη Επιμελητών

Λόγω της αναστολής των προσλήψεων εργαζομένων στον δημόσιο τομέα το 2003 ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, οι εν ενεργεία επιμελητές/τριες τείνουν σήμερα να είναι περίπου 50 ετών και άνω. Υπήρξαν μόνο λίγοι νέοι διορισμοί με επτά νεοπροσληφθέντες/θείσες επιμελητές/τριες το 2021.¹⁰⁸ Παρόλο που ορισμένοι/ες εξειδικευμένοι/ες επιμελητές/τριες εντάχθηκαν από διαφορετικούς τομείς στο πλαίσιο του *προγράμματος κινητικότητας της δημόσιας διοίκησης κατά την* περίοδο της αναστολής προσλήψεων οι ερωτηθέντες/θείσες θεώρησαν σημαντική αδυναμία την έλλειψη νέων συναδέλφων» στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Μία από τις δυσκολίες της μακράς περιόδου αναστολής προσλήψεων είναι το τι θα συμβεί όταν αυτοί οι Επιμελητές Ανηλίκων συνταξιοδοτηθούν, όπως σχολίασε ένας/μία συνεντευξιζόμενος/η: «*θα χρειαστούμε μια νέα γενιά!*»¹⁰⁹

6.2. Εκπαίδευση των Επιμελητών

Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 49/1979, το οποίο ρυθμίζει τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, οι υπάλληλοι πρέπει να παρακολουθούν εκπαίδευση, σύμφωνα με

¹⁰⁰ Συνεντευξιζόμενος.

¹⁰¹ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁰² Συνεντευξιζόμενο παιδί.

¹⁰³ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁰⁴ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁰⁵ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁰⁶ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁰⁷ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁰⁸ t.ly/QajB

¹⁰⁹ Συνεντευξιζόμενος/η.

το πρόγραμμα σπουδών που ορίζεται στο Διάταγμα¹¹⁰, κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου απασχόλησης. Η διάταξη αυτή δεν φαίνεται να έχει εφαρμοστεί. Στην πράξη, υπάρχει σαφής έλλειψη οποιασδήποτε μορφής δομημένου προγράμματος κατάρτισης για τους/τις επιμελητές/τριες ανηλικών σχετικά με τις ιδιαιτερότητες της εργασίας τους με τα παιδιά, με πολλούς/ες να αναζητούν και να πληρώνουν οι ίδιοι/ες για ευκαιρίες κατάρτισης, χρησιμοποιώντας μερικές φορές την επίσημη άδεια που δικαιούνται, όπως και οποιοσδήποτε/οποιαδήποτε εργαζόμενος/η για να παρακολουθήσουν. Επί του παρόντος προσφέρονται κάποια εισαγωγικά μαθήματα σχετικά με το δίκαιο που αφορά τα παιδιά από το ΙΝΕΠ (Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης)¹¹¹ και αυτά πρόκειται να αυξηθούν για να παρέχουν συνεχή εκπαίδευση στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2021-2023.

Λόγω της έλλειψης προσφερόμενης κατάρτισης, πολλοί/ές από τους/τις επιμελητές/τριες ανηλικών δεν έχουν εκπαιδευτεί σχετικά με τις αναθεωρήσεις και τις τροποποιήσεις της νομοθεσίας ή τις νέες πρακτικές στην εργασία με παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο. Οι συνεντευξιαζόμενοι/ες σχολίασαν το γεγονός αυτό, σημειώνοντας: «Υπάρχουν άνθρωποι που βρίσκονται σε αυτές τις υπηρεσίες στα 60 τους χρόνια και οι οποίοι άρχισαν να εργάζονται πριν από 40 χρόνια, εφαρμόζοντας διαφορετικούς νόμους και νοσοτροπίες».¹¹²

6.3. Επέκταση των αρμοδιοτήτων

Παρά τις περιορισμένες προσλήψεις κατά τη διάρκεια των ετών, οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας διευρύνθηκαν σταδιακά, ώστε να περιλαμβάνουν ένα φάσμα ρόλων και αρμοδιοτήτων που δεν προβλεπόταν προηγουμένως. Αυτό περιλαμβάνει (τεχνικά) την ευθύνη για τα παιδιά-θύματα, τα οποία οι επιμελητές/τριες δεν αισθάνονται καθόλου εξειδικευμένοι/ες να αναλάβουν, λόγω των πολύπλοκων και ποικίλων αναγκών τους. Όπως σημείωσε ένας/μία επιμελητής/τρια: «Αν για τους ανήλικους παραβάτες η διεπιστημονική εργασία είναι 1 στην κλίμακα, όταν πρόκειται για παιδιά-θύματα, είναι 10 στην ίδια κλίμακα».¹¹³

Στην πράξη, όπως προαναφέρθηκε, πολύ λίγοι/ες Επιμελητές που ερωτήθηκαν φαίνεται να ασκούν στην πράξη αυτή την πρόσθετη αρμοδιότητα σε σχέση με τα παιδιά-θύματα. Ένας/μία συνεντευξιαζόμενος/η ανέφερε ότι μπορεί επίσης να υπάρχει απροθυμία εκ μέρους των θυμάτων να συνεργαστούν με την Υπηρεσία Επιμελητών λόγω της αντί-

ληψης ότι είναι μέρος του συστήματος δικαιοσύνης και άρα θα πάρουν το μέρος του δράστη.¹¹⁴ Μια άλλη σημαντική επέκταση των αρμοδιοτήτων της υπηρεσίας είναι η ανάληψη της ευθύνης για ενήλικους/ες παραβάτες/ίδες, η οποία καταναλώνει τον διαθέσιμο χρόνο για την αντιμετώπιση υποθέσεων παιδιών. Ένας/μία συμμετέχων/ουσα περιέγραψε πως αισθάνεται ότι εργάζεται σε «διπλό ρόλο» καθώς αναμένεται ταυτόχρονα να φέρει εις πέρας τις ευθύνες του Επιμελητή Ανηλικών και του «Υπεύθυνου Κοινωνικής Αρωγής» για τους/τις ενήλικες, παρόλο που δεν είχε λόγο σε αυτή την επέκταση των αρμοδιοτήτων του.¹¹⁵

6.4. Περιορισμένος χρόνος ανά περίπτωση

Λόγω της έλλειψης προσωπικού και της επέκτασης των αρμοδιοτήτων τους, οι επιμελητές/τριες αντιμετωπίζουν εξαιρετικά μεγάλο φόρτο εργασίας και, ως εκ τούτου, είναι σε θέση να αφιερώσουν περιορισμένο μόνο χρόνο σε κάθε μεμονωμένη υπόθεση. Για παράδειγμα, στην Αθήνα, υπάρχουν 17 επιμελητές/τριες για να καλύψουν τις ανάγκες του πληθυσμού των σχεδόν 4 εκατομμυρίων κατοίκων.¹¹⁶ Η αναλογία είναι ακόμα πιο προβληματική στις αποκεντρωμένες περιφέρειες. Στη Δράμα, υπάρχει 1 επιμελητής/τρια που ασχολείται με υποθέσεις ανηλικών καθώς και με εναλλακτικά μέτρα για ενήλικες.¹¹⁷ Μία/ένας επιμελήτρια/της που ερωτήθηκε για την έρευνα εκτίμησε ότι ασχολείται με 300 υποθέσεις ετησίως, πράγμα που σημαίνει ότι συντάσσει περίπου 6 κοινωνικές εκθέσεις την εβδομάδα.

Ο περιορισμένος χρόνος που διατίθεται ανά υπόθεση σημαίνει ότι οι εκθέσεις που υποβάλλονται από τους/τις επιμελητές/τριες πιθανόν να είναι εξαιρετικά σύντομες (1 ή 2 σελίδες). Σύμφωνα με έναν/μία συμμετέχοντα/ουσα, δεν υπάρχει ένα καθιερωμένο περίγραμμα για την έκθεση με σαφείς απαιτήσεις σχετικά με το τι πρέπει να περιέχει.¹¹⁸ που οδηγεί σε έλλειψη τυποποίησης μεταξύ των εκθέσεων των διαφόρων γραφείων επιμελητών και σε διαφοροποιήσεις ανά γεωγραφική περιοχή. Άλλοι/ες συμμετέχοντες/ουσες σχολίασαν το γεγονός ότι οι επιμελητές/τριες τείνουν να λαμβάνουν πολύ περιορισμένες πληροφορίες από τον/την εισαγγελέα που παραγγέλνει την έκθεση (π.χ. ένα μονολογικό έγγραφο που αναφέρει «υποβάλλετε έκθεση για την υπόθεση Χ»), χωρίς την απαιτούμενη έκθεση ψυχιατρικού/ής εμπειρογνώμονα και άλλες απαραίτητες λεπτομέρειες σχετικά με το παιδί.¹¹⁹

¹¹⁰ Προεδρικό Διάταγμα 49/1979 Άρθρο. 2: https://www.eetaa.gr/np/mhtrwo_np/pdf/1979/fek_11a.pdf

¹¹¹ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹¹² Συνεντευξιαζόμενοι/ες.

¹¹³ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹¹⁴ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹¹⁵ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹¹⁶ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹¹⁷ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹¹⁸ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹¹⁹ Συνεντευξιαζόμενος/η.

6.5. Αποτυχημένη διεπιστημονική προσέγγιση

Πολλοί/ές συνεντευξιαζόμενοι/ες σχολίασαν το γεγονός ότι η Υπηρεσία Επιμελητών δεν λειτουργεί σύμφωνα με μια «διεπιστημονική προσέγγιση», όπως προβλέπει ο νόμος. Η ιδέα που διέπει τη συγκεκριμένη προσέγγιση είναι ότι η Υπηρεσία απαρτίζεται από επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων, δικηγόρους, κοινωνικούς/ές λειτουργούς, ψυχολόγους, κοινωνιολόγους και ανθρωπολόγους, αντανακλώντας το γεγονός ότι η νεανική παραβατικότητα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μονομερώς. Στην πραγματικότητα, όμως, υπάρχουν πολύ λίγοι επιμελητές/τριες για να εφαρμοστεί επιτυχώς μια διεπιστημονική προσέγγιση, καθώς η υπηρεσία συχνά στελεχώνεται από 1 ή 2 επιμελητές/τριες ανά περιοχή. Σε σπάνιες περιπτώσεις, οι επιμελητές/τριες μπορεί να συζητούν ανεπίσημα πτυχές μεμονωμένων υποθέσεων με συναδέλφους διαφορετικού επαγγέλματος, αλλά στη συντριπτική τους πλειοψηφία χειρίζονται τις υποθέσεις ατομικά. Αυτό σημαίνει ότι την υπόθεση ενός παιδιού την χειρίζεται αποκλειστικά ένα άτομο ενός συγκεκριμένου επαγγέλματος (είτε κοινωνικός λειτουργός, είτε δικηγόρος, είτε ψυχολόγος), με αποτέλεσμα την αναπόφευκτη ανακολουθία στο χειρισμό των υποθέσεων και μια σαφή αδυναμία του συστήματος.¹²⁰ Πολλοί/ές συνεντευξιαζόμενοι/ες διερωτήθηκαν πώς μπορεί να λειτουργήσει επιτυχώς μια Υπηρεσία Επιμελητών με έναν/μία μόνο δημόσιο/α υπάλληλο (ενός επαγγελματικού υπόβαθρου) για να καλύψει τις ανάγκες μιας ολόκληρης πόλης και εξέφρασαν την άποψη ότι κάθε γραφείο θα πρέπει να στελεχώνεται από τουλάχιστον μια διεπιστημονική ομάδα. Ορισμένοι/ές συνεντευξιαζόμενοι/ές εξέφρασαν την ανησυχία τους για την περιορισμένη κατανόηση των νομικών ζητημάτων εκ μέρους των επιμελητών/τριών με υπόβαθρο την κοινωνική εργασία, αναφέροντας ενδεικτικά ότι ορισμένοι/ές από τους/τις οποίους/ες δεν κατανοούν τη διαφορά μεταξύ του ρόλου του/της εισαγγελέα και του /της ανακριτή/τριας ή τη διαφορά μεταξύ πλημμελήματος και κακουργήματος.¹²¹ Άλλοι/ές συνεντευξιαζόμενοι/ές, σχολίασαν την έλλειψη διασύνδεσης μεταξύ των γραφείων επιμελητών σε διαφορετικές περιοχές,¹²² με αποτέλεσμα η υπηρεσία να λειτουργεί σε απομονωμένα τμήματα σε όλη τη χώρα, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα να συζητηθούν μεμονωμένες υποθέσεις ή να γίνει ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών προσέγγισης.

6.6. Επιμελητές και επαγγελματική εξουθένωση

Πολλοί/ές επιμελητές/τριες σημείωσαν τη σαφή έλλειψη οποιασδήποτε μορφής εποπτείας ή επαγγελματικής ανάπτυξης ή υποστήριξης για την αντιμετώπιση του άγχους. Ένας /μία από τους/τις επιμελητές/τριες που συμμετείχε στη μελέτη εποπτεύεται διοικητικά από έναν προϊστάμενο, τον οποίο δεν είχε συναντήσει ποτέ, αλλά ο οποίος, ωστόσο, εξακολουθεί να «αξιολογεί» την απόδοσή του.¹²³ Ένας/μία άλλος/η ενημέρωσε τον/την ερευνητή/ερευνητρια ότι κάλυπτε τα έξοδα για «εποπτεία» (δηλαδή για τακτικές συνεδρίες με ψυχολόγο/θεραπευτή/τρια όπου ο/η «επόπτης» συμβουλεύει για τον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων και του εργασιακού άγχους). Η επαγγελματική εξουθένωση μεταξύ των ίδιων των επιμελητών /τριών είναι υψηλή, λόγω της έλλειψης εποπτείας, κατάρτισης και υποστήριξης. Όπως σχολίασε ένας/μία συνεντευξιαζόμενος/η:

*«Αυτή η προσέγγιση οδηγεί πραγματικά στην εξουθένωση των συναδέλφων [επιμελητών] - αισθάνονται ότι δεν λαμβάνουν την υποστήριξη που χρειάζονται. Υπάρχουν πολλά που πρέπει να γίνουν για την υποστήριξή τους - δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους και αντιμετωπίζουν αυξημένη ζήτηση. Πρέπει να γίνουν πολλά για να δούμε πώς μπορεί να αλλάξει η όλη προσέγγιση προς όφελός τους. Υπάρχει μεγάλη εξουθένωση, πραγματικά, σε όλες τις κοινωνικές υπηρεσίες. Αυτό δεν είναι κάτι που έχει αναγνωριστεί από τη διοίκηση και, όσον αφορά τους Επιμελητές, επειδή είναι επαγγελματίες πρώτης γραμμής, είναι απολύτως απαραίτητο να αντιμετωπιστεί αυτό το ζήτημα».*¹²⁴

6.7 Έλλειψη τεχνικού εξοπλισμού

Οι επιμελητές/τριες έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε τεχνικό εξοπλισμό, γεγονός που μπορεί να δυσχεράνει περαιτέρω το έργο τους. Ορισμένα γραφεία απέρριψαν τα αιτήματα για τη διεξαγωγή συνεντεύξεων στο πλαίσιο της μελέτης λόγω έλλειψης εξοπλισμού για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Για παράδειγμα, στο Δικαστήριο του Αιγίου στην Αχαΐα, δεν υπάρχει ακόμη wi-fi στους χώρους, ενώ σε άλλα δεν υπάρχουν υπολογιστές, πράγμα που σημαίνει ότι οι επιμελητές/τριες ανηλίκων πρέπει συχνά να παρέχουν το δικό τους φορητό υπολογιστή (και να καταναλώνουν δικά τους δεδομένα για την σύνδεση στο διαδίκτυο) κατά την εργασία τους.

¹²⁰ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹²¹ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹²² Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹²³ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹²⁴ Συνεντευξιαζόμενος/η.

6.8. Άμεσες προκλήσεις για τα γραφεία σε απομακρυσμένες περιοχές

Αν και οι προκλήσεις που περιγράφονται παραπάνω αντιμετωπίζονται από την Υπηρεσία επιμελτών γενικά, είναι πιο έντονες στα γραφεία που εδρεύουν στην επαρχία.

Όπως σημείωσε ένας/μία επιμελητής/τρια:

«Ό,τι ακούτε από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, βάλτε το εις την «ν», ώστε να είμαστε μέσα στο πλαίσιο του ορθολογισμού».¹²⁵

Ένας/μία άλλος/η συνιστά:

«Βραχυπρόθεσμα, θα πρέπει να επανεξετάσουν την Υπηρεσία Επιμελητών σε ολόκληρη τη χώρα. Δεν μιλάμε για την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, αλλά για την υπόλοιπη χώρα [...] Οι ανάγκες είναι ακόμη μεγαλύτερες όταν πρόκειται για την επαρχία».¹²⁶

Η Υπηρεσία Επιμελτών Ανηλικών και Κοινωνικής Αρωγής αποτελεί θεμελιώδες τμήμα του συστήματος απονομής δικαιοσύνης σε παιδιά και φθάνει γρήγορα σε σημείο κρίσης. Ενώ όσοι/ες εργάζονται στην υπηρεσία είναι αφοσιωμένοι/ες και πολύ σκληρά εργαζόμενοι/ες, πολλοί/ές θα φτάσουν σε ηλικία συνταξιοδότησης ή θα εγκαταλείψουν την υπηρεσία στο όχι πολύ μακρινό μέλλον. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι υπάρχουν άλλοι /ες επιμελητές /τριες εν αναμονή να τους αντικαταστήσουν. Χωρίς την Υπηρεσία Επιμελτών Ανηλικών, είναι δύσκολο να φανεί πώς θα αντιμετωπιστούν τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα που επιβάλλει το Δικαστήριο στα παιδιά που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο. Το παραπάνω επιδεινώνεται από την έλλειψη σύστασης της Επιστημονικής Ομάδας Αξιολόγησης Ανηλικών, όπως προβλέπεται στο νόμο Ν.4689/2020.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Διεξαγωγή εμπειριστατωμένης επαναξιολόγησης της Υπηρεσίας Επιμελτών Ανηλικών και χάραξη στρατηγικής για τη λειτουργία της για τα επόμενα 10 χρόνια.
- Διασφάλιση ότι οι δράσεις κατάρτισης που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2021-2023 είναι συναφείς, προσβάσιμες και εφαρμόζονται πλήρως και διασφάλιση ότι οι Επιμελητές/τριες Ανηλικών διαθέτουν το χρόνο για να παρακολουθήσουν την προσφερόμενη κατάρτιση.
- Στο πλαίσιο της επανεξέτασης, να διενεργηθεί εμπειριστατωμένη αξιολόγηση του έργου της Υπηρεσίας Επιμελτών, μεταξύ άλλων με τα παιδιά και τους γονείς ή και τους/τις φροντιστές/στριες που έλαβαν υποστήριξη από την Υπηρεσία Επιμελτών, ώστε να προσδιοριστούν η αποτελεσματικότητα, ο αντίκτυπος και τα αποτελέσματα της υποστήριξης της υπηρεσίας.
- Να σχεδιαστεί μια σειρά βραχυπρόθεσμων μέτρων για να υποστηρίξει την Υπηρεσία Επιμελτών ώστε να παρέχει ποιοτικές υπηρεσίες στα παιδιά όσο διαρκεί η επανεξέταση, συμπεριλαμβανομένης της παροχής τακτικών προγραμμάτων κατάρτισης στα οποία θα έχουν πρόσβαση οι επιμελητές /τριες.
- Εφαρμογή ενός συστήματος εποπτείας για τους επιμελητές /τριες ανηλικών ως μηχανισμό υποστήριξής τους.

¹²⁵ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹²⁶ Συνεντευξιζόμενος/η.

7

ΝΟΜΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Το άρθρο 14 παράγραφος 3 στοιχείο δ του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα προβλέπει ότι το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης αποτελεί ελάχιστη εγγύηση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για όλα τα άτομα, και αυτό περιλαμβάνει και τα παιδιά. Το άρθρο 37 της ΣΔΠ επαναλαμβάνει τη διάταξη αυτή, προβλέποντας ότι ένα παιδί «έχει δικαίωμα άμεσης πρόσβασης σε νομική συνδρομή και άλλη κατάλληλη βοήθεια». Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο απαιτεί από τα κράτη να διασφαλίζουν ότι το παιδί έχει εγγυημένη νομική ή άλλη κατάλληλη συνδρομή από την αρχή της διαδικασίας (δηλαδή από τη στιγμή της σύλληψης), κατά την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισης και μέχρι να εξαντληθούν όλες οι εφέσεις και οι αναίρεσεις. Η Επιτροπή συνιστά στα κράτη να παρέχουν δωρεάν νομική εκπροσώπηση σε όλα τα παιδιά που αντιμετωπίζουν ποινικές κατηγορίες και να μην επιτρέπουν στα παιδιά να παραιτούνται από το δικαίωμά τους σε νομική εκπροσώπηση.¹²⁷ Επιπλέον, το άρθρο 6 παράγραφος 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προβλέπει το δικαίωμα νομικής συνδρομής.

Το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης θεσπίζεται από το άρθρο 20 του ελληνικού Συντάγματος. Προβλέπεται επίσης στα άρθρα 91 και 99 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Επιπροσθέτως, το άρθρο 6 παρ. 1 του νόμου 4689/2020 προβλέπει ότι το παιδί έχει δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο. Το δικαίωμα αυτό ισχύει από τη στιγμή που το παιδί ενημερώνεται από τις αρμόδιες αρχές ότι έχει αποκτήσει την ιδιότητα του/ης υπόπτου/ης ή του/ης κατηγορουμένου/ης. Τα παιδιά δικαιούνται να λάβουν νομική συνδρομή πριν να ανακριθούν από την αστυνομία ή οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε ανακριτικής πράξης ή οποιασδήποτε άλλης διαδικασίας συλλογής αποδεικτικών στοιχείων.¹²⁸ Ενώ η διάταξη αυτή φαίνεται να εφαρμόζει τα διεθνή πρότυπα, πρέπει να σημειωθεί ότι, αν και τα παιδιά έχουν δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης, δεν έχουν κατ' ανάγκη δικαίωμα δωρεάν νομικής εκπροσώπησης σε όλες τις περιπτώσεις σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο (παρά το γεγονός ότι αυτό υπονοείται στην Οδηγία 2016/800). Η παροχή νομικής συνδρομής, καθώς και οι γε-

νικές απαιτήσεις που τη διέπουν προβλέπονται στο νόμο 3226/2004, ο οποίος τροποποιήθηκε εν μέρει από το νόμο 4274/2014. Η δωρεάν νομική συνδρομή χορηγείται σε ύποπτο/η ή κατηγορούμενο/η σε ποινικές υποθέσεις μόνο όταν το εν λόγω πρόσωπο πληροί οικονομικά κριτήρια (δηλαδή, έχει χαμηλό εισόδημα). Στην περίπτωση των παιδιών, εάν δεν εργάζονται, αξιολογούνται με βάση το εισόδημα των γονέων, γεγονός που θέτει τα παιδιά σε μειονεκτική θέση, καθώς πρέπει να βασίζονται στην προθυμία των γονέων να πληρώσουν για τη νομική εκπροσώπηση, εάν δεν πληρούν τα οικονομικά κριτήρια για νομική βοήθεια.

Η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς υλοποιούσε επί σειρά ετών ένα πρόγραμμα νομικής βοήθειας για παιδιά και νέους/ες έως 35 ετών με στόχο την παροχή άμεσης νομικής υποστήριξης σε παιδιά και νέους/ες που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και δεν έχουν τους πόρους και γενικά τη δυνατότητα να αναλάβουν το οικονομικό κόστος και την ευθύνη για την εκπροσώπησή τους τόσο δικαστικά όσο και εξωδικαστικά. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από το 1997 έως το 2019 σε συνεργασία με Δικηγορικούς Συλλόγους και τις υποθέσεις χειρίζονταν αποκλειστικά νέοι δικηγόροι ηλικίας έως 35 ετών, και λειτούργησε και ως ένας τρόπος ενθάρρυνσης και υποστήριξης των νέων δικηγόρων κατά την εισόδο τους στην αγορά εργασίας. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα έληξε το 2019 και σήμερα η δωρεάν νομική συνδρομή παρέχεται από τους Δικηγορικούς Συλλόγους μέσω του θεσμού «Παροχή νομικής συνδρομής σε πολίτες με χαμηλό εισόδημα», όπως προβλέπει ο νόμος 3226/2004, ο οποίος τροποποιήθηκε τελευταία φορά το 2021.

Το άρθρο 16 του νόμου 4689/2020 τροποποίησε τον νόμο 3226/2004 και προβλέπει ότι ένα παιδί έχει δικαίωμα δωρεάν νομικής συνδρομής όταν κατηγορείται για κακούργημα και, στην περίπτωση πλημμελήματος, όταν το έγκλημα, αν είχε διαπραχθεί από ενήλικα, θα μπορούσε να τιμωρηθεί με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών. Η συνδρομή δικηγόρου είναι επίσης υποχρεωτική όταν το παιδί οδηγείται ενώπιον εισαγγελέα ή δικαστικής αρχής προκειμένου να ληφθεί απόφαση σχετικά με το αν το παιδί πρέπει να στερηθεί την ελευθερία του, καθώς και ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της κράτησής του. Το γενικό πρότυπο διεθνώς, ωστόσο, είναι ότι όπου υπάρχει πιθανότητα στέρησης της ελευθερίας, το παιδί θα πρέπει να εκπροσωπείται από δικηγόρο, και αυτό περιλαμβάνει την περίπτωση που το παιδί φέρεται να έχει διαπράξει έγκλημα και ανακρίνεται από την αστυνομία.

¹²⁷ CRC/C/GC/24 στην παρ. 51.

¹²⁸ Νόμος 4689/2020 άρθρο 6 παρ. 2.

Ο Νόμος 4689/2020 στο άρθρο 6 παρ. 3 παρέχει στο παιδί ύποπτο ή/και κατηγορούμενο το δικαίωμα να συναντηθεί με τον/την δικηγόρο του κατ' ιδίαν πριν ανακριθεί από τις αρμόδιες αρχές, καθώς και το δικαίωμα να έχει τον/την δικηγόρο του παρόντα/ούσα και να συμμετέχει κατά τη διάρκεια της ανάκρισης (το οποίο πρέπει να αναφέρεται ρητά στη συνταχθείσα έκθεση μετά την ανάκριση). Το παιδί έχει επίσης δικαίωμα εκπροσώπησης από δικηγόρο στις διαδικασίες εξακρίβωσης ταυτότητας, στις κατ' αντιπαράσταση εξετάσεις και στις αναπαραστάσεις του εγκλήματος (σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 4 στοιχείο γ της Οδηγίας 2016/800).

Υπάρχει η δυνατότητα παρέκκλισης από το άρθρο 6 και είναι δυνατόν να επιτραπεί η ανάκριση ενός παιδιού χωρίς την παρουσία δικηγόρου για προσωρινό χρονικό διάστημα για έναν από τους εξής δύο λόγους: να υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αποτραπούν σοβαρές αρνητικές συνέπειες για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα ενός προσώπου ή όταν η άμεση δράση των ανακριτικών αρχών είναι επιτακτική για την αποτροπή σημαντικού κινδύνου για την ποινική διαδικασία σε σχέση με σοβαρό ποινικό αδίκημα. Κατά τη λήψη απόφασης για παρέκκλιση από το δικαίωμα του παιδιού στη νομική εκπροσώπηση, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού. Αυτή η εξουσία παρέκκλισης είναι σύμφωνη με την Οδηγία της ΕΕ.

Υπήρξαν σημαντικές επικρίσεις σχετικά με τις τροποποιήσεις του νόμου 4689/2020 για τη νομική συνδρομή. Αν και θεωρητικά, ένα παιδί έχει πλέον το δικαίωμα να συμβουλευτεί δικηγόρο πριν και κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, η μη διαθεσιμότητα δικηγόρων νομικής βοήθειας με δυνατότητα να παραβρεθούν στο αστυνομικό τμήμα καθιστά την πρόσβαση στο δικαίωμα της νομικής συνδρομής ανέφικτη για όσους δεν έχουν ήδη σχέση με δικηγόρο στον οποίο μπορούν να απευθυνθούν.¹²⁹ Η έλλειψη κάλυψης επεκτείνεται επίσης σε παιδιά που ανακρίνονται σε σχέση με ένα πλημμέλημα που δεν επισύρει πιθανή ποινή έξι μηνών εάν είχε διαπραχθεί από ενήλικα, καθώς και σε ένα παιδί του οποίου οι γονείς έχουν πολύ υψηλά εισοδήματα για να τύχουν νομικής βοήθειας, αλλά δεν προσλαμβάνουν δικηγόρο για το παιδί. Η έλλειψη νομικής συνδρομής προς το παιδί μπορεί να το οδηγήσει σε παραδοχές ή ομολογίες που, όπως δύναται να αναφέρει και το ίδιο αργότερα, αποκτήθηκαν υπό πίεση ή με την υπόσχεση κάποιου πλεονεκτήματος, καθιστώντας δύσκολη την επαρκή υπεράσπιση του παιδιού.

Οι διατάξεις του νόμου 4689/2020 για την παροχή αυτόματης νομικής συνδρομής σε περιπτώσεις όπου ένας/μία ενήλικος/η θα αντιμετώπιζε ελάχιστη ποινή φυλάκισης 6 μηνών συμβάλλουν σε κάποιο βαθμό στην τήρηση των προτύπων παροχής νομικής συνδρομής που αναμένονται από την ΣΔΠ, αλλά δεν είναι σε πλήρη συμμόρφωση.

Επί του παρόντος, στην Ελλάδα δεν υπάρχει ορισμένη αρχή που να είναι αρμόδια για την παροχή νομικής βοήθειας. Επί του παρόντος, η ευθύνη για τη νομική βοήθεια κατανέμεται μεταξύ του Υπουργείου Δικαιοσύνης, των Δικαστηρίων και των δικηγορικών συλλόγων σε όλη τη χώρα. Οι δικηγόροι πληρώνονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης για την παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας, αλλά διορίζονται από το Δικαστήριο σύμφωνα με κατάλογο που καταρτίζει ο τοπικός Δικηγορικός Σύλλογος. Οι δικηγόροι που προσφέρουν υπηρεσίες νομικής βοήθειας εγγράφονται σε ειδικούς καταλόγους που είναι διαθέσιμοι στα δικαστήρια. Δεν υπάρχουν ξεχωριστοί κώδικες ή πρότυπα για τους/τις δικηγόρους που παρέχουν δωρεάν νομική βοήθεια,¹³⁰ και δεν φαίνεται να υπάρχει εποπτεία ή έλεγχος των υπηρεσιών που παρέχουν οι διορισμένοι δικηγόροι.

Αν και θεωρητικά τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε νομική βοήθεια για σκοπούς εκπροσώπησης, στην πράξη υπάρχουν ορισμένες προκλήσεις. Τα παιδιά που χρειάζονται δικηγόρο από το σύστημα νομικής βοήθειας πρέπει να υποβάλουν αίτηση στο Πρωτοδικείο και στη συνέχεια να περιμένουν μέχρι να διοριστεί δικηγόρος για να αναλάβει την υπόθεση. Η πρακτική προβλέπει ότι το δικαστήριο διορίζει τον/την δικηγόρο του/της οποίου/ας το όνομα βρίσκεται στην αρχή του καταλόγου, που μπορεί να αναλάβει ή να μην αναλάβει την υπόθεση όταν του ζητηθεί. Εάν ο/η δικηγόρος αρνηθεί, τότε ενημερώνεται το επόμενο όνομα στον κατάλογο. Πολλοί γονείς αποφασίζουν ότι η αναμονή, που συχνά διαρκεί μερικές εβδομάδες αλλά μερικές φορές και περισσότερο, είναι πολύ μεγάλη και απευθύνονται οι ίδιοι σε δικηγόρο. Για εκείνους που επιλέγουν να περιμένουν ή δεν μπορούν να βρουν τα χρήματα, διορίζεται δικηγόρος, αν και δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι ο/η δικηγόρος θα έχει εμπειρία στον τομέα του δικαίου ανηλίκων ή του ποινικού δικαίου, ή μεγάλη δικαστηριακή εμπειρία.

Μια ακόμη πρόκληση αφορά τις αμοιβές. Όπως σε πολλές χώρες, το σύστημα νομικής βοήθειας χαρακτηρίζεται από χαμηλές αμοιβές και μπορεί να χρειαστούν έως και 18 μήνες για να λάβει ένας δικηγόρος την αμοιβή του για την υπόθεση. Επιπλέον, η πληρωμή αφορά μόνο την εκπρο-

¹²⁹ Open Society Justice Initiative και Justicia, Νομική βοήθεια στην Ελλάδα, <https://www.justiceinitiative.org/uploads/997f9adc-0614-4ed3-a027-cefe721007bc/eu-legal-aid-greece-20150427.pdf>.

¹³⁰ Open Society Justice Initiative και Justicia, Νομική βοήθεια στην Ελλάδα, <https://www.justiceinitiative.org/uploads/997f9adc-0614-4ed3-a027-cefe721007bc/eu-legal-aid-greece-20150427.pdf>.

σώπηση και δεν καλύπτει την επιστροφή πρόσθετων εξόδων, όπως τα έξοδα ταξιδιού ή φωτοτυπιών. Οι ερωτηθέντες/είσες ανέφεραν ότι το χαμηλό επίπεδο αμοιβής και η μη επιστροφή εξόδων επηρεάζει το επίπεδο των υπηρεσιών που προσφέρουν οι δικηγόροι. Παρόλο που τα ονόματα πολλών δικηγόρων περιλαμβάνονται στον κατάλογο που παρέχει ο Δικηγορικός Σύλλογος, πολλοί δεν είναι πρόθυμοι να αναλάβουν υποθέσεις νομικής βοήθειας. Σε πολλές περιπτώσεις αυτοί/ές που είναι διατεθειμένοι/ες να αναλάβουν τις υποθέσεις είναι νεότεροι/ες, δηλαδή νέοι/ες δικηγόροι που επιθυμούν να αποκτήσουν πρακτική εμπειρία. Όσο πιο έμπειρος/η γίνεται ένας/μια δικηγόρος, τόσο λιγότερο ελκυστικό είναι γι' αυτόν/ήν να αναλάβει υπόθεση του συστήματος νομικής βοήθειας. Αυτό δεν αποτελεί κατ' ανάγκη πρόκληση υπό την προϋπόθεση ότι ο/η δικηγόρος εποπτεύεται, αλλά, σε πολλές περιπτώσεις, οι νεότεροι/ες δικηγόροι καλούνται να τα καταφέρουν μόνοι/ες τους. Οι ερωτηθέντες/είσες άσκησαν κριτική στους/στις δικηγόρους που αναλαμβάνουν υποθέσεις στο πλαίσιο του προγράμματος νομικής βοήθειας, μεταξύ άλλων, ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, έδιναν μόνο επιφανειακή προσοχή στις υποθέσεις και προσπαθούσαν να τις ολοκληρώσουν με συνοπτικές διαδικασίες για να αποφύγουν μια μακρά καθυστέρηση στην πληρωμή και την ανάληψη πρόσθετων εξόδων.

Επί του παρόντος δεν υπάρχει ορισμένη προϋπόθεση βάσει της οποίας ένας/μια δικηγόρος που αναλαμβάνει υποθέσεις παιδιών να έχει προηγουμένως λάβει κατάρτιση ειδικά για το χειρισμό της ποινικής υπόθεσης ενός παιδιού. Όπως προαναφέρθηκε, δεν φαίνεται να υπάρχει εποπτεία των δικηγόρων που αναλαμβάνουν υποθέσεις στο πλαίσιο της νομικής βοήθειας ούτε και για τις ελάχιστες απαιτήσεις όσον αφορά την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν. Αν και υπάρχει αναμφίβολα ένας αριθμός αφοσιωμένων δικηγόρων που παρέχουν άριστες υπηρεσίες, φαίνεται ότι υπάρχουν και κάποιοι/ες που δεν φτάνουν αυτό το επίπεδο.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Η Κυβέρνηση θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο να καταστήσει υποχρεωτική την πρόσβαση όλων των παιδιών που υπόκεινται σε ποινικές διαδικασίες σε δωρεάν νομική βοήθεια, ανεξαρτήτως ηλικίας.
- Η ισχύουσα διαδικασία υποβολής αίτησης νομικής βοήθειας και ο διορισμός δικηγόρου νομικής βοήθειας σε μια υπόθεση θα πρέπει να επανεξεταστεί διεξοδικά, με σκοπό την εξάλειψη των καθυστερήσεων και τη διασφάλιση ποιοτικών υπηρεσιών.
- Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να επανεξετάσουν τη διαδικασία υποβολής ονομάτων για τον «κατάλογο» των δικηγόρων που είναι πρόθυμοι/ες να αναλάβουν υποθέσεις νομικής βοήθειας, ώστε να διασφαλιστεί ότι όσοι/ες είναι εγγεγραμμένοι στον κατάλογο είναι έτοιμοι/ες να αναλάβουν τέτοιες υποθέσεις και διαθέτουν τις απαραίτητες ικανότητες και την εμπειρία.
- Οι δικηγορικοί σύλλογοι θα πρέπει να παρακολουθούν τους/τις δικηγόρους που περιλαμβάνονται στον κατάλογο και να αξιολογούν εάν, υπό το πρίσμα της άρνησης ανάληψης υποθέσεων χωρίς βάσιμο λόγο, το όνομά τους θα πρέπει να διαγραφεί από τον κατάλογο.
- Οι δικηγόροι στους οποίους ανατίθεται μια υπόθεση θα πρέπει να απαντούν στο Δικαστήριο εντός 2 εργάσιμων ημερών αναφέροντας αν θα αναλάβουν ή όχι την υπόθεση.
- Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι, σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο θέσπισης ειδικότερων κανόνων για τους/τις δικηγόρους υπεράσπισης που εκπροσωπούν παιδιά.
- Όλοι /ες οι δικηγόροι που αναλαμβάνουν υποθέσεις νομικής βοήθειας για παιδιά θα πρέπει να ολοκληρώσουν υποχρεωτικά μια σχετική κατάρτιση που θα εκπονήσει ο Δικηγορικός Σύλλογος σχετικά με τον τρόπο επικοινωνίας με τα παιδιά, τον τρόπο ενθάρρυνσης της συμμετοχής και τον τρόπο παροχής κατάλληλων υπηρεσιών προς τα παιδιά.
- Το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να επανεξετάσει την πληρωμή των δικηγόρων νομικής βοήθειας για να διασφαλίσει ότι καλύπτονται και επιστρέφονται τα παρεπόμενα έξοδα, όπως τα φωτοαντίγραφα και τα έξοδα μετακίνησης.

ΜΕΡΟΣ 3

ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Τα άρθρα 37 και 40 της ΣΔΠ, όπως συμπληρώνονται από τα άρθρα 10-12 των Πρότυπων Ελάχιστων Κανόνων του ΟΗΕ για τη Δικαιοσύνη των Ανηλίκων (Κανόνες του Πεκίνου)¹³¹ προβλέπουν βασικά δικονομικά δικαιώματα κατά τη διάρκεια της έρευνας και της δίωξης.

Πριν από τη θέση σε ισχύ του Κώδικα Δεοντολογίας της Αστυνομίας (Π.Δ. 254/2004) δεν υπήρχαν εξειδικευμένες διαδικασίες που να διέπουν τη σύλληψη ενός παιδιού από την αστυνομία, αν και το άρθρο 5 παρ. 4 του Αστυνομικού Κώδικα προέβλεπε την υποχρέωση των αστυνομικών να αντιμετωπίζουν τα παιδιά με κατανόηση και ανθρωπιά και να τα προστατεύουν από την έκθεσή τους σε φθοροποιές επιδράσεις και κινδύνους σύμφωνα με το άρθρο 40 παρ. 1 της ΣΔΠ.¹³²

Η Οδηγία 2016/800/ΕΕ σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα σε ποινικές διαδικασίες (η οποία λαμβάνει υπόψη τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη) ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία με τον νόμο 4689/2020. Η συγκεκριμένη Οδηγία μαζί με τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο οποίος περιέχει δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά στο στάδιο της έρευνας, ενισχύει σημαντικά τη δικονομική προστασία των παιδιών που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα για έγκλημα.

¹³¹ Εγκρίθηκε με το ψήφισμα 40/33 της Γενικής Συνέλευσης της 19ης Νοεμβρίου 1985.

¹³² Βλέπε [https://www.policinglaw.info/assets/downloads/2004_Code_of_Police_Ethics_\(Greece\).pdf](https://www.policinglaw.info/assets/downloads/2004_Code_of_Police_Ethics_(Greece).pdf)

1

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Το άρθρο 10 των Κανόνων του Πεκίνου ορίζει ότι κατά τη σύλληψη ενός παιδιού, οι γονείς ή ο/η κηδεμόνας πρέπει να ειδοποιούνται αμέσως και, όταν αυτό δεν είναι δυνατό, εντός του συντομότερου δυνατού χρονικού διαστήματος.

Το παιδί δεν πρέπει να ανακρίνεται χωρίς την παρουσία των γονέων του. Αυτό σημαίνει ότι η αστυνομία θα πρέπει να περιμένει την άφιξη των γονέων πριν ανακρίνει το παιδί. Ελλείψει γονέα, άλλος/η κατάλληλος/η ενήλικας/η θα πρέπει να συνοδεύει το παιδί για να διασφαλίσει ότι η ανάκριση δεν γίνεται με τρόπο καταπιεστικό. Το άρθρο 5 της Οδηγίας 2016/800 προβλέπει ότι η αστυνομία θα πρέπει να ενημερώνει τους γονείς ή κηδεμόνες σχετικά με τα δικονομικά δικαιώματα του παιδιού είτε προφορικά είτε εγγράφως το συντομότερο δυνατό και να παρέχει όλες τις απαιτούμενες λεπτομέρειες για να διασφαλιστεί η αμεροληψία της διαδικασίας και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων του παιδιού.

Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τον βαθμό στον οποίο οι γονείς ενημερώνονται εγκαίρως όταν ένα παιδί συλλαμβάνεται ή αν η αστυνομία περιμένει πάντα την άφιξη των γονέων πριν ανακρίνει το παιδί, αν και ένας μια αστυνομικός που έδωσε συνέντευξη για την παρούσα έρευνα δήλωσε ότι αν ένας γονέας δεν μπορούσε να επικοινωνήσει ή δεν έφτανε στο αστυνομικό τμήμα εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, θα προχωρούσε στην ανάκριση εν απουσία του και δεν θα προσπαθούσε να βρει άλλο κατάλληλο άτομο για να συνοδεύσει το παιδί. Οι επιμελητές/τριες ανηλικών ήταν ξεκάθαροι/ες στη συνέντευξη ότι δεν παρευρίσκονται στα αστυνομικά τμήματα και εμπλέκονται μόνο στο στάδιο όπου το παιδί εμφανίζεται ενώπιον του/της ανακριτή/τριας, εκτός εάν ο/η εισαγγελέας εξετάζει το ενδεχόμενο αποχής από την ποινική δίωξη.

Το άρθρο 37 της ΣΔΠ προβλέπει ότι τα παιδιά πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση σε νομική και άλλη κατάλληλη βοήθεια όταν ανακρίνονται ως ύποπτα. Το δικαίωμα αυτό αντικατοπτρίζεται στο άρθρο 6 παρ. 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Θεμελιώδεις Ελευθερίες. Το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης θεσπίζεται από το άρθρο 20 του Ελληνικού Συντάγματος και περι-

λαμβάνεται επίσης στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.¹³³ Επιπλέον, το άρθρο 6 παρ. 1 του νόμου 4689/2020 προβλέπει ότι ένα παιδί που είναι ύποπτο ή κατηγορείται για ποινικό αδίκημα έχει δικαίωμα να λάβει νομική συνδρομή πριν ανακριθεί από την αστυνομία ή οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε ανακριτικής πράξης ή οποιασδήποτε άλλης διαδικασίας συλλογής αποδεικτικών στοιχείων.¹³⁴ Ενώ αυτό φαίνεται να συμμορφώνεται με τα διεθνή πρότυπα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, αν και τα παιδιά έχουν δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης, δεν έχουν κατ' ανάγκη δικαίωμα δωρεάν νομικής εκπροσώπησης σε όλες τις περιπτώσεις σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο (αν και αυτό υπονοείται στην Οδηγία 2016/800). Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των παιδιών που εκπροσωπήθηκαν από δικηγόρους στο αστυνομικό τμήμα, αλλά τόσο οι ερωτηθέντες/είσες που εκπροσωπούσαν την αστυνομία όσο και τις εισαγγελικές αρχές ήταν της άποψης ότι στην περίπτωση μικροαδικημάτων δεν ήταν πάντα απαραίτητο για το παιδί να έχει δικηγόρο:

Όταν το έγκλημα είναι μικρό, ας πούμε μικροκλοπή, μόνο ένα μικρό ποσοστό έχει δικηγόρο και τα υπόλοιπα δεν έχουν. Αλλά όταν φτάνουμε σε πιο σοβαρά εγκλήματα τότε το ποσοστό αυξάνεται. Δηλαδή περισσότεροι από τους μισούς παίρνουν δικηγόρο. Ειδικά στη δική μας υπηρεσία και στα δύο τμήματα όπου συνήθως ασχολούμαστε με τα πιο σοβαρά εγκλήματα, σχεδόν όλοι οι ανήλικοι έχουν δικηγόρο.¹³⁵

Οι αστυνομικοί υποχρεούνται να αναφέρουν στο παιδί και στους γονείς ότι μπορούν να έχουν δικηγόρο κατά τη διάρκεια της ανάκρισης. Ωστόσο, στην πράξη, δεν υπάρχει σύστημα «δικηγόρου υπηρεσίας» στο αστυνομικό τμήμα (δηλαδή δικηγόροι που εφημερεύουν για να παρακολουθούν τα παιδιά στο αστυνομικό τμήμα) και εναπόκειται στους γονείς να εντοπίσουν δικηγόρο. Από τους/τις ερωτηθέντες/είσες προέκυψε ότι η αστυνομία δεν θεωρεί ότι είναι μέρος του ρόλου της να βοηθήσει τους γονείς να βρουν δικηγόρο για το παιδί.

Σε γενικές γραμμές, ως αστυνομική αρχή, δεν ασχολούμαστε με αυτό το θέμα [εύρεση δικηγόρου]. Αυτό θα γίνει αργότερα στην ποινική διαδικασία, όταν το

¹³³ Κώδικας Ποινικής Δικονομίας άρθρο. 97, 100, 105, 340 https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2019/a/fek_a_96_2019.pdf&t=fb1c3def51c2d1423139f802b2cdc089

¹³⁴ Νόμος 4689/2020 άρθρο 6 παρ. 2.

¹³⁵ Συνεντευξιαζόμενος/η από την αστυνομία

παιδί φύγει από την αστυνομία και πάει στον εισαγγελέα, όπου μπορεί να ζητήσει δικηγόρο. Τις περισσότερες φορές βρίσκουν δικηγόρο όταν η υπόθεση πηγαίνει σε ανακριτή, και όταν δεν μπορούν να βρουν δικηγόρο, οι αντίστοιχοι ανακριτές διορίζουν δικηγόρο.

Παρά την απουσία γονέα ή δικηγόρου, όταν οι αστυνομικοί λαμβάνουν, σε ορισμένες περιπτώσεις, γραπτή κατάθεση από το παιδί, ζητούν από το παιδί να υπογράψει τη δήλωση και επιδιώκουν να επικαλεστούν τη δήλωση αυτή ενώπιον του/της Ανακριτή/τριας.¹³⁶ Αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό καθώς το παιδί μπορεί επίσης να μην εκπροσωπείται από δικηγόρο ενώπιον του Ανακριτή. Όταν το παιδί εκπροσωπείται, συχνά ο/η δικηγόρος υπεράσπισης υποβάλει έγγραφο υπόμνημα προς τον/την ανακριτή/τρια.

Λόγω του COVID-19 δεν ήταν δυνατόν να γίνουν επισκέψεις σε αστυνομικά τμήματα ή να προσδιοριστεί εάν και σε ποιο βαθμό τα παιδιά τοποθετούνταν με ενήλικες εν αναμονή των γονέων τους ή της απόφασης για την καταβολή εγγύησης. Επίσης, δεν κατέστη δυνατό να προσδιοριστεί ο βαθμός στον οποίο η μεταχείριση και οι συνθήκες στο αστυνομικό τμήμα συμμορφώνονται με τα διεθνή πρότυπα. Ωστόσο, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2021-2023 έχει ως μία από τις δράσεις του, την έκδοση διαταγών ή εντολών από το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας σχετικά με τη μεταχείριση των παιδιών κατά τη διάρκεια αστυνομικών και διαδικαστικών ενεργειών, τη σύλληψη, την εξέταση και την κράτησή τους.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Να διασφαλισθεί ότι πριν από την ανάκριση ενός παιδιού στο αστυνομικό τμήμα είναι παρών/ούσα είτε ένας/μία γονέας είτε, σε περίπτωση που ο/η γονέας δεν είναι διαθέσιμος, ένας/μία κατάλληλος/η ενήλικας/η. Αυτό μπορεί να απαιτεί την οργάνωση σε τοπικό επίπεδο ενός συστήματος «κατάλληλου/ης ενήλικα/ης»¹³⁷.
- Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2021-2023 προβλέπει τη λειτουργία ενός εθνικού, δωρεάν τηλεφωνικού αριθμού διαθέσιμου 24/7 και τον οποίο μπορεί να καλεί οποιοσδήποτε είτε από κινητό είτε από σταθερό τηλέφωνο για την παροχή πληροφοριών σχετικά με τη δικαιοσύνη ανηλίκων. Η ημερομηνία για την έναρξη λειτουργίας ήταν ο Ιανουάριος 2022. Η αστυνομία θα πρέπει να διασφαλίσει ότι υπάρχουν αφίσες και φυλλάδια που διαφημίζουν τον τηλεφωνικό αριθμό και θα πρέπει να επιτρέπει, να ενθαρρύνει και να δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά (και τους γονείς τους) να καλούν τον αριθμό, ώστε να είναι πλήρως ενημερωμένα για τα δικαιώματά τους πριν από οποιαδήποτε ανάκριση.
- Τα παιδιά θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν φυλλάδια κατάλληλα για την ηλικία τους και σε γλώσσα που κατανοούν και τα οποία εξηγούν τα δικαιώματά τους κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο αστυνομικό τμήμα. Όπως αναφέρθηκε επίσης παραπάνω, η χρήση και η διάδοση του φιλικού προς τα παιδιά οδηγού που περιλαμβάνει πληροφορίες για τα δικαιώματα των παιδιών που έρχονται σε επαφή με τις αστυνομικές αρχές, όπως αναπτύχθηκε από την Βοηθό Συνήγορο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το Σύλλογο Επιμελητών Ανηλίκων και το Γραφείο της UNICEF στην Ελλάδα, αποτελεί ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

¹³⁶ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹³⁷ Αναφέρεται στο Γενικό Σχόλιο αριθ. 24 της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Ο κατάλληλος ενήλικας είναι ένα πρόσωπο που παρίσταται στην αστυνομική ανάκριση για να υποστηρίξει το παιδί και να διασφαλίσει ότι το παιδί αντιμετωπίζεται δίκαια και σύμφωνα με την προστασία που παρέχει ο νόμος.

2

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ)

Ο/η εισαγγελέας ανηλίκων ή, εάν ο/η τελευταίος/α δεν υφίσταται σε ορισμένη περιοχή, ο/η κατά τόπον αρμόδιος/α εισαγγελέας πρέπει να ενημερώνεται το συντομότερο δυνατό για τη σύλληψη ενός παιδιού και το παιδί πρέπει να εμφανιστεί ενώπιον του/της εισαγγελέα εντός 24 ωρών.¹³⁸ Εάν το φερόμενο αδίκημα θα ήταν κακούργημα εάν είχε διαπραχθεί από ενήλικα ή το παιδί συνελήφθη βάσει εντάλματος σύλληψης, ο/ η εισαγγελέας παραπέμπει την υπόθεση του παιδιού στον/στην ανακριτή/τρια ανηλίκων.¹³⁹ Εάν το αδίκημα είναι πλημμέλημα, ο/η εισαγγελέας μπορεί να κινήσει τη δίωξη διατάσσοντας προκαταρκτική έρευνα ή κύρια έρευνα ή παραπέμποντας την υπόθεση σε δίκη με απευθείας κλήτευση του παιδιού.

Σε έκθεση για το ελληνικό σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων το 2013 σημειώθηκε ότι οι γονείς ή οι κηδεμόνες δεν επιτρέπεται να είναι παρόντες όταν ανακρίνεται ένα παιδί ως ύποπτο.¹⁴⁰ Ωστόσο, το άρθρο 14 του νόμου 4689/2020 καθιστά σαφές ότι το παιδί πρέπει να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί τη γονική μέριμνα σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένου του σταδίου της έρευνας. Οι μόνες εξαιρέσεις σε αυτό είναι όταν η παρουσία του/ της ασκούντος/ουσας τη γονική μέριμνα δεν είναι προς το συμφέρον του παιδιού ή εάν ήταν αδύνατο να βρεθεί ή να επικοινωνήσει με τον /την ασκούντα/ούσα τη γονική μέριμνα ή εάν η παρουσία του μπορεί να θέσει σε ουσιαστικό κίνδυνο την ποινική διαδικασία. Η νέα αυτή διάταξη ενσωματώνει το άρθρο 15 παρ. 2 της Οδηγίας 2016/800/ΕΕ και συνάδει με τα διεθνή πρότυπα. Στις περιπτώσεις αυτές, το παιδί έχει το δικαίωμα να υποδείξει άλλον/ η κατάλληλο / η ενήλικα για να το συνοδεύσει. Εάν το πρόσωπο που έχει υποδείξει το παιδί δεν είναι αποδεκτό από τον/την Εισαγγελέα, μπορεί να οριστεί άλλο πρόσωπο

από φορέα αρμόδιο για την προστασία των παιδιών (άρθρο 14 παρ. 2 Ν. 4689/2020).

Το άρθρο 7 του νόμου 4689/2020 ορίζει ότι ένα παιδί που είναι ύποπτο ή κατηγορούμενο για εγκληματική πράξη πρέπει να αξιολογείται από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Πρόνοιας μετά από γραπτή εντολή του/ της εισαγγελέα ή δικαστικού/ής λειτουργού. Η έκθεση πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με την προσωπικότητα του παιδιού, το οικονομικό, κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, καθώς και την ψυχική και σωματική κατάσταση του παιδιού.¹⁴¹ Η διάταξη αυτή αντικατοπτρίζει το άρθρο 7 της Οδηγίας 2061/2020/ΕΕ.¹⁴² Η Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού πρότεινε την ανάπτυξη και χρήση εργαλείων ατομικής αξιολόγησης των αναγκών των παιδιών που έρχονται σε επαφή με το νόμο. Στο πλαίσιο αυτό, η Terre des hommes Hellas μέσω του χρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή έργου «FOCUS on my needs: working together for children in criminal proceedings» δημιούργησε μια ενότητα ηλεκτρονικής εκμάθησης και μια σειρά εργαλείων με στόχο να εξασφαλίσει την ανάπτυξη ικανοτήτων των επαγγελματιών με ιδιαίτερη έμφαση στο πώς μπορούν να εφαρμόσουν τα εργαλεία ατομικής αξιολόγησης στο συγκεκριμένο πλαίσιο και στην καθημερινή τους εργασία.¹⁴³

Επιπλέον, ο νόμος 4689/2020 στο άρθρο 7 παρ. 2 εισάγει έναν νέο φορέα, την Επιστημονική Ομάδα Αξιολόγησης Ανηλίκων Παραβατών, η οποία θα συνδράμει στην αξιολόγηση του παιδιού σε περιπτώσεις όπου οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής είτε δεν δραστηριοποιούνται σε ορισμένη περιοχή είτε ζητούν εξειδικευμένη αξιολόγηση για την ψυχική υγεία ή την εξάρτηση του παιδιού από ναρκωτικές ουσίες. Ο φορέας αυτός, ωστόσο, δεν είχε συσταθεί μέχρι τη στιγμή που συντάχθηκε η παρούσα μελέτη.

¹³⁸ Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 1. 279.

¹³⁹ Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 279 παρ. 1.

¹⁴⁰ ICF GHK Μελέτη σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες - επισκόπηση του πλαισίου για το στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, Ιούνιος 2013 (Ευρωπαϊκή Ένωση 2013).

¹⁴¹ Νόμος 4689/2020, άρθρο 7 παρ. 1

¹⁴² Η έκθεση για το παιδί ήταν υποχρεωτική, ακόμη και πριν από το νόμο 4689/2020. Ωστόσο, είναι η πρώτη φορά που η έκθεση αυτή και η κοινωνική έρευνα στην οποία βασίζεται αναφέρεται ως "ατομική αξιολόγηση του παιδιού".

¹⁴³ <https://focus.justicewithchildren.org/en>

3

ΑΠΟΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΞΗ

Μόλις η αστυνομία παραπέμψει την υπόθεση, ο/η εισαγγελέας μπορεί, στο σημείο αυτό (και χωρίς δικαστική παρέμβαση ή έγκριση), να απαλλάξει ένα παιδί που έχει διαπράξει μικροαδικήματα και να σταματήσει την ποινική διαδικασία, μειώνοντας τον κίνδυνο στιγματισμού του παιδιού και περαιτέρω βλάβης ως αποτέλεσμα της επίσημης διαδικασίας.¹⁴⁴ Η διάταξη αυτή αντικατοπτρίζει το άρθρο 40 παρ. 3 στοιχείο β της ΣΔΠ, το οποίο προβλέπει ότι τα κράτη επιδιώκουν την προώθηση νόμων και διαδικασιών που δίνουν προτεραιότητα σε μέτρα για την αντιμετώπιση των παιδιών αυτών χωρίς προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες. Η δυνατότητα για μη παραπομπή των παιδιών σε ποινική διαδικασία μπορεί να ασκείται όταν το παιδί έχει διαπράξει ένα πλημμέλημα και ο/η εισαγγελέας κρίνει, με βάση τις περιστάσεις της πράξης και τη συνολική προσωπικότητα του παιδιού, ότι η ποινική δίωξη δεν είναι απαραίτητη για την αποτροπή υποτροπής.

Πριν αποφασίσει ο/η εισαγγελέας να απέχει από την άσκηση ποινικής δίωξης πρέπει να συναντηθεί με το παιδί και να ακούσει τις απόψεις του και να έχει λάβει αξιολόγηση από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής.¹⁴⁵ Εάν ο/η εισαγγελέας αποφασίσει να απέχει από την ποινική δίωξη, μπορεί να ορίσει προθεσμία εντός της οποίας το παιδί πρέπει να ολοκληρώσει το επιβληθέν αναμορφωτικό μέτρο. Ο/Η εισαγγελέας διατηρεί την δυνατότητα να προχωρήσει σε ποινική δίωξη εάν το παιδί δεν ολοκληρώσει το μέτρο εντός της καθορισμένης προθεσμίας. Δεν υπάρχουν άλλα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα πριν ο/η εισαγγελέας αποφασίσει να απέχει από την ποινική δίωξη. Για παράδειγμα, ο/η εισαγγελέας δεν χρειάζεται να βεβαιωθεί ότι το παιδί παραδέχεται ελεύθερα και οικειοθελώς την ενοχή του για το αδίκημα για το οποίο κατηγορείται.

Εάν ο/η εισαγγελέας αποφασίσει να απέχει από την ποινική δίωξη, τίθεται γενικά προθεσμία για την ολοκλήρωση του επιβαλλόμενου μέτρου, το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει οποιοδήποτε από τα μη στερητικά της ελευθερίας αναμορφωτικά μέτρα που περιλαμβάνονται στο άρθρο 122 του Ποινικού Κώδικα.

Οι κανόνες του Πεκίνου, οι οποίοι αποτελούν μέρος των ελάχιστων προτύπων και κανόνων του ΟΗΕ για τη δικαιοσύνη ανηλίκων, απαιτούν από το κράτος να θεσπίζει εγγυήσεις όσον αφορά την παράκαμψη της ποινικής διαδικασίας που ελαχιστοποιούν το ενδεχόμενο εξαναγκασμού και εκφοβισμού: τα παιδιά δεν πρέπει να αισθάνονται ότι πιέζονται να συναινέσουν στην παράκαμψη της ποινικής διαδικασίας.¹⁴⁶ Το παιδί πρέπει να λαμβάνει «επαρκείς και συγκεκριμένες πληροφορίες για τη φύση, το περιεχόμενο και τη διάρκεια του μέτρου, καθώς και για τις συνέπειες της μη συνεργασίας, της μη εκτέλεσης ή της μη ολοκλήρωσης του μέτρου» πριν συναινέσει.¹⁴⁷ Επιπλέον, θα πρέπει να δίνεται στα παιδιά η δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους σχετικά με τα [εναλλακτικά] μέτρα που ενδέχεται να επιβληθούν, και οι επιθυμίες αυτές θα πρέπει να λαμβάνουν τη δέουσα βαρύτητα.¹⁴⁸ Δεν φαίνεται ότι τα πρότυπα αυτά επηρεάζουν επί του παρόντος την απόφαση του/της εισαγγελέα σχετικά με την αποχή από την άσκηση ποινικής δίωξης.

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο τόνισε επίσης τα εξής:

- Η αποχή από την ποινική δίωξη χρησιμοποιείται μόνο όταν υπάρχουν αδιάσειστα στοιχεία ότι το παιδί διέπραξε το φερόμενο αδίκημα, όταν παραδέχεται ελεύθερα και οικειοθελώς την ευθύνη και όταν δεν χρησιμοποιήθηκε εκφοβισμός ή πίεση για να επιτευχθεί η παραδοχή αυτή και, τέλος, ότι η παραδοχή αυτή δεν θα χρησιμοποιηθεί εναντίον του σε οποιαδήποτε μεταγενέστερη νομική διαδικασία.
- Το παιδί πρέπει να συναινεί ελεύθερα και οικειοθελώς και η συναίνεσή του θα πρέπει να βασίζεται σε επαρκείς και συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με τη φύση, το περιεχόμενο και τη διάρκεια του μέτρου, καθώς και για τις συνέπειες της μη συνεργασίας, της μη εκτέλεσης και της μη ολοκλήρωσης του μέτρου.
- Στη νομοθεσία θα πρέπει να αναφέρονται ρητά οι περιπτώσεις στις οποίες είναι δυνατή η παράκαμψη από την

¹⁴⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 46 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο εισαγγελέας μπορεί να αποφασίσει να μην ασκήσει ποινική δίωξη κατά του παιδιού και, αντ' αυτού, να διατάξει ένα ή περισσότερα από τα αναμορφωτικά μέτρα χωρίς στερητικά της ελευθερίας που προβλέπονται στο άρθρο 122 του Ποινικού Κώδικα.

¹⁴⁵ Κοσμάτος Κ. 2020, σ. 220-221.

¹⁴⁶ Κανόνας 11.3, Σχόλια των Κανόνων του Πεκίνου.

¹⁴⁷ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο αριθ. 10* (2007), παρ. 27.

¹⁴⁸ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο αριθ. 10* (2007), παρ. 45 [σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει στη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 12 της ΣΔΠ].

ποινική διαδικασία, καθώς επίσης θα πρέπει να ρυθμίζονται και να επανεξετάζονται οι εξουσίες της αστυνομίας, των Εισαγγελέων και/ή άλλων υπηρεσιών να λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με την συγκεκριμένη διαδικασία. Όλοι οι κρατικοί αξιωματούχοι και φορείς που συμμετέχουν στη διαδικασία θα πρέπει να λαμβάνουν την απαραίτητη κατάρτιση και υποστήριξη.

- Το παιδί πρέπει να έχει τη δυνατότητα να ζητήσει νομική ή άλλη κατάλληλη συνδρομή σχετικά με την καταλληλότητα του μέτρου της παράκαμψης της ποινικής διαδικασίας που προτείνεται από τις αρμόδιες αρχές, καθώς και σχετικά με τη δυνατότητα επανεξέτασης του μέτρου.
- Η ολοκλήρωση του συγκεκριμένου μέτρου από το παιδί θα πρέπει να οδηγεί σε οριστικό και τελικό κλείσιμο της υπόθεσης. Παρόλο που είναι θεμιτό να τηρούνται εμπιστευτικά αρχεία για διοικητικούς και αναθεωρητικούς σκοπούς, δεν θα πρέπει να καταχωρείται σε οποιοδήποτε «ποινικό μητρώο» και ένα παιδί που έχει προηγουμένως υποβληθεί στο συγκεκριμένο μέτρο δεν πρέπει να θεωρείται ότι έχει προηγουμένως καταδικαστεί. Εάν υπάρξει οποιαδήποτε καταγραφή αυτού του γεγονότος, η πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές θα πρέπει να παρέχεται αποκλειστικά και για περιορισμένο χρονικό διάστημα, π.χ. για ένα έτος κατ' ανώτατο όριο, στις αρμόδιες αρχές που είναι εξουσιοδοτημένες να ασχολούνται με παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο.

Στην πράξη, ο/η εισαγγελέας σπάνια επιλέγει να απέχει από την ποινική δίωξη, ιδίως στις περιφέρειες όπου δεν υπάρχει Εισαγγελέας Ανηλίκων.

Οι ερωτηθέντες/θείσες σχολίασαν ότι το μέτρο της αποχής από την ποινική δίωξη δεν χρησιμοποιείται με συστηματικό ή συνεπή τρόπο, ενδεχομένως λόγω της έλλειψης επίσημων προγραμμάτων ή υπηρεσιών στις οποίες μπορούν να παραπέμπονται τα παιδιά, καθώς και λόγω της έλλειψης υποστήριξης από τις υπηρεσίες παιδικής προστασίας για τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο. Οι εισαγγελείς αισθάνονται πιο άνετα να παραπέμπουν τα παιδιά στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, γνωρίζοντας ότι ο/η επιμελητής/τρια θα παρακολουθεί το παιδί.

Εάν εξετάσετε το προφίλ της πλειονότητας των νέων που βρίσκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, τα οικογενειακά τους προβλήματα, τα κοινωνικά τους προβλήματα, το μεταναστευτικό τους προφίλ, το προφίλ των Ρομά, ίσως οι εισαγγελείς πιστεύουν ότι δεν υπάρχουν επαρκείς υπηρεσίες για την υποστήριξη του παιδιού εκτός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Όταν η υπόθεση περνάει από το δικαστικό σύστημα, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων είναι εκεί και οι εισαγγελείς αισθάνονται πιο σίγουροι ότι οι υπεύθυνοι επιμελητές θα παρακολουθήσουν την υπόθεση.¹⁴⁹

Ένας/μία από τους/τις ερωτηθέντες/θείσες επιμελητές/τριες Ανηλίκων είχε μια διαφορετική, μάλλον πιο αρνητική άποψη: αν και οι εισαγγελείς έχουν τη δυνατότητα να απέχουν, ορισμένοι/ες χαρακτηρίζονταν από μια αναφερόμενη ως «τιμωρητική» νοοτροπία και θεωρούσαν ότι το παιδί πρέπει να περάσει από την ποινική διαδικασία για να κατανοήσει την σοβαρότητα της παραβατικής συμπεριφοράς, ακόμη και στην περίπτωση μικροαδικημάτων.

¹⁴⁹ Συνεντευξιαζόμενος/η.

4

ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΞΗ

Στις περιπτώσεις όπου ο/η εισαγγελέας δεν απέχει από την άσκηση της ποινικής δίωξης, εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 43 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως τροποποιήθηκε με το νόμο 4885/2021, και ο/η εισαγγελέας προχωρά στην άσκηση ποινικής δίωξης. Η συμμετοχή του παιδιού στη διαδικασία της έρευνας και τα δικαιώματα του παιδιού σε αυτό το στάδιο, καλύπτονται από τα άρθρα 4, 5, 6, 7 και 9 του νόμου 4689/2020, τα οποία συνεχίζουν να ισχύουν σε αυτό το στάδιο, καθώς και στο αστυνομικό τμήμα. Εφαρμόζονται επίσης οι γενικές διατάξεις σχετικά με τα δικαιώματα των υπόπτων που περιέχονται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Οι εν λόγω εγγυήσεις περιγράφονται στα άρθρα 92 - 100 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και περιλαμβάνουν το δικαίωμα πρόσβασης σε όλα τα σχετικά έγγραφα (άρθρο 100 ΚΠΔ), το δικαίωμα σε υπηρεσίες διερμηνείας (άρθρο 101 ΚΠΔ), το δικαίωμα σιωπής και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης (άρθρο 104 ΚΠΔ). Οι διατάξεις αυτές είναι σύμφωνες με τις δικονομικές εγγυήσεις της ΣΔΠ.

Ο Νόμος 4689/2020 στο άρθρο 6 παρ. 6 προβλέπει ότι ο/η ανακριτής/τρια υποχρεούται να διορίσει συνήγορο όταν το πρόσωπο που ασκεί τη γονική μέριμνα δεν έχει διορίσει δικηγόρο για να εκπροσωπήσει το παιδί. Επιπλέον, το άρθρο 99 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ορίζει ότι εάν ο κατηγορούμενος για κακούργημα ή πλημμέλημα είναι ανήλικος/η, ο/η ανακριτής/τρια υποχρεούται να διορίσει αυτεπαγγέλτως δικηγόρο γι' αυτόν, και ότι δεν είναι δυνατόν το παιδί (ή ο/η γονέας) να παραιτηθεί από το δικαίωμα αυτό (επισημαίνεται ωστόσο ότι αυτό δεν ισχύει έως ότου το παιδί προσέλθει ενώπιον του/της ανακριτή/τριας). Περαιτέρω, το άρθρο 6 παρ. 7 του Ν. 4689/2020 ορίζει ότι όταν το παιδί δικαιούται τη συνδρομή δικηγόρου, αλλά ο δικηγόρος δεν είναι παρών, ο/η εισαγγελέας ή η αρμόδια αρχή που διενεργεί την έρευνα πρέπει να αναβάλει την εξέταση του παιδιού ή την εκτέλεση άλλων ανακριτικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων για εύλογο χρονικό διάστημα προκειμένου να περιμένει την άφιξη του δικηγόρου ή, όταν το παιδί δεν έχει ορίσει δικηγόρο, να ορίσει δικηγόρο για το παιδί.¹⁵⁰ Η διά-

ταξη αυτή είναι σύμφωνη με τα διεθνή πρότυπα.

Μόλις το παιδί εμφανιστεί ενώπιον του/της ανακριτή/τριας και ο/η δικαστής διαπιστώσει ότι υπάρχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για να οδηγηθεί η υπόθεση σε δίκη, το παιδί αντιμετωπίζει μια μακρά αναμονή, συχνά έως και ένα έτος, έως τη διεξαγωγή της δίκης.

μπορεί να διεξαχθεί χωρίς δικηγόρο: όταν υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αποτραπούν σοβαρές αρνητικές συνέπειες για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα ενός προσώπου ή όταν είναι επιτακτική ανάγκη οι ανακριτικές αρχές να λάβουν άμεσα μέτρα για να αποτραπεί σημαντικός κίνδυνος για την ποινική διαδικασία σε σχέση με σοβαρό ποινικό αδίκημα, με πρωταρχικό κριτήριο το συμφέρον του παιδιού. Ο προανακριτικός υπάλληλος που επιθυμεί να ασκήσει αυτό το δικαίωμα παρέκκλισης πρέπει να λάβει την προηγούμενη έγκριση του αρμόδιου εισαγγελέα.

¹⁵⁰ Ο Νόμος 4689/2020 στο άρθρο 6 παρ. 8 προβλέπει ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες η προκαταρκτική διαδικασία

5

ΟΙΟΝΕΙ ΑΠΟΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΞΗ

Οι ερωτηθέντες/θείσες εξήγησαν ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, ο/η ανακριτής/τρια παραπέμπει το παιδί στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων για την εφαρμογή «αναμορφωτικών μέτρων», παρόλο που δεν υπάρχει, εκείνη τη στιγμή, επίσημη διαπίστωση ενοχής και η υπόθεση εξακολουθεί να περιλαμβάνεται στον κατάλογο για δίκη.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ 1: Η αστυνομία και ο/η εισαγγελέας ήρθαν στο σπίτι για να δουν τον Α, ηλικίας 13,5 ετών, ο οποίος φέρεται να είχε διαπράξει σεξουαλικό έγκλημα στον κυβερνοχώρο με θύμα ένα κορίτσι. Η αστυνομία και οι εισαγγελείς (5 άτομα συνολικά) πήγαν στο σπίτι και πήραν συνέντευξη από τον Α, απουσία των γονέων του ή του δικηγόρου του. Ούτε το παιδί ούτε ο/η γονέας ενημερώθηκαν εκείνη τη στιγμή ότι ο Α είχε δικαίωμα σε δικηγόρο, και όταν η μητέρα μίλησε με τον/την εισαγγελέα την επόμενη ημέρα και ρώτησε αν θα έπρεπε να βρει δικηγόρο για τον Α, της είπαν ότι δεν ήταν απαραίτητο σε εκείνο το στάδιο. Ο Α εμφανίστηκε ενώπιον του/της ανακριτή/τριας για πρώτη φορά περίπου τέσσερις μήνες αργότερα. Ο Α, ανακρίθηκε κατά τη δεύτερη εμφάνισή του ενώπιον του ανακριτή, συνοδευόμενος από τον/την δικηγόρο του. Οι γονείς δεν έγιναν δεκτοί στην ακρόαση αν και ήταν παρόντες στο κτίριο του δικαστηρίου.

Το παιδί και οι γονείς ενημερώθηκαν ότι το αποτέλεσμα της ακρόασης ήταν ότι το παιδί θα έπρεπε να επισκέπτεται τακτικά έναν/μία ψυχολόγο και τον/την επιμελητή/τρια και ότι η υπόθεση έχει παραπεμφθεί σε δίκη. Το παιδί άρχισε να πηγαίνει σε ψυχολόγο μέσα σε μια εβδομάδα από την εμφάνισή του ενώπιον του/της ανακριτή/τριας και συνέχισε να πηγαίνει, αρχικά κάθε δύο εβδομάδες και στη συνέχεια κάθε μήνα. Έβλεπε επίσης τακτικά τον/την επιμελητή/τρια ανηλίκων. Η δίκη πραγματοποιήθηκε 18 μήνες μετά την τελευταία ακρόαση ενώπιον του/της ανακριτή/τριας. Κατά τη δίκη η μητέρα ήταν μάρτυρας, αλλά της επιτράπη η είσοδος στο δικαστήριο μόνο όταν κατέθετε στοιχεία και, για άλλη μια φορά, ούτε η μητέρα ούτε ο πατέρας είχαν την άδεια να παραστούν στο δικαστήριο και να καθίσουν μαζί με το παιδί, κατά παράβαση του άρθρου 13 παρ. 2 του νόμου 4689/2020. Ο/Η δικαστής δεν επέβαλε περαιτέρω μέτρα στο παιδί, παρά την καταδίκη του για το αδίκημα, με την αιτιολογία ότι οι επισκέψεις του παιδιού στον/στην ψυχολόγο και η εργασία του με τον/την επιμελητή/τρια ανηλίκων καθιστούσαν περιττά οποιαδήποτε περαιτέρω μέτρα.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ 2: Ο Β, ηλικίας 17 ετών, ο οποίος ήταν υιοθετημένος, συναντήθηκε με τα βιολογικά του αδέρφια και ήταν μαζί τους όταν μαχαίρωσαν και σκότωσαν έναν άνδρα στις αρχές του 2020. Τα αδέρφια, που ήταν ενήλικα, καταδικάστηκαν για ανθρωποκτονία από πρόθεση. Ο Β τέθηκε προσωρινά υπό κράτηση προτού τον δει επιμελητής/τρια ανηλίκων και συνταχθεί έκθεση. Όταν συντάχθηκε η έκθεση, ο/η επιμελητής/τρια ανηλίκων πρότεινε την απελευθέρωση του παιδιού υπό τον όρο να παρακολουθείται από ψυχίατρο με τον οποίο είχε ήδη δημιουργήσει μια σοβαρή και καλή θεραπευτική σχέση. Όταν η υπόθεση έφτασε στο στάδιο της δίκης, ο/η συνήγορος υπεράσπισης, με την υποστήριξη του/της επιμελητή/τριας Ανηλίκων, ζήτησε αναβολή και έτσι η δίκη αναβλήθηκε για τον Σεπτέμβριο του 2022, δηλαδή για περισσότερα από δύομισι χρόνια από την τέλεση του αδικήματος. Κατά τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος, ο Β συνεργάστηκε με του/της επιμελητή/τριας ανηλίκων και τον ψυχίατρο. Ο/η επιμελητής/τρια θεωρεί την αναβολή σκόπιμη και ότι επιτυγχάνει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα, καθώς θα μπορεί να πει στο δικαστήριο τον Σεπτέμβριο του 2022 ότι η συμπεριφορά του Β ήταν καλή και *«ανάλογη με τις προσδοκίες της κοινωνίας»*, ότι δεν έχει διαπράξει περαιτέρω αδικήματα και ότι έχει αποφύγει την καταστροφική συμπεριφορά. Κατά την άποψή της *«η βραδύτητα ανάλογα με το πώς αξιολογείται, μπορεί να δώσει καλά αποτελέσματα»*.

Αυτή η πρακτική της επιβολής ή της συμφωνίας αναμορφωτικών μέτρων μεταξύ της ακρόασης ενώπιον του ανακριτή και της πλήρους δίκης θα μπορούσε να ονομαστεί «οιονεί αποχή». Πρόκειται για μια πρακτική με την οποία εισάγονται αναμορφωτικά μέτρα σχεδόν αμέσως μετά την εξέταση του παιδιού ενώπιον του/της ανακριτή/τριας, προκειμένου να αποδειχθεί ότι τα αναμορφωτικά μέτρα έχουν λειτουργήσει και να μειωθεί η αυστηρότητα των μέτρων που θα μπορούσε διαφορετικά να επιβάλει το δικαστήριο. Η καθυστέρηση ενθαρρύνεται ή τουλάχιστον δεν αποθαρρύνεται για να δοθεί στο παιδί αρκετός χρόνος για να αποδείξει ότι τα μέτρα έχουν λειτουργήσει.

Ενώ η προσέγγιση που ακολουθείται στην «οιονεί αποχή» είναι αναμφίβολα καλοπροαίρετη, εξακολουθεί να ισχύει ότι αυτή αγγίζει τα όρια της υπονόμευσης της διαδικασίας της ποινικής δικαιοσύνης. Τα μέτρα επιβάλλονται όταν δεν υπάρχει διαπίστωση των πραγματικών περιστάσεων από το δικαστήριο, δεν απαιτείται παραδοχή της ενοχής και δεν απαιτείται συναίνεση του παιδιού στα μέτρα, καθώς διατάσσεται να υποβληθεί στα μέτρα από τον/ την ανακριτή/τρια. Μια τέτοια προσέγγιση δεν ανταποκρίνεται στα διεθνή πρότυπα. Η σωστή προσέγγιση θα ήταν να επιτραπεί στον/ στην ανακριτή/τρια να παραπέμψει την υπόθεση στον/ην εισαγγελέα και εκείνος/η να αποφασίσει την αποχή από την ποινική δίωξη, εφόσον πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις, και να αντιμετωπιστούν οι καθυστερήσεις που φαίνεται να υπάρχουν στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, ώστε να επιτραπεί στο δικαστήριο να λάβει απόφαση για τα μέτρα.

6

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΡΑΤΗΣΗ

Κατά γενικό κανόνα, ένα παιδί δεν θα πρέπει να κρατείται εν αναμονή της δίκης και θα πρέπει να επιστρέφει στην οικογένειά του, σύμφωνα με το άρθρο 37 στοιχείο β της ΣΔΠ το οποίο προβλέπει ότι η κράτηση χρησιμοποιείται μόνο ως έσχατο μέτρο και για το συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα.

Εάν το παιδί δεν έχει «προστατευτικό περιβάλλον» στο οποίο να μπορεί να επιστρέψει ή δεν είναι προς το συμφέρον του να επιστρέψει στο οικογενειακό του περιβάλλον, το παιδί μπορεί να τοποθετηθεί σε κατάλληλο ίδρυμα/ξενώνα για παιδιά (άρθρο 122 στοιχείο ια του Ποινικού Κώδικα), όπως τα Σπίτια που λειτουργούν από τις Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, τα οποία ιδρύθηκαν με το νόμο 2298/1995 με σκοπό να συμβάλουν ενεργά στην πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων που, λόγω της προσωπικότητάς τους, του οικογενειακού τους περιβάλλοντος ή άλλων περιστάσεων και αιτιών, είναι πιθανό να εμπλακούν σε παραβατική συμπεριφορά. Οι ερωτηθέντες/θείσες ανέφεραν ότι τα εν λόγω ιδρύματα/ξενώνες δεν είναι «κλειστά» ιδρύματα και ότι τα παιδιά δεν στερούνται της ελευθερίας τους, αλλά ότι δεν τους επιτρέπεται να εγκαταλείψουν το ίδρυμα χωρίς προειδοποίηση και άδεια. Οι ερωτηθέντες/θείσες δήλωσαν ότι ο/η εισαγγελέας, και όχι ο/η δικαστής, έχει την εξουσία να διατάξει το παιδί να ζήσει μακριά από την οικογένειά του. Η έκδοση απόφασης για την απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένειά του χωρίς ακρόαση ενώπιον δικαστηρίου μπορεί να αποτελέσει παραβίαση του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή σύμφωνα με το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Όταν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι το παιδί έχει διαπράξει έγκλημα και υπάρχει κίνδυνος να διαπράξει περαιτέρω αδικήματα ή/και να διαφύγει και να μην παραστεί στη δίκη, μπορούν να επιβληθούν περιοριστικά μέτρα. Σε αυτά περιλαμβάνεται η καταβολή εγγύησης (αν και σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο, αυτό δεν θα πρέπει να αποτελεί απαίτηση, καθώς δημιουργεί διακρίσεις εις βάρος των άπορων και περιθωριοποιημένων παιδιών και οικογενειών).¹⁵¹ η

απαίτηση να εμφανίζεται το κατηγορούμενο παιδί ενώπιον του/της ανακριτή/τριάς ή άλλης αρχής σε τακτά χρονικά διαστήματα, η απαγόρευση επίσκεψης ή διαμονής σε συγκεκριμένη τοποθεσία ή ταξιδιού στο εξωτερικό και η απαίτηση να μην συναντάται ή να μην έρχεται σε επαφή με ορισμένα κατονομαζόμενα πρόσωπα.¹⁵²

Σύμφωνα με το άρθρο 287 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ένα παιδί που κατηγορείται για έγκλημα μπορεί επίσης να κρατηθεί προσωρινά για περίοδο που δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες, εάν έχει συμπληρώσει την ηλικία των δεκαπέντε ετών και κατηγορείται για πράξη που αναφέρεται στο άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα (δηλ. κακούργημα με στοιχεία βίας). Η απόφαση που διατάσσει την προδικαστική κράτηση πρέπει να περιέχει ειδική και λεπτομερή αιτιολογία, ως προς το γιατί δεν κρίνονται επαρκή τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή η τοποθέτηση σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα αγωγής. Η παραβίαση των περιοριστικών όρων που επιβάλλονται στο παιδί δεν μπορεί να οδηγήσει από μόνη της σε προσωρινή κράτηση. Οι διατάξεις σχετικά με την προσωρινή κράτηση φαίνεται να συνάδουν με την απαίτηση του άρθρου 37 στοιχείο β της ΣΔΠ ότι η κράτηση πρέπει να αποτελεί έσχατο μέτρο.

Το άρθρο 6 παρ. 4 του Ελληνικού Συντάγματος προβλέπει ότι η μέγιστη διάρκεια της κράτησης μέχρι τη δίκη καθορίζεται από το νόμο- η κράτηση αυτή δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα έτος σε περίπτωση κακουργημάτων ή τους έξι μήνες σε περίπτωση πλημμελημάτων. Σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις, τα ανώτατα αυτά όρια μπορούν να παραταθούν κατά έξι ή τρεις μήνες αντίστοιχα, με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου. Δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό επιτρέπεται από το Σύνταγμα η δυνατότητα παράτασης της περιόδου κράτησης ενός παιδιού.

Το Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνιστά να τίθεται ένα παιδί υπό προσωρινή κράτηση μόνο στις πιο σοβαρές περιπτώσεις και η κράτηση να χρησιμοποιείται κυρίως για τη διασφάλιση της εμφάνισης στη δικαστική διαδικασία και εάν το παιδί αποτελεί άμεσο κίνδυνο για τους άλλους.¹⁵³ Η Επιτροπή συνιστά επίσης ότι το κατώτατο όριο ηλικίας για την κράτηση θα πρέπει να οριστεί στα 16 και όχι στα 15 έτη, όπως προβλέπεται στον ελληνικό ποινικό κώδικα. Η μέγιστη διάρκεια των έξι μηνών για την κράτηση ανά δίκη είναι, ωστόσο, σύμφωνη με τις συστάσεις της Επιτροπής.¹⁵⁴ Η Επιτροπή συνιστά επίσης

¹⁵¹ CRC/C/GC/24, παρ. 88. Όταν ορίζεται εγγύηση σημαίνει ότι το δικαστήριο αναγνωρίζει κατ' αρχήν ότι το παιδί πρέπει να αφηθεί ελεύθερο και ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν άλλοι μηχανισμοί για να διασφαλιστεί η παρουσία του.

¹⁵² Μελέτη της ΕΕ σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες -επισκόπηση του πλαισίου για το στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, 2013, σ. 24.

¹⁵³ CRC/C/GC/24, παρ. 87.

¹⁵⁴ CRC/C/GC/24 στην παρ. 90.

την τακτική επανεξέταση της προδικαστικής κράτησης με σκοπό τον τερματισμό της,¹⁵⁵ διάταξη που δεν περιλαμβάνεται στον ελληνικό νόμο.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ

- Θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην επιβολή εναλλακτικών μέτρων στην προδικασία. Θα πρέπει να προσφερθεί κατάρτιση στους/στις εισαγγελείς σχετικά με τα πλεονεκτήματα της επιβολής εναλλακτικών μέτρων και να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ εισαγγελέων και επιμελητών ανηλίκων. Θα ήταν επίσης ωφέλιμο, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια που περιέχονται στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο σχετικά με την επιβολή εναλλακτικών μέτρων στην προδικασία, να εκδοθούν κατευθυντήριες γραμμές που να καλύπτουν τη χρήση των εναλλακτικών μέτρων στην προδικασία και να εισαχθούν πιλοτικά προγράμματα εναλλακτικών μέτρων με στόχο την επανένταξη των παιδιών, τη μείωση των υποτροπών και τη μείωση της καθυστέρησης στην εξέταση των υποθέσεων των παιδιών.
- Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο να επιτραπεί στον/στην ανακριτή/τρια να ζητήσει από τον/την εισαγγελέα να αιτιολογήσει τη μη επιβολή εναλλακτικών μέτρων για ένα παιδί και να έχει την εξουσία να παραπέμψει την υπόθεση πίσω στον/στην Εισαγγελέα προκειμένου να εξετάσει αν η χρήση εναλλακτικών μέτρων θα ήταν κατάλληλη.
- Να εξεταστεί το ενδεχόμενο αύξησης της ηλικίας προσωρινής κράτησης στα δεκαέξι (16) έτη, σύμφωνα με τη σύσταση που περιέχεται στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής.
- Εισαγωγή τακτικής αναθεώρησης της προσωρινής κράτησης ανά δύο εβδομάδες σύμφωνα με τις συστάσεις του υπ' αριθ. 24 Γενικού Σχολίου της Επιτροπής.¹⁵⁶

¹⁵⁵ CRC/C/GC/24, παρ. 87.

¹⁵⁶ CRC/C/GC/24 Παρ. 87.

7

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ

Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη είναι θεμελιώδες για όλα τα συστήματα δικαιοσύνης και προβλέπεται στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και την ΔΣΠΔ. Η Επιτροπή στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο, βασιζόμενη στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση T. και V. κατά Ηνωμένου Βασιλείου¹⁵⁷ καθορίζει τις αρχές της δίκαιης δίκης.¹⁵⁸ Αυτές περιλαμβάνουν το τεκμήριο αθωότητας με την ανάθεση του βάρους της απόδειξης της κατηγορίας στην εισαγγελία, ανεξάρτητα από το αδίκημα, το δικαίωμα ακρόασης, το δικαίωμα σιωπής, το δικαίωμα να εξετάζει τους/τις μάρτυρες που καταθέτουν εναντίον του/της και να εμπλέκει μάρτυρες για να υποστηρίξει την υπεράσπισή του/της και το δικαίωμα αποτελεσματικής συμμετοχής στη διαδικασία σύμφωνα με το άρθρο 40 παρ. 20 στοιχείο β σημείο iv. Η Επιτροπή εξέθεσε τι σημαίνει αποτελεσματική συμμετοχή στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο στην παρ. 46:

«Ένα παιδί που έχει υπερβεί την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης θα πρέπει να θεωρείται ικανό να συμμετέχει σε όλη τη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης ανηλίκων. Για να συμμετέχει αποτελεσματικά, το παιδί πρέπει να υποστηρίζεται από όλους τους επαγγελματίες ώστε να κατανοήσει τις κατηγορίες και τις πιθανές συνέπειες και επιλογές, προκειμένου να κατευθύνει τον νομικό εκπρόσωπο, να αμφισβητήσει τους μάρτυρες, να δώσει εξηγήσεις για τα γεγονότα και να λάβει τις κατάλληλες αποφάσεις σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία, τη μαρτυρία και τα μέτρα που θα επιβληθούν. Οι διαδικασίες πρέπει να διεξάγονται σε γλώσσα που κατανοεί πλήρως το παιδί ή να παρέχονται δωρεάν υπηρεσίες διερμηνείας. Οι διαδικασίες θα πρέπει να διεξάγονται με τρόπο κατανοητό προς τα παιδιά ώστε να μπορούν να συμμετέχουν πλήρως. Οι εξελίξεις και αρχές μίας φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης προωθούν τη χρήση μίας φιλικής προς τα παιδιά γλώσσας σε όλα τα στάδια, της φιλικής προς τα παιδιά διαρρύθμισης των χώρων ανάκρισης και των δικαστηρίων,

της υποστήριξης από κατάλληλους ενήλικες, της αφαίρεσης της εκφοβιστικής νομικής ενδυμασίας και της προσαρμογής των διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένης της προσαρμογής για παιδιά με αναπηρίες».

Το άρθρο 329 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, σε συμφωνία με το άρθρο 14 παρ. 1 στοιχείο δ της ΣΔΠ, προβλέπει ότι τα δικαστήρια ανηλίκων πρέπει να εκδικάζουν τις υποθέσεις κεκλεισμένων των θυρών και ότι εκτός από τους/τις διαδίκους, τον/τη συνήγορο και τον/τη επιμελητή/τρια ανηλίκων, επιτρέπεται να παρίστανται μόνο οι γονείς ή οι νόμιμοι/ες κηδεμόνες. Ο Νόμος 4689/2020 στο άρθρο 13 παρ. 2 επαναλαμβάνει τους περιορισμούς για την παρουσία κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, αλλά προβλέπει επίσης ότι το Δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσωρινή απομάκρυνση του παιδιού από την αίθουσα του δικαστηρίου, εάν αυτό κρίνεται ότι είναι προς το συμφέρον του ή σε περιπτώσεις όπου κρίνεται ότι η παρουσία του μπορεί να επηρεάσει την παροχή μαρτυρίας. Στις περιπτώσεις αυτές, ο/η νομικός/ή σύμβουλος του παιδιού παραμένει στην αίθουσα του δικαστηρίου.

Όσον αφορά τη συμμετοχή, οι ερωτηθέντες/θείσες με εμπειρία στα δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, ανέφεραν ότι τα παιδιά κατανοούσαν τη διαδικασία, ότι τους εξηγούσαν τη διαδικασία και ότι μπορούσαν να συμμετέχουν.

«Τα παιδιά έχουν δίκαιη δίκη: Μια αυστηρή αλλά δίκαιη δίκη».

Η καθυστέρηση μεταξύ της ακρόασης ενώπιον του/της ανακριτή /τριας και της δίκης θεωρείται από πολλούς/ές συμμετέχοντες/χουσες στην παρούσα μελέτη ως μείζον πρόβλημα. Παρόλο που η πανδημία COVID-19 συνέβαλε σαφώς στις καθυστερήσεις, κυρίως επέτεινε παρά δημιούργησε το πρόβλημα. Οι ερωτηθέντες/θείσες σημείωσαν ότι ακόμη και πριν από τον COVID-19 ένα παιδί μπορούσε να περιμένει ένα χρόνο πριν η υπόθεσή του φτάσει στο ακροατήριο. Η κύρια αιτία της καθυστέρησης σήμερα φαίνεται να είναι η έλλειψη διαθέσιμων ημερομηνιών συνεδρίασης των δικαστηρίων ανηλίκων, με ορισμένες περιοχές να έχουν μόνο μία συνεδρίαση του δικαστηρίου ανηλίκων κάθε μήνα ή και λιγότερες. Ενώ ορισμένοι/ες ερωτηθέντες/θείσες ανέφεραν ότι η απαίτηση για την υποβολή έκθεσης από τους/τις επιμελητές/τριες ανηλίκων¹⁵⁹, άλλοι/

¹⁵⁷ Αίτηση αριθ. 36256/97, 15 Ιουνίου 2004, διαθέσιμη στη διεύθυνση <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61816>.

¹⁵⁸ CRC/C/GC/24, Μέρος Δ.

¹⁵⁹ Αίτηση αριθ. 36256/97, 15 Ιουνίου 2004, διαθέσιμη στη διεύθυνση <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61816>, i Ρώμη, Οκτώβριος 2015, <http://www.prisonobservatory.org/alternatives/ALTERNATIVES%20TO%20PRISON%20IN%20EUROPE.%20GREECE.pdf>

ες σημείωσαν ότι οι εκθέσεις ήταν πάντα διαθέσιμες εγκαίρως. Ωστόσο, δεν φαίνεται να υπάρχουν διατάξεις που να ορίζουν χρονοδιαγράμματα για την σύνταξη και υποβολή των εκθέσεων, ούτε υπάρχουν λεπτομέρειες σχετικά με το πόσο συχνά το σύστημα απαιτεί την επικαιροποίηση των εκθέσεων.

Το υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού επαναλαμβάνει τη σύσταση του προηγούμενου Γενικού Σχολίου υπ' αριθ. 10 ότι το χρονικό διάστημα μεταξύ της διάπραξης του αδικήματος και της ολοκλήρωσης της διαδικασίας θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν συντομότερο. Το σκεπτικό πίσω από αυτή την προσέγγιση είναι ότι φέρνει το παιδί γρήγορα αντιμετώπιση με τις συνέπειες του αδικήματός του, το βοηθά να αντιμετωπίσει την παραβατική του συμπεριφορά με θετικό τρόπο και να συνδέσει τις συνέπειες με το αδίκημα. Όσο μεγαλύτερη είναι αυτή η περίοδος, τόσο πιο πιθανό είναι οι συνέπειες να μην έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Συνιστά επίσης στα συμβαλλόμενα κράτη να ορίσουν και να εφαρμόσουν προθεσμίες για το χρονικό διάστημα μεταξύ της διάπραξης του αδικήματος και της απόφασης του εισαγγελέα (ή άλλου αρμόδιου οργάνου) να ασκήσει δίωξη και της τελικής απόφασης του δικαστηρίου ή άλλου δικαστικού οργάνου.¹⁶⁰

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Το μείζον ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί είναι η καθυστέρηση μεταξύ της διάπραξης του αδικήματος και της ολοκλήρωσης της διαδικασίας, το οποίο σχετίζεται με την απονομή της δικαιοσύνης. Συνιστάται να οριστούν συγκεκριμένες προθεσμίες για κάθε στάδιο της διαδικασίας και να εισαχθούν αυστηρότερες διαδικασίες για τη διαχείριση των υποθέσεων.
- Συνιστάται επίσης να εκδώσει το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις προθεσμίες για την σύνταξη και αποστολή των εκθέσεων, το απαιτούμενο περιεχόμενο της έκθεσης και τη συχνότητα βάσει της οποίας μπορούν να ζητηθούν ή να επικαιροποιηθούν οι εκθέσεις.

© Tdh

¹⁶⁰ CRC/C/GC/24 παρ. 54 και 55.

8

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Το άρθρο 40 παρ. 4 της ΣΔΠ απαιτεί από τα κράτη να διαθέτουν μια σειρά από μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα που μπορούν να εφαρμοστούν όταν ένα παιδί κρίνεται ένοχο για αδίκημα: «όπως η επιμέλεια, η καθοδήγηση και η εποπτεία, η συμβουλευτική, η επιτήρηση, η δικαστική επιτήρηση, η ανάδοχη φροντίδα, τα προγράμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και άλλες εναλλακτικές λύσεις αντί της ιδρυματικής φροντίδας πρέπει να είναι διαθέσιμες για να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά αντιμετωπίζονται με τρόπο κατάλληλο για την ευημερία τους και ανάλογο προς τις περιστάσεις τους και το αδίκημα.»

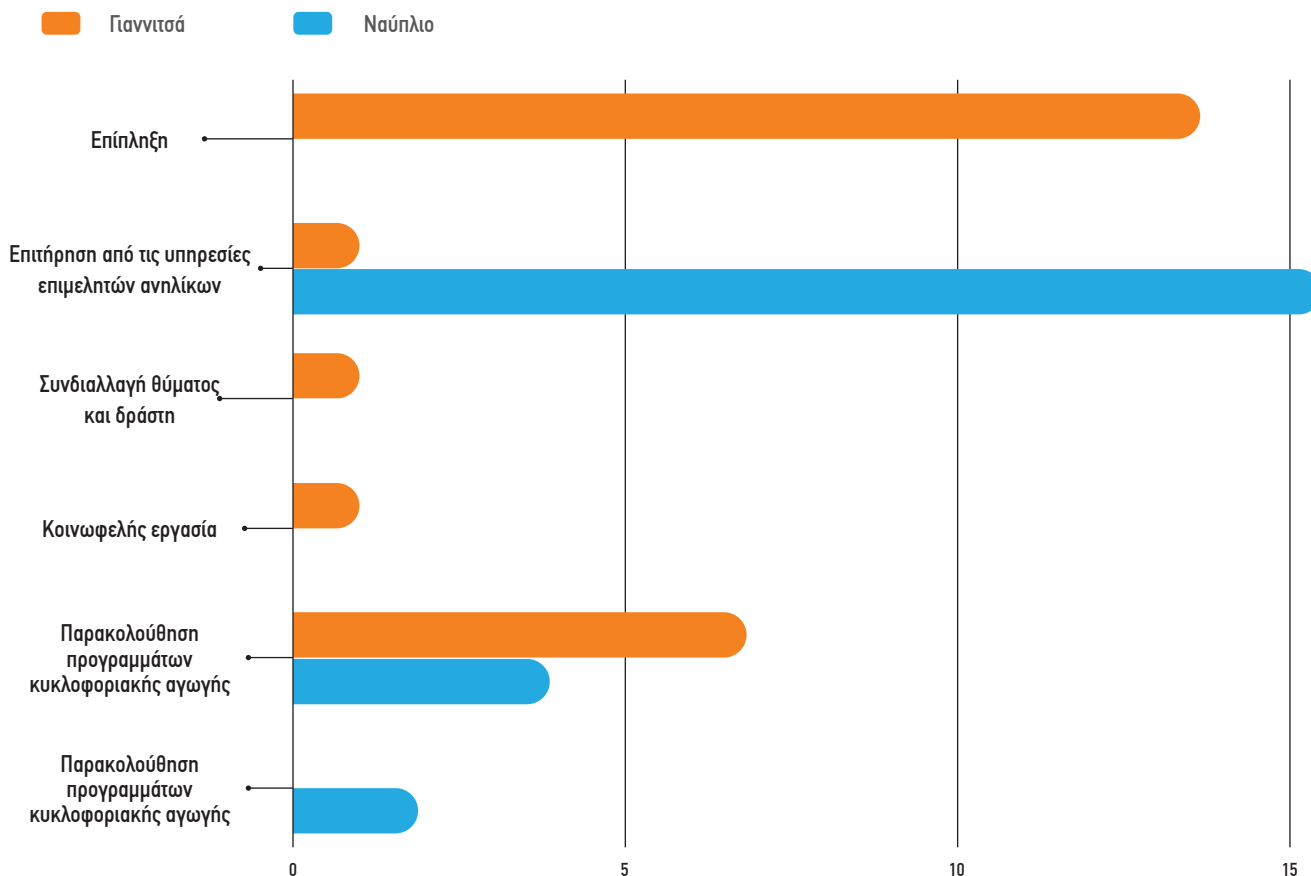
Σύμφωνα με τον νόμο 3189/2003 και το άρθρο 122 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα, η Ελλάδα εισήγαγε μια ποικιλία αναμορφωτικών/εκπαιδευτικών μέτρων, όπως επίπληξη,

ανάθεση της επιμέλειας σε ανάδοχο ή άλλο πρόσωπο, συνδιαλλαγή θύματος/ δράστη, παρακολούθηση θεραπευτικών ή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, παρακολούθηση επαγγελματικών ή εκπαιδευτικών προγραμμάτων και κοινωνική εργασία. Πριν αποφασιστεί για το κατάλληλο αναμορφωτικό ή θεραπευτικό μέτρο (άρθρο 123 του Ποινικού Κώδικα), ο νόμος 4689/2020 απαιτεί από τον/την επιμελητή/τρια ανηλίκων να επικαιροποιεί την αξιολόγηση καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, παρέχοντας στον/στην δικαστή πληροφορίες στις οποίες μπορεί να βασίσει την απόφασή του/της. Η αξιολόγηση πρέπει να περιλαμβάνει τελική σύσταση σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για τον παραβάτη (αναμορφωτικά μέτρα, θεραπευτικά μέτρα, φυλάκιση κ.λπ.).

Ο κατωτέρω πίνακας είναι ενδεικτικός των μέτρων που επιβλήθηκαν σε ορισμένες περιοχές. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει στοιχεία από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων από το Ναύπλιο, στο νομό Αργολίδας, στην Πελοπόννησο και τα Γιαννιτσά, στο νομό Πέλλας, στην Κεντρική Μακεδονία. Ενώ δεν ήταν δυνατόν να ληφθούν στοιχεία από όλες τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων σε όλη τη χώρα, ο πίνακας αποτυπώνει μία τάση, καθώς δείχνει ότι τα πιο συνηθισμένα μέτρα που μου επιβλήθηκαν είναι η επίπληξη και η συνδιαλλαγή θύματος και δράστη.

Πίνακας 8

Μέτρα που έχουν επιβληθεί σε ανηλίκους/ες 2019-2020 στα Γιαννιτσά και στο Ναύπλιο

8.1 Συνδιαλλαγή θύματος/δράστη

Η συνδιαλλαγή μεταξύ θύματος και δράστη είναι ένα από τα αναμορφωτικά μέτρα που περιλαμβάνονται στο άρθρο 122 του Ποινικού Κώδικα. Σκοπός της είναι η «έκφραση της συγχώρεσης και η εξωδικαστική διευθέτηση των συνεπειών της πράξης εν γένει». Υπάρχει η άποψη ότι η συνδιαλλαγή θύματος/ δράστη μπορεί να διαταχθεί από τον εισαγγελέα ως μέτρο κατά την αποχή από την ποινική δίωξη, ενώ άλλοι/ες θεωρούν ότι η συνδιαλλαγή θύματος/ δράστη εμπίπτει στα μέτρα που μπορεί να διαταχθούν μόνο από το δικαστήριο.¹⁶¹ Δεν φαίνεται να υπάρχει κανένας περιορισμός στις περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να διαταχθεί, αν και σαφώς αυτό είναι προβληματικό όταν δεν υπάρχει «θύμα» ως τέτοιο. Όπως επισημαίνει ο Πανάγος «*Η ελληνική Πολιτεία δεν παρέχει άλλες κατευθυντήριες γραμμές ή οδηγίες σχετικά με τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, το ρόλο, την υποχρέωση και τα δικαιώματα του κάθε συμμετέχοντα, καθώς και κάθε άλλου είδους λεπτομέρεια γενικά... Στην επεξηγηματική σημείωση του νόμου αναφέρεται ότι οι Επιμελητές Ανηλίκων έχουν την αφηρημένη υποχρέωση να διεξάγουν τη διαδικασία, ωστόσο δεν υπάρχει καμία άλλη κατεύθυνση για το πώς πρέπει να επιτελέσουν αυτόν τον ρόλο*».¹⁶²

Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία που να δείχνουν πόσο συχνά διατάσσεται η συνδιαλλαγή θύματος/δράστη είτε από τον/την εισαγγελέα είτε από το δικαστήριο, αλλά μεταξύ 2010 και 2015, τα Δικαστήρια Ανηλίκων επέβαλαν το μέτρο 56 φορές¹⁶³ και τα Δικαστήρια Ανηλίκων Θεσσαλονίκης 90 φορές.¹⁶⁴ Δεν υπάρχουν επικαιροποιημένα στοιχεία, αλλά η γενική απάντηση των συνεντευξιζόμενων είναι ότι η συνδιαλλαγή θύματος/δράστη δεν χρησιμοποιείται ευρέως, λόγω ορισμένων θεμελιωδών διαρθρωτικών προκλήσεων. Πρώτον, θεωρείται ένα ευρωπαϊκό μοντέλο, που εισήχθη για να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της ΕΕ και δεν είναι μια έννοια που συνάδει ιδιαίτερα με την ελληνική κουλτούρα ή νοοτροπία. Δεύτερον, το θύμα πρέπει να συμφωνήσει στη συνδιαλλαγή θύματος/δράστη κάτι το οποίο δεν κάνουν όλα τα θύματα.

Θεσμικά, η οργάνωση της συνδιαλλαγής μεταξύ θύματος και δράστη ως μη στερητικού της ελευθερίας μέτρου εναπόκειται στους/στις επιμελητές/τριες ανηλίκων, καθώς δεν υπάρχει εξειδικευμένος φορέας που να προσφέρει τέτοια συνδιαλλαγή. Όταν εισήχθη για πρώτη φορά, οι επιμελητές/τριες δεν είχαν την απαραίτητη εκπαίδευση για να αναλάβουν το ρόλο του/της διαμεσολαβητή/τριας και πολλοί δεν αισθάνονταν άνετα με αυτό. Περαιτέρω προκλήσεις περιλαμβάνουν αυτό που αναφέρθηκε από τους/τις ερωτηθέντες/θείσες ως «παιδοκεντρική» προσέγγιση των επιμελητών/τριών: Με άλλα λόγια, επικεντρώνονται στο παιδί που βρίσκεται σε σύγκρουση με το νόμο και όχι στα θύματα. Η επιθυμία ορισμένων θυμάτων να αποζημιωθούν οικονομικά και ο χρόνος που απαιτείται για τη διευθέτηση και την προετοιμασία των μερών για τη συνδιαλλαγή θύματος/δράστη αντιστρατεύονται τη χρήση της. Παρά τις δυσκολίες αυτές, όπως φαίνεται από τα στοιχεία, η συνδιαλλαγή θύματος/ δράστη πραγματοποιείται, αν και μόνο σε μικρό αριθμό περιπτώσεων.

Σχεδόν όλοι/ες οι συμμετέχοντες/ουσες που ερωτήθηκαν στο πλαίσιο της μελέτης σχολίασαν την αδυναμία τους να χρησιμοποιήσουν τα περισσότερα από τα άλλα μέτρα που προβλέπονται στο άρθρο 122 του Ποινικού Κώδικα λόγω της έλλειψης υπηρεσιών. Αυτό, κατά την άποψη των επιμελητών/τριών, καθιστά σχεδόν αδύνατη την αντιμετώπιση των υποκείμενων αιτιών της παραβατικότητας με τον τρόπο που θα επιθυμούσαν.

«Έχετε αρκετά προγράμματα για να παραπέμψετε τα παιδιά; Όχι, καθόλου, και αυτή είναι η μεγάλη δυσκολία που έχουμε. Σε θεσμικό επίπεδο, έτσι όπως περιγράφονται τα πράγματα από το νόμο, όλα φαίνονται τέλεια. Αυτό που συμβαίνει στην πραγματική ζωή είναι ότι δεν υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα στα οποία μπορούν να παραπεμφθούν τα παιδιά και τα οποία θα μπορούσαν πραγματικά να τα βοηθήσουν. Δεν υπάρχουν δομές που να υποστηρίζουν τους νεαρούς παραβάτες/ανήλικους παραβάτες. Αυτή είναι η μεγάλη μας θλίψη, αυτό είναι πολύ λυπηρό για εμάς, γιατί κάνουμε όλη αυτή τη δουλειά και όλα ακυρώνονται».¹⁶⁵

«Δυστυχώς, εκεί που βρισκόμαστε, σε μια μικρή πόλη, δεν έχουμε τέτοιες υπηρεσίες [δηλαδή υπηρεσίες υποστήριξης παιδιών και οικογενειών] για να μας βοηθήσουν. Οι πιο δύσκολες περιπτώσεις μας είναι οι ανήλικοι χρήστες ναρκωτικών. Φανταστείτε - στην πόλη μας, δεν έχουμε καμία υπηρεσία για να τους πα-

¹⁶¹ Πανάγος, Κ. Ι., Το να είσαι διαμεσολαβητής στη διαμεσολάβηση θύματος/θύτη: Δοκίμια προς τιμήν του Νέστορα Κουράκη, 2017.

¹⁶² Πανάγος, Κ. Ι., Το να είσαι διαμεσολαβητής στη διαμεσολάβηση θύματος/θύτη: Δοκίμια προς τιμήν του Νέστορα Κουράκη, 2017.

¹⁶³ Μουχίμογλου 2016 Η εφαρμογή μεταρρυθμιστικών μέτρων στην πράξη στο πλαίσιο της επανορθωτικής δικαιοσύνης». Ναύπλιο: Ένωση Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες <<http://eedd.gr/>>.

¹⁶⁴ Καραμπέρη (2016), «Η νεανική παραβατικότητα - μια κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» (διδακτορική διατριβή), επιβλέπων καθηγητής: Αν. Ν. Ιντζεσόλογλου, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

¹⁶⁵ Συνεντευξιζόμενος/η.

ραπέμφουμε. Η Ελλάδα δεν έχει πια υποστηρικτικές υπηρεσίες σε ολόκληρη τη χώρα».¹⁶⁶

Αυτό προκαλεί απογοήτευση στους/στις Επιμελητές/τριες, οι οποίοι/ες, παρά τις προσπάθειές τους, έχουν περιορισμένα μέσα με τα οποία μπορούν να αντιμετωπίσουν τα βαθύτερα αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών. Αν και υπάρχουν πολύ περιορισμένα στοιχεία σχετικά με τα ποσοστά υποτροπής, πολλοί/ές ερωτηθέντες/θείσες είχαν παρατηρήσει, εμπειρικά, υψηλά ποσοστά υποτροπής.¹⁶⁷ Η έλλειψη παροχής υπηρεσιών επιδεινώνεται από την έλλειψη συνεργασίας με τις υπηρεσίες παιδικής προστασίας. Η πλειονότητα των Επιμελητών/τριων που ερωτήθηκαν δεν είχαν καμία διασύνδεση με κοινωνικούς/ές λειτουργούς που απασχολούνται στον τομέα της παιδικής προστασίας στην περιοχή τους.

Συνολικά, το Δικαστήριο έχει στη διάθεσή του ελάχιστα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα, τα οποία αντιμετωπίζουν την παραβατική συμπεριφορά των παιδιών και βοηθούν στην επανένταξη του παιδιού. Το πιο συνηθισμένο μέτρο είναι να τεθεί το παιδί υπό την εποπτεία του/της επιμελητή/τριας ανηλίκων. Δεδομένου του μεγάλου φόρτου υποθέσεων που επωμίζονται οι επιμελητές ανηλίκων, δεν είναι δυνατόν να παρέχεται εντατική υποστήριξη στα παιδιά που βρίσκονται υπό την εποπτεία τους.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Η αποτελεσματική και επιτυχής εφαρμογή των μη στερητικών της ελευθερίας μέτρων προϋποθέτει την αύξηση του αριθμού του προσωπικού στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και την επένδυση ανθρώπινων και οικονομικών πόρων σε προγράμματα και υπηρεσίες που μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση της παραβατικότητας των παιδιών.
- Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού μετά το 2023 θα πρέπει να προβλέπει την ανάπτυξη μεγαλύτερου αριθμού κοινοτικών υπηρεσιών σε όλη τη χώρα για τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο.
- Να εξεταστεί το ενδεχόμενο δημιουργίας νέων θέσεων «διαμεσολαβητών» στο πλαίσιο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων ή να ανατεθούν τέτοιες υπηρεσίες σε τοπικές οργανώσεις, ώστε να διασφαλιστεί η διαθεσιμότητα καλά καταρτισμένων και έμπειρων, ανεξάρτητων διαμεσολαβητών.

© Tdh

¹⁶⁶ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹⁶⁷ Συνεντευξιαζόμενος/η.

9

Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ ΤΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 37 στοιχείο β της ΔΣΠ, το άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα προβλέπει τη χρήση της κράτησης για ένα παιδί που έχει συμπληρώσει την ηλικία των 15 ετών μόνο όταν το παιδί έχει διαπράξει μια πράξη η οποία, αν είχε διαπραχθεί από ενήλικα, θα ήταν κακούργημα και περιέχει στοιχεία βίας ή στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας. Η απόφαση για την τοποθέτηση ενός παιδιού σε ειδικό κέντρο κράτησης νέων πρέπει να συνοδεύεται από ειδική και λεπτομερή αιτιολόγηση του λόγου για τον οποίο τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που προβλέπονται στα άρθρα 122 και 123 του Ποινικού Κώδικα δεν κρίνονται επαρκή στην περίπτωση αυτή και να αναφέρεται στις ειδικές περιστάσεις του εγκλήματος και στην προσωπικότητα του παιδιού. Η απόφαση πρέπει επίσης να ορίζει την ακριβή διάρκεια της ποινής (άρθρο 127 παρ. 2 του Ποινικού Κώδικα).¹⁶⁸ Το άρθρο 128 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα προβλέπει επίσης ότι η ποινή της κράτησης σύμφωνα με το άρθρο 127 μπορεί να αντικατασταθεί εν όλω ή εν μέρει από κατ' οίκον διαμονή με περιορισμούς στην ελευθερία κίνησης.

Όταν επιβάλλεται η κράτηση, τα αγόρια κρατούνται στο κατάστημα κράτησης νεαρών παραβατών στην Κόρινθο, ενώ τα κορίτσια κρατούνται σε ξεχωριστά τμήματα/μονάδες στις γυναικείες φυλακές. Είκοσι τρία (23) παιδιά κρατήθηκαν το 2021.¹⁶⁹ ένας χαμηλός αριθμός σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες και ο οποίος αντιπροσωπεύει μόνο ένα ποσοστό εκείνων που υπόκεινται σε μέτρα κοινωνικής επανένταξης. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι τα παιδιά μπορούν να τοποθετηθούν σε σωφρονιστικά ιδρύματα, από τα οποία δεν μπορούν να φύγουν ελεύθερα, αν και δεν ήταν δυνατόν να ληφθούν στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των παιδιών που έχουν τοποθετηθεί σε τέτοια κέντρα.

Οι συνθήκες κράτησης και τα δικαιώματα των κρατούμενων προβλέπονται κυρίως στον Σωφρονιστικό Κώδικα.

Τα δικαιώματα των νεαρών παραβατών και τα θέματα που αφορούν τις συνθήκες κράτησης σε καταστήματα κράτησης νεαρών παραβατών περιλαμβάνονται στην υπ' αρ. 62367/2005 Υπουργική Απόφαση.

Όταν το Δικαστήριο εκδίδει ποινή στερητική της ελευθερίας, το παιδί αποφυλακίζεται υπό όρους μετά την παρέλευση του μισού χρόνου της κράτησής του και στη συνέχεια τίθεται υπό αναστολή, για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τον υπόλοιπο χρόνο της ποινής. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αναστολής, μπορεί να επιβληθούν στο παιδί συγκεκριμένοι όροι σε σχέση με τον τρόπο ζωής, τη διαμονή, την εκπαίδευση ή τη συμμετοχή του σε θεραπευτικά προγράμματα. Τα παιδιά που έχουν καταδικαστεί σε κράτηση μπορούν επίσης, μετά την έκτιση του ενός τρίτου της ποινής τους, να ζητήσουν από το δικαστήριο την αποφυλάκισή τους με αντικατάσταση σε κατ' οίκον περιορισμό με ηλεκτρονική επιτήρηση. Η αίτηση πρέπει να συνοδεύεται από έκθεση του κέντρου κράτησης και από έκθεση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων σχετικά με το κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού σε περίπτωση αποφυλάκισης.¹⁷⁰ Δεν είναι σαφές, ωστόσο, ποιες υπηρεσίες είναι διαθέσιμες στο παιδί κατά την αποφυλάκιση ή σε ποιο βαθμό εμπλέκονται οι κοινωνικές υπηρεσίες όταν το παιδί είναι ακόμη κάτω των 18 ετών.

Οι διατάξεις σχετικά με την κράτηση και ο χαμηλός αριθμός παιδιών που κρατούνται στην παρούσα φάση θα πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι σε συμφωνία με τα πρότυπα της ΔΣΠΣ.

ΣΥΣΤΑΣΗ

- Σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το ελληνικό κράτος θα πρέπει να διασφαλίσει ότι η κράτηση, συμπεριλαμβανομένης της προσωρινής κράτησης, χρησιμοποιείται μόνο ως έσχατο μέτρο και με τη δέουσα συνεκτίμηση της σοβαρότητας του εγκλήματος, και ότι θα καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες για την παροχή εναλλακτικών της κράτησης μέτρων.
- Θα πρέπει να τηρούνται οι ελάχιστες προδιαγραφές για την κράτηση παιδιών και να προωθηθούν δράσεις και προγράμματα για την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών και την ενίσχυση της κοινωνικής επανένταξής τους, ώστε να μειωθεί η υποτροπή.

¹⁶⁸ Άρθρο 122 Ποινικός Κώδικας.

¹⁶⁹ Βλέπε Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Στατιστικά στοιχεία για τους κρατούμενους: http://www.mopocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=7055&Itemid=696&lang=GR

¹⁷⁰ Άρθρο 129Α Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.

ΜΕΡΟΣ 4

ΠΑΙΔΙΑ-ΘΥΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ-
ΜΑΡΤΥΡΕΣ

1

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ-ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ-ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Η Ελλάδα έχει επικυρώσει βασικές ευρωπαϊκές οδηγίες για την προστασία των παιδιών-θύμάτων.¹⁷¹ Ο νόμος 4478/2017, και συγκεκριμένα το μέρος IV, ορίζει ελάχιστες προδιαγραφές για την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων και αναφέρεται για πρώτη φορά στην ενεργό συμμετοχή τους στην ποινική διαδικασία.¹⁷² Το άρθρο 54 παρ. 2 του νόμου υπογραμμίζει ότι σε περιπτώσεις που αφορούν παιδί θύμα εγκλήματος, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού απ' ενός αποτελεί πρωταρχικό κριτήριο για την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου, και απ' ετέρου αξιολογείται σε ατομική βάση. Επιπλέον, ο Νόμος προβλέπει ότι κάθε παιδί-θύμα πρέπει να προσεγγίζεται με ευαισθησία, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την ηλικία, το βαθμό ωριμότητας, τις απόψεις, τις ανάγκες και τις ανησυχίες του. Το παιδί και ο/η γονέας κηδεμόνας του ή οποιοσδήποτε άλλος νόμιμος εκπρόσωπός του ενημερώνονται για τα μέτρα και τα δικαιώματα που αφορούν το παιδί.

Το άρθρο 61 του νόμου 4478/2017 προβλέπει ότι τα θύματα και τα άτομα που συνδέονται στενά με αυτά, ανάλογα με τη σοβαρότητα των αναγκών τους και τη ζημία που υπέστησαν, έχουν πρόσβαση σε εμπιστευτικές και δωρεάν υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων, πριν, κατά τη διάρκεια και για εύλογο χρονικό διάστημα μετά το τέλος της ποινικής διαδικασίας, οι οποίες παρέχονται είτε από την αστυνομία είτε από άλλες αρμόδιες αρχές και δημόσιους

φορείς. Στην περίπτωση των παιδιών-θύμάτων, οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται από την Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων της Αστυνομίας, εξειδικευμένες υπηρεσίες που έχουν συσταθεί στις τοπικές αρχές, υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά και εφήβους, τις υπηρεσίες που προσφέρει το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), τα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Παιδιών Θυμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Ο Νόμος 4478/2017 στο άρθρο 68 παρ. 3 ορίζει ότι τα παιδιά-θύματα που χρήζουν ειδικής προστασίας λόγω του ειδικού κινδύνου να υποστούν δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση, εκφοβισμό και αντίποινα θα πρέπει να αξιολογούνται ατομικά από τα «Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Θυμάτων των Υπηρεσιών Προστασίας Ανηλίκων (Σπίτια του Παιδιού)» και, όπου αυτά δεν έχουν συσταθεί, από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, σε συνεργασία με παιδοψυχολόγο ή ψυχίατρο. Ο/η εισαγγελέας ή οι δικαστικές αρχές μπορούν να ορίσουν έναν μη υπάλληλο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων ως νόμιμο κηδεμόνα για ένα παιδί-θύμα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, εάν οι γονείς δεν είναι σε θέση να ενεργήσουν ως νόμιμοι κηδεμόνες ή το παιδί είναι ασυνόδευτο ή αποχωρισμένο από την οικογένειά του.¹⁷³

Μετά την τροποποίηση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας με το νόμο 4620/2019, το άρθρο 227 προβλέπει πλέον ότι όταν ένα παιδί είναι θύμα ή μάρτυρας εγκλήματος «κατά της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας», ένας/μία ειδικός/ή παιδοψυχολόγος ή παιδοψυχίατρος πρέπει να είναι παρών κατά την εξέταση του παιδιού και να το προετοιμάζει εκ των προτέρων για την εξέταση. Σύμφωνα με το άρθρο 227, η εξέταση πρέπει να πραγματοποιείται στο Σπίτι του Παιδιού ή, εάν δεν υπάρχει λειτουργικό «Σπίτι του Παιδιού» στην περιοχή, σε χώρο ειδικά σχεδιασμένο και προσαρμοσμένο για παιδιά-θύματα και παιδιά-μάρτυρες. Σύμφωνα με τις βέλτιστες πρακτικές, η εξέταση πρέπει να ολοκληρώνεται χωρίς καθυστέρηση και με τον ελάχιστο δυνατό αριθμό συνεντεύξεων. Η εξέταση πρέπει να καταγράφεται με οπτικοακουστικά μέσα που μπορούν να αναπαραχθούν στο δικαστήριο, καταργώντας έτσι την ανάγκη παρουσίας του παιδιού-θύματος ή του παιδιού-μάρτυρα στο δικαστήριο. Εάν η οπτικοακουστική καταγραφή δεν είναι δυνατή, η γραπτή κατάθεση του παιδιού διαβάζεται στο δικαστήριο. Περαιτέρω εξέταση των παιδιών-θυμάτων μετά την εκδίκαση της υπόθεσης, πρέπει να γίνεται

¹⁷¹ Η Οδηγία κατά της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των παιδιών κυρώθηκε με το νόμο 4267/2014 και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση κυρώθηκε με το νόμο 3727/2008. Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων στην Ελλάδα υιοθετήθηκε το 2017 μέσω του νόμου 4478/2017, ο οποίος προέβλεπε δικαιώματα για όλα τα θύματα, χωρίς διακρίσεις και ανεξάρτητα από τη χώρα καταγωγής ή το καθεστώς διαμονής τους- Κ. Πανάγος (2018). Δικαιώματα και υποστήριξη των θυμάτων του εγκλήματος: Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ ως εργαλείο δικονομικής δικαιοσύνης, ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής και κοινωνικής δικαιοσύνης. Εγκληματολογία 1-2/2018, σελ. 88 κ.ε.

¹⁷² ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2017 του ΔΙΚΤΥΟΥ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ διαθέσιμη στη διεύθυνση: http://rvrn.org/wp-content/uploads/2018/03/Report_2017eng.pdf

¹⁷³ Ελλάδα - Τα δικαιώματά μου ως θύμα διατίθενται στον δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Δικαιοσύνης: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-EL-maximizeMS-en.do?clang=en&idSubpage=5&member=1

μόνο κατ' εξαίρεση. Στις περιπτώσεις αυτές, το παιδί εξετάζεται από ειδικό/ή ανακριτικό/ ή υπάλληλο στην κατοικία του παιδιού, χωρίς την παρουσία των διαδίκων. Οι ερωτήσεις που θα απευθύνονται στο παιδί πρέπει να παρέχονται γραπτώς εκ των προτέρων από τους/τις κατηγορούμενους/ες και να απευθύνονται στο θύμα, εκτός εάν ο/η ειδικός/ή παιδίατρος κρίνει ότι είναι επιζήμιες για την ψυχολογική κατάσταση του παιδιού.¹⁷⁴ Η διάταξη αυτή απαντά στην κριτική που ασκήθηκε στο παρελθόν ότι τα δικαιώματα του/της κατηγορουμένου/ης παρακάμπτονται από τις προστατευτικές διατάξεις για τα παιδιά μάρτυρες.¹⁷⁵

Στόχος των Σπιτιών του Παιδιού είναι να παρέχουν στα παιδιά-θύματα εξειδικευμένη υποστήριξη από τη στιγμή που καταγγέλλουν την εγκληματική πράξη έως την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας, με έμφαση στην προστασία του παιδιού και στην αποκατάσταση της βλάβης που προκλήθηκε από το έγκλημα. Πέντε νέα «Σπίτια του Παιδιού» ιδρύθηκαν στις μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας (Αθήνα, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ηράκλειο Κρήτης), αν και κατά τη στιγμή της παρούσας έρευνας λειτουργεί μόνο ένα, με έδρα την Αθήνα. Ως αποτέλεσμα του αρ. 35 του νόμου 4640/2019, οι εν λόγω δομές απέκτησαν διοικητική ανεξαρτησία και εντάχθηκαν στη Γενική Διεύθυνση Διοίκησης Δικαιοσύνης, Διεθνών Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Σκοπός είναι να εξοπλιστούν τα Σπίτια του Παιδιού με ειδικό εξοπλισμό, αίθουσες συνεντεύξεων φιλικές προς τα παιδιά και εξειδικευμένο προσωπικό που θα αξιολογεί τα παιδιά-θύματα ατομικά, προκειμένου να εντοπίζει τις εξειδικευμένες ανάγκες προστασίας τους (άρθρο 74 παρ. 1γ, δ και ε) και να συνδράμει στην ιατροδικαστική εξέταση παιδιών μαρτύρων και θυμάτων κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας.

Η υπ' αρ. 7320/2019 Υπουργική Απόφαση,¹⁷⁶ περιλαμβάνει επίσης ένα πρωτόκολλο για τις δικανικές συνεντεύξεις που θα λαμβάνουν χώρα στα Σπίτια του Παιδιού. Το Πρωτόκολλο καθορίζει λεπτομερώς τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διεξάγεται η δικανική συνέντευξη ενός παιδιού θύματος ή μάρτυρα κακοποίησης. Το Πρωτόκολλο περιγράφει κάθε στάδιο της διαδικασίας και κάνει άμεση αναφορά στο τι πρέπει και τι δεν πρέπει να λέει ένας/μία επαγγελματίας, μαζί με παρατηρήσεις για το πού πρέπει να δοθεί προσοχή και πρόσθετη φροντίδα.

Το νομοθετικό πλαίσιο ενισχύθηκε περαιτέρω με διατάξεις που εισήχθησαν με τον νόμο 4855/2021, ο οποίος τροποποίησε τον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Οι τροποποιήσεις παρέχουν ενισχυμένη προστασία για τα παιδιά που είναι θύματα εγκλημάτων, τόσο σε ουσιαστικό όσο και σε δικονομικό επίπεδο. Ειδικότερα, η τροποποίηση προβλέπει αλλαγή του τρόπου εξέτασης των ανηλικών θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης για την πρόληψη της εκ νέου θυματοποίησης. Επιπλέον, ως αποτέλεσμα του νόμου 4947/2022, ο Ποινικός Κώδικας περιλαμβάνει πλέον διάταξη για την εκδικητική πορνογραφία, η οποία δίνει έμφαση στην προστασία των παιδιών-θυμάτων.

Όπως φαίνεται, η ελληνική νομοθεσία σχετικά με την προστασία των παιδιών θυμάτων και μαρτύρων ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στα διεθνή πρότυπα. Ωστόσο, όπως και με άλλες πτυχές της νομοθεσίας, η εφαρμογή στην πράξη αποτελεί πρόκληση. Η έλλειψη κατάρτισης, εξειδικευμένου προσωπικού και επαρκών πόρων εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Ειδικότερες προκλήσεις που εμποδίζουν την εφαρμογή των νόμων για την προστασία των θυμάτων παρατίθενται κατωτέρω.

¹⁷⁴ Στην ελληνική βιβλιογραφία, όταν περιγράφονται τα προστατευτικά μέτρα για τα θύματα εγκλημάτων κατά της γενετήσιας και προσωπικής ελευθερίας στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, υπάρχει συνήθως προβληματισμός σχετικά με το κατά πόσον αυτό το σύνολο διατάξεων θίγει τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου και κατά πόσον συμπίπτει με την αρχή της δίκαιης δίκης. Περισσότερα σχετικά με το θέμα αυτό μπορείτε να βρείτε στη διεύθυνση: Α. Τριανταφύλλου (2014) Ζητήματα κατάθεσης μαρτύρων στην ποινική διαδικασία, Αθήνα: Σάκκουλας.

¹⁷⁵ Ενδεικτικά βλ. σχετικά Α. Διονυσοπούλου (2017), Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας (άρθρο 6 παρ. 3δ της ΕΣΔΑ) - Η επίδραση του κοινού δικαίου και της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, και Κ. Πανάγος (2015), Αναζητώντας την ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και της προστασίας του ανήλικου μάρτυρα: Το ελληνικό δίκαιο υπό το πρίσμα των διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων για την αντεγκληματική πολιτική, Εγκληματολογία 1-2/2015, σ. 101 κ.ε.

¹⁷⁶ ΦΕΚ 2238 / Β / 10-6-2019.

2

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ-ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ-ΜΑΡΤΥΡΕΣ

(α) «Σπίτια του Παιδιού»

Παρόλο που το πλαίσιο που περιέχεται στο νόμο 4478/2017 και στην ΥΑ 7320/2019 είναι ευπρόσδεκτο και συνάδει με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα και την τρέχουσα αντίληψη για τις ορθές πρακτικές, η νομοθεσία δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί πλήρως και, εκτός από την Αθήνα, τα «Σπίτια του Παιδιού» δεν έχουν ακόμη τεθεί σε λειτουργία τέσσερα περίπου χρόνια μετά την ίδρυσή τους. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι η διασφάλιση της λειτουργίας των Σπιτιών του Παιδιού έχει συμπεριληφθεί ως δράση στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 2021 - 2023, μαζί με την κατάρτιση του προσωπικού και τα συστήματα τήρησης αρχείων.

Όσοι/ες ερωτήθηκαν στα πλαίσια της έρευνας ήταν θετικοί/ες, θεωρητικά, για τη δημιουργία των Σπιτιών του Παιδιού, σημειώνοντας ότι θα καλύψουν ένα σημαντικό κενό στο σημερινό σύστημα για τα παιδιά-θύματα και τα παιδιά-μάρτυρες, όταν λειτουργήσουν πλήρως. Δεν υπάρχουν άλλες εξειδικευμένες, ειδικές υπηρεσίες ή δομές για την αντιμετώπιση των παιδιών-θυμάτων, πράγμα που σημαίνει ότι τα παιδιά-θύματα υπόκεινται στις συνήθεις διαδικασίες που χρησιμοποιούνται για τους ενήλικες όταν εξετάζονται. Αυτό περιλαμβάνει, συχνά, τη συνέντευξη και την εξέταση των καταγγελιών τους από υπαλλήλους που δεν έχουν εξειδικευμένη εκπαίδευση και κατάρτιση σχετικά με τα δικαιώματα και τις ανάγκες των παιδιών. Αυτό σήμαινε επίσης ότι τα παιδιά δίνουν επανειλημμένα συνεντεύξεις, μια πρακτική που είναι πιθανό να οδηγήσει σε περαιτέρω θυματοποίησή τους, σε περαιτέρω τραύμα και, τελικά, σε λιγότερο αξιόπιστες αποδείξεις.

Ενώ το σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων υποστηρίζει θετικά τα «Σπίτια του Παιδιού», οι περισσότεροι/ες επαγγελματίες έχουν την άποψη ότι δεν υπήρξε επαρκής μακροπρόθεσμος σχεδιασμός, ανάπτυξη στρατηγικής και διάθεση πόρων για να διασφαλιστεί η ορθή εφαρμογή είτε του νόμου του 2017 είτε της υπουργικής απόφασης του 2019. Πολλοί συμμετέχοντες θεώρησαν ότι η εισαγωγή των Σπιτιών του Παιδιού ήταν μια άσκηση «ανταπόκριση σε μία λίστα ελέγχου», προκειμένου να ικανοποιηθούν οι

υποχρεώσεις έναντι της ΕΕ, αλλά χωρίς σε καμία περίπτωση την επαρκή προετοιμασία ή επένδυση εντός του ευρύτερου πλαισίου στο οποίο προορίζονται να λειτουργήσουν τα Σπίτια του Παιδιού.

*«Περιγράφουν την ιδέα των Σπιτιών του Παιδιού - φυσικά και υπάρχει πραγματική ανάγκη για κάτι τέτοιο - δεν αμφισβητώ την ανάγκη για δομές υποστήριξης ευάλωτων παιδιών-θυμάτων. Ωστόσο, η όλη περιγραφή και το όραμα του Σπιτιού του Παιδιού - παρουσιάζει δυσκολία η πρακτική εφαρμογή του νόμου».*¹⁷⁷

«Οι εξελίξεις στην ΕΕ παίζουν ρόλο στη δημιουργία νέων υπηρεσιών, κάτι που είναι καλό για αρχή, αλλά και πάλι αισθάνομαι ότι έχουν το ίδιο μέλλον με άλλες υπηρεσίες, διότι αν δεν επενδύσει κανείς, είναι απλώς σαν απλά να «τσεκάρει το κουτάκι», πρέπει να επενδύσει σε αυτού του είδους τις υπηρεσίες... Το πλαίσιο συνεργασίας των Σπιτιών του Παιδιού με άλλες υπηρεσίες δεν υπάρχει».

*«Δεν υπάρχει στρατηγική ούτε κάτι συγκεκριμένο... είναι ανάγκη να υπάρχει συνέπεια και να υπάρχουν σταθερές υπηρεσίες. Απλά δεν βλέπουμε τη συνέπεια και τους πόρους που θα επιτρέψουν τη λειτουργία των Σπιτιών του Παιδιού: αυτό πρέπει να αλλάξει. Όλα αυτά σχετίζονται με την ανάγκη για μακροπρόθεσμο σχεδιασμό».*¹⁷⁸

Οι ερωτηθέντες/θείσες σχολίασαν επίσης ότι, αν και δόθηκε στα Σπίτια του Παιδιού η αρμοδιότητα να διεξάγουν δικανικές συνεντεύξεις με παιδιά-θύματα και παιδιά-μάρτυρες, αυτή δεν είναι αποκλειστική αρμοδιότητα, πράγμα που σημαίνει ότι τίποτα δεν εμποδίζει και άλλους φορείς να διεξάγουν ιατροδικαστικές συνεντεύξεις με το ίδιο παιδί. Αυτό ενέχει τον κίνδυνο να αυξηθεί, αντί να μειωθεί, ο αριθμός των συνεντεύξεων με παιδιά-θύματα.

«Έτσι όπως είναι ο νόμος αυτή τη στιγμή κάθε υπόθεση, κάθε παιδί μπορεί να περάσει από συνέντευξη από την αστυνομία, τον εισαγγελέα, ένα κέντρο ψυχικής υγείας ή από τις κοινωνικές υπηρεσίες και μπορεί επίσης να παραπεμφθεί στο Σπίτι του Παιδιού για συνέντευξη. Αυτό είναι λάθος, αυτό δεν είναι σωστό. Ο λόγος που η κυβέρνηση δεν περιόρισε τη δυνατότητα άλλων υπηρεσιών να πραγματοποιούν ιατροδικαστικές συνεντεύξεις, είναι ότι δεν ήθελε να εμπλακεί σε

¹⁷⁷ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹⁷⁸ Συνεντευξιαζόμενος/η.

διαμάχη με άλλες υπηρεσίες. Αν δεν ρυθμίσουν και δεν διασφαλίσουν ότι όλες οι δικανικές συνεντεύξεις θα διενεργούνται από το Σπίτι του Παιδιού, τότε το Σπίτι του Παιδιού είναι άχρηστο. Απλώς κάνει τις 28 συνεντεύξεις 29, αντί να τις κάνει μία».¹⁷⁹

Άλλοι/ες συμμετέχοντες/ουσες ήταν της γνώμης ότι η εθνική νομοθεσία που μετέφερε την Οδηγία της ΕΕ δεν αντικατοπτρίζει το «πνεύμα και το περιεχόμενο» της Οδηγίας, με αποκλίσεις στον ορισμό του «θύματος»:

«Ο εθνικός νόμος που εναρμονίστηκε με το ευρωπαϊκό δίκαιο είναι ένας κακός νόμος...δημιούργησε νέους θεσμούς, όπως το Σπίτι του Παιδιού, χωρίς πρώτα να συμφωνηθεί στρατηγική, βασισμένη σε εμπειρικά στοιχεία και δεδομένα. Παρέχουν έναν εντελώς νέο θεσμό χωρίς επαρκή εξέταση του πλαισίου. Ο ελληνικός νόμος αναφέρεται μόνο σε ειδικές κατηγορίες θυμάτων και παραμελεί τα γενικά θύματα εγκλημάτων».¹⁸⁰

Οι ερωτηθέντες/είσες έθεσαν επίσης ζητήματα σχετικά με τη στελέχωση των Σπιτιών του Παιδιού. Αρχικά, στα «Σπίτια» της Πάτρας, της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, του Πειραιά και της Κρήτης είχαν τοποθετηθεί 5 ψυχολόγοι. Ο/η τελευταίος/α ήταν από απόσπαση η οποία δεν ανανεώθηκε και, ως εκ τούτου, δεν υπάρχει σήμερα ψυχολόγος διαθέσιμος για το Σπίτι του Παιδιού στην Κρήτη. Στο πλαίσιο του προγράμματος κινητικότητας του δημόσιου τομέα 2021, τρεις ακόμη επαγγελματίες εντάχθηκαν στα «Σπίτια», με αποτέλεσμα να υπάρχουν συνολικά 7 ψυχολόγοι πανελλαδικά (εκτός της Κρήτης). Εκτός από την Αθήνα, δεν υπάρχει πρόβλεψη για διοικητικό προσωπικό στα «Σπίτια». Ως εκ τούτου, όλα τα επιστημονικά και διοικητικά καθήκοντα ανατίθενται στο διαθέσιμο προσωπικό (δηλαδή στους/στις ψυχολόγους και τους/τις κοινωνικούς/ές λειτουργούς). Εάν, στο μέλλον, υπάρξει σημαντική ροή υποθέσεων, το προσωπικό ανησυχεί ότι θα είναι πρακτικά αδύνατο να παρακολουθήσει τη διοικητική ροή των εργασιών.¹⁸¹ Η αξιολόγηση προσωπικού με υψηλά προσόντα για διοικητικά καθήκοντα ρουτίνας δεν αποτελεί επίσης αποτελεσματική χρήση του χρόνου τους.

Οι ερωτηθέντες/είσες σχολίασαν το παράδοξο της προσπάθειας δημιουργίας εξειδικευμένων υπηρεσιών χωρίς την πρόσληψη εξειδικευμένων ατόμων. Αντί αυτού, το προσωπικό αποσπάστηκε από άλλες δημόσιες υπηρεσίες μέσω του συστήματος κινητικότητας, με βραχυπρόθεσμες

συμβάσεις. Διερωτήθηκαν επίσης πώς τα Σπίτια του Παιδιού θα λειτουργούν 24/7 όπως προβλέπεται, δεδομένου ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη σε αυτό το στάδιο για 24ωρη εναλλαγή του προσωπικού στα Σπίτια. Οι ερωτηθέντες/είσες υπέθεσαν ότι, ως εκ τούτου, ορισμένες δικανικές συνεντεύξεις θα συνεχίσουν να διεξάγονται από την αστυνομία όταν η κατοποίηση συμβαίνει κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Περαιτέρω σχόλια σε σχέση με τη στελέχωση επικεντρώθηκαν στην ικανότητα των ψυχολόγων να διεξάγουν δικανικές συνεντεύξεις χωρίς να έχουν λάβει εκπαίδευση στο ποινικό δίκαιο. Αυτό εγείρει ερωτήματα σχετικά με τη χρησιμότητα της συνέντευξης. Μια δικανικές συνέντευξη είναι απαραίτητη για τις δικαστικές διαδικασίες, ενώ οι ψυχολόγοι μπορεί να είναι περισσότερο προσανατολισμένοι/ες στην αποκάλυψη και σε ένα μοντέλο «θεραπείας». Στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, οι δικανικές συνεντεύξεις διεξάγονται από μέλος των αρχών επιβολής του νόμου (είτε από την αστυνομία είτε από τον εισαγγελέα ανάλογα με το νομικό σύστημα) με την παρουσία κοινωνικού/ής λειτουργού, ειδικού παιδικής προστασίας ή ψυχολόγου για να υποστηρίξει και να εξηγήσει όρους ή ερωτήσεις στο παιδί όταν αυτό δυσκολεύεται να κατανοήσει ή να απαντήσει στις ερωτήσεις που του θέτει ο υπεύθυνος της συνέντευξης. Μπορεί να είναι πιο ενδεδειγμένο και πιο αποτελεσματικό να διεξάγονται οι δικανικές συνεντεύξεις με αυτόν τον τρόπο.

Άλλες ανησυχίες περιλαμβάνουν την έλλειψη διεπιστημονικών ικανοτήτων σε όλη την ομάδα προσωπικού όταν πρόκειται για την παροχή υποστήριξης στο παιδί-θύμα ή μάρτυρα:

«Ο νόμος ορίζει ότι τα Σπίτια του Παιδιού πρέπει να στελεχώνονται από διεπιστημονική ομάδα. Δεν είναι έτσι, η προσέγγιση είναι πολύ ψυχολογικά προσανατολισμένη (και όχι νομικά προσανατολισμένη) - πολύ ψυχιατρική από άποψη εμπειρογνομosσύνης. Θα ήθελα να δω μια πιο ολιστική φιλοσοφία στην υπηρεσία που παρέχει υποστήριξη στα θύματα».¹⁸²

Πιο πρακτικά, υπάρχει έλλειψη διαθέσιμου κτιριακού χώρου για το «Σπίτι του Παιδιού» στην Πάτρα, το οποίο επί του παρόντος φιλοξενείται προσωρινά από την υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων.¹⁸³ Στη Θεσσαλονίκη, τα «Σπίτια του Παιδιού» φιλοξενούνται σε ένα στενάχωρο δωμάτιο που τους παραχωρήθηκε μετά τη μετακίνηση του/ της Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος σε άλλο γραφείο.

¹⁷⁹ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁸⁰ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁸¹ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁸² Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁸³ Συνεντευξιζόμενος/η.

(β) Επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις παιδιών-θυμάτων

Το πιο συχνά αναφερόμενο κενό στο σύστημα για τα θύματα, όπως ισχύει σήμερα, είναι η τάση για επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις. Αυτό αναγνωρίστηκε από όλους/ες σχεδόν τους/τις επαγγελματίες που ερωτήθηκαν για την έρευνα, συμπεριλαμβανομένων δικαστών, εισαγγελέων και αστυνομικών, οι οποίοι σημείωσαν ότι ένα παιδί μπορεί να ανακρίνεται «όσες φορές απαιτείται». Η καταγραφή της συνέντευξης του παιδιού είναι μια νέα πρακτική που εισάγεται προκειμένου να μειωθεί ο αριθμός των φορών που απαιτείται να καταθέσει ένα παιδί και να μειωθεί ο κίνδυνος επανατραυματισμού. Ωστόσο, αυτό εφαρμόζεται σπάνια σε όλη τη χώρα και, όπου εφαρμόζεται, οι ερωτηθέντες/θείσες εξέφρασαν την απογοήτευσή τους για περιπτώσεις όπου οι ανακριτές/τριες δεν είχαν παρακολουθήσει ή ακούσει την ηχογράφηση πριν μιλήσουν με το παιδί και, ως αποτέλεσμα, κατέληξαν να κάνουν ακριβώς τις ίδιες ερωτήσεις που είχαν ήδη τεθεί και απαντηθεί από το παιδί. Ένας/μία ερωτηθείς/σα διηγήθηκε μια υπόθεση στην οποία το παιδί είχε κληθεί να δώσει 27 ή 28 συνεντεύξεις, συμπεριλαμβανομένων επίσημων καταθέσεων, ιατροδικαστικών συνεντεύξεων, καταθέσεων στον/ στην εισαγγελέα κ.λπ.¹⁸⁴ Ένας/μία άλλος/η γνώριζε περιπτώσεις όπου το παιδί κλήθηκε να καταθέσει 14 φορές.¹⁸⁵ Οι ερωτηθέντες / θείσες ήταν της άποψης ότι οι επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις είναι και περιττές και επιβλαβείς για τα παιδιά, αλλά συνεχίζουν να συμβαίνουν λόγω της ανυπαρξίας μηχανισμών που να το αποτρέπουν:

«Είναι απολύτως βέβαιο ότι κανείς δεν πίστευε πραγματικά ότι θα αποκαλυπτόταν κάποιο κομμάτι της αλήθειας από την 28η συνέντευξη, το οποίο δεν έχει ήδη αποκαλυφθεί. Γνωρίζουμε ότι αυτού του είδους η «εκπαίδευση» μολύνει το περιεχόμενο της μνήμης και είναι άχρηστη όσον αφορά την εξεύρεση της αλήθειας. Απλώς το σύστημα δικαιοσύνης λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε όταν υπάρχει αίτημα που υποβάλλεται (π.χ. από τον δικηγόρο του κατηγορουμένου), δεν υπάρχει τρόπος να απορριφθεί το αίτημα αυτό. Η τουλάχιστον, οι εισαγγελείς/δικαστές δεν αρνούνται τακτικά την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων στους δικάους της ποινικής διαδικασίας».¹⁸⁶

Ένας άλλος αιτιώδης παράγοντας που επισημάνθηκε από τους/τις ερωτηθέντες/θείσες σχετίζεται με τις αντιφατικές διατάξεις που μεταφέρθηκαν στο ελληνικό δίκαιο «αποσπασματικά» από τις διεθνείς συνθήκες. Για παράδειγμα, ο νόμος που εφάρμοσε τη Σύμβαση του Lanzarote περιλάμβανε διάταξη που απαιτούσε την ικανότητα του παιδιού-θύματος να είναι σε θέση να κατανοήσει τη διαφορά μεταξύ αλήθειας και ψεύδους και να προ-ελέγχεται πριν το παιδί καταθέσει. Η διάταξη αυτή εισήχθη χωρίς να εξεταστούν οι επιπτώσεις της στις διαδικασίες. Σημαίνει ότι, σε περίπτωση σεξουαλικής κακοποίησης παιδιού, το παιδί εξετάζεται πρώτα από επαγγελματία ψυχικής υγείας, ο οποίος ερευνά αποκλειστικά τη διανοητική ικανότητα του παιδιού. Στη συνέχεια, το παιδί καλείται να καταθέσει στον/ στην εισαγγελέα μαζί με τον επαγγελματία ψυχικής υγείας για να αποδείξει την ικανότητα. Μετά από αυτό, ακολουθεί μια ακόμη συνέντευξη σχετικά με το αν συνέβησαν ή όχι τα γεγονότα. Αυτή η διαδικασία περιγράφεται από έναν/μία συμμετέχοντα/ουσα ως «ένα απόλυτο χάος».

Όταν τους ζητήθηκε να διατυπώσουν συστάσεις σχετικά με το τι θα πρέπει να αλλάξει για να βελτιωθεί η κατάσταση των παιδιών-θυμάτων, οι ερωτηθέντες/θείσες ανέφεραν επανειλημμένα την ανάγκη θέσπισης αυστηρών περιορισμών στις επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις των παιδιών και τη σαφή κατανόηση του ποιος φορέας είναι υπεύθυνος για τη διεξαγωγή μιας ιατροδικαστικής συνέντευξης.

«Όσον αφορά τις δικανικές συνεντεύξεις, θα καθιέρωνα μια ενιαία διαδικασία για κάθε ισχυρισμό ή αναφορά ή υποψία σε οποιαδήποτε υπηρεσία. Θα εισήγαγα μια ξεκάθαρη διαδικασία με καθορισμένα βήματα, απαγορεύοντας οποιαδήποτε παρέκκλιση από τη διαδικασία. Δεν θα επέτρεπα κανέναν βαθμό ελευθερίας στην αστυνομία ή στον εισαγγελέα να διεξάγει τη δική του έρευνα. Θα επαναπροσανατόλιζα τα Σπίτια του Παιδιού για να διασφαλίσω την επιστημονική αυστηρότητα με προσωπικό που είναι ικανό και καλά εκπαιδευμένο στη διεξαγωγή ιατροδικαστικών συνεντεύξεων και στην επικοινωνία με τα παιδιά. Θα έθετα πρόσθετα εμπόδια στους Εισαγγελείς και τους δικαστές να διατάσσουν πρόσθετες ή επιπλέον ανακρίσεις. Σε χώρες με ρωμαϊκό-γερμανικό νομικό σύστημα στο οποίο υπάρχει διαχωρισμός της δίκης και της προδικασίας ίσως χρειαστεί να γίνουν 2 συνεντεύξεις -μία στην προδικασία και μία στη δίκη, αλλά αυτό θα πρέπει να είναι όλο.¹⁸⁷

184 Συνεντευξιζόμενος/η.

185 Συνεντευξιζόμενος/η.

186 Συνεντευξιζόμενος/η.

187 Συνεντευξιζόμενος/η.

(γ) Καθυστέρηση

Οι επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις συνδέονται άρρηκτα και με τις καθυστερήσεις επί τις διαδικασίας. Οι ερωτηθέντες/θείσες ανέφεραν περιπτώσεις όπου οι υποθέσεις παιδιών χρειάστηκαν πάνω από 10 χρόνια για να ολοκληρωθούν. Ένας/μία επαγγελματίας είχε συναντήσει μια υπόθεση στην οποία ένα παιδί ηλικίας 4 ετών είχε αποκαλύψει στη μητέρα το 2002 ότι ο πατέρας το κακοποιούσε σεξουαλικά, αλλά η διαδικασία δεν είχε ολοκληρωθεί μέχρι το 2013.¹⁸⁸ Ένας/μία άλλος/η επαγγελματίας μίλησε για μια υπόθεση στην οποία το θύμα κατήγγειλε κακοποίηση πριν από 10 χρόνια, αλλά η υπόθεση δεν είχε φτάσει ακόμη στο στάδιο της συνήθους έρευνας. Παρά την εισαγωγή του πρωτοκόλλου της δικανικής συνέντευξης, το εν λόγω θύμα, ηλικίας σήμερα 16 ετών, είχε κληθεί επανειλημμένα να δώσει την ίδια μαρτυρία που είχε δώσει για πρώτη φορά όταν ήταν 5 ετών.¹⁸⁹

(δ) Διαφορετικοί φορείς που λειτουργούν μεμονωμένα

Ένας παράγοντας που αναγνωρίζεται ότι συμβάλλει τόσο στην επαναλαμβανόμενη συνέντευξη όσο και στην καθυστέρηση είναι ο κατακερματισμός μεταξύ των υπηρεσιών, που σημαίνει ότι καμία από τις υπηρεσίες δεν έχει ολιστική άποψη για την υπόθεση ενός παιδιού. Ένας/μία συνεντευξιζόμενος/η διηγήθηκε μια πρόσφατη υπόθεση που αφορούσε δύο κορίτσια. Αφού πήρε συνέντευξη από τα παιδιά, το Σπίτι του Παιδιού ζήτησε πρόσβαση στον φάκελο της υπόθεσης στο σύνολό του. Μόνο τότε έγινε αντιληπτό ότι η υπόθεση χρονολογείται εδώ και 15 χρόνια. Ο πλήρης φάκελος περιείχε πολλαπλές κοινωνικές εκθέσεις και εκθέσεις από άλλες υπηρεσίες που ήταν άγνωστες στο Σπίτι του Παιδιού όταν άρχισε να εργάζεται με τα κορίτσια. Επί του παρόντος δεν υπάρχει καμία καθιερωμένη διαδικασία για τους διάφορους φορείς του συστήματος να επικοινωνούν και να διασφαλίζουν ότι το Σπίτι του Παιδιού έχει πρόσβαση στον πλήρη φάκελο της υπόθεσης.

(ε) Έλλειψη χώρων φιλικών προς τα παιδιά

Οι συνεντευξιζόμενοι/ες από την αστυνομία εξέφρασαν την ανησυχία τους για την έλλειψη φιλικών προς τα παιδιά αιθουσών συνεντεύξεων στα αστυνομικά τμήματα. Ένα τμήμα είχε με δική του πρωτοβουλία βάψει τους τοίχους σε διαφορετικά χρώματα και αγόρασε έναν καναπέ, μερικά βιβλία και παιχνίδια, σε μια προσπάθεια να καταστήσει το χώρο πιο φιλικό για τα παιδιά-θύματα. Ωστόσο, ο/η ίδιος/α

ο/η συνεντευξιζόμενος/η από το εν λόγω τμήμα σχολίασε ότι παρά τις αλλαγές αυτές, τα παιδιά-θύματα εξακολουθούν να περνούν από έναν/μία αστυνομικό/ή φρουρό που φοράει στολή αστυνομικού για να εισέλθουν στο κτίριο και γνωρίζουν πολύ καλά ότι βρίσκονται σε αστυνομικό τμήμα.¹⁹⁰

Οι προκλήσεις αυτές θα πρέπει να αντιμετωπιστούν κυρίως με την εισαγωγή των Σπιτιών του Παιδιού, αλλά επί του παρόντος το Σπίτι του Παιδιού στην Πάτρα στεγάζονται εντός της Υπηρεσίας Επιμελητών λόγω έλλειψης χώρων. Καθώς οι επιμελητές συναντώνται συχνά με παιδιά-παρβάτες, αυτό καθιστά τον χώρο ακατάλληλο για τα θύματα εγκλημάτων. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις τα γραφεία βρίσκονται σε πολυκατοικίες και δεν είναι προσβάσιμα σε άτομα με αναπηρία.

Μια σχετική πρόκληση είναι η έλλειψη τεχνικού εξοπλισμού. Οι δικανικές συνεντεύξεις δεν καταγράφονται πάντα για τον πολύ απλό λόγο ότι δεν υπάρχουν κάμερες στις αίθουσες συνεντεύξεων. Σύμφωνα με τους/τις ερωτηθέντες/θείσες, μέχρι πριν από λίγα χρόνια, τα ελληνικά δικαστήρια και η εισαγγελία δεν διέθεταν Wi-Fi, ενώ ορισμένες μικρές πόλεις εξακολουθούν να μην διαθέτουν.

(στ) Έλλειψη διασύνδεσης μεταξύ του αστικού και του ποινικού δικαστικού συστήματος

Μια ανησυχητική ιδιαιτερότητα του συστήματος που αναφέρθηκε από έναν/μία συνεντευξιζόμενο/η είναι η έλλειψη αυτόματης κίνησης ποινικής διαδικασίας κατά του δράστη παιδικής κακοποίησης όταν έχει αναγνωριστεί από τα αστικά δικαστήρια ότι έχει κακοποιήσει ένα παιδί. Στην Ελλάδα, όταν η παιδική κακοποίηση διαπράττεται εντός της οικογένειας, υπάρχουν δύο νομικές διαδικασίες: η μία είναι η ποινική διαδικασία για την τιμωρία του δράστη και η άλλη συνίσταται σε αστικές διαδικασίες για την ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού και την εξέταση του κατά πόσον τα παιδιά πρέπει να έχουν επαφή με τον γονέα που διέπραξε την κακοποίηση.

Τόσο στις αστικές όσο και στις ποινικές διαδικασίες, το πρόσωπο που έχει έννομο συμφέρον πρέπει να κινήσει τη διαδικασία. Οι ερωτηθέντες/θείσες ανέφεραν ότι οι μητέρες τείνουν να επιλέγουν την κατάθεση δικογράφου στα αστικά δικαστήρια, προκειμένου να αποτρέψουν την επαφή (επίσκεψη) του φερόμενου ως δράστη με το παιδί και είναι λιγότερο πιθανό να υποβάλουν μήνυση στα ποινικά δικαστήρια. Αυτό πιστεύεται ότι οφείλεται στη συνειδητοποίηση των προκλήσεων που περιγράφονται παραπάνω και στο γεγονός ότι δεν θέλουν να υποβάλουν το παιδί τους

¹⁸⁸ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁸⁹ Συνεντευξιζόμενος/η.

¹⁹⁰ Συνεντευξιζόμενος/η.

στις επανειλημμένες συνεντεύξεις που συνεπάγεται το ελληνικό ποινικό σύστημα. Εάν τα αστικά δικαστήρια αποφασίσουν ότι ο φερόμενος ως δράστης έχει κακοποιήσει σεξουαλικά το παιδί, η απόφαση αυτή δεν ενεργοποιεί αυτόματως την ποινική διαδικασία. Η μητέρα εξακολουθεί να πρέπει να κινήσει η ίδια την ποινική διαδικασία. Όπως ρώτησε ένας/ μια ερωτώμενος/η:

«Γιατί να μην καθιερωθεί μια αυτόματη έναρξη; Είναι δυνατόν σε μια πολιτισμένη χώρα ένα δικαστήριο να αποφασίζει ότι κάποιος έχει διαπράξει αδίκημα σε βάρος ενός παιδιού και όμως το ποινικό σύστημα να μην τιμωρεί αυτόματα τον δράστη;».

Παραβιάσεις δεδομένων

Δεν διαθέτουν όλα τα Σπίτια του Παιδιού δικούς τους υπολογιστές, αλλά χρησιμοποιούν υπολογιστές άλλων φορέων στους χώρους των οποίων βρίσκονται. Ακόμη και όταν το Σπίτι του Παιδιού διαθέτει δικούς του υπολογιστές, τα δεδομένα αποθηκεύονται στον γενικό διακομιστή. Το ίδιο φαίνεται να συμβαίνει και όταν η αστυνομία διαθέτει τα δεδομένα της ιατροδικαστικής συνέντευξης ενός παιδιού.

Ένας/μια συνεντευξιζόμενος/η από την αστυνομία εξέφρασε σημαντική ανησυχία για τη διαρροή δεδομένων σε σχέση με τις καταθέσεις παιδιών θυμάτων, εξιστορώντας πολλές περιπτώσεις στις οποίες είχε λάβει τη μαρτυρία ενός παιδιού, η οποία στη συνέχεια αναρτήθηκε στο διαδίκτυο, χωρίς κανείς να είναι σε θέση να εξακριβώσει την πηγή της διαρροής. Σε μια περίπτωση, η μαρτυρία που είχε λάβει από ένα θύμα ηλικίας τριεσήμισι ετών διέρρησε σε ειδησεογραφικούς ιστοτόπους.¹⁹¹

191. Συνεντευξιζόμενος/η

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Ο νόμος 4478/2017 για την προστασία των θυμάτων δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί πλήρως. Δεν υπάρχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων, δεν υπάρχει κατάλληλος συντονισμός μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και δεν υπάρχει συστηματική κατάρτιση. Ένα πρώτο βήμα για τη βελτίωση της προστασίας των παιδιών-θυμάτων και των παιδιών-μαρτύρων θα ήταν η πλήρης εφαρμογή του νόμου 4478/2017.
- Πρέπει να υπάρξει σαφής απόφαση από το Υπουργείο Δικαιοσύνης σχετικά με το ποιος φορέας έχει την αποκλειστική ευθύνη για τη διενέργεια δικανικών συνεντεύξεων παιδιών-θυμάτων και παιδιών-μαρτύρων.
- Συνιστάται να αναθεωρηθεί το ισχύον Πρωτόκολλο σχετικά με τις δικανικές συνεντεύξεις παιδιών-θυμάτων και παιδιών-μαρτύρων, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι συνεντεύξεις αυτές πραγματοποιούνται από προσωπικό των αρχών επιβολής του νόμου που έχει λάβει εξειδικευμένη εκπαίδευση στην ιατροδικαστική συνέντευξη παιδιών-θυμάτων, παρουσία είτε παιδοψυχολόγου είτε κοινωνικού/ής λειτουργού.
- Για τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας και της ιδιωτικής ζωής, οι γραπτές καταθέσεις και τα ηχητικά και οπτικά αρχεία των δικανικών συνεντεύξεων δεν πρέπει να αποθηκεύονται σε γενικούς διακομιστές ή σε υπολογιστές άλλους από εκείνους που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από τα Σπίτια του Παιδιού. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να διασφαλίσει ότι σε κάθε περιφέρεια/περιοχή διατίθεται ξεχωριστός, ασφαλής διακομιστής για την αποθήκευση δεδομένων από δικανικές συνεντεύξεις, προσβάσιμος μόνο από καθορισμένα πρόσωπα. Όλες οι καταθέσεις από ένα παιδί-θύμα ή παιδί-μάρτυρα, είτε γραπτές είτε ηχητικές ή οπτικές, θα πρέπει να φυλάσσονται σε ασφαλή διακομιστή που χρησιμοποιείται μόνο για τον σκοπό της φύλαξης των αποδεικτικών στοιχείων. Η αστυνομία και ο/η εισαγγελέας θα πρέπει να λάβουν οδηγίες για την τήρηση ενός αρχείου της «αλυσίδας φύλαξης» των δεδομένων.
- Τα Σπίτια του Παιδιού θα πρέπει είτε να απασχολούν προσωπικό με διεπιστημονικό υπόβαθρο είτε να είναι σε θέση να καλέσουν μια διεπιστημονική ομάδα για να συζητήσουν την υποστήριξη που απαιτείται για μεμονωμένα παιδιά-θύματα τόσο κατά τη διάρκεια της έρευνας και της δίκης, όσο και στη συνέχεια. Το Σπίτι του Παιδιού θα πρέπει να συντονίζει την διεπιστημονική ομάδα.
- Οι υπηρεσίες παιδικής προστασίας φαίνεται να απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό από τα Σπίτια του Παιδιού, ενώ διαδραματίζουν αναπόσπαστο ρόλο στην υποστήριξη και την προστασία ενός παιδιού-θύματος ή παιδιού-μάρτυρα. Θα πρέπει να εντάσσονται στο πλαίσιο της διεπιστημονικής ομάδας και να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο.

ΜΕΡΟΣ 5

ΕΙΔΙΚΕΣ
ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΤΑ
ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ,
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΡΟΜΑ

Αν και δεν αποτέλεσε ειδικό αντικείμενο της μελέτης, οι αυξημένες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά πρόσφυγες, μετανάστες και Ρομά που έρχονται σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης αναδείχθηκαν έντονα στις συνεντεύξεις, ιδίως σε σχέση με την πρόσβαση στην πληροφόρηση.

Για να είναι σε θέση να συμμετάσχει σε ποινικές διαδικασίες, το παιδί πρέπει να είναι σε θέση να κατανοεί τι συμβαίνει. Τα διεθνή πρότυπα επιβάλλουν σαφή υποχρέωση στα κράτη να διασφαλίζουν ότι αυτό συμβαίνει. Η ΔΣΠΔ υποχρεώνει τα κράτη να παρέχουν δωρεάν τη συνδρομή διερμηνέα «εάν το παιδί δεν μπορεί να καταλάβει ή να μιλήσει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται».¹⁹² Το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων περιέχει την ίδια υποχρέωση. Η μη παροχή επαγγελματικά καταρτισμένου διερμηνέα είναι πιθανό να ισοδυναμεί με παραβίαση του δικαιώματος του παιδιού σε δίκαιη δίκη.¹⁹³

Οι συμμετέχοντες/ουσες από κάθε κλάδο του συστήματος δικαιοσύνης (από την αστυνομία μέχρι τους/τις επιμελητές/τριες, τους/τις δικηγόρους, τους/τις εισαγγελείς, τους/τις δικαστές και το προσωπικό των καταστημάτων κράτησης) εξέφρασαν την άποψη ότι δεν υπάρχουν επαρκείς υπηρεσίες διερμηνείας σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, πράγμα που σημαίνει ότι τα παιδιά των οποίων η μητρική γλώσσα δεν είναι η ελληνική δεν ενημερώνονται κατάλληλα για την κατάσταση και τα δικαιώματά τους και είναι σχεδόν αδύνατο να κατανοήσουν τι τους ζητείται.

«Το πιο σημαντικό πράγμα τα τελευταία χρόνια είναι το θέμα της επικοινωνίας με τα παιδιά. Όταν έχουμε να κάνουμε με παιδιά από ανοιχτές δομές υποδοχής αιτούντων άσυλο, από χώρες όπως π.χ. Σομαλία, ή από τη Μέση Ανατολή έχουμε πρόβλημα επικοινωνίας. Δεν μπορούμε να επικοινωνήσουμε μαζί τους εύκολα γιατί έχουν διαφορετική κουλτούρα. Κάποια πράγματα που εμείς θεωρούμε παράνομα ή εντελώς έξω από το πλαίσιο που μπορούμε να δεχτούμε ως κοινωνία, εκείνα τα θεωρούν φυσιολογικά. Έτσι, το πρώτο μας

*πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε σχεδόν παντού είναι η επικοινωνία».*¹⁹⁴

Ένα πρακτικό εμπόδιο για την παροχή υπηρεσιών διερμηνείας σε παιδιά πρόσφυγες, μετανάστες ή Ρομά στα δικαστήρια είναι η καθυστέρηση της πληρωμής. Ένας συμμετέχων είχε παρατηρήσει ότι οι διερμηνείς στα δικαστήρια επανειλημμένα δεν πληρώνονταν για τις υπηρεσίες τους και μετά από 1-4 φορές που συνέβαινε αυτό, σταματούσαν να απαντούν στο τηλέφωνό τους σε αιτήματα του δικαστηρίου.¹⁹⁵ Όπου υπάρχουν διαθέσιμοι/ες διερμηνείς, αυτοί/ές δεν είναι πάντα εξοικειωμένοι/ες με τους απαιτούμενους νομικούς όρους (στα ελληνικά και στην εκάστοτε γλώσσα) ώστε να διερμηνεύουν επαρκώς τις διαδικασίες στα παιδιά. Ένας/μία εισαγγελέας εξήγησε ότι δεν ενημερώνονται εκ των προτέρων για τις ανάγκες διερμηνείας της υπόθεσης ενός παιδιού, πράγμα που σημαίνει ότι δεν μπορούν να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες για παροχή υπηρεσιών διερμηνείας και το παιδί δεν μπορεί να καταθέσει κατά την άφιξη του στο δικαστήριο. Ένας/μία συμμετέχων/ουσα που κρατήθηκε στο κέντρο κράτησης Αυλώνας ως παιδί θυμήθηκε ότι οδηγήθηκε ενώπιον του/της εισαγγελέα και του/της ανακρήτή/τριας με δικηγόρο που είχε διοριστεί από το δικαστήριο, αλλά ο /η δικηγόρος δεν μιλούσε αγγλικά, ούτε τη μητρική γλώσσα του/της συμμετέχοντα/χουσας, και δεν υπήρχε διερμηνεία, πράγμα που σημαίνει ότι ήταν εντελώς αδύνατο να επικοινωνήσουν μεταξύ τους.

Οι επιμελητές/τριες εξήγησαν ότι δεν υπάρχουν υπηρεσίες διερμηνείας για τη διευκόλυνση των συναντήσεών τους με τα παιδιά, οπότε στηρίζονται στη διερμηνεία κάποιου συμπατριώτη των παιδιών, γεγονός που εγείρει ζητήματα εμπιστευτικότητας και πιθανής σύγκρουσης συμφερόντων. Συχνά επίσης προκαλείται σύγχυση όταν ο/η διερμηνέας δεν είναι επαγγελματίας, και επομένως δεν κατανοεί τις έννοιες και τους όρους που σχετίζονται με τις διαδικασίες απονομής δικαιοσύνης, ακόμη και στην απλουστευμένη τους μορφή. Όταν ένα παιδί παραπέμπεται σε Επιμελητή/τρια από μια οργανωμένη δομή (π.χ. μια ΜΚΟ), η οργάνωση παρέχει συνήθως υπηρεσίες διερμηνείας.¹⁹⁶

Μια ακόμη πρόκληση που αναφέρουν οι Επιμελητές/τριες Ανηλίκων είναι ότι τα παιδιά πρόσφυγες, μετανάστες και Ρομά δεν καταλαβαίνουν τα έγγραφα που λαμβάνουν από τον/την Εισαγγελέα με τις οποίες παραπέμπονται στην Υπηρεσία Επιμελητών πριν από τη δίκη. Αυτό δεν είναι υποχρεωτικό, ωστόσο ο/η δικαστής όταν αποφασίζει για

¹⁹² Άρθρο 40(β)(2)(vi) της ΣΔΠ. Το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο είναι πανομοιότυπο με το άρθρο 40 παρ. 2 στοιχείο β) σημείο vi), αποτέλεσε αντικείμενο ερμηνείας στην υπόθεση *Cuscani κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, στην οποία κρίθηκε ότι η μη παροχή επαγγελματικά καταρτισμένου διερμηνέα στη δίκη του προσφεύγοντος παραβίαζε το άρθρο 6. Αναφέρθηκε περαιτέρω ότι ο δικαστής θα έπρεπε να είχε διασφαλίσει ότι ο αιτών κατανοούσε τη διαδικασία της δίκης. (*Cuscani κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, προσφυγή αριθ. 3277/96, [2002] ΕΔΔΑ 625, [2003] 36 Ε.Η.Ρ.Ρ. 2, Συμβούλιο της Ευρώπης, Σεπτεμβρίου 2002).

¹⁹³ Βλέπε *Cuscani κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 2002, στην οποία κρίθηκε ότι η μη παροχή επαγγελματικά καταρτισμένου διερμηνέα στη δίκη του αιτούντα παραβίασε το άρθρο 6. Δήλωσε επίσης ότι ο δικαστής θα έπρεπε να είχε διασφαλίσει ότι ο αιτών κατανοούσε τη διαδικασία της δίκης.

¹⁹⁴ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹⁹⁵ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹⁹⁶ Συνεντευξιαζόμενος/η.

την υπόθεση εξετάζει αν το παιδί συνεργάζεται ή όχι με την υπηρεσία πριν από τη δίκη. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα παιδιά πρόσφυγες, μετανάστες και Ρομά δεν προσέρχονται στην Υπηρεσία Επιμελητών πριν από τη δίκη επειδή δεν λαμβάνουν ή δεν κατανοούν την επιστολή και δεν υπάρχουν επίσημες διαδικασίες για την παρακολούθηση των παραπομπών.

Για παράδειγμα, για την ενημέρωση/πρόσβαση στη δικαιοσύνη για τα παιδιά: έχετε ένα παιδί μετανάστη - οι υπηρεσίες διερμηνείας παρέχονται από το νόμο, αλλά εγώ ως κοινωνικός λειτουργός, αργότερα πρέπει να εργαστώ με αυτό το παιδί, δεν έχω πρόσβαση σε υπηρεσία διερμηνείας, εκτός δικαστηρίου, είναι ένα τεράστιο κενό, πολύ δύσκολο, οπότε χρησιμοποιείται άτυπη υπηρεσία διερμηνείας. Είναι δύσκολο, όλη η γραφειοκρατία, όλα όσα πηγαίνουν στον γονέα κ.λπ. είναι όλα στα ελληνικά. Δεν έχουμε φτάσει ακόμα εκεί. Όταν πρόκειται για το δικαίωμα στην πληροφόρηση, μπορεί να υπάρχουν φυλλάδια για τις διαδικασίες, αλλά έχοντας το παιδί Ρομά που δεν διαβάζει, ή οι γονείς δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτές τις πληροφορίες - σίγουρα δεν μπορούν να καταλάβουν - αυτό είναι σίγουρο.¹⁹⁷

Όταν λες σε ένα παιδί Ρομά ότι πρέπει να πας εκεί, πιθανόν να μην το κατάλαβε, πρέπει να το λες ξανά και ξανά. Μπορεί να μην αναλάβουν την ευθύνη ούτε οι γονείς. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όταν έρθει το χαρτί στο σπίτι όπου ορίζουν την ημερομηνία για την εκδίκαση της υπόθεσης, θα εμφανιστούν και θα απευθυνθούν στην Υπηρεσία Επιμελητών, αυτή είναι η στιγμή που θα αναζητήσουν το παιδί γιατί είναι καταβεβλημένοι με τις υποθέσεις. Εμείς στις Υπηρεσίες Επιμελητών γνωρίζουμε ποιες είναι οι υποθέσεις, αλλά αν δεν έρθουν σε εμάς, η στιγμή που θα τα αναζητήσουμε είναι όταν έχουμε την ημερομηνία της ακροαματικής διαδικασίας. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη πόρων: δεν έχουμε τη δυνατότητα να αναζητούμε κάθε παιδί. Εστιάζουμε πάντα στις σοβαρές περιπτώσεις. Οι μικροπαραβάσεις κ.λπ. θα περάσουν απαρατήρητες, επειδή δεν αποτελούν προτεραιότητα - χαμένη ευκαιρία όσον αφορά την πρόληψη.¹⁹⁸

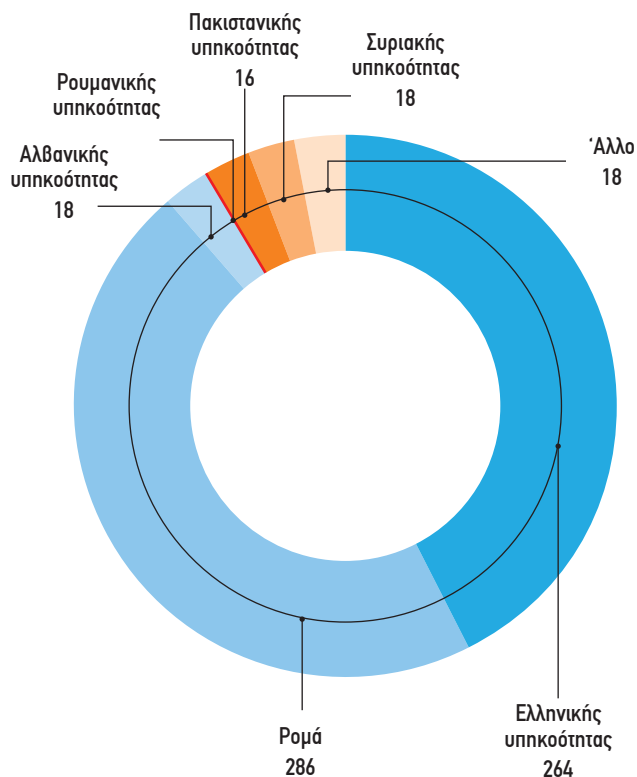
Ένας/μία κοινωνικός/ή λειτουργός από κέντρο κράτησης σχολίασε την ανάγκη για υπηρεσίες διερμηνείας για τους μη Έλληνες υπηκόους κρατούμενους και συνέστησε

ότι αυτές θα μπορούσαν να παρέχονται από ΜΚΟ σε εβδομαδιαία βάση. Θεώρησε ότι αυτό θα έδινε τη δυνατότητα στο προσωπικό των εγκαταστάσεων να εμβαθύνει στην κατανόηση των αναγκών και της ψυχολογίας των κρατούμενων και να είναι πιο υποστηρικτικό. Επί του παρόντος, άλλοι/ες κρατούμενοι/ες αξιοποιούνται ως διερμηνείς, ακόμη και όταν πρόκειται για ιδιωτικά θέματα, γεγονός που εγείρει προφανή ζητήματα εμπιστευτικότητας.¹⁹⁹

Η Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού σημείωσε ότι το Γραφείο της σε συνεργασία με το Σύνδεσμο Επιμελητών Ανηλίκων και τη UNICEF έχει ετοιμάσει ένα φυλλάδιο που διατίθεται σε διάφορες ξένες γλώσσες (φαρσί, νταρί, αραβικά) και εξηγεί τι πρέπει να κάνουν τα παιδιά σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, εάν δεν καταλαβαίνουν τη γλώσσα, εάν πάσχουν από κάποια αναπηρία κ.λπ. Το φυλλάδιο κοινοποιήθηκε στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη για τα δικαιώματα των παιδιών τον Σεπτέμβριο.²⁰⁰

Οι συμμετέχοντες/χουσες σχολίασαν επίσης την υπερπροσώπηση των παιδιών προσφύγων, μεταναστών και Ρομά στο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων, καθώς και τα πρότυπα παραβατικής συμπεριφοράς και τις ανάγκες

Πίνακας 9
Υποθέσεις παιδιών που εισήχθησαν στο Δικαστήριο
Ανηλίκων της Κω 2018 – 2020

¹⁹⁷ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹⁹⁸ Συνεντευξιαζόμενος/η.

¹⁹⁹ Συνεντευξιαζόμενος/η.

²⁰⁰ Συνεντευξιαζόμενος/η.

ψυχικής υγείας μεταξύ αυτών των πληθυσμών. Οι συμμετέχοντες/χουσεσ παρατήρησαν ότι τα παιδιά τείνουν να εμπλέκονται σε ληστείες και κλοπές αλλά μπορεί επίσης να είναι θύματα εγκλημάτων.

Πολλοί/ές συμμετέχοντες/χουσεσ σχολίασαν την αλληλεπίδραση των διαδικασιών ασύλου/μετανάστευσης με το ποινικό δίκαιο. Όπως ανέφερε ένας συνήγορος υπεράσπισης ανηλίκων, «από τη στιγμή που τα παιδιά έχουν περάσει τα σύνορα στην Ελλάδα, είναι παράνομα. Οποιοσδήποτε περνάει, ανεξαρτήτως ηλικίας, θα βρεθεί αντιμέτωπος με ποινική δίωξη, εκτός αν ζητήσει διεθνή προστασία. Αν το κάνουν, έρχονται αντιμέτωποι με μια περίοδο αναμονής, μέχρι να αποκτήσουν την ιδιότητα του πρόσφυγα. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, φτάνουν κατά παράβαση του νόμου, αλλά συχνά δεν ζητούν αμέσως άσυλο. Ο χρόνος που περνούν στην Ελλάδα, μπορεί επίσης να αποτελεί παραβίαση του νόμου.»²⁰¹

Η είσοδος των ατόμων στην ελληνική επικράτεια ρυθμίζεται από τον Κώδικα Συνόρων Σένγκεν²⁰² και τον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης²⁰³. Ο τελευταίος προβλέπει τις προϋποθέσεις για την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών στην Ελλάδα²⁰⁴. Εάν τα άτομα, όμως, επιθυμούν να ζητήσουν διεθνή προστασία, τότε εφαρμόζονται η Σύμβαση της Γενεύης²⁰⁵ και το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης²⁰⁶ που τη συμπληρώνει, καθώς και ο νόμος 4939/2022 για τη διεθνή προστασία, όπως ισχύει, και ο Κανονισμός Δουβλίνο III²⁰⁷ ανά περίπτωση. Ένα παιδί υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενές δεν δικαιούται καθεστώς νόμιμης διαμονής μόνο και μόνο λόγω της ανηλικότητάς του. Θα πρέπει να υποβάλει αίτηση είτε για διεθνή προστασία είτε για άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους σύμφωνα με το άρθρο 19 Α του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης²⁰⁸.

Τα άτομα που δεν επιθυμούν να υποβάλουν αίτηση διεθνούς προστασίας ή των οποίων η αίτηση απορρίπτεται

με τελεσίδικη απόφαση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας στα σύνορα ή που δεν χρειάζονται άλλου είδους προστασία, παραπέμπονται για απέλαση, επιστροφή ή επανεισδοχή²⁰⁹.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

- Θα πρέπει να διατεθούν οικονομικοί πόροι για τη μετάφραση ενημερωτικού υλικού σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί κατά τη διάρκεια μιας ποινικής έρευνας σε διάφορες γλώσσες.
- Όλα τα παιδιά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε διερμηνέα σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας όταν δεν μιλούν ή δεν κατανοούν την ελληνική γλώσσα. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να ενισχύσει την προσβασιμότητα των υπηρεσιών διερμηνείας, χρησιμοποιώντας καινοτόμες μεθόδους, όπως η διαδικτυακή ή η τηλεφωνική διερμηνεία, όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμοι/ες διερμηνείς.

²⁰¹ Συνεντευξιζόμενος/η.

²⁰² Κώδικας συνόρων του Σένγκεν, Κανονισμός (ΕΕ) 2016/399 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, σχετικά με ενωσιακό κώδικα για τους κανόνες που διέπουν την κυκλοφορία των προσώπων διασυνοριακά.

²⁰³ Ν. 4251/2014, όπως τροποποιήθηκε.

²⁰⁴ Ως άνω.

²⁰⁵ Νομοθετικό διάταγμα 3989/1959

²⁰⁶ Νόμος έκτακτης ανάγκης 389/1968

²⁰⁷ Κανονισμός 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «Δουβλίνο III», για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιτύπωση)

²⁰⁸ Ν. 4251/2014, όπως τροποποιήθηκε. Συγκεκριμένα, το άρθρο 19 Α προστέθηκε με τις διατάξεις του Ν. 4332/2015, ο οποίος τροποποιήθηκε αργότερα.

²⁰⁹ Ν. 4636/2019.

ΜΕΡΟΣ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

1

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όπως επισημαίνεται από την Επιτροπή στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο, έχουν καταβληθεί πολλές προσπάθειες από τα κράτη για την καθιέρωση συστημάτων δικαιοσύνης ανηλίκων σύμφωνα με την ΣΔΠ. Ωστόσο, αναγνωρίζει επίσης ότι πολλά κράτη έχουν ακόμη πολύ δρόμο να διανύσουν για να επιτύχουν πλήρη συμμόρφωση.²¹⁰ Η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για να θεσπίσει ένα νομικό πλαίσιο για τη δικαιοσύνη ανηλίκων, αλλά θα πρέπει ακόμα να λάβει αρκετά μέτρα για να εφαρμοστεί πλήρως αυτό το νομικό πλαίσιο και να προστατευθούν τα δικαιώματα των παιδιών. Όπως σημείωσε ένας/μία ερωτηθείς/θείσα:

Οι τελευταίες νομικές εξελίξεις είναι προοδευτικές και ευθυγραμμίζονται με τα πρότυπα της ΕΕ και τα διεθνή πρότυπα, και αυτό είναι σπουδαίο. Το πρόβλημα έγκειται στην εφαρμογή του νόμου και στην έλλειψη δομών και υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το ελληνικό σύστημα δικαιοσύνης αναφορικά με τη φιλικότητά του προς τα παιδιά δεν σχετίζονται τόσο με το περιεχόμενο της νομοθεσίας όσο με την εφαρμογή της. Η Ελλάδα πρέπει, ως προς το δίκαιο της ΕΕ, να εναρμονίσει τη νομοθεσία της με τις ευρωπαϊκές Οδηγίες, κάτι το οποίο αναγνωρίζεται ότι μπορεί να είναι δαπανηρό προκειμένου να εφαρμοστεί. Υπάρχουν, ωστόσο, ορισμένες διαρθρωτικές προκλήσεις. Αυτές περιλαμβάνουν τον αριθμό των διαφορετικών νομοθετημάτων και την πολυπλοκότητά τους, την ταχύτητα και την συχνότητα των τροποποιήσεων στη νομοθεσία, την έλλειψη λειτουργικών θεσμών, υπηρεσιών και ειδικών μονάδων για τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Επίσης, την έλλειψη επαρκούς, εξειδικευμένου και εκπαιδευμένου προσωπικού που εργάζεται με παιδιά που έρχονται σε επαφή με τον νόμο σε όλη τη χώρα στο πλαίσιο των αστυνομικών και ανακριτικών αρχών, του δικαστικού σώματος, της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων και κοινωνικής αρωγής, καθώς και την έλλειψη παροχής κατάρτισης- και έλλειψη επαρκούς «επίκαιρης» κατάρτισης σχετικά με το περιεχόμενο και τις επιπτώσεις

των νέων νόμων. Σημειώνεται επίσης η μη επανάληψη ή μη συνέχιση των πιλοτικών προγραμμάτων που σχετίζονται με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, η ανακατάταξη του προσωπικού αντί του διορισμού νέου, πιο ειδικευμένου προσωπικού για να εργαστεί με παιδιά που έρχονται σε επαφή με το νόμο, χωρίς την παροχή ειδικής κατάρτισης για την εξειδίκευσή τους στο νέο τους ρόλο και έλλειψη πόρων, τόσο ανθρώπινων όσο και οικονομικών.

Τα σημαντικότερα ζητήματα που αντιμετωπίζει το σύστημα της δικαιοσύνης ανηλίκων έχουν περιγραφεί στην παρούσα μελέτη. Σημειώνεται ότι οι οικονομικές δυσχέρειες έχουν επηρεάσει την εφαρμογή νέων, φιλικών προς τα παιδιά νόμων, αλλά είναι επίσης προφανές ότι το σύστημα στερείται συντονισμού και κατεύθυνσης. Επιπλέον, δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με τα αποτελέσματα για τα παιδιά και σε ποιο βαθμό το σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων είναι αποτελεσματικό στην πρόληψη περαιτέρω παραβατικής συμπεριφοράς και στην επανένταξη των παιδιών μετά την παραβατικότητα. Υπάρχει ανάγκη να διεξαχθεί περαιτέρω έρευνα σχετικά με την αποτελεσματικότητα της τρέχουσας απονομής δικαιοσύνης προς τα παιδιά, ιδίως σε σχέση με τα αποτελέσματα που επιφέρει στα παιδιά. Με βάση αυτά τα στοιχεία, θα πρέπει να αναπτυχθεί μία λεπτομερής στρατηγική που θα αφορά στην οργάνωση και το συντονισμό του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων, τις αρμοδιότητες των διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων, τα σχέδια για την ανάπτυξη υπηρεσιών, το χρονοδιάγραμμα εφαρμογής, το απαιτούμενο ανθρώπινο δυναμικό και το κόστος της στρατηγικής. Η εξασφάλιση μιας φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης έχει κόστος, αλλά η αποτυχία να εξασφαλιστεί ένα αποτελεσματικό σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων έχει μακροπρόθεσμο κόστος τόσο για το παιδί όσο και για την κοινωνία στο σύνολό της.

© Tdh

210 CRC/C/GC/24, παρ. 3.

2

ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Δεδομένα

- Συνιστάται η Κυβέρνηση να επανεξετάσει τις απαιτήσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού ως προς τα δεδομένα σχετικά με τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το νόμο και τη δημοσίευση της UNICEF, «Αξιολόγηση της Οριμότητας ενός Συστήματος Διοικητικών Δεδομένων σχετικά με τη Δικαιοσύνη για τα Παιδιά»,²¹¹ προκειμένου να τη βοηθήσει να προχωρήσει σ' ένα «ώριμο» σύστημα συλλογής δεδομένων. Αυτό με τη σειρά του θα βοηθήσει την Κυβέρνηση να κατανοήσει τις τάσεις στη δικαιοσύνη ανηλίκων και θα συμβάλει στην ανάπτυξη πολιτικής και σχεδιασμού για την κάλυψη των αναγκών της συγκεκριμένης ομάδας παιδιών.
- Θα πρέπει να διεξαχθεί περαιτέρω έρευνα για να διαπιστωθεί το ποσοστό των ενηλίκων που υπόκεινται σε στερητική της ελευθερίας ποινή και οι οποίοι ήταν προηγουμένως ανήλικος/ες παραβάτες/ίδες. Αυτό θα επιτρέψει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να κατανοήσουν την αποτελεσματικότητα των μέτρων που επιβάλλονται σε ανήλικους/ες.

Πολιτική και στρατηγική

- Συνιστάται η Κυβέρνηση να εξετάσει το ενδεχόμενο ανάπτυξης μιας πολιτικής για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη και μιας στρατηγικής που θα βασίζεται στη συγκεκριμένη πολιτική για την ενίσχυση της λειτουργίας του συστήματος της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης.
- Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνιστά την τακτική αξιολόγηση του συστήματος της φιλικής δικαιοσύνης ανηλίκων για να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο ανταποκρίνεται στους στόχους και τους σκοπούς του.²¹² Συνιστάται ο Εθνικός Μηχανισμός για την Ανάπτυξη, Παρακολούθηση και Αξιολόγηση των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού να εφαρμόσει έναν πενταετή κύκλο αξιολόγησης και να διασφαλίσει ότι θα εμπλακούν εξωτερικοί αξιολογητές στη διαδικασία.

²¹¹ Διεύθυνση Δεδομένων, Ανάλυσης, Σχεδιασμού και Παρακολούθησης της UNICEF, Ιούνιος 2021.

²¹² Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας (Κατευθυντήριες γραμμές του Ριάντι).

Νόμοι σχετικά με τα παιδιά που βρίσκονται σε

σύγκρουση με το νόμο

- Προκειμένου να καταστεί η νομοθεσία που αφορά τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης πιο προσιτή, το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο ενοποίησης της υφιστάμενης νομοθεσίας που αφορά τη φιλική δικαιοσύνη ανηλίκων σε ένα νέο νόμο ή τουλάχιστον τη διαμόρφωση και έκδοση ενός εγχειριδίου που θα περιέχει όλη τη σχετική νομοθεσία, το οποίο θα είναι ελεύθερα διαθέσιμο τόσο σε ηλεκτρονική όσο και σε έντυπη μορφή.

Δικαστήριο ανηλίκων

- Συνιστάται το Υπουργείο Δικαιοσύνης να επανεξετάσει την οργάνωση των συνεδριάσεων των Δικαστηρίων Ανηλίκων, ώστε να διασφαλίζεται ότι το Δικαστήριο συνεδριάζει τουλάχιστον μία φορά το μήνα, ώστε να αποφεύγονται αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στην εκδίκαση των υποθέσεων που αφορούν παιδιά.
- Τα Δικαστήρια Ανηλίκων θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι στην εκδίκαση των υποθέσεων δίνεται επαρκής χρόνος ώστε να μπορούν τα παιδιά να συμμετέχουν αποτελεσματικά στην υπόθεσή τους, αναγνωρίζοντας ότι αυτό απαιτεί περισσότερες δικασίμους για τα Δικαστήρια Ανηλίκων.

Αστυνομία

- Προκειμένου να ανταποκριθεί στα διεθνή πρότυπα, συνιστάται στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη να επανεξετάσει την τρέχουσα εκπαίδευση πριν την ανάληψη καθηκόντων και μετεκπαίδευση των αστυνομικών, ώστε να διασφαλίσει ότι όλοι/ες οι αστυνομικοί λαμβάνουν βασική εκπαίδευση για την αντιμετώπιση παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο και για τη διαχείριση παιδιών θυμάτων και μαρτύρων. Η κατάρτιση θα πρέπει να παρέχεται σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, να είναι συμπεριληπτική, να χρησιμοποιεί διαδραστικές προσεγγίσεις και να αξιολογείται τακτικά.
- Συνιστάται, προκειμένου να ανταποκριθεί στα διεθνή πρότυπα, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη να διασφαλίσει τη δημιουργία Τμήματος Προστασίας Ανηλίκων σε κάθε αστυνομική περιοχή και τη στελέχωσή του με τουλάχιστον 2-3 εκπαιδευμένους αστυνομικούς.
- Οι αστυνομικοί θα πρέπει να αξιολογούνται πριν επιλεγούν για να εργαστούν στο Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων, ώστε να διαπιστώνεται η ικανότητά τους να εφαρμόζουν κατάλληλη και φιλική προς τα παιδιά προσέγγιση.
- Το Υπουργείο θα πρέπει να διασφαλίσει ότι όλοι/ες οι αστυνομικοί της Υποδιεύθυνσης Προστασίας Ανηλίκων έχουν λάβει εξειδικευμένη εκπαίδευση πριν ή αμέσως μετά τη μετάθεσή τους στην Υποδιεύθυνση.

- Ελλείπει Τμήματος Προστασίας Ανηλίκων, αστυνομικοί θα πρέπει να επιλέγονται ως κατάλληλα για να εργάζονται με παιδιά και να εκπαιδεύονται για να μπορούν να το κάνουν.
- Οι αστυνομικοί που εργάζονται με παιδιά θα πρέπει να υπόκεινται σε τακτική εποπτεία και να τους παρέχεται υποστήριξη, ιδίως σε σχέση με υποθέσεις κακοποίησης παιδιών.

Εισαγγελείς

- Σε κάθε περιφέρεια όπου λειτουργεί Πρωτοδικείο θα πρέπει να διορίζονται Εισαγγελείς Ανηλίκων, οι οποίοι/ες θα αναλαμβάνουν υποθέσεις ανηλίκων αφού λάβουν και ολοκληρώσουν συγκεκριμένη κατάλληλη εκπαίδευση.
- Οι Εισαγγελίες θα πρέπει να υποστηρίζονται από διεπιστημονικές ομάδες παιδικής προστασίας υπό ειδική κοινωνική υπηρεσία.²¹³
- Η Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών θα πρέπει να προσφέρει και οι εισαγγελείς να λαμβάνουν υποχρεωτική κατάρτιση για το χειρισμό υποθέσεων που αφορούν παιδιά μόλις διοριστούν ως Εισαγγελείς Ανηλίκων, ώστε να είναι προετοιμασμένοι για τη διαχείριση αυτών των υποθέσεων.

Το Δικαστικό σώμα

- Σημειώνεται ότι οι αρχές της «φιλικής προς τα παιδιά» δικαιοσύνης έχουν εισαχθεί στο πλαίσιο των προγραμμάτων υποχρεωτικής κατάρτισης των Δικαστών, αλλά είναι σαφές ότι θα χρειαστεί αρκετός χρόνος μέχρι όλοι οι Δικαστές που χειρίζονται υποθέσεις παιδιών να ολοκληρώσουν τους τέσσερις κύκλους κατάρτισης. Προτείνεται να προσφέρεται κατά προτεραιότητα κατάρτιση για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη σε όλους τους Δικαστές που εκδικάζουν υποθέσεις παιδιών.

Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής

Αρωγής

- Διεξαγωγή εμπειριστωμένης επανεξέτασης της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και χάραξη στρατηγικής για τη λειτουργία της για τα επόμενα 10 χρόνια.
- Διασφάλιση ότι οι δράσεις κατάρτισης που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2021-2023 είναι συναφείς, προσβάσιμες και εφαρμόζονται πλήρως και διασφάλιση ότι οι Επιμελητές Ανηλίκων διαθέτουν το χρόνο για να παρακολουθήσουν την προσφερόμενη κατάρτιση.

- Στο πλαίσιο της επανεξέτασης, να διενεργηθεί εμπειριστωμένη αξιολόγηση του έργου της Υπηρεσίας Επιμελητών, μεταξύ άλλων με τα παιδιά και τους γονείς ή τους/ τις φροντιστές/στριες που έλαβαν υποστήριξη από την Υπηρεσία Επιμελητών, ώστε να προσδιοριστούν η αποτελεσματικότητα, ο αντίκτυπος και τα αποτελέσματα της υποστήριξης της υπηρεσίας.
- Να σχεδιαστεί μια σειρά βραχυπρόθεσμων μέτρων για να υποστηρίξει την Υπηρεσία Επιμελητών ώστε να παρέχει ποιοτικές υπηρεσίες στα παιδιά όσο διαρκεί η επανεξέταση, συμπεριλαμβανομένης της παροχής τακτικών προγραμμάτων κατάρτισης στα οποία θα έχουν πρόσβαση οι επιμελητές/ τριες.
- Εφαρμογή ενός συστήματος εποπτείας για τους/τις Επιμελητές/τριες Ανηλίκων ως μηχανισμό υποστήριξής τους.

Νομική βοήθεια

- Η Κυβέρνηση θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο να καταστήσει υποχρεωτική την πρόσβαση όλων των παιδιών που υπόκεινται σε ποινικές διαδικασίες σε δωρεάν νομική βοήθεια ανεξαρτήτως ηλικίας.
- Η ισχύουσα διαδικασία υποβολής αίτησης νομικής βοήθειας και ο διορισμός δικηγόρου νομικής βοήθειας σε μια υπόθεση θα πρέπει να επανεξεταστεί διεξοδικά, με σκοπό την εξάλειψη των καθυστερήσεων και τη διασφάλιση ποιοτικών υπηρεσιών.
- Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να επανεξετάσουν τη διαδικασία υποβολής ονομάτων για τον «κατάλογο» των δικηγόρων που είναι πρόθυμοι να αναλάβουν υποθέσεις νομικής βοήθειας, ώστε να διασφαλιστεί ότι όσοι/ες είναι εγγεγραμμένοι/ες στον κατάλογο είναι έτοιμοι/ες να αναλάβουν τέτοιες υποθέσεις και διαθέτουν τις απαραίτητες ικανότητες και την εμπειρία.
- Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι θα πρέπει να παρακολουθούν τους/τις δικηγόρους που περιλαμβάνονται στον κατάλογο και να αξιολογούν εάν, υπό το πρίσμα της άρνησης ανάληψης υποθέσεων χωρίς βάσιμο λόγο, το όνομά τους θα πρέπει να διαγραφεί από τον κατάλογο.
- Οι δικηγόροι στους οποίους ανατίθεται μια υπόθεση θα πρέπει να απαντούν στο Δικαστήριο εντός 2 εργάσιμων ημερών αναφέροντας αν θα αναλάβουν ή όχι την υπόθεση.
- Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι, σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο θέσπισης ειδικότερων κανόνων για τους/τις δικηγόρους υπεράσπισης που εκπροσωπούν παιδιά.
- Όλοι/ες οι δικηγόροι που αναλαμβάνουν υποθέσεις νομικής βοήθειας για παιδιά θα πρέπει να ολοκληρώσουν υποχρεωτικά μια σχετική κατάρτιση που θα εκπονήσει ο Δικηγορικός Σύλλογος για τον τρόπο επικοινωνίας με τα

²¹³ Αυτό έχει επίσης προβλεφθεί με τον Νόμο 2447/1996 Άρθρα 49-54.

παιδιά, τον τρόπο ενθάρρυνσης της συμμετοχής και τον τρόπο παροχής κατάλληλων υπηρεσιών προς τα παιδιά.

- Το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να επανεξετάσει την πληρωμή των δικηγόρων νομικής βοήθειας για να διασφαλίσει ότι καλύπτονται και επιστρέφονται τα παρεπόμμενα έξοδα, όπως τα φωτοαντίγραφα και τα έξοδα μετακίνησης.

Δικαιώματα του παιδιού στο αστυνομικό τμήμα

- Να διασφαλισθεί ότι πριν από την ανάκριση ενός παιδιού στο αστυνομικό τμήμα είναι παρών είτε ένας/μία γονέας είτε, σε περίπτωση που ο/η γονέας δεν είναι διαθέσιμος/η, ένας/μία κατάλληλος/η ενήλικας. Αυτό μπορεί να απαιτήσει την οργάνωση σε τοπικό επίπεδο ενός συστήματος «κατάλληλου ενήλικα»²¹⁴.
- Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2021-2023 προβλέπει τη λειτουργία ενός εθνικού, δωρεάν τηλεφωνικού αριθμού διαθέσιμου 24/7 και τον οποίο μπορεί να καλεί οποιοσδήποτε/οποιαδήποτε είτε από κινητό είτε από σταθερό τηλέφωνο για την παροχή πληροφοριών σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη. Η ημερομηνία για την έναρξη λειτουργίας ήταν ο Ιανουάριος 2022. Η αστυνομία θα πρέπει να διασφαλίσει ότι υπάρχουν αφίσες και φυλλάδια που διαφημίζουν τον τηλεφωνικό αριθμό και θα πρέπει να επιτρέπει, να ενθαρρύνει και να δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά (και τους γονείς τους) να καλούν τον αριθμό, ώστε να είναι πλήρως ενημερωμένα για τα δικαιώματά τους πριν από οποιαδήποτε ανάκριση.
- Τα παιδιά θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν φυλλάδια που είναι κατάλληλα για την ηλικία τους και για τη γλώσσα τους και εξηγούν τα δικαιώματά τους κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο αστυνομικό τμήμα. Όπως αναφέρθηκε επίσης παραπάνω, η χρήση και η διάδοση του φιλικού προς τα παιδιά οδηγού που περιλαμβάνει πληροφορίες για τα δικαιώματα των παιδιών που έρχονται σε επαφή με τις αστυνομικές αρχές, όπως αναπτύχθηκε από την Βοηθό Συνήγορο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το Σύλλογο Επιμελητών Ανηλίκων και το Γραφείο της UNICEF στην Ελλάδα, αποτελεί ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

Δικαιώματα του παιδιού κατά την προδικασία

- Θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην επιβολή ενδεδειγμένων μέτρων στην προδικασία. Θα πρέπει να προ-

σφερθεί κατάρτιση στους/στις Εισαγγελείς σχετικά με τα πλεονεκτήματα της επιβολής εναλλακτικών μέτρων και να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ Εισαγγελέων και Επιμελητών Ανηλίκων. Θα ήταν επίσης ωφέλιμο, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια που περιέχονται στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο σχετικά με την επιβολή εναλλακτικών μέτρων στην προδικασία, να εκδοθούν κατευθυντήριες γραμμές που να καλύπτουν τη χρήση των εναλλακτικών μέτρων στην προδικασία και να εισαχθούν πιλοτικά προγράμματα εναλλακτικών μέτρων με στόχο την επανένταξη των παιδιών, τη μείωση των υποτροπών και τη μείωση της καθυστέρησης στην εξέταση των υποθέσεων των παιδιών.

- Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο να επιτραπεί στον/στην Ανακριτή/τρια να ζητήσει από τον/την Εισαγγελέα να αιτιολογήσει τη μη επιβολή εναλλακτικών μέτρων για ένα παιδί και να έχει την εξουσία να παραπέμψει την υπόθεση πίσω στον/στην Εισαγγελέα προκειμένου να εξετάσει αν η χρήση εναλλακτικών μέτρων θα ήταν κατάλληλη.
- Να εξεταστεί το ενδεχόμενο αύξησης της ηλικίας προσωρινής κράτησης στα δεκαέξι (16) έτη, σύμφωνα με τη σύσταση που περιέχεται στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής.
- Εισαγωγή τακτικής αναθεώρησης της προσωρινής κράτησης ανά σύμφωνα με τις συστάσεις του Γενικού Σχολίου αριθ. 24 της Επιτροπής.²¹⁵

Η διαδικασία της δίκης

- Το μείζον ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί είναι η καθυστέρηση μεταξύ της διάπραξης του αδικήματος και της ολοκλήρωσης της διαδικασίας, το οποίο σχετίζεται με την απονομή της δικαιοσύνης. Συνιστάται να οριστούν συγκεκριμένες προθεσμίες για κάθε στάδιο της διαδικασίας και να εισαχθούν αυστηρότερες διαδικασίες για τη διαχείριση των υποθέσεων.
- Συνιστάται επίσης να εκδώσει το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις προθεσμίες για την σύνταξη και αποστολή των εκθέσεων, το απαιτούμενο περιεχόμενο της έκθεσης και τη συχνότητα βάσει της οποίας μπορούν να ζητηθούν ή να επικαιροποιηθούν οι εκθέσεις.

Εκπαιδευτικά και αναμορφωτικά μέτρα

- Η αποτελεσματική και επιτυχής εφαρμογή των μέτρων μη στερητικών της ελευθερίας προϋποθέτει την αύξηση του αριθμού του προσωπικού στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και την επένδυση ανθρώπινων και οικονομικών πόρων σε προγράμματα και υπηρεσίες που αποδει-

²¹⁴ Αναφέρεται στο Γενικό Σχόλιο αριθ. 24 της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Ο κατάλληλος ενήλικας είναι ένα πρόσωπο που παρίσταται στην αστυνομική ανάκριση για να υποστηρίξει το παιδί και να διασφαλίσει ότι το παιδί αντιμετωπίζεται δίκαια και σύμφωνα με την προστασία που παρέχει ο νόμος.

²¹⁵ CRC/C/GC/24 Παρ. 87.

κνύεται από την έρευνα ότι μειώνουν την παραβατικότητα των παιδιών.

- Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού μετά το 2023 θα πρέπει να προβλέπει την ανάπτυξη μεγαλύτερου αριθμού κοινοτικών υπηρεσιών σε όλη τη χώρα για τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο.
- Να εξεταστεί το ενδεχόμενο δημιουργίας νέων θέσεων «διαμεσολαβητών» στο πλαίσιο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων ή να ανατεθούν τέτοιες υπηρεσίες σε τοπικές οργανώσεις, ώστε να διασφαλιστεί η διαθεσιμότητα καλά καταρτισμένων και έμπειρων, ανεξάρτητων διαμεσολαβητών/ τριών.

Κράτηση παιδιών

- Σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το ελληνικό κράτος θα πρέπει να διασφαλίσει ότι η κράτηση, συμπεριλαμβανομένης της προσωρινής κράτησης, χρησιμοποιείται μόνο ως έσχατο μέτρο και με τη δέουσα συνεκτίμηση της σοβαρότητας του εγκλήματος, και ότι θα καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες για την παροχή εναλλακτικών της κράτησης μέτρων. Θα πρέπει να τηρούνται οι ελάχιστες προδιαγραφές για την κράτηση παιδιών και να προωθηθούν δράσεις και προγράμματα για την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών και την ενίσχυση της κοινωνικής επανένταξής τους, ώστε να μειωθεί η υποτροπή.

Παιδιά-θύματα και παιδιά-μάρτυρες

- Ο νόμος 4478/2017 για την προστασία των θυμάτων δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί πλήρως. Δεν υπάρχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων, δεν υπάρχει κατάλληλος συντονισμός μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και δεν υπάρχει συστηματική κατάρτιση. Ένα πρώτο βήμα για τη βελτίωση της προστασίας των παιδιών-θυμάτων και των παιδιών-μαρτύρων θα ήταν η πλήρης εφαρμογή του νόμου 4478/2017.
- Πρέπει να υπάρξει σαφής απόφαση από το Υπουργείο Δικαιοσύνης σχετικά με το ποιος φορέας έχει την αποκλειστική ευθύνη για τη διενέργεια δικανικών συνεντεύξεων παιδιών-θυμάτων και παιδιών-μαρτύρων.
- Συνιστάται να αναθεωρηθεί το ισχύον Πρωτόκολλο σχετικά με τις δικανικές συνεντεύξεις παιδιών-θυμάτων και παιδιών-μαρτύρων, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι συνεντεύξεις αυτές πραγματοποιούνται από προσωπικό των αρχών επιβολής του νόμου που έχει λάβει εξειδικευμένη εκπαίδευση για την δικανική συνέντευξη παιδιών-θυμάτων, παρουσία είτε παιδοψυχολόγου είτε κοινωνικο/ ής λειτουργού.
- Για τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας και της ιδιωτικής ζωής, οι γραπτές καταθέσεις και τα ηχητικά και οπτικά αρ-

χεία των διφανικών συνεντεύξεων δεν πρέπει να αποθηκεύονται σε γενικούς διακομιστές ή σε υπολογιστές άλλους από εκείνους που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από τα Σπίτια του Παιδιού. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να διασφαλίσει ότι σε κάθε περιφέρεια/περιοχή διατίθεται ξεχωριστός, ασφαλής διακομιστής για την αποθήκευση δεδομένων από δικανικές συνεντεύξεις, προσβάσιμος μόνο από καθορισμένα πρόσωπα. Όλες οι καταθέσεις από ένα παιδί-θύμα ή παιδί-μάρτυρα, είτε γραπτές είτε ηχητικές ή οπτικές, θα πρέπει να φυλάσσονται σε ασφαλή διακομιστή που χρησιμοποιείται μόνο για τον σκοπό της φύλαξης των αποδεικτικών στοιχείων. Η αστυνομία και ο εισαγγελέας θα πρέπει να λάβουν οδηγίες για την τήρηση ενός αρχείου της «αλυσίδας φύλαξης» των δεδομένων.

- Τα Σπίτια του Παιδιού θα πρέπει είτε να απασχολούν προσωπικό με διεπιστημονικό υπόβαθρο είτε να είναι σε θέση να καλέσουν μια διεπιστημονική ομάδα για να συζητήσουν την υποστήριξη που απαιτείται για μεμονωμένα παιδιά-θύματα τόσο κατά τη διάρκεια της έρευνας και της δίκες όσο και στη συνέχεια. Το Σπίτι του Παιδιού θα πρέπει να συντονίζει την διεπιστημονική ομάδα.
- Οι υπηρεσίες παιδικής προστασίας φαίνεται να απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό από τα Σπίτια του Παιδιού, ενώ διαδραματίζουν αναπόσπαστο ρόλο στην υποστήριξη και την προστασία ενός παιδιού-θύματος ή παιδιού-μάρτυρα. Θα πρέπει να εντάσσονται στο πλαίσιο της διεπιστημονικής ομάδας και να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο

Ειδικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά πρόσφυγες, μετανάστες και Ρομά

- Θα πρέπει να διατεθούν οικονομικοί πόροι για τη μετάφραση ενημερωτικού υλικού σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί κατά τη διάρκεια μιας ποινικής έρευνας σε διάφορες γλώσσες.
- Όλα τα παιδιά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε διερμηνέα σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας όταν δεν μιλούν ή δεν κατανοούν την ελληνική γλώσσα. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει να ενισχύσει την προσβασιμότητα των υπηρεσιών διερμηνείας, χρησιμοποιώντας καινοτόμες μεθόδους, όπως η διαδικτυακή ή η τηλεφωνική διερμηνεία, όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμοι διερμηνείς.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης με πολλούς τρόπους, μεταξύ άλλων όταν έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο. Η εξεύρεση του καλύτερου τρόπου αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας αποτελεί πρόκληση για όλες τις κυβερνήσεις, οι οποίες πρέπει να βρουν τη σωστή ισορροπία μεταξύ της προστασίας της κοινωνίας και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, ως εξελισσόμενου, εκπαιδευόμενου ανθρώπου που είναι ακόμη ανοικτός σε θετικές επιρροές κοινωνικοποίησης».²¹⁶

Η UNICEF ανέθεσε στην Coram International²¹⁷ με την υποστήριξη της Terre des hommes Hellas, να μελετήσει τη φιλικότητα του ελληνικού συστήματος δικαιοσύνης προς τα παιδιά όσον αφορά τις υπάρχουσες δομές, τους θεσμούς, τη νομοθεσία, τους μηχανισμούς και τις διαδικασίες απονομής δικαιοσύνης. Το παρόν παράρτημα αποτελεί μια βιβλιογραφική επισκόπηση του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στην Ελλάδα και του βαθμού στον οποίο η νομοθεσία ανταποκρίνεται σήμερα στα διεθνή και περιφερειακά πρότυπα.

© Tdh

²¹⁶ Συγγραφέας(-εις): Κοινοβουλευτική Συνέλευση Προέλευση - Συζήτηση της Συνέλευσης στις 27 Ιουνίου 2014 (27η συνεδρίαση) (βλ. έγγρ. 13511, έκθεση της Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας και Αειφόρου Ανάπτυξης με εισηγητή τον πρόεδρο της Επιτροπής: Stefan Schennach- και έγγρ. 13547, γνωμοδότηση της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, εισηγητής: Kristien Van Vaerenbergh). Κείμενο που εγκρίθηκε από τη Συνέλευση στις 27 Ιουνίου 2014 (27η συνεδρίαση), διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XM-L2HTML-en.asp?fileid=21090&lang=en>

²¹⁷ Η Coram International είναι τμήμα του Coram Children's Legal Centre, μιας ΜΚΟ με έδρα το Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο.

2

ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ

Παιδί

Το άρθρο 1 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ) ορίζει ότι παιδί είναι κάθε άτομο κάτω των 18 ετών, εκτός εάν έχει ενηλικιωθεί νωρίτερα. Ο νόμος 2101/1992 επικύρωσε τη Σύμβαση και υιοθέτησε αυτόν τον ορισμό.

Ανήλικος/η

Όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα παιδί που δεν έχει ενηλικιωθεί. Ο όρος αυτός έχει, με την πάροδο του χρόνου, αποκτήσει εγκληματική χροιά. Σε ορισμένα κείμενα, τα παιδιά που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο αναφέρονται ως ανήλικοι/ες παραβάτες ή ανήλικοι/ες εγκληματίες. Το παρόν έγγραφο χρησιμοποιεί, όπου είναι εφικτό, τον όρο που προτιμά η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, δηλαδή «παιδιά σε σύγκρουση με το νόμο» και χρησιμοποιεί τον όρο «παιδί» ή «νεαρής ηλικίας» αντί του όρου «ανήλικος».

Παιδί σε σύγκρουση με το νόμο

Παιδί σε σύγκρουση με τον νόμο είναι το πρόσωπο που φέρεται να έχει παραβιάσει, κατηγορείται ή αναγνωρίζεται ότι έχει παραβιάσει τον ποινικό νόμο μετά τη συμπλήρωση της ελάχιστης ηλικίας ποινικής ευθύνης και πριν από την ηλικία των 18 ετών.

Ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης

Η ελάχιστη ηλικία κάτω από την οποία τεκμαίρεται ότι τα παιδιά δεν έχουν την ικανότητα να παραβιάζουν τον ποινικό νόμο. Το άρθρο 121 του Ποινικού Κώδικα προβλέπει ότι η ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης είναι τα δώδεκα έτη.

Δίκαιο ανηλίκων

Ο όρος αναφέρεται στη νομοθεσία, τους κανόνες και τα πρότυπα, τις διαδικασίες, τους μηχανισμούς και τις διατάξεις, τα θεσμικά όργανα και τους φορείς που ισχύουν ειδικά για τα παιδιά που θεωρούνται παραβάτες.

Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά

Η «φιλική προς τα παιδιά» δικαιοσύνη απαιτεί όχι μόνο να έχουν τα παιδιά πρόσβαση στη δικαιοσύνη κατά την επαφή τους με το νόμο, αλλά και να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε μια μορφή δικαιοσύνης που λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες

ανάγκες τους. Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης, φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη «σημαίνει τη δημιουργία ενός συστήματος δικαιοσύνης που εγγυάται το σεβασμό και την αποτελεσματική εφαρμογή όλων των δικαιωμάτων των παιδιών, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη το επίπεδο ωριμότητας και κατανόησης του παιδιού και τις περιστάσεις της υπόθεσης. Είναι, ειδικότερα, η δικαιοσύνη που είναι προσβάσιμη, κατάλληλη για την ηλικία, γρήγορη, επιμελής, προσαρμοσμένη και επικεντρωμένη στις ανάγκες και τα δικαιώματα του παιδιού, με σεβασμό των δικαιωμάτων του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων στη δίκαιη δίκη, στη συμμετοχή και κατανόηση της διαδικασίας, στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και στην ακεραιότητα και την αξιοπρέπεια.»²¹⁸

Δικαιοσύνη με ευαισθησία προς τα παιδιά

Πρόκειται για μια έννοια που εφαρμόζεται συχνότερα στα θύματα και τους μάρτυρες. Οι Κατευθυντήριες Γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για τη δικαιοσύνη σε θέματα που αφορούν παιδιά θύματα και μάρτυρες εγκλήματος ορίζουν τη «δικαιοσύνη με ευαισθησία στο παιδί» ως «μια προσέγγιση που εξισορροπεί το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία και που λαμβάνει υπόψη τις ατομικές ανάγκες και απόψεις του παιδιού».²¹⁹

²¹⁸ Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά, άρθρο II.α (υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 17th Νοεμβρίου 2010 κατά τη 1098η συνεδρίαση των αναπληρωτών υπουργών).

²¹⁹ Ψήφισμα 2005/20 του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου, άρθρο 9 στοιχείο δ).

3

ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Η παρούσα επισκόπηση έχει ως πλαίσιο τα διεθνή και περιφερειακά νομοθετήματα που αφορούν στη δικαιοσύνη ανηλίκων. Τα δύο σημαντικότερα νομοθετήματα είναι το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR) και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC - ΣΔΠ), οι οποίες έχουν επικυρωθεί από την Ελληνική Δημοκρατία.²²⁰ Αυτές συμπληρώνονται από τα Ελάχιστα Πρότυπα και Κανόνες του ΟΗΕ για τη Φιλική Προς τα Παιδιά Δικαιοσύνη,²²¹ τα οποία, αν και δεν είναι δεσμευτικά κατά τον ίδιο τρόπο με τις Συμβάσεις, έχουν υιοθετηθεί από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και θεωρούνται πρότυπα με τα οποία τα κράτη πρέπει να συμμορφώνονται.

Στη νομοθεσία σε περιφερειακό επίπεδο, περιλαμβάνεται η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και η Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (και τα δύο έχουν επικυρωθεί από την Ελλάδα). Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει εκδώσει Κατευθυντήριες Γραμμές για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη,²²² που εφαρμόζονται στη δικαιοσύνη ανηλίκων. Επιπλέον, η ΕΕ έχει ασχοληθεί με τη δικαιοσύνη ανηλίκων, κυρίως με την Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις «Δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι

σε ποινικές διαδικασίες». Περαιτέρω, η Οδηγία (ΕΕ) 2016/1919 σχετικά με τη νομική συνδρομή για υπόπτους και κατηγορούμενους σε ποινικές διαδικασίες και για καταζητούμενους σε διαδικασίες ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης²²³ και η Οδηγία 2010/64/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης σε ποινικές διαδικασίες²²⁴ εφαρμόζονται στα παιδιά. Η νομολογία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συμβάλλει επίσης θέτοντας τα πρότυπα που πρέπει να πληρούν τα κράτη κατά τη μεταχείριση των παιδιών που φέρονται να έχουν παραβιάσει το ποινικό δίκαιο, κατηγορούνται ή διαπιστώνεται ότι έχουν παραβιάσει το ποινικό δίκαιο.

Η προστασία των παιδιών θυμάτων και μαρτύρων έχει επίσης απασχολήσει τους διεθνείς και περιφερειακούς φορείς που ασχολούνται με τα δικαιώματα των παιδιών. Το συγκεκριμένο ζήτημα έχει αντιμετωπιστεί από τα Ηνωμένα Έθνη μέσω των Κατευθυντήριων Γραμμών των Ηνωμένων Εθνών για τη δικαιοσύνη σε θέματα που αφορούν παιδιά θύματα και μάρτυρες εγκλήματος, και σε περιφερειακό επίπεδο καλύπτεται από την ΕΕ με την Οδηγία για τα Δικαιώματα των θυμάτων του 2012,²²⁵ τη Στρατηγική της ΕΕ για τα Δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025) και «Την Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για τα Δικαιώματα των θυμάτων» (2020-2025) (η ανακοίνωση της ΕΕ).²²⁶ Οι Κατευθυντήριες Γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη καλύπτουν επίσης τα παιδιά θύματα και τους/τις μάρτυρες.²²⁷ Επιπλέον, η Οδηγία 2011/36/ΕΕ για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων, περιέχει διατάξεις σχετικά με τα παιδιά θύματα.²²⁸

²²⁰ Η Ελλάδα ενσωμάτωσε τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού με το νόμο 2101/1992, ενώ με το νόμο 3094/2003 ιδρύθηκε ο Συνήγορος του Πολίτη και ειδικότερα ο Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

²²¹ Οι Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες του ΟΗΕ για την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους (Κανόνες του Πεκίνου, 1985), οι Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΗΕ για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων (Κατευθυντήριες Γραμμές του Ριάντ, 1990), οι Κανόνες του ΟΗΕ για την προστασία των ανηλίκων που στερούνται της ελευθερίας τους (Κανόνες της Αβάνας, 1990) και οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ για τη δράση σχετικά με τα παιδιά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης (Κατευθυντήριες Γραμμές της Βιέννης, 1997) σε συνδυασμό με τους Κανόνες του ΟΗΕ για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες παραβάτες (Κανόνες της Μπαγκκόκ, 2010)

²²² Εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 17 Νοεμβρίου 2010 κατά την 1098η συνεδρίαση των αναπληρωτών υπουργών, 17th Νοεμβρίου 2010, προσβάσιμη στη διεύθυνση <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900016804b2cf3>.

²²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016L1919>

²²⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32010L0064>

²²⁵ Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων της εγκληματικότητας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου (Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων).

²²⁶ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025), COM/2020/258 τελικό

²²⁷ <https://rm.coe.int/16804b2cf3>.

²²⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036>

4 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα (με την επίσημη συνταγματική ονομασία Ελληνική Δημοκρατία) είναι χώρα της νοτιοανατολικής Ευρώπης, στο νότιο άκρο της Βαλκανικής Χερσονήσου. Πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη της είναι η Αθήνα. Το σύγχρονο ελληνικό κράτος απέκτησε την ανεξαρτησία του το 1830 μετά από επανάσταση που ξέσπασε κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είχε μια πολύ ταραχώδη πολιτική ιστορία, αλλά από το 1974 μέχρι σήμερα, το πολιτικό καθεστώς του κράτους είναι αυτό της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Η Ελλάδα έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1981, του χώρου Σένγκεν το 2000 και της Ευρωζώνης το 2001. Είναι μέλος του ΝΑΤΟ από το 1952 και ιδρυτικό μέλος του ΟΗΕ από το 1945. Σύμφωνα με τις επίσημες εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, ο πληθυσμός της χώρας την 1η Ιανουαρίου 2020, υπολογίζεται σε 10.691.204. Το 13,9% του πληθυσμού εκτιμάται ότι ήταν ηλικίας 0-14 ετών το 2019.²²⁹ Το 2020 καταγράφηκαν 85.605 γεννήσεις, αν και τα στατιστικά στοιχεία δεν αναφέρουν πόσες από αυτές τις γεννήσεις αφορούσαν μόνιμους κατοίκους.²³⁰

Το ελληνικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης προέρχεται από την παράδοση της ευρωπαϊκής ηπείρου και έχει επηρεαστεί από τις αρχές του ρωμαϊκού δικαίου, την κλασική σχολή ποινικού δικαίου και τους νόμους των ευρωπαϊκών χωρών της εποχής. Ο πρώτος ελληνικός ποινικός νόμος του 1823 περιλάμβανε μόνο μία διάταξη που αφορούσε ειδικά τα παιδιά, σύμφωνα με την οποία συγχωρείτο ο φόνος που διαπράχθηκε από παιδί ηλικίας κάτω των επτά ετών. Παρά την έλλειψη άλλων διατάξεων, τα παιδιά ηλικίας κάτω των επτά ετών θεωρούνταν ακαταλόγιστα για άλλα ήσσονος σημασίας αδικήματα, αλλά τα παιδιά ηλικίας άνω των επτά ετών θεωρούνταν ότι είχαν την ίδια ποινική ευθύνη με τους ενήλικες παραβάτες.

²²⁹ <https://www.statista.com/statistics/276391/age-distribution-in-greece/>

²³⁰ <https://www.ypes.gr/politikes-kai-draseis/statistika/statistika-2>

© Tdh

Ο Ποινικός Κώδικας του 1834, περίπου δέκα χρόνια αργότερα, καθόρισε την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης στα 10 έτη. Ο Κώδικας βασίστηκε στην αρχή ότι τα άτομα είναι σε θέση να ασκούν ελεύθερα τη βούλησή τους, από την οποία απορρέει η έννοια της ποινικής ευθύνης. Τα μόνα άτομα που θεωρούνταν ότι δεν ήταν σε θέση να ασκήσουν ελεύθερα τη βούλησή τους και, ως εκ τούτου, δεν ήταν ποινικά υπεύθυνα, ήταν οι παράφρονες και τα παιδιά. Ο κώδικας προέβλεπε επίσης «σχετική» ποινική ευθύνη για παιδιά ηλικίας 10 έως 14 ετών. Η απόφαση σχετικά με το αν ένα παιδί ηλικίας 10 έως 14 ετών θα έπρεπε να θεωρηθεί ποινικά υπεύθυνο επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του/ της δικαστή, ο οποίος θα καθόριζε αν ο ανήλικος κατα-

νοούσε τη φύση της πράξης του και ότι αυτή ήταν παράνομη (*doli incipax*). Εάν το παιδί κατανοούσε επαρκώς το παράνομο των πράξεών του, έπρεπε να αντιμετωπιστεί ως ενήλικος, αν και η ηλικία του παιδιού θα λαμβανόταν υπόψη σε σχέση με οποιαδήποτε επιβαλλόμενη κύρωση. Όταν ο δικαστής θεωρούσε ότι το παιδί δεν ήταν σε θέση να «δικακρίνει» ή να κατανοήσει το παράνομο της πράξης του, εκδίδονταν αθωωτική απόφαση, την οποία ακολουθούσε είτε απόφαση επιστροφής του παιδιού στους γονείς του είτε απόφαση τοποθέτησης του παιδιού σε αναμορφωτήριο.

Ο Ποινικός Κώδικας του 1834 όρισε την ηλικία ενηλικίωσης στα δεκατέσσερα έτη. Τα παιδιά άνω της ηλικίας αυτής έπρεπε να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως οι ενήλικες. Το άρθρο 121 της τρέχουσας έκδοσης του Ποινικού Κώδικα ορίζει πλέον την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης στα 12 έτη.

Ο αναγκαστικού δικαίου Νόμος 2135/1939 προέβλεπε τη σύσταση Δικαστηρίου Ανηλικών, με το πρώτο δικαστήριο να ιδρύεται στην Αθήνα το 1940. Τα Δικαστήρια Ανηλικών είναι πλέον διαθέσιμα σε όλη τη χώρα και ασχολούνται με όλες τις υποθέσεις που αφορούν παιδιά σε σύγκρουση με το νόμο, τα οποία έχουν υπερβεί το κατώτατο όριο ποινικής ευθύνης μέχρι την ηλικία των 18 ετών.

Στην Ελλάδα, το νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών κατά την ποινική διαδικασία είναι ως επί το πλείστον, αλλά όχι πλήρως, εναρμονισμένο με τη νομοθεσία σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο. Το κύριο νομοθέτημα είναι το Ελληνικό Σύνταγμα (1975)²³¹, το οποίο υποστηρίζεται από νόμους που περιλαμβάνουν ειδικότερες διατάξεις για τα παιδιά, περισσότερες λεπτομέρειες για τους οποίους περιέχονται στις παρακάτω ενότητες. Η Ελλάδα δεν διαθέτει έναν ειδικότερο νόμο για τη δικαιοσύνη ανηλικών, αλλά διατάξεις σχετικά με τη μεταχείριση των παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με τον νόμο υπάρχουν στον Ποινικό Κώδικα, ο οποίος τροποποιήθηκε τελευταία φορά το 2021 με τον Ν. 4855/2021, στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο οποίος τροποποιήθηκε τελευταία φορά το 2021 με τον Ν.4855/2021 επίσης²³², και στον Ν.4689/2020²³³, ο οποίος ενσωματώνει την Οδηγία 2016/800/ΕΕ²³⁴ και παρέχει δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

²³¹ ΦΕΚ Α 111/1975, διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wGlc9CeQB02P3dtvSoClrL8cQSZ2LcahYN5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKa06fpV-Z6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6SluQglcp8gb_mtoLy52DjVcsZX8Wwa-d_fgCTlif9n3WCH

²³² https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2021/a/fek_a_215_2021.pdf&t=9cd4566ed78c5ae3a90f5f55ea4607a0

²³³ ΦΕΚ 95/Α/11-6-2019, διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFqnM3eAbJzrXdtvSoClrL8smx2Pa0MA0btI19LGdkF53Ulxsx942CdyqXSQYNUqAG-CF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WlsluV-nRw01oKqSe-4BIOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijEvlo-96KN5QRhtXjrltsGCUfNEKd0eNlY-ed-CLu6M4

²³⁴ ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2016/800 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016L0800&from=EN>

5 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

(α) Παιδιά σε σύγκρουση με το νόμο

Η λήψη στατιστικών στοιχείων σχετικά με τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο στην Ελλάδα είναι δύσκολη. Στο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων εμπλέκεται μεγάλος αριθμός αρμόδιων φορέων, κάποιοι εκ των οποίων είναι ανενεργοί ή μόνο εν μέρει ενεργοί, είτε λόγω σοβαρής υποστελέχωσης/υποχρηματοδότησης, είτε λόγω πρόσφατης σύστασης. Η κατάσταση αυτή επιδεινώνεται από την έλλειψη συστηματικής συνεργασίας μεταξύ των διαφορετικών εμπλεκόμενων φορέων, την έλλειψη εσωτερικών οργανωτικών δομών και την έλλειψη ψηφιοποίησης των δεδομένων. Ως αποτέλεσμα, είναι δυνατή η λήψη αποσπασματικών μόνο δεδομένων από συγκεκριμένους φορείς και αρχές που εμπλέκονται στο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων στην Ελλάδα, όπως οι Επιμελητές/τριες Ανηλίκων. Ένα περαιτέρω περίπλοκο ζήτημα είναι ότι οι διάφοροι εμπλεκόμενοι φορείς συλλέγουν και κατηγοριοποιούν τα δεδομένα τους με διαφορετικούς τρόπους. Η έλλειψη ομοιομορφίας μεταξύ των διάφορων φορέων όσον αφορά τη συλλογή και την κατηγοριοποίηση των δεδομένων καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την αποτύπωση μιας συστηματικής επισκόπησης τόσο των παρελθοντικών όσο και των σημερινών επιπέδων παραβατικότητας των παιδιών.

Επιπλέον, οι συχνές τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα (2003, 2005, 2010, 2015, 2019, 2021) είχαν ως αποτέλεσμα αλλαγές στη φύση των πληροφοριών που καταγράφονται. Για παράδειγμα, τα όρια ηλικίας για την ποινική ευθύνη, τα αδικήματα που τιμωρούνται ποινικά, την κατηγορία του ποινικού αδικήματος (πλημμέλημα ή κακούργημα) και τα μέτρα που εφαρμόζονται σε περίπτωση διαπίστωσης της ενοχής, έχουν υποστεί αλλαγές. Οι διαφοροποιήσεις αυτές δυσχεραίνουν την απόκτηση μίας ακριβούς εικόνας της παραβατικότητας των ανηλίκων ή μίας συνεκτικής και συνεχούς στατιστικής έκθεσης που να καλύπτει ένα εύλογο χρονικό διάστημα ετών. Υπάρχουν, ωστόσο, κάποια διαθέσιμα στοιχεία, κυρίως μέσω της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής και των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων, τα οποία περιλαμβάνονται στους ακόλουθους πίνακες.

Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τον αριθμό των διαπραχθέντων εγκλημάτων (κακούργηματα και πλημμελήματα) ανά έτος και των γνωστών δραστών ανά έτος, κατανεμημένων ανά ηλικιακή ομάδα. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από τον ιστότοπο της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Θα πρέπει να σημει-

ωθεί ότι στα στατιστικά στοιχεία περιλαμβάνονται παιδιά που *δεν έχουν συμπληρώσει* την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης (δηλαδή είναι μικρότερα από 12 ετών, ισχύουσα ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης).

Ο Πίνακας 2 παρέχει λεπτομέρειες σχετικά με τους διάφορους τύπους εγκλημάτων κατανεμημένους ανά ηλικιακή ομάδα δραστών. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι λεπτομέρειες των διαφόρων τύπων εγκλημάτων δεν αντιπροσωπεύουν τις τελευταίες τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα το 2021. Τα στοιχεία αυτά αντλήθηκαν από τις ετήσιες εκθέσεις στοιχείων της Ελληνικής Αστυνομίας.²³⁵ Οι ετήσιες εκθέσεις παρέχουν επίσης στοιχεία για κάθε γενική κατηγορία εγκλημάτων χωρισμένα ανά ηλικιακή ομάδα παραβατών. Τα δεδομένα είναι προσβάσιμα από την ίδια πηγή.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 2, η συντριπτική πλειονότητα των αδικημάτων που διαπράττονται από παιδιά είναι περιουσιακά αδικήματα και όχι αδικήματα βίας.

²³⁵ Μπορείτε να τις δείτε εδώ, χωρισμένες ανά έτος: <http://archive.data.gov.gr/dataset/statistikh-epethrida>

Πίνακας 1
Αριθμός εγκλημάτων που διαπράχθηκαν από ανηλίκους/ες

**ΔΙΑΠΡΑΧΘΕΝΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΟΙ/ ΕΣ ΩΣ ΔΡΑΣΤΕΣ ΑΥΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ,
ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ 2000, 2005, 2010 – 2019**

Έτος	Διαπραχθέντα Αδικήματα	Δράστες για κακουργήματα - πλημμελήματα, γνωστοί/ ές κατά τη διάρκεια του έτους (αυτουργοί & συμμετοχοί)						
	Σύνολο διαπραχθέντων αδικημάτων	Σύνολο γνωστών δραστών	Ανα ηλικιακή ομάδα					Ποσοστό ανηλίκων
			7-12 ηλικία	13-17 ηλικία	18-20 ηλικία	21-24 ηλικία	25-29 ηλικία	
2000	369,137	330,261	541	22,831	37,093	45,683	51,975	7.1%
2005	455,952	417,555	258	24,733	46,352	58,606	67,423	6%
2010	333,988	261,533	412	12,023	26,300	36,677	43,887	4.8%
2011	194,031	135,088	447	4,337	12,215	18,519	24,553	3.5%
2012	194,244	126,265	753	3,272	7,366	14,023	20,602	3.2%
2013	199,800	119,556	326	5,442	7,278	12,664	17,131	4.8%
2014	190,213	109,772	319	4,330	6,361	10,117	14,292	4.2%
2015	197,074	111,020	272	4,321	6,873	10,810	14,226	4.1%
2016	205,216	122,727	554	5,616	7,493	11,614	14,928	5%
2017	221,225	125,012	368	5,847	8,688	11,336	14,581	5%
2018	210,272	130,493	359	6,038	9,037	13,068	15,813	4.9%
2019	220,403	131,278	370	6,462	9,460	13,615	15,946	5.2%

Πηγή, Ελληνική Στατιστική Αρχή²³⁶

²³⁶ Είναι διαθέσιμα εδώ: Στατιστικές - ELSTAT (statistics.gr)

Πίνακας 2
Διάφοροι τύποι εγκλημάτων κατανεμημένοι ανά ηλικιακή ομάδα των δραστών²³⁷

ΕΤΟΣ	2018 ²³⁷			2019 ²³⁸			2020 ²³⁹		
	7-12	13-17	18-20	7-12	13-17	18-20	7-12	13-17	18-20
Ανθρωποκτονία από πρόθεση	0	6	20	0	9	14	0	16	31
Αντίσταση	0	100	180	1	82	187	1	81	202
Απρόκλητη έμπρακτη εξύβριση (έχει πλέον καταργηθεί ως έγκλημα)		7	7	0	3	8	0	3	3
Βιασμός	0	17	28	1	13	27	0	32	19
Διατάραξη της ασφάλειας των συγκοινωνιών	1	12	11	2	15	30	1	26	39
Εμπρησμός	3	21	41	1	63	53	0	51	49
Εξύβριση ²⁴⁰	8	107	199	4	118	204	6	160	281
Πλαστογραφία	5	30	96	9	33	78	6	14	71
Σωματική βλάβη (απλή – απρόκλητη – επικίνδυνη)	10	246	397	19	296	453	14	349	540
Άλλη διακεκριμένη κλοπή	38	278	260	11	165	192	1	222	184
Άλλη κλοπή	147	1880	1762	162	2036	1984	128	1618	1241
Άλλη κλοπή με διάρρηξη	37	414	513	52	570	517	19	369	355
Άλλη ληστεία	15	469	425	31	454	347	14	470	293
Απάτη		6	42	0	48	84	0	34	118
Διακεκριμένη κλοπή με διάρρηξη	17	139	179	4	90	122	2	143	100
Εκβίαση	2	6	42	2	21	11	1	15	16
Κλοπή με αρπαγή	3	29	25	5	20	23	4	45	16
Ληστεία με αρπαγή	1	11	5	0	12	3	1	6	6

Πηγή: Επίσημες εκθέσεις στοιχείων της Ελληνικής Αστυνομίας

²³⁷ <http://archive.data.gov.gr/dataset/statistikh-epethrida>

²³⁸ <http://archive.data.gov.gr/dataset/513fc2ca-238f-4c15-be91-2ec-fe5e2e2e9/resource/3486829a-6e4c-4c61-b3d9-91b0e6ce6638/download/epetirida20182.pdf>

²³⁹ <http://archive.data.gov.gr/dataset/513fc2ca-238f-4c15-be91-2ec-fe5e2e2e9/resource/3486829a-6e4c-4c61-b3d9-91b0e6ce6638/download/epetirida20182.pdf>

²⁴⁰ <http://www.hellenicpolice.gr/images/stories/2021/files21/05062021statistika.pdf>

²⁴¹ Ποινικός Κώδικας Άρθρο 361.

Όσον αφορά τη δικαστική μεταχείριση των παιδιών-παραβατών, τα διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τις δικαστικές αποφάσεις παρουσιάζονται παρακάτω. Ο Πίνακας 3 περιλαμβάνει τον αριθμό των παιδιών που καταδικάστηκαν για εγκλήματα που παραπέμφθηκαν στα Δικαστήρια Ανηλίκων σε όλη την Ελλάδα μεταξύ 2018 και 2021, με στοιχεία που προέρχονται από τον επίσημο ιστότοπο του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Πίνακας 3
Παιδιά που καταδικάστηκαν για εγκλήματα ανά έτος και δικαστήριο²⁴²

ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
01/01/2018-30/06/2018	1.832	321	20
01/07/2018-31/12/2018	1.576	15	35
01/01/2019-30/06/2019	1.831	14	13
01/07/2019-31/12/2019	1.619	13	19
01/01/2020-01/06/2020	556	8	11
01/07/2020-31/12/2020	833	33	4
01/01/2021-30/06/2021	86	13	11
01/07/2021-31/12/2021	Δεν είναι διαθέσιμο ακόμα	Δεν είναι διαθέσιμο ακόμα	Δεν είναι διαθέσιμο ακόμα

Πηγή: Υπουργείο Δικαιοσύνης

Τέλος, παρέχονται στοιχεία από τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής σχετικά με την κράτηση παιδιών. Τα στοιχεία αυτά επικαιροποιούνται δύο φορές το μήνα. Με βάση τον παρακάτω πίνακα, τον Μάιο του 2021, στο Κατάστημα Κράτησης Κορίνθου κρατούνταν 23 αγόρια και στο Κατάστημα Κράτησης Ελαιώνα θηβών ένα κορίτσι.²⁴³

Πίνακας 4
Κράτηση παιδιών²⁴⁴

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΙΑΝ. '15	ΙΑΝ. '16	ΙΑΝ. '17	ΙΑΝ. '18	ΙΑΝ. '19	ΙΑΝ. '20	ΙΑΝ. '21	ΙΑΝ. '21
Αριθμός κρατούμενων συνολικά	11,798	9,611	9,560	10,011	10,654	10,891	11,379	11,133
Ανήλικοι κρατούμενοι (χωρίς ηλικιακή ανάλυση, πριν από το 2020)	358	245	250	139	173	--	--	--
Ανήλικοι κρατούμενοι, (με ηλικιακή ανάλυση μετά το 2020 (15+ -18))	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	30	33	23
Νέοι κρατούμενοι (18+ -25)	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	1,086	1,177	1,082
Ενήλικες κρατούμενοι (25+)	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	Δεν είναι διαθέσιμο	9,775	10,169	10,051

Πηγή: Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής

²⁴² https://www.ministryofjustice.gr/?page_id=1603

²⁴³ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και είναι διαθέσιμα στη διεύθυνση: Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής - Υπ. Προστασίας του Πολίτη (minocrp.gov.gr).

²⁴⁴ Ministry of Justice. Statistical data on detainees: <http://www.justice.gr/site/el/%CE%A3%CE%A9%CE%A6%CE%9D%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%CE%A5%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A3%CE%84%CE%B1%CE%84%CE%B9%CE%83%CE%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%83%CE%84%CE%BF%CE%B9%CE%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CE%BA%CE%81%CE%B1%CE%84%CE%BF%CE%85%CE%B-%CE%AD%CE%BD%CE%89%CE%BD.aspx>

<http://www.justice.gr/site/el/%CE%A3%CE%A9%CE%A6%CE%9D%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%CE%A5%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A3%CE%84%CE%B1%CE%84%CE%B9%CE%83%CE%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%83%CE%84%CE%BF%CE%B9%CE%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CE%BA%CE%81%CE%B1%CE%84%CE%BF%CE%85%CE%B-%CE%AD%CE%BD%CE%89%CE%BD.aspx>

(β) Στατιστικά στοιχεία για τα παιδιά-θύματα

Όπως ακριβώς τα δεδομένα για τα παιδιά-παραβάτες είναι αποσπασματικά, έτσι είναι και τα δεδομένα για τα παιδιά-θύματα. Το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη δημοσιεύει στοιχεία σχετικά με τα παιδιά θύματα εγκλημάτων, αν και δεν είναι σαφές αν τα στοιχεία αφορούν υποθέσεις στις οποίες υπήρξε καταδίκη του/της δράστη/ιδος ή όλες τις αναφερόμενες υποθέσεις στις οποίες εμπλέκεται παιδί-θύμα.²⁴⁵

Ωστόσο, επί του παρόντος δεν υπάρχει μητρώο που να καταγράφει τα ονόματα των παιδιών που έχουν αποτελέσει αντικείμενο παραπομπής για υπηρεσίες παιδικής προστασίας, γεγονός που καθιστά δύσκολο να διαπιστωθεί εάν ένα παιδί είναι γνωστό στις κοινωνικές υπηρεσίες ή στην αστυνομία ως θύμα ή πιθανό θύμα. Αυτό το κενό έχει επισημανθεί εντατικά από οργανώσεις και φορείς που ασχολούνται με την παιδική προστασία στην Ελλάδα.²⁴⁶ Παρά τις προσπάθειες που καταβάλλουν κατά καιρούς διάφοροι φορείς για την κάλυψη αυτού του κενού, δεν υπάρχει ακόμη συστηματική συλλογή των εν λόγω δεδομένων.

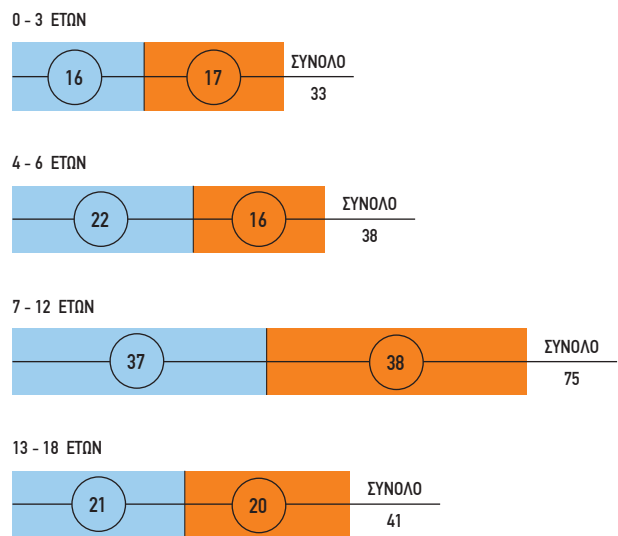
Μια σύντομη έκθεση πολιτικής με τίτλο «*Ενώνουμε τις δυνάμεις μας για την καλύτερη προστασία των παιδιών από την κακοποίηση και την παραμέληση*» που δημοσιεύθηκε από το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού το 2019 αναφέρει ως κύριο συμπέρασμα την έλλειψη γνώσης σχετικά με τον αριθμό των παιδιών που πλήττονται από κακοποίηση και παραμέληση, δεδομένου ότι δεν υπάρχει μηχανισμός για τη συστηματική αναφορά ή/και καταγραφή των αναφερόμενων περιπτώσεων κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών. Οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα σημείωσαν ότι η συλλογή δεδομένων (σχετικά με την κακοποίηση και την παραμέληση παιδιών) λαμβάνει χώρα, αλλά δεν γίνεται ούτε με συστηματικό τρόπο ούτε σε εθνικό επίπεδο. Περαιτέρω, όπου γίνεται συλλογή δεδομένων, χρησιμοποιούνται διάφορα εργαλεία και μεθοδολογίες, γεγονός που καθιστά σχεδόν αδύνατη τη συλλογή οποιωνδήποτε στατιστικών στοιχείων σε εθνικό επίπεδο. Αυτό έχει επίσης ως αποτέλεσμα τα δεδομένα από διαφορετικούς οργανισμούς και γεωγραφικές τοποθεσίες να μην είναι συγκρίσιμα.

²⁴⁵ Βλέπε Α.Ε.Α./Κ.Α./ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

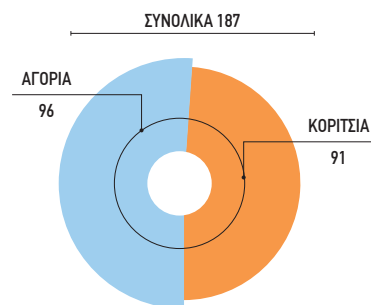
²⁴⁶ Βλ. τη συνέντευξη της Χριστίνας Ζαραφωνίτου, γνωστής εγκληματολόγου, καθηγήτριας και Γενικής Γραμματέως της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, η οποία δηλώνει ότι στο ελληνικό δικαστικό σύστημα η θέση του θύματος είναι προφανώς παραμελημένη, γεγονός που είναι εμφανές αν αναλογιστεί κανείς ότι σε επίπεδο πολιτικής δεν τηρούνται στατιστικά στοιχεία για τη θυματοποίηση παιδιών, διαθέσιμη εδώ: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf> Βλ. επίσης, τα συμπεράσματα της μεγάλης κλίμακας Βαλκανικής Επιδημιολογικής Μελέτης για την Κακοποίηση και Παραμέληση των Παιδιών (BECAN Study) του 2018, τα οποία είναι διαθέσιμα στη διεύθυνση <http://www.becan.eu>.

Μερικά στοιχεία για τα παιδιά-θύματα συλλέγονται σε βάσεις δεδομένων που τηρούνται από διάφορες οργανώσεις που ασχολούνται με την παιδική προστασία. Η ΜΚΟ «Το Χαμόγελο του Παιδιού»,²⁴⁷ που ιδρύθηκε το 1996, παρέχει υπηρεσίες παιδικής προστασίας σε όλη την Ελλάδα. Οι ετήσιες εκθέσεις και τα στοιχεία της οργάνωσης είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο και παρέχουν κάποια επιμέρους στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των αναφορών στην τηλεφωνική γραμμή που αφορούν παιδιά θύματα βίας και παραμέλησης. Τα στοιχεία που αντλήθηκαν από την έκθεσή τους για το 2020 περιέχονται στους πίνακες 6.1 και 6.2 παρακάτω.²⁴⁸ Στον πίνακα 6.1 παρουσιάζεται ο αριθμός των αιτημάτων για υπηρεσίες παιδικής προστασίας που έχει λάβει το Χαμόγελο του Παιδιού από τις επίσημες αρχές, ενώ στον πίνακα 6.2 κατηγοριοποιείται ο λόγος παραπομπής. Ωστόσο, όπως φαίνεται, δεν είναι απαραίτητο όλα τα παιδιά που παραπέμπονται για υπηρεσίες να είναι θύματα εγκλήματος.

Πίνακας 6.1
Παραπομπές για υπηρεσίες παιδικής προστασίας
ΑΓΟΡΙΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ

Πηγή: Το Χαμόγελο του Παιδιού 2020

²⁴⁷ <https://www.hamogelo.gr/gr/en/>

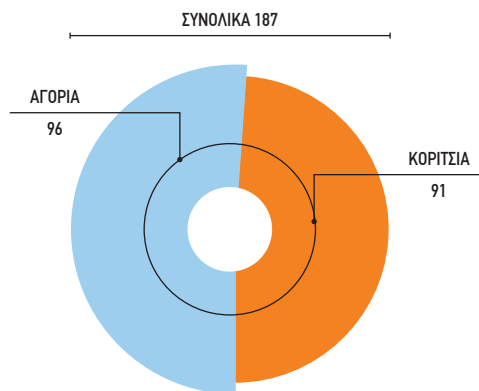
²⁴⁸ Τα δεδομένα έχουν εξασθεί από και είναι διαθέσιμα εδώ: <file:///C:/Users/lenovo/Downloads/p1etj06qtkh4guqg126c5dipl9.pdf>

Πίνακας 6.2
Αιτία παραπομπών το 2020

ΑΓΟΡΙΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ

ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ 74
39	34
ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ	ΣΥΝΟΛΟ 13
9	4
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ 16
6	10
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ 7
2	5
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ 0
ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ & ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ 12
5	7
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΟΥ ΓΟΝΕΑ (ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ)/ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΚΗΔΕΜΟΝΑ (ΤΩΝ ΝΟΜΙΜΩΝ ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ)	ΣΥΝΟΛΟ 14
9	5
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΟΥ ΓΟΝΕΑ/ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ/ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΚΗΔΕΜΟΝΑ/ΤΩΝ ΝΟΜΙΜΩΝ ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ 7
2	5
ΘΑΝΑΤΟΣ ΓΟΝΕΑ(-ΩΝ)/ΝΟΜΙΜΟΥ ΚΗΔΕΜΟΝΑ(-ΩΝ)	ΣΥΝΟΛΟ 7
6	1
ΝΟΣΗΛΕΙΑ ΓΟΝΕΑ(-ΩΝ)/ΝΟΜΙΜΟΥ ΚΗΔΕΜΟΝΑ(-ΩΝ)	ΣΥΝΟΛΟ 1
1	
ΦΥΛΑΚΙΣΗ ΓΟΝΕΑ(-ΩΝ)/ΝΟΜΙΜΟΥ ΚΗΔΕΜΟΝΑ(-ΩΝ)	ΣΥΝΟΛΟ 2
2	
ΘΥΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ 1
1	
ΆΛΛΟ (ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ)	ΣΥΝΟΛΟ 34
15	19

Πηγή: Το Χαμόγελο του Παιδιού, Ετήσια Έκθεση 2020.

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο που δημοσιεύθηκε το 2019, προέτρεψε τα κράτη να συλλέγουν αναλυτικά στοιχεία, μεταξύ άλλων για τον αριθμό και τη φύση των αδικημάτων που διαπράττονται από παιδιά, τη χρήση και τη μέση διάρκεια της προσωρινής κράτησης, τον αριθμό των παιδιών που αντιμετωπίζονται με προσφυγή σε εναλλακτικά μέτρα εκτός της δικαστικής διαδικασίας (αποχή από την ποινική δίωξη), τον αριθμό των καταδικασθέντων παιδιών, τη φύση των κυρώσεων που τους επιβλήθηκαν και τον αριθμό των παιδιών που στερούνται την ελευθερία τους με συστηματικό τρόπο.²⁴⁹

²⁴⁹ CRC/C/GC/24 παράγραφος 113.

Η κυβέρνηση προσπάθησε σαφώς να αντιμετωπίσει το ζήτημα των δεδομένων ενσωματώνοντας το άρθρο 21 της Οδηγίας 2016/2020 της ΕΕ στο άρθρο 18 του νόμου 4689/2020. Σύμφωνα με το άρθρο 18, μέχρι τον Ιούνιο του 2021 και στη συνέχεια, τα δεδομένα πρέπει να αποστέλλονται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να αποδεικνύεται πως η κυβέρνηση έχει εφαρμόσει τα δικαιώματα που ορίζονται στην Οδηγία κάθε τρία χρόνια. Όλες οι δημόσιες αρχές, συμπεριλαμβανομένου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, των Εισαγγελέων και των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, των υπηρεσιών υγείας, της Κοινωνικής Αρωγής και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), υποχρεούνται να τηρούν πλήρη και ενημερωμένα στατιστικά στοιχεία σχετικά με το έργο τους και τον τρόπο με τον οποίο έχουν εφαρμοστεί τα δικαιώματα της Οδηγίας. Το άρθρο 18 παρ. 3 του Ν. 4689/2020 προβλέπει ρητά ότι τα στατιστικά πρέπει να περιλαμβάνουν:

- 1 τον αριθμό των παιδιών που είχαν πρόσβαση σε δικηγόρο,
- 2 τον αριθμό των ατομικών αξιολογήσεων των παιδιών που πραγματοποιήθηκαν,

- 3 τον αριθμό των ιατρικών εξετάσεων των παιδιών που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο,
- 4 τον αριθμό των συνεντεύξεων / ερευνών που καταγράφηκαν οπτικοακουστικά,
- 5 τον αριθμό των παιδιών που στερούνται την ελευθερία τους
- 6 τον αριθμό των παιδιών τα οποία έχουν υποβληθεί σε διορθωτικά μέτρα,
- 7 τον αριθμό των παιδιών στα οποία επιβλήθηκαν θεραπευτικά μέτρα

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, απαιτείται σημαντική μεταρρύθμιση της τωρινής φύσης της συλλογής δεδομένων για να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις τόσο της ΣΔΠ όσο και του νόμου 4689/2020. Το σύστημα συλλογής δεδομένων χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση για να μπορέσουν να εντοπιστούν τα εμπόδια στη συστηματική συλλογή δεδομένων σε όλο τον τομέα της δικαιοσύνης ανηλίκων.

Πρόσθετα στοιχεία για τα παιδιά θύματα μπορείτε να βρείτε στον παρακάτω πίνακα, που εκδίδει η Ελληνική Αστυνομία:

Πίνακας 7

Συγκριτικός πίνακας των υποθέσεων που αφορούν ανήλικα θύματα 2019 και 2020

Το κόκκινο χρώμα υποδηλώνει αύξηση του αριθμού των περιπτώσεων και των θυμάτων, ενώ το μπλε χρώμα υποδηλώνει μείωση των περιπτώσεων και των θυμάτων.

ΕΤΟΣ 2019 ΚΑΙ ΕΤΟΣ 2020 (8 ΜΗΝΕΣ) - 2020 ΣΕ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ										Διακύμανση 2020- 2019 περιπτώσεις	Απόκλιση 2020 -2019 θύματα
Αδικήματα	Περιπτώσεις	Θύματα	Έλληνες/ Ελληνίδες	Αλλοδαπός/ Αλλοδαπή	Άνδρες	Γυναίκες	Ηλικία 0-8	Ηλικία 9-14	Ηλικία 15-18		
Άρθρο 306 (έκθεση σε κίνδυνο)	65 (75)	94 (97)	71 (60)	23 (37)	60 (65)	34 (32)	38 (48)	38 (37)	18 (12)	15.38%	3.19%
Άρθρο 308 (Απλή σωματική βλάβη)	67 (79)	76 (87)	63 (73)	13 (14)	63 (63)	13 (24)	4 (7)	28 (25)	44 (55)	17.91%	14.47%
Άρθρο 308Α (Απρόκλητη σωματική βλάβη)	11 (5)	15 (9)	12 (5)	3 (4)	9 (9)	6 (1)	2 (1)	7 (2)	6 (7)	-54.55%	-40.00%

Πηγή: Ελληνική Αστυνομία / Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας

ΕΤΟΣ 2019 ΚΑΙ ΕΤΟΣ 2020 (8 ΜΗΝΕΣ) - 2020 ΣΕ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ										Διακύμανση 2020- 2019 περιπτώσεις	Απόκλιση 2020 -2019 θύματα
Αδικήματα	Περιπτώσεις	Θύματα	Έλληνες/ Ελληνίδες	Αλλοδαπός/ Αλλοδαπή	Άνδρες	Γυναίκες	Ηλικία 0-8	Ηλικία 9-14	Ηλικία 15-18		
Άρθρο 348Α (Πορνογραφία ανηλίκων)	11 (14)	16815 ()	11 (14)	5 (1)	/ (3)	16 (12)	3 (2)	1 (5)	12 (8)	27.27%	-6.25%
Άρθρο 348Β (Προσέγγιση παιδιών για γενετήσιους λόγους)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	/	/	1 (1)	/ (/)	1 (1)	/ (/)	0.00%	0.00%
Άρθρο 348C (Πορνογραφικές παραστάσεις ανηλίκων)	/ (1)	/ (1)	/ (1)	/	/	/ (1)	/	/	/ (1)	100.00%	100.00%
Άρθρο 349 (Μαστροπεία)	2 (3)	2 (3)	2 (1)	/ (2)	/ (/)	2 (3)	/	/	2 (3)	50.00%	50.00%
Άρθρο 351 ²⁵⁰ (Σωματοπορεία)	/	49 (74)	19 (23)	30 (51)	17 (39)	26 (35)	/	/	/	/	40.65%
Άρθρο 351Α (Ασέλγεια με ανήλικο έναντι αμοιβής)	1 (6)	1 (9)	1 (9)	/	/ (6)	1 (3)	/ (1)	/ (5)	1 (3)	500.00%	800.00%
Άρθρο 352Β (Προστασία ιδιωτικής ζωής ανηλίκου)	1	2	2	/	1	1	/	2	/	-100.00%	-100.00%
Άρθρο 353 (Προσβολή γενετήσιας ευπρέπειας)	8 (2)	13 (2)	13 (2)	/	/	13 (2)	2 (1)	5 (1)	6 (/)	-75.00%	-84.62%
Ν.3500/2006 (Ενδοοικογενεια- κή βία)	94 (92)	118 (101)	94 (67)	24 (34)	47 (51)	71 (50)	31 (23)	48 (49)	39 (29)	-2.13%	-14.41%

Πηγή: Ελληνική Αστυνομία/Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας

6 Η ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Η ΣΔΠ επιβάλλει στα κράτη την υποχρέωση να «λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα για την εφαρμογή των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση». Όσον αφορά τη δικαιοσύνη των ανηλίκων, τα δικαιώματα που περιέχονται στη Σύμβαση βρίσκονται στα άρθρα 37 και 40, τα οποία καλύπτουν τόσο τα ουσιαστικά όσο και τα δικονομικά δικαιώματα. Τα δικαιώματα αυτά συμπληρώνονται, και περισσότερες λεπτομέρειες για τα δικαιώματα αυτά παρέχονται στα ελάχιστα πρότυπα και κανόνες του ΟΗΕ για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων,²⁵⁰ τα οποία συνοδεύουν και συμπληρώνουν την ΔΣΠΔ. Σε περιφερειακό επίπεδο, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης προέτρεψε τα κράτη μέλη να «δημιουργήσουν ένα εξειδικευμένο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων μέσω ειδικών νόμων, διαδικασιών και θεσμών για τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο».²⁵¹

Η ΔΣΠΔ δεν προβλέπει ρητά ότι κάθε κράτος πρέπει να θεσπίσει νόμο για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων ή να συστήσει Δικαστήριο ανηλίκων, ωστόσο τα καθήκοντα που ανατίθενται στο κράτος απαιτούν κάτι τέτοιο στην πράξη. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο αριθ. 24 παρέχει το σκεπτικό για την απαίτηση των κρατών να θεσπίσουν ένα σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων: «τα παιδιά διαφέρουν από τους ενήλικες ως προς τη σωματική και ψυχολογική τους ανάπτυξη. Οι διαφορές αυτές αποτελούν τη βάση για την αναγνώριση μικρότερης ενοχής και για ένα ξεχωριστό σύστημα με διαφοροποιημένη, εξατομικευμένη προσέγγιση. Η έκθεση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης των ενηλίκων έχει αποδειχθεί ότι προκαλεί βλάβη στα παιδιά, περιορίζοντας τις πιθανότητες τους να γίνουν

²⁵⁰ Υπάρχουν τέσσερα μέσα για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων που υποστηρίζουν τα δικαιώματα που περιέχονται στην ΣΔΠ: οι Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας (Κατευθυντήριες γραμμές του Ριάντι)- οι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους (Κανόνες του Πεκίνου)- οι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία των ανηλίκων που στερούνται της ελευθερίας τους (Κανόνες της Αθήνας)- και οι Κατευθυντήριες γραμμές για τη δράση σχετικά με τα παιδιά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης (Κατευθυντήριες Γραμμές της Βιέννης).

²⁵¹ Δικαιοσύνη ανηλίκων φιλική προς τα παιδιά: Εγγρ. 13511 19 Μαΐου 2014.

υπεύθυνοι ενήλικες».²⁵² Παράλληλα, η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι η διατήρηση της δημόσιας ασφάλειας αποτελεί θεμιτό στόχο του συστήματος δικαιοσύνης, συμπεριλαμβανομένου του συστήματος δικαιοσύνης για παιδιά.²⁵³

Η Ελλάδα δεν διαθέτει έναν ενιαίο νόμο για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων, αλλά περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο στο πλαίσιο του Ποινικού Κώδικα. Ωστόσο, έχει θεσπίσει Δικαστήριο Ανηλίκων με τη δική του εξειδικευμένη διαδικασία.

²⁵⁴ Το άρθρο 96 παράγραφος 3 του Συντάγματος της Ελλάδας ορίζει ότι οι υποθέσεις που αφορούν παιδιά παραβάτες πρέπει να εξετάζονται από **Δικαστήρια Ανηλίκων**. Υπάρχουν τρεις τύποι δικαστηρίων ανηλίκων: το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων, το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων και το εφετείο ανηλίκων. Η δικαιοδοσία του δικαστηρίου βασίζεται στη σοβαρότητα του εγκλήματος και στον χαρακτηρισμό του στον Ποινικό Κώδικα ως κακούργημα ή πλημμέλημα.²⁵⁵ Η δικαιοδοσία κάθε δικαστηρίου ανηλίκων καθορίζεται στο άρθρο 113 και τα άρθρα 114 και 115 ΚΠΔ.²⁵⁶ Υπάρχει ένα Δικαστήριο Ανηλίκων σε κάθε περιφέρεια Πρωτοδικείου.

Τα παιδιά αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τους ενήλικες στο αστυνομικό τμήμα, στα δικαστήρια και όσον αφορά τα μέτρα που επιβάλλονται στα παιδιά που διαπιστώνεται ότι έχουν διαπράξει αδικήματα. Αυτό εξετάζεται λεπτομερέστερα παρακάτω.

²⁵² CRC/C/GC/24 Παράγραφος 1.

²⁵³ CRC/C/GC/24 Παράγραφος 2.

²⁵⁴ Ο ΑΝ 2135/1939 προέβλεπε τη σύσταση Δικαστηρίου Ανηλίκων, με το πρώτο Δικαστήριο να ιδρύεται στην Αθήνα το 1940. Το Δικαστήριο ασχολήθηκε όχι μόνο με παιδιά που κατηγορούνταν για ποινικό αδίκημα, αλλά και με εκείνα που ήταν στα πρόθυρα να αναπτύξουν εγκληματική συμπεριφορά.

²⁵⁵ Ο ελληνικός ΠΚ διαχωρίζει την εγκληματική συμπεριφορά σε δύο κατηγορίες: τα κακούργηματα και τα πλημμελήματα. Οι παραβάσεις καταργήθηκαν με τροποποίηση του ΠΚ (άρθρο 18 ΠΚ).

²⁵⁶ Το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων είναι αρμόδιο για τα αδικήματα που διαπράττονται από ανηλίκους, εκτός από εκείνα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων. Το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων είναι αρμόδιο για τα αδικήματα που διαπράττονται από ανηλίκους ηλικίας άνω των 15 ετών και τα οποία περιγράφονται στο άρθρο 127 του ΠΚ, δηλαδή εγκλήματα που αν διαπράττονταν από ενήλικα θα θεωρούνταν κακούργηματα και τα οποία περιλαμβάνουν στοιχεία βίας ή στρέφονται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας. Το Εφετείο Ανηλίκων αποφασίζει επί των εφέσεων κατά των αποφάσεων των μονομελών και τριμελών δικαστηρίων ανηλίκων.

7

ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Το Γενικό Σχόλιο αριθ. 24 της Επιτροπής σημειώνει ότι «προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης εφαρμογή των αρχών και των δικαιωμάτων είναι αναγκαία η δημιουργία μιας αποτελεσματικής δομής για την απονομή της δικαιοσύνης».²⁵⁷ Αυτό απαιτεί τη δημιουργία εξειδικευμένων μονάδων στην αστυνομία, στο δικαστικό σώμα και την Εισαγγελία, καθώς και εξειδικευμένων συνηγόρων ή άλλων εκπροσώπων που παρέχουν νομική ή άλλη κατάλληλη βοήθεια στο παιδί. Απαιτεί επίσης εξειδικευμένες υπηρεσίες, όπως επιτήρηση, συμβουλευτική ή εποπτεία μαζί με εξειδικευμένες εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων των κέντρων ημερήσιας θεραπείας και, όπου είναι απαραίτητο, εγκαταστάσεων μικρής κλίμακας για τη φιλοξενία.

Στο ελληνικό πλαίσιο, υπάρχει ένα πλήθος φορέων, υπηρεσιών και επαγγελματιών που ασχολούνται με τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης, αλλά δυστυχώς υπάρχει μια γενική έλλειψη σαφήνειας σχετικά με τους ρόλους και τα καθήκοντα αυτών των φορέων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο ρόλος ενός συγκεκριμένου φορέα ή υπηρεσίας έχει αλλάξει σημαντικά με την πάροδο του χρόνου ή επικαλύπτει το ρόλο ενός άλλου φορέα ή υπηρεσίας. Σε άλλες περιπτώσεις, το νομικό πλαίσιο προβλέπει την ύπαρξη και τη λειτουργία ενός φορέα/ένωσης/υπηρεσίας αλλά, στην πράξη, δεν λειτουργεί. Αυτό είναι ένα θέμα που θα εξεταστεί μέσω ποιοτικών συνεντεύξεων κατά τη διάρκεια της έρευνας.

Αστυνομία: Η αστυνομία είναι η πρώτη υπηρεσία με την οποία έρχεται σε επαφή ένα παιδί όταν φέρεται να έχει διαπραχθεί έγκλημα, είτε το παιδί είναι ύποπτο, είτε θύμα, είτε μάρτυρας.²⁵⁸ Με το άρθρο 6 του ΠΔ 7/2017 ιδρύεται η Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων που υπάγεται στη Διεύθυνση Ασφάλειας Αττικής. Η Υποδιεύθυνση αποτελείται από δύο

τμήματα: το ένα είναι το Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων, αρμόδιο για την πρόληψη και καταπολέμηση εγκλημάτων που διαπράττονται από παιδιά ή σε βάρος τους, τη μελέτη των κοινωνικών αιτιών των εγκλημάτων που διαπράττονται από παιδιά, τη συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς για την πρόληψη και καταστολή της παιδικής παραβατικότητας και την αναζήτηση εξαφανισμένων παιδιών. Το δεύτερο τμήμα είναι το Τμήμα Αντιμετώπισης της Παραβατικότητας των Ανηλίκων, το οποίο είναι υπεύθυνο για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας των παιδιών και περιλαμβάνει την ευθύνη για τη φροντίδα και τη μεταχείριση των παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο και ιδίως κατά τη διάρκεια της κράτησης και της μεταφοράς τους, καθώς και για την προστασία και την υποστήριξη των παιδιών εν γένει. Αν και η Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων προορίζεται να είναι εθνική, στην πράξη φαίνεται ότι υπάρχει μόνο σε λίγα μέρη: για παράδειγμα, στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και το Ηράκλειο Κρήτης.²⁵⁹

Εκτός από τα δύο παραπάνω τμήματα, από το 2001 λειτουργεί επίσης Τμήμα Ναρκωτικών και Παραβατικότητας Ανηλίκων με βάση το άρθρο 6 του ΠΔ 141/2001 (τροποποιήθηκε με το ΠΔ 26/2011).

Υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία σχετικά με τον βαθμό στον οποίο οι αστυνομικοί των τμημάτων που ασχολούνται με το έγκλημα ανηλίκων έχουν λάβει εξειδικευμένη εκπαίδευση. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι τον Μάρτιο του 2021, ο υπουργός Προστασίας του Πολίτη εξέδωσε τη «Λευκή Βίβλο»²⁶⁰ στην οποία προτείνονται δύο θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις για την ελληνική αστυνομία: ένα νέο οργανόγραμμα και μια νέα εκπαιδευτική πολιτική. Δεν έχει γίνει ακόμη καμία περαιτέρω ανακοίνωση σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις αυτές, και δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό το νέο οργανόγραμμα ή η νέα εκπαιδευτική πολιτική θα επηρεάσει τους/τις αστυνομικούς που ασχολούνται με παιδιά σε σύγκρουση με το νόμο ή θύματα και μάρτυρες. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο αναφέρει με σαφήνεια ότι «είναι ουσιώδεις για την ποιότητα της απονομής δικαιοσύνης σε παιδιά να λαμβάνουν όλοι οι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες την κατάλληλη διεπιστημονική κατάρτιση σχετικά με το περιεχόμενο και την έννοια της Σύμβασης. Η κατάρτιση θα πρέπει να είναι συστηματική και συνεχής και δεν θα πρέπει να περιορίζεται σε πληροφορίες σχετικά με τις σχετικά με την εθνική και διεθνή νομοθεσία. Θα πρέπει να περιλαμβάνει καθιερωμένες και επικαιροποιημένες πληροφορίες από διάφορους τομείς σχετικά, μεταξύ άλλων

²⁵⁷ CRC/C/GC/24 Παράγραφος 105.

²⁵⁸ Μελέτη της ΕΕ σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες - επισκόπηση του πλαισίου για το στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, 2013.

²⁵⁹ Μελέτη της ΕΕ σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες - επισκόπηση του πλαισίου για το στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, 2013.

²⁶⁰ Διαθέσιμη στο: http://www.mopocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=7337&Itemid=719&lang=

λων, με τα κοινωνικά και άλλα αίτια της εγκληματικότητας, την κοινωνική και ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των σύγχρονων ευρημάτων των νευροεπιστημών, τις ανισότητες που μπορεί να ισοδυναμούν με διακρίσεις εις βάρος ορισμένων περιθωριοποιημένων ομάδων, όπως τα παιδιά που ανήκουν σε μειονότητες ή σε αυτόχθονες πληθυσμούς, την κουλτούρα και τις τάσεις στον κόσμο των νέων, τη δυναμική των ομαδικών δραστηριοτήτων και τα διαθέσιμα εναλλακτικά μέτρα και τις ποινές που δεν συνεπάγονται φυλάκιση, ιδίως μέτρα που αποφεύγουν την προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες. Θα πρέπει να υπάρχει μια συνεχής επανεκτίμηση του τι λειτουργεί».²⁶¹

Δεν είναι σαφές κατά πόσον η εκπαίδευση της ελληνικής αστυνομίας ανταποκρίνεται στα πρότυπα αυτά επί του παρόντος.

Οι κατευθυντήριες αρχές της UNICEF και της UNODC για τη δικαιοσύνη σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά θύματα και μάρτυρες εγκλήματος (2009) και το εγχειρίδιο για επαγγελματίες και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για θέματα δικαιοσύνης που αφορούν παιδιά θύματα και μάρτυρες εγκλήματος (2009) απαιτούν τη χρήση ειδικά εκπαιδευμένων ανακριτών/τριών σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά θύματα και μάρτυρες, τη χρήση μιας προσέγγισης που να λαμβάνει υπόψη τα παιδιά και τη μειωμένη έκθεση στο σύστημα δικαιοσύνης. Αυτό περιλαμβάνει την αποφυγή επαναλαμβανόμενων συνεντεύξεων για την πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης και την παροχή υποστήριξης.

Δεν κατέστη δυνατόν να προσδιοριστεί ο βαθμός ενσωμάτωσης των διατάξεων του εγχειριδίου στην αστυνομική πρακτική. Δεν κατέστη δυνατό να προσδιοριστεί αν υπάρχει ειδική μονάδα εκπαιδευμένων αστυνομικών που ασχολούνται με παιδιά-θύματα και μάρτυρες, ούτε αν υπάρχουν ειδικές εγκαταστάσεις στις οποίες παίρνουν συνεντεύξεις τα παιδιά ή ποιος είναι παρών κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Επίσης, δεν κατέστη δυνατόν να διαπιστωθεί αν οι συνεντεύξεις με παιδιά θύματα και μάρτυρες καταγράφονται, είτε μέσω ηχογραφήσεων είτε μέσω βιντεοσκοπήσεων. Το σύστημα συνεντεύξεων με παιδιά-θύματα και μάρτυρες θα διερευνηθεί κατά τη διάρκεια της συλλογής δεδομένων.

Ο/η εισαγγελέας διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στο ελληνικό σύστημα δικαιοσύνης και εμπλέκεται ενεργά στις υποθέσεις παιδιών-παραβατών και παιδιών-θυμάτων. Το υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής απαιτεί η Εισαγγελία να διαθέτει εξειδικευμένες μονάδες για την αντιμετώπιση των παιδιών.²⁶² Στην Ελλάδα υπάρχουν μόνο πέντε Εισαγγελίες

Ανηλικών: δύο στα δικαστήρια της Αθήνας, ένας/μία στον Πειραιά και δύο στη Θεσσαλονίκη.²⁶³ Στις υπόλοιπες περιφέρειες, ο/η κατά τόπον αρμόδιος/α εισαγγελέας είναι αρμόδιος/α τόσο για τα παιδιά όσο και για του/τις ενήλικες. Οι συγκεκριμένοι/ες εισαγγελείς δεν ειδικεύονται σε υποθέσεις παιδιών και, όπως έχει υποστηριχθεί, μερικές φορές δεν έχουν το χρόνο να αφιερώσουν σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά λόγω υπερβολικού φόρτου εργασίας. Ο ρόλος του/της εισαγγελέα αφορά κυρίως ποινικές υποθέσεις, αλλά μπορεί να εμπλακεί σε αστικές υποθέσεις όπως τα διαζύγια, όταν υπάρχουν σοβαρά ζητήματα που ενδέχεται να επηρεάσουν τα παιδιά (όπως όταν οι χωρισμοί γίνονται οξείατοι ή/και όταν υπάρχουν καταγγελίες για κακοποίηση).

Σε περιπτώσεις παιδιών που φέρονται ή κατηγορούνται για έγκλημα, ο/η εισαγγελέας παρίσταται στο Δικαστήριο Ανηλικών και συμβουλεύει τον/την δικαστή σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να επιβληθούν. Έχει επίσης την εξουσία να προτείνει και να δρομολογήσει την αποχή από την ποινική δίωξη σε πρώιμο στάδιο μέσω της επιβολής εκπαιδευτικών/αναμορφωτικών μέτρων. Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του/της εισαγγελέα περιγράφονται σε διάφορες διατάξεις σε ολόκληρο τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, κυρίως στα άρθρα 12,20,27,28,30,46 και 227²⁶⁴. Αρκετές από τις αρμοδιότητες προβλέπονται επίσης στο νόμο 4689/2020.²⁶⁵

Σε περιπτώσεις κακοποίησης παιδιών, ο ρόλος των εισαγγελέων είναι εκτεταμένος και ευρύς. Μπορούν να ξεκινήσουν έρευνα για μια υπόθεση φερόμενης κακοποίησης σε βάρος ενός παιδιού-θύματος και μπορούν επίσης να παραπέμψουν μια υπόθεση στις κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου με αίτημα να διενεργηθεί κοινωνική αξιολόγηση σε επίπεδο οικογένειας. Με βάση την αξιολόγηση και τις συστάσεις των κοινωνικών υπηρεσιών, ο/η εισαγγελέας θα αποφασίσει ποια μέτρα πρέπει να ληφθούν, αν ληφθούν. Εάν ο κίνδυνος για το παιδί διαπιστωθεί ότι είναι χαμηλός ή μέτριος, ο/η Εισαγγελέας μπορεί να ζητήσει από τις κοινωνικές υπηρεσίες να παρακολουθούν την οικογένεια. Εναλ-

²⁶³ Το αρ. 27 παρ. 1 ΚΠΔ προβλέπει ότι ο εισαγγελέας εφετών διορίζει ειδικό εισαγγελέα ανηλικών (και τον αναπληρωτή του) στα δικαστήρια Αθηνών, Πειραιά, Θεσσαλονίκης και Πατρών

²⁶⁴ ΦΕΚ 96/Α/11/11-6-2019, http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFqnM3eAbJzrXdtvSoCtLrL8PT2m-laPXRibtlI9LGdkF53Ulx942CdyqxSQYNuqAGCF0IFB9HI6qSYtMQEkE-HLwnFqmgJSA5WsluV-nRw01oKqSe4BIOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijG-Mqgncu0LN9VfqAr3uaqTfxgCPfk1b8I49-ZpbxZzxW

²⁶⁵ ΦΕΚ 103/Α/27-5-2021, http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wHUdWr4xouZundtvSoCtLrL85SHhfC--bi-J5MXDOLzQTLWPU9yLzB8V68knBzLcmTXKa06fpVZ6Lx3UnKl3nP8Nxdn-J5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6SluV0Wmy0l-BLBJquGxkVZ1VUrB-5smbJGwKbLnFdFDYTe7

²⁶¹ CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παρ. 111 και 112

²⁶² CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παράγραφος 106.

λακτικά, ο/η Εισαγγελέας μπορεί να αποφασίσει ότι ο κίνδυνος είναι τόσο μεγάλος ώστε το παιδί να πρέπει να απομακρυνθεί από το σπίτι. Το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα παρέχει τη νομική βάση για τη δικαστική απόφαση περί αφαίρεσης της γονικής μέριμνας. Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις, όπου υπάρχει άμεσος κίνδυνος για τη σωματική ή ψυχική υγεία του παιδιού, ο/η εισαγγελέας έχει την εξουσία να διατάξει τη λήψη κατάλληλων μέτρων (συμπεριλαμβανομένης της απομάκρυνσης του παιδιού από το οικογενειακό περιβάλλον) εν αναμονή της απόφασης του δικαστηρίου, στο οποίο η υπόθεση πρέπει να παραπεμφθεί εντός 90 ημερών, με δυνατότητα αιτιολογημένης παράτασης για άλλες 90 ημέρες. Η απομάκρυνση του παιδιού θα διεκπεραιωθεί από την αστυνομία (αστυνομικός του Τμήματος Προστασίας Ανηλίκων). Στις περιπτώσεις αυτές ο/η Εισαγγελέας θα αποφασίσει επίσης πού θα τοποθετηθεί το παιδί μετά την απομάκρυνσή του από την οικογένεια.

Ο βαθμός στον οποίο οι εισαγγελείς εκπαιδεύονται στο χειρισμό υποθέσεων που αφορούν παιδιά ως δράστες, θύματα και μάρτυρες θα διερευνηθεί κατά τη συλλογή δεδομένων, καθώς και ο τρόπος διαχείρισης των υποθέσεων στις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχουν εξειδικευμένοι εισαγγελείς για παιδιά.

Σύμφωνα με τον επίσημο ιστότοπο της Εθνικής Σχολής Δικαστών, το πρόγραμμα σπουδών για τους/τις εισαγγελείς περιλαμβάνει 12 ώρες για τις αρμοδιότητες του/της εισαγγελέα που σχετίζονται με τους ανηλίκους και 6 ώρες για την προστασία των ευάλωτων πληθυσμών γενικά, συμπεριλαμβανομένων των ανηλίκων.²⁶⁶ Ωστόσο, από τον ιστότοπο προκύπτει ότι δεν έχουν πραγματοποιηθεί εκπαιδευτικά σεμινάρια με επίκεντρο τα παιδιά τα τελευταία 5 χρόνια.²⁶⁷

Το Δικαστικό Σώμα: Μολονότι τα Δικαστήρια Ανηλίκων στελεχώνονται από διορισμένους/ες δικαστές και ανακριτές/τριες, δεν υπάρχει νομική απαίτηση για τους/τις δικαστές να επιδεικνύουν ιδιαίτερη εμπειρία ή κατάρτιση στον χειρισμό υποθέσεων που αφορούν παιδιά. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει συστήσει στα συμβαλλόμενα κράτη να διασφαλίσουν τον διορισμό εξειδικευμένων δικαστών για την αντιμετώπιση υποθέσεων που αφορούν το δίκαιο ανηλίκων.²⁶⁸ Επί του παρόντος δεν φαίνεται να υπάρχουν τακτικά προγράμματα κατάρτισης για όσους θα ασκήσουν ή ασκούν καθήκοντα δικαστή ανηλίκων.

Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής είναι ένας άλλος βασικός-επαγγελματικός φορέας στο πλαίσιο του ελληνικού συστήματος δικαιοσύνης. Η Υπηρεσία είναι περιφερειακή και τελεί υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης Υποστηρικτικών Λειτουργιών της Δικαιοσύνης του Υπουργείου Δικαιοσύνης.²⁶⁹ Λειτουργεί σε κάθε Πρωτοδικείο και ειδικότερα στο Δικαστήριο ανηλίκων, όπου έχει συσταθεί τέτοιο δικαστήριο. Η υπηρεσία εποπτεύεται από τον προϊστάμενο της Εισαγγελίας Πρωτοδικών.²⁷⁰ Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων ιδρύθηκε με τη σημερινή της μορφή το 1976 (βάσει του Ν. 378/1976). Το 2014 συγχωνεύθηκε με τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας (και πλέον αναφέρεται ως Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής). Η λειτουργία τους ρυθμίζεται από το ΠΔ 49/1979 και το ΠΔ 6/2021. Το άρθρο 26 του ΠΔ 6/2021 ορίζει την αποστολή των Υπηρεσιών Πρόνοιας Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, η οποία είναι η παροχή εποπτείας και υποστήριξης χωρίς φυλάκιση σε ανηλίκους που έχουν διαπράξει αδίκημα ή που κινδυνεύουν να γίνουν δράστες ή θύματα εγκληματικών πράξεων (δηλ. εμπλέκονται σε αντικοινωνική συμπεριφορά). Η υπηρεσία παρέχει βοήθεια και εποπτεία σε ανηλίκους/ες που έχουν καταδικαστεί σε ποινή με αναστολή υπό επιτήρηση, σε εκείνους των οποίων η ποινή έχει μετατραπεί σε κοινωφελή εργασία και σε εκείνους που έχουν αποφυλακιστεί υπό όρους. Παρέχει επίσης εκθέσεις για τους/τις ανηλίκους/ες προς τον/τη δικαστή που εκδίδει την καταδικαστική απόφαση σχετικά με το παιδί, το ιστορικό και την οικογένειά του και τη διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών και άλλων ενεργειών για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων.

Στις αρμοδιότητες των επιμελητών ανηλίκων περιλαμβάνεται και η παροχή υποστήριξης σε παιδιά θύματα και μάρτυρες, αλλά δεν υπάρχουν στοιχεία ότι ασκούν αυτόν τον ρόλο στην πράξη. Οι επιμελητές ανηλίκων προέρχονται από διάφορους κλάδους, όπως κοινωνικοί/ές λειτουργοί, κοινωνιολόγοι, κοινωνικοί/ές ανθρωπολόγοι, ψυχολόγοι, οι νομικοί, πολιτικοί/ές επιστήμονες, και έχουν γενικά λάβει εκπαίδευση σε διαφορετικούς τομείς. Σύμφωνα με το ΠΔ 49/1979 που ρυθμίζει τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, είναι υποχρεωτικό για τους επιμελητές να παρακολουθούν εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της περιόδου δοκιμασίας τους, το πρόγραμμα σπουδών της οποίας καθορίζεται με υπουργική απόφαση που εκδίδεται από τον υπουργό Δικαιοσύνης. Δεν φαίνεται να έχει εκδοθεί ακόμη σχετική απόφαση. Στην πράξη, υπάρχει σαφής έλλειψη οποιασδήποτε μορφής δομημένου προγράμματος κατάρτισης για

²⁶⁶ <https://www.esdi.gr/nex/index.php/el/2013-01-17-08-02-21/2013-01-24-15-04-34/2013-01-24-15-05-20/kateythynsys-eisaggeleon>

²⁶⁷ <https://www.esdi.gr/nex/index.php/en/2015-07-21-12-01-18>

²⁶⁸ CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παράγραφος 107.

²⁶⁹ ΠΔ 6/2021, άρθρο 15.3

²⁷⁰ ΠΔ 6/2021, άρθρο 26 παράγραφος 2 στοιχείο ε.

τους /τις επιμελητές/τριες ανηλίκων σχετικά με τις ιδιαιτερότητες της εργασίας τους με τα παιδιά, με πολλούς να αναζητούν και να πληρώνουν οι ίδιοι τις ευκαιρίες κατάρτισης, χρησιμοποιώντας μερικές φορές την ετήσια άδεια που τους έχει χορηγηθεί για να τις παρακολουθήσουν. Επί του παρόντος προσφέρονται κάποια εισαγωγικά μαθήματα σχετικά με το δίκαιο των ανηλίκων από το ΙΝΕΠ (Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης).²⁷¹

Εκτός από τα παραπάνω καθήκοντα που σχετίζονται με τα παιδιά που κατηγορούνται ή έχουν διαπράξει αξιόποινη πράξη, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στον τομέα της πρόληψης της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Ο ρόλος της στην πρόληψη της εγκληματικότητας είναι να παρέχει στις αρχές αξιολόγηση των αναγκών της υπόθεσης του παιδιού, όταν της ζητηθεί, και να παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη στο παιδί ή/και στην οικογένειά του.

Το άρθρο 26 του Π.Δ. 6/2021 προβλέπει επίσης ότι η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής συλλέγει στατιστικά στοιχεία²⁷² και²⁷³ συνεργάζεται με το Τμήμα Υποστηρικτικών Λειτουργιών Δικαιοσύνης της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τη σύνταξη στατιστικών μελετών σχετικά με την πρόληψη και καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων.

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων (άρθρο 18 του ν. 2298/1995) ιδρύθηκαν με τον νόμο 2724/1940, λίγο μετά την ίδρυση των Δικαστηρίων Ανηλίκων. Είναι δημόσιοι φορείς, εποπτευόμενοι από το Υπουργείο Δικαιοσύνης.²⁷⁴ Ωστόσο, το 2013, οι περιφερειακές ενώσεις καταργήθηκαν με το άρθρο 11 παρ. 1, 2 του Ν. 4109/2013 και μόνο οι Εταιρείες που εδρεύουν στο Εφετείο των μεγαλύτερων πόλεων παραμένουν σε λειτουργία. Ο κύριος σκοπός των Εταιριών είναι να συμβάλουν στην πρόληψη της θυματοποίησης και της παραβατικότητας των παιδιών μέσω της παροχής υλικής και κοινωνικής υποστήριξης σε ανηλίκους/ες που έχουν υποβληθεί σε διορθωτικά μέτρα, έχουν απολυθεί από ίδρυμα αγωγής ανηλίκων ή από ειδικό κατάστημα κράτησης ανηλίκων, εναντίον των οποίων εκκρεμεί ποινική διαδικασία, παιδιά που

κινδυνεύουν να γίνουν θύματα ή δράστες λόγω ακατάλληλου ή ανύπαρκτου οικογενειακού περιβάλλοντος ή άλλων δυσμενών κοινωνικών συνθηκών και αιτιών. Παρέχουν επίσης επαγγελματική κατάρτιση, εκπαίδευση, πολιτιστική εκπαίδευση, ψυχαγωγία και, εάν είναι δυνατόν, στέγαστρο στους ανηλίκους. Ορισμένες από τις αρμοδιότητές τους τους φαίνεται να συμπίπτουν με εκείνες των Σπιτιών του Παιδιού. Επιπλέον, επιδιώκουν να στηρίξουν τις οικογένειες παρέχοντας βοήθεια για την άσκηση του γονεϊκού ρόλου και την αντιμετώπιση της αντικοινωνικής ή παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών.

Πρόσφατα, σε απάντηση σε κοινοβουλευτική ερώτηση τον Ιούνιο του 2021,²⁷⁵ ο Υπουργός Δικαιοσύνης ανακοίνωσε ότι πρόθεση της κυβέρνησης είναι να καταργήσει τις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων.

Η Επιστημονική Ομάδα για την Αξιολόγηση των Ανηλίκων.

Το 2020 τέθηκε σε ισχύ ο νόμος 4689/2020 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Το άρθρο 7 προβλέπει ότι ένα παιδί που είναι ύποπτο ή κατηγορούμενο για τη διάπραξη εγκληματικής πράξης πρέπει να αξιολογείται χωρίς καθυστέρηση από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής. Το άρθρο 7 παρ. 2 θεσπίζει ένα νέο, πρόσθετο όργανο: την Επιστημονική Ομάδα Αξιολόγησης Ανηλίκων.

Σε περίπτωση που η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής δεν λειτουργεί ή γνωμοδοτεί ότι απαιτείται εξειδικευμένη αξιολόγηση της ψυχικής υγείας ή της κατάχρησης ναρκωτικών ουσιών του/της ανηλίκου/ης, η υπόθεση παραπέμπεται στην Επιστημονική Ομάδα. Η Επιστημονική Ομάδα αποτελείται από έναν/μια έμπειρο/η παιδοψυχίατρο (ή ψυχίατρο εφήβων και νέων), έναν/μια ψυχολόγο με εμπειρία στην εργασία με παιδιά, εφήβους/ες και νέους/ες και έναν/μια έμπειρο/η κοινωνικό/ή λειτουργό ή επιμελητή/τρια ανηλίκων. Ειδικόι κατάλογοι των ατόμων με την απαιτούμενη εμπειρία θα καταρτιστούν και θα τηρούνται σε κάθε Εισαγγελία. Μέχρι να συγκροτηθούν οι Επιστημονικές Ομάδες Αξιολόγησης Ανηλίκων, τις αρμοδιότητές τους θα αναλάβουν οι αρμόδιες δομές του Εθνικού Συστήματος Υγείας που θα ορίσει το Δικαστήριο. Μέχρι στιγμής δεν έχει γίνει κανένα βήμα προς την κατεύθυνση της δημιουργίας αυτού του οργάνου.

Το άρθρο 7 θεωρείται σημαντικό νέο μέτρο, δεδομένου ότι εισάγει για πρώτη φορά την απαίτηση διεξαγωγής διεπιστημονικής αξιολόγησης ενός ύποπτου ή κατηγορούμε-

²⁷¹ <https://www.ekdd.gr/wp-content/uploads/2019/01/INEP-TOMEAS-ANΘΡΩΠΙΝΩΝ-ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ-ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.pdf>

²⁷² Άρθρο 26.3 (nn) και (n).

²⁷³ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/11670472.pdf>

²⁷⁴ Οι εταιρείες διαθέτουν δική τους περιουσία που προέρχεται από τις συνδρομές των μελών τους, από εράνους, δωρεές, κληροδοτήματα και κρατικές επιχορηγήσεις, τα έσοδα των οποίων κατατίθενται στην ΕΤΕ. Τα έσοδα και οι δαπάνες ελέγχονται από τις αρμόδιες οικονομικές υπηρεσίες του κράτους. Βλέπε <http://www.justice.gr/site/en/PenitentiarySystem/PreventionandControlofCrime.aspx>

²⁷⁵ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/11670472.pdf>

νου παιδιού, η οποία έχει εντοπιστεί στο παρελθόν ως σημαντικό κενό. Αυτό που μένει να δούμε είναι πώς θα εφαρμοστεί η διάταξη αυτή στην πράξη, καθώς και ο χρόνος που θα απαιτηθεί για τη σύσταση και τη λειτουργία των επιστημονικών ομάδων.

Νομική βοήθεια: Το άρθρο 14 παράγραφος 3 στοιχείο δ του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα προβλέπει ότι το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης αποτελεί ελάχιστη εγγύηση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για όλα τα άτομα, και αυτό περιλαμβάνει και τα παιδιά. Το άρθρο 37 της ΣΔΠ επαναλαμβάνει τη διάταξη αυτή, προβλέποντας ότι ένα παιδί «έχει δικαίωμα άμεσης πρόσβασης σε νομική συνδρομή και άλλη κατάλληλη βοήθεια». Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο απαιτεί από τα κράτη να διασφαλίζουν ότι το παιδί έχει εγγυημένη νομική ή άλλη κατάλληλη συνδρομή από την αρχή της διαδικασίας (δηλαδή από τη στιγμή της σύλληψης), κατά την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισης και μέχρι να εξαντληθούν όλες οι εφέσεις και οι αναιρέσεις. Η Επιτροπή συνιστά στα κράτη να παρέχουν δωρεάν νομική εκπροσώπηση σε όλα τα παιδιά που αντιμετωπίζουν ποινικές κατηγορίες και δεν θα πρέπει να επιτρέπουν στα παιδιά να παραιτούνται από το δικαίωμά τους σε νομική εκπροσώπηση.²⁷⁶ Επί του παρόντος, στην Ελλάδα δεν υπάρχει μία συγκεκριμένη αρχή με αρμοδιότητα για τη νομική συνδρομή. Επί του παρόντος, η ευθύνη μοιράζεται μεταξύ του Υπουργείου Δικαιοσύνης, των δικαστηρίων και των δικηγορικών συλλόγων. Οι δικηγόροι πληρώνονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης για την παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής, αλλά διορίζονται από το Δικαστήριο. Οι δικηγόροι που προσφέρουν υπηρεσίες νομικής συνδρομής εγγράφονται σε ειδικούς καταλόγους που διατίθενται στα δικαστήρια.²⁷⁷

Δεν υπάρχουν ξεχωριστοί κώδικες ή πρότυπα για τους/τις δικηγόρους που παρέχουν δωρεάν νομική συνδρομή.²⁷⁸

²⁷⁶ CRC/C/GC/24 στην παρ. 51. Η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς υλοποίησε ένα πρόγραμμα νομικής βοήθειας για ανηλικούς και νέους έως 35 ετών, το οποίο έληξε το 2019- <https://www.minedu.gov.gr/aei-9/nomothesia-aei/1497-categories-2021/dioikisi-2021/ggdvmng-ge-niki-grammateia-dia-viou-mathisis-kai-neas-ge-nias/nea-ge-nia/nea-ge-nia-deltia-tyrou/30579-03-10-17-nomiki-voitheia-gia-neous-4>.

²⁷⁷ Επιπλέον, υπάρχει πρόβλεψη για νομική συνδρομή σε αστικές υποθέσεις με βάση το εισόδημα. Απαιτείται αίτηση μαζί με δικαιολογητικά που αποδεικνύουν το ετήσιο εισόδημα, η οποία πρέπει να υποβληθεί στο αρμόδιο δικαστήριο τουλάχιστον 15 ημέρες πριν από τη δίκη ή την αγωγή για την οποία πρέπει να διοριστεί δικηγόρος, Ν. 3226/2004 άρθρα 1 και 2. ΦΕΚ 24/Α/ 4/4-2-2004 https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/08/103_Nomos_3226_2004.pdf

²⁷⁸ Open Society Justice Initiative και Justicia, Νομική βοήθεια στην Ελλάδα, <https://www.justiceinitiative.org/uploads/997f9adc-0614-4ed3-a027-cefe721007bc/eu-legal-aid-greece-20150427.pdf>.

8

Η ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Η ευθύνη για τη διοίκηση και την εφαρμογή του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων κατανέμεται μεταξύ του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Τον Ιούλιο του 2019, η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, (ρόλος που προβλέπεται στο άρθρο 4 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 17 του ΠΔ 96 /2017 (Α' 136)) μαζί με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και την Υπηρεσία Κοινωνικής Αρωγής μεταφέρθηκαν αρχικά από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη.²⁷⁹

Η μεταφορά έθεσε σοβαρά ζητήματα και επικρίθηκε έντονα από το Συνήγορο του Πολίτη.²⁸⁰ Ειδικότερα, η μεταφορά έδωσε στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη εξουσία σε σχέση με την αστυνομία, την Εισαγγελία, τα εκπαιδευτικά, και αναμορφωτικά στοιχεία επανένταξης του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων, καθώς και τα σωφρονιστικά καταστήματα. Αυτό προσέκρουε στη διεθνώς αποδεκτή προσέγγιση ότι πρέπει να υπάρχει διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων μεταξύ της επιβολής του νόμου και του συστήματος δικαιοσύνης και ήταν αντίθετο με τη Σύσταση Rec(2001)10 του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία προβλέπει ότι: «θα πρέπει να υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ του ρόλου της αστυνομίας και της εισαγγελίας, της δικαιοσύνης και του σωφρονιστικού συστήματος- η αστυνομία δεν θα πρέπει να έχει καμία ελεγκτική λειτουργία σε αυτούς τους φορείς».²⁸¹

Μετά την κριτική που ασκήθηκε στη μεταφορά, εισήχθη μια περαιτέρω μεταρρύθμιση μέσω του άρθρου 18 παρ. 5 του Ν. 4625/2019 (άρθρο 139), η οποία εξαίρεσε από τη μεταφορά στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη τις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, την Ιατροδικαστική Υπηρεσία και τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, οι οποίες παρέμειναν στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Ο ακόλουθος πίνακας παρουσιάζει την προηγούμενη δομή της Γραμματείας Αντεγκληματικής και Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Τον Ιανουάριο του 2021, όλα αυτά τα τμήματα καταργήθηκαν με το ΠΔ 6/2021, και εισήχθη ένας νέος φορέας: το Τμήμα Υποστηρικτικών Λειτουργιών της Δικαιοσύνης υπό τη νεοσύστατη Διεύθυνση Ανθρώπινου Δυναμικού και Οργάνωσης του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Το Τμήμα δεν έχει αρμοδιότητες που σχετίζονται με την πρόληψη της παραβατικότητας, αλλά είναι επιφορτισμένο με: τη μέριμνα για την αποτελεσματική λειτουργία των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και των Ανεξάρτητων Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων θυμάτων- την παροχή κάθε είδους βοήθειας στον κεντρικό επιθεωρητή των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής- τη συνδρομή του Υπουργού Δικαιοσύνης στην εποπτεία των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων και τη λήψη κάθε αναγκαίας ενέργειας για την υποστήριξη του έργου τους και τη γενικότερη ενίσχυση του θεσμού- το χειρισμό θεμάτων που αφορούν το υπηρεσιακό καθεστώς και την εκπαίδευση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, τη σύνταξη των ετήσιων εκθέσεων επιθεώρησής τους, το σχεδιασμό, την οργάνωση και την παρακολούθηση της εφαρμογής νέων θεραπευτικών, αναμορφωτικών ή εναλλακτικών μέτρων καταδίκης σε συνεργασία με τις ανωτέρω Υπηρεσίες, τη ρύθμιση θεμάτων που ανακύπτουν σε ό,τι αφορά την κοινωφελή εργασία ως αναμορφωτικό μέτρο, τη μέριμνα για την έκδοση απόφασης τοποθέτησης ανηλίκων υπό διοικητική εποπτεία, καθώς και την παράταση ή αφαίρεση της απόφασης αυτής, και τη διοικητική υποστήριξη του Κεντρικού Επιστημονικού Συμβουλίου για την Πρόληψη της θυματοποίησης και της Παραβατικότητας των Ανηλίκων» (ΚΕΣΑΘΕΑ) (άρθρο 15 παρ. 2γ). Μετά την έκδοση του Π.Δ., δεν έχουν ληφθεί περαιτέρω μέτρα ή ενέργειες για τη διευκόλυνση της λειτουργίας της νεοσύστατης αυτής υπηρεσίας.

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Γραμματεία για την πολιτική καταπολέμησης του εγκλήματος	Γραμματεία για την οργάνωση και λειτουργία των κέντρων κράτησης
Τμήμα Στρατηγικού Σχεδιασμού και Αξιολόγησης Πολιτικής κατά του Εγκλήματος	Τμήμα Γενικών και Αγροτικών Καταστημάτων Κράτησης
Τμήμα Πρόληψης του Εγκλήματος και Μετασωφρονιστικής Φροντίδας	Τμήμα Καταστημάτων Κράτησης και Θεραπευτικών Κέντρων για Νέους
Τμήμα Εργασίας και Εκπαίδευσης Κρατουμένων	Τμήμα Υπηρεσιακής Κατάστασης των σωφρονιστικών υπαλλήλων, των επιμελητών ανηλίκων και των επιμελητών αρωγής

²⁷⁹ Αρθ. 2 παρ. 5.1 του ΠΔ 81/2019 (Β' 119)

²⁸⁰ Ετήσια έκθεση 2019, σ. 142, προσβάσιμη εδώ: [Ετήσιες εκθέσεις | Συνήγορος του Πολίτη \[synigoros.gr\]](https://www.synigoros.gr/).

²⁸¹ Στην παρ. 6.

9

ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Οι Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΗΕ για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων²⁸² (Κατευθυντήριες Γραμμές του Ριάντ), θεωρούν την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων ως ουσιαστικό μέρος της πρόληψης του εγκλήματος στην κοινωνία.²⁸³ Σημειώνουν επίσης την ανάγκη και τη σημασία προοδευτικών πολιτικών πρόληψης της παραβατικότητας και τη συστηματική μελέτη και επεξεργασία μέτρων για την αποφυγή της ποινικοποίησης και της τιμωρίας του παιδιού για συμπεριφορές που δεν προκαλούν σοβαρή βλάβη στην ανάπτυξη του παιδιού ή βλάβη σε άλλους.

Οι Κατευθυντήριες Γραμμές καθορίζουν τις απαιτήσεις για τις πολιτικές και τα μέτρα που θα πρέπει, ειδικότερα, να περιλαμβάνουν:

- τρόπους και προσεγγίσεις που αποσκοπούν στη μείωση των κινήτρων, της ανάγκης και των ευκαιριών ή των συνθηκών που οδηγούν σε παραβατικότητα από τα παιδιά,
- λαμβάνοντας υπόψη ότι η νεανική συμπεριφορά ή η συμπεριφορά που δεν συμμορφώνεται με τους γενικούς κοινωνικούς κανόνες και αξίες είναι συχνά μέρος της διαδικασίας ωρίμανσης και ανάπτυξης και τείνει να εξαφανίζεται αυθόρμητα στα περισσότερα άτομα με τη μετάβαση στην ενηλικίωση- και
- την επίγνωση ότι, κατά την επικρατούσα άποψη των ειδικών, ο χαρακτηρισμός ενός νέου ατόμου ως αποκλίνοντος ή παραβατικού συχνά συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός σταθερού προτύπου ανεπιθύμητης συμπεριφοράς από τα παιδιά.
- θα πρέπει να αναπτυχθούν υπηρεσίες και προγράμματα με βάση την κοινότητα για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων, ιδίως εκεί όπου δεν έχουν δημιουρ-

γηθεί φορείς. Οι επίσημες υπηρεσίες κοινωνικού ελέγχου θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο ως έσχατο μέσο.²⁸⁴

Αν και, όπως προαναφέρθηκε, ένας αριθμός φορέων ασχολείται ήδη με την πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων, η κυβέρνηση ίδρυσε το Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο για την Πρόληψη της Θυματοποίησης και της Παραβατικότητας των Ανηλίκων (ΚΕΣΑΘΕΑ)²⁸⁵ με τον Ν. 3860/2010. Σκοπός του Συμβουλίου, το οποίο αποτελούσε τμήμα της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής, ήταν ο συντονισμός και η οργάνωση των δραστηριοτήτων πρόληψης, η προώθηση προτάσεων για τη μείωση της εγκληματικότητας των ανηλίκων και η παροχή γνωμοδοτήσεων εμπειρογνομόνων προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης σχετικά με την πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων και την αντιμετώπιση της θυματοποίησης των ανηλίκων. Όταν το ΚΕΣΑΘΕΑ ιδρύθηκε για πρώτη φορά, θεωρήθηκε ως μια σημαντική πρωτοβουλία στον τομέα της δικαιοσύνης ανηλίκων. Παρά την ίδρυση αυτού του φορέα, δεν φαίνεται να υπάρχει μια συνεκτική κυβερνητική πολιτική που να αφορά ειδικά την πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων, αν και η Γενική Γραμματεία Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (η οποία έχει πλέον καταργηθεί), ανέπτυξε ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2015 - 2020, μέρος του οποίου ήταν η δέσμευση της Κυβέρνησης για την εξασφάλιση μιας φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης.

Το 2011, μέσω ενός νέου νόμου, το ΚΕΣΑΘΕΑ ανακίνησε μια σειρά σημαντικών πρωτοβουλιών στον τομέα της παιδικής προστασίας και της δικαιοσύνης ανηλίκων. Ο νόμος προέβλεπε ένα Εθνικό Μητρώο Παιδικής Προστασίας και μια εθνική τηλεφωνική γραμμή παιδικής προστασίας (1107). Το Εθνικό Μητρώο δεν ιδρύθηκε, αλλά η εθνική τηλεφωνική γραμμή ιδρύθηκε και συνεχίζει να λειτουργεί υπό το ΕΚΚΑ. Ο νόμος περιείχε επίσης διατάξεις για τη δημιουργία ενός πανελλαδικού δικτύου «ΟΡΕΣΤΗΣ» το οποίο θα συνέδεε ηλεκτρονικά και θα συντόνιζε τις δραστηριότητες όλων των φορέων που εργάζονται για την πρόληψη και τον έλεγχο της θυματοποίησης των ανηλίκων και της παραβατικότητας των ανηλίκων²⁸⁵. Παρά τη σημασία ενός τέτοιου βήματος, το δίκτυο ΟΡΕΣΤΗΣ δεν έχει δημιουργηθεί.

²⁸² Εγκρίθηκε και διακηρύχθηκε με το ψήφισμα 45/112 της Γενικής Συνέλευσης της 14ης Δεκεμβρίου 1990.

²⁸³ Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΗΕ για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας. Κατευθυντήρια γραμμή 1.1, υιοθετήθηκε και διακηρύχθηκε με το ψήφισμα 45/112 της Γενικής Συνέλευσης της 14ης Δεκεμβρίου 1990.

²⁸⁴ Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΗΕ για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας. Κατευθυντήρια γραμμή 1.5, υιοθετήθηκε και διακηρύχθηκε με το ψήφισμα 45/112 της Γενικής Συνέλευσης της 14ης Δεκεμβρίου 1990.

²⁸⁵ ΚΥΑ 49540/2011, ΦΕΚ 877/Β/2011: http://www.et.gr/idsocs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFYAFdDx4L2G3dtvSoCrlR805i3CSI0pux5MXD0LzQTLf7MGgc023N88knBzLcmTXKa06fpVZ6Lx-3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163n-V9K--td6SlucGWqWghiwUzPmRRra9x3JQZ4g8qZ6FFPGWh0dlPLp

Περαιτέρω, παρά το ελπιδοφόρο ξεκίνημά του, το ΚΕΣΑ-ΘΕΑ δεν έχει δημιουργήσει μια ηλεκτρονική παρουσία που να εξοικειώνει τους ενδιαφερόμενους και το κοινό με τις δραστηριότητές του.

Μετά την αρχική σύστασή του το 2010, το Συμβούλιο επανασυστάθηκε το 2016. Η θητεία του Συμβουλίου έληξε στις 17 Ιουλίου 2019 και έκτοτε δεν έχει ληφθεί απόφαση από τον Υπουργό Δικαιοσύνης σχετικά με τη μελλοντική του σύνθεση. Αυτό φαίνεται να οφείλεται στην πρόθεση αναδιάρθρωσης του Συμβουλίου, η οποία ανακοινώθηκε το 2019.²⁸⁶ Τον Μάρτιο του 2021 υποβλήθηκε κοινοβουλευτική ερώτηση με την οποία ζητήθηκαν πληροφορίες σχετικά με το τι επρόκειτο να συμβεί με το ΚΕΣΑΘΕΑ απευθυνόμενη στον Υπουργό Δικαιοσύνης. Σύμφωνα με την απάντηση του Υπουργού τον Ιούνιο του 2021²⁸⁷ έχει συσταθεί επιτροπή προκειμένου να εισαγάγει θεσμικές αλλαγές και να εξετάσει τη λειτουργία και το σκεπτικό των διαφόρων θεσμών που ασχολούνται με τη θυματοποίηση των ανηλίκων και την παραβατικότητα των ανηλίκων. Ο Υπουργός ανακοίνωσε ότι οι Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων θα καταργηθούν και θα εισαχθεί ένα νέο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, το οποίο θα είναι υπεύθυνο για τα Σπίτια του Παιδιού.

²⁸⁶ Βλ. ΠΔ 81/8-7-2019 για την αναδιάρθρωση των υπουργείων.

²⁸⁷ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/11670472.pdf>

10

Η ΗΛΙΚΙΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Το άρθρο 40 παράγραφος 3 στοιχείο α της ΣΔΠ απαιτεί από τα κράτη να καθορίσουν «*μια ελάχιστη ηλικία κάτω από την οποία τα παιδιά θα θεωρείται ότι δεν έχουν την ικανότητα να παραβιάζουν τον ποινικό νόμο*». Στο υπ' αριθ. 10 Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού που εκδόθηκε το 2007, συνιστάται στα κράτη να μην καθορίζουν την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης πολύ χαμηλά και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μια ελάχιστη ηλικία κάτω των 12 ετών δεν θα ήταν διεθνώς αποδεκτή.²⁸⁸ Στο υπ' αριθ. 24 Γενικό Σχόλιο, η Επιτροπή αναθεώρησε τις απόψεις της σχετικά με την ελάχιστη ηλικία και τώρα ενθαρρύνει τα κράτη να μην ορίζουν την ελάχιστη ηλικία κάτω από την ηλικία των 14 ετών. Το σκεπτικό τους γι' αυτό βασίζεται σε διάφορους παράγοντες: πρώτον, η πιο συνηθισμένη ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης διεθνώς είναι τα 14 έτη- δεύτερον, και πιο σημαντικό, «*τεκμηριωμένα στοιχεία στους τομείς της ανάπτυξης του παιδιού και της νευροεπιστήμης δείχνουν ότι η ωριμότητα και η ικανότητα αφηρημένης σκέψης εξακολουθούν να εξελίσσονται στα παιδιά ηλικίας 12 και 13 ετών λόγω του γεγονότος ότι ο μετωπιαίος φλοιός τους εξακολουθεί να αναπτύσσεται*».²⁸⁹ Κατά συνέπεια, τα παιδιά αυτής της ηλικίας είναι απίθανο να κατανοήσουν τον αντίκτυπο των πράξεών τους ή να κατανοήσουν τις ποινικές διαδικασίες.

Το άρθρο 121 του Ποινικού Κώδικα ορίζει ως κατώτατο όριο ηλικίας ποινικής ευθύνης στην Ελλάδα τα 12 έτη. Εάν ένα παιδί κάτω των 12 ετών διαπράξει αξιόποινη πράξη, το παιδί δεν έχει καμία ευθύνη σε οποιαδήποτε μορφή. Ένα παιδί ηλικίας μεταξύ 12 και 15 ετών επίσης δεν θεωρείται «ποινικά υπεύθυνο» («δεν του καταλογίζεται ποινικό αδίκημα»), αν και το άρθρο 126 του Ποινικού Κώδικα προβλέπει ότι το παιδί μπορεί να υποβληθεί σε θεραπευτικά ή αναμορφωτικά μέτρα,²⁹⁰ και έτσι του αποδίδεται η τέλεση της εγκληματικής πράξης. Ένα παιδί που έχει συμπληρώσει την ηλικία των 15 ετών αντιμετωπίζεται ως «πλήρως» ποινικά υπεύθυνο και μπορεί να υποβληθεί σε αναμορ-

φωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, εάν κριθεί ένοχο για έγκλημα, αλλά μπορεί επίσης, σε αντίθεση με ένα παιδί ηλικίας 12-15 ετών, να του επιβληθεί περιορισμός σε ειδικό κέντρο κράτησης.²⁹¹ Αυτό μπορεί να διαταχθεί μόνο όταν η πράξη, αν διαπράττονταν από ενήλικα, θα ήταν κακούργημα που ενέχει στοιχεία βίας ή στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας.²⁹²

Όσον αφορά τον προσδιορισμό της ποινικής ευθύνης του παιδιού, ο Ποινικός Κώδικας λαμβάνει υπόψη την ηλικία του παιδιού κατά τον χρόνο τέλεσης του αδικήματος και όχι τον χρόνο κατά τον οποίο η πράξη έγινε γνωστή ή προέκυψε αποτέλεσμα της πράξης.²⁹³

Τέλος, το προσφάτως τροποποιημένο άρθρο 133 ΠΚ ορίζει ότι εάν ένα άτομο διαπράξει έγκλημα πριν από τη συμπλήρωση της ηλικίας των 25 ετών, θεωρείται «νεαρός ενήλικας». Στην περίπτωση αυτή, το Δικαστήριο μπορεί να επιβάλει μειωμένη ποινή ή να διατάξει τον εγκλεισμό του ατόμου σε ειδικό κέντρο κράτησης ανηλίκων, εάν το Δικαστήριο επιβεβαιώσει ότι η εγκληματική πράξη διαπράχθηκε λόγω της συνολικής ελλιπούς ανάπτυξης του ατόμου που οφείλεται στο νεαρό της ηλικίας του και ότι ο περιορισμός αυτός θα ήταν επαρκής για να αποτρέψει το άτομο από τη διάπραξη νέων εγκλημάτων.

Στην περίπτωση των ενήλικων, τα εγκλήματα ταξινομούνται σε πλημμελήματα και κακουργήματα. Σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα η ταξινόμηση διαφέρει όταν ένα παιδί κατηγορείται για έγκλημα. Στην περίπτωση ενός παιδιού ένα έγκλημα μπορεί να είναι μόνο πλημμέλημα. Ένα έγκλημα που διαπράττεται από ένα παιδί δεν αντιμετωπίζεται ως κακούργημα. Ως εκ τούτου, ένα ποινικό αδίκημα που είναι κακούργημα όταν διαπράττεται από ενήλικα, είναι πάντα πλημμέλημα εάν διαπράττεται από ανήλικο/ η και διατηρεί τον χαρακτήρα του ως πλημμελήματος ακόμη και εάν ο ανήλικος/ η παραπεμφθεί σε δίκη μετά την ηλικία των δεκαοκτώ ετών.²⁹⁴

²⁸⁸ CRC/C/GC/10 25 Απριλίου 2007, παρ. 32.

²⁸⁹ CRC/C/GC/24, 18 Σεπτεμβρίου 2019, παράγραφος 22.

²⁹⁰ Ποινικός Κώδικας, άρθρο 126 παράγραφος 1.

²⁹¹ Ποινικός Κώδικας, άρθρο 126 παράγραφος 2.

²⁹² Ποινικός Κώδικας, άρθρο 127 παράγραφος 1.

²⁹³ Ποινικός Κώδικας, άρθρο 130.

²⁹⁴ Βλέπε Ποινικός Κώδικας, άρθρο 18.

11

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Το άρθρο 40 της ΣΔΠ που συμπληρώνεται από τα άρθρα 10-12 των Πρότυπων Ελάχιστων Κανόνων του ΟΗΕ για τη Δικαιοσύνη των Ανηλίκων (Κανόνες του Πεκίνου)²⁹⁵ προβλέπει βασικά δικονομικά δικαιώματα κατά τη διάρκεια της ανάκρισης και της δίωξης. Το άρθρο 10 των Κανόνων του Πεκίνου απαιτεί ότι κατά τη σύλληψη ενός παιδιού, οι γονείς ή ο κηδεμόνας πρέπει να ειδοποιούνται αμέσως και, όταν αυτό δεν είναι δυνατό, εντός του συντομότερου δυνατού χρονικού διαστήματος. Το άρθρο 10 απαιτεί επίσης ότι η επαφή μεταξύ της αστυνομίας και ενός παιδιού-παραβάτη θα πρέπει να γίνεται με τρόπο που να σέβεται το νομικό καθεστώς του παιδιού, να προάγει την ασφάλειά του και να αποφεύγεται οποιαδήποτε βλάβη.

Πριν από το 2020, η ελληνική νομοθεσία δεν προέβλεπε εξειδικευμένες διαδικασίες για τα παιδιά που συλλαμβάνονται από την αστυνομία. Ο Κώδικας Δεοντολογίας της Αστυνομίας (ΠΔ 254/2004) προέβλεπε μόνο πολύ περιορισμένες απαιτήσεις όσον αφορά τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά. Το άρθρο 5 παρ. 4 του Αστυνομικού Κώδικα προέβλεπε την υποχρέωση των αστυνομικών να αντιμετωπίζουν τα παιδιά με κατανόηση και ανθρωπιά και να τα προστατεύουν από την έκθεσή τους σε καταστροφικές επιδράσεις και κινδύνους σύμφωνα με το άρθρο 40 παρ. 1 της ΣΔΠ.²⁹⁶ Επιπλέον, οι αστυνομικοί όφειλαν να αντιμετωπίζουν με ιδιαίτερη ευαισθησία τα παιδιά που επιδεικνύουν παραβατική συμπεριφορά, τα παιδιά πρόσφυγες και τα θύματα σωματικής, ψυχολογικής ή σεξουαλικής βίας ή εκμετάλλευσης. Δεν καθορίστηκε τι συνεπάγεται αυτό ή οι συγκεκριμένες ενέργειες που πρέπει να γίνουν από την αστυνομία για να εξασφαλιστεί αυτό. Άλλες διατάξεις περιλαμβάνουν την απαίτηση να εξασφαλιζεται, στο μέτρο του δυνατού, ότι τα παιδιά κρατούνται χωριστά από τους/ τις ενήλικες (άρθρο 3 του αστυνομικού κώδικα).

Το άρθρο 8 παρ. 6 του ΠΔ 95/1987 με το οποίο ιδρύθηκε το Αστυνομικό Τμήμα Ανηλίκων παρείχε πρόσθετες Κατευ-

θυντήριες Γραμμές: ότι τα παιδιά δεν πρέπει να δεσμεύονται με χειροπέδες κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε μεταφοράς, εκτός εάν θεωρείται ότι παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο φυγής και ότι τα παιδιά πρέπει να κρατούνται χωριστά από τους/ τις ενήλικες. Απαιτούσε επίσης ότι, στο μέτρο του δυνατού, οι αστυνομικοί που τα συνοδεύουν να μην φορούν στολές. Ελλείψει περαιτέρω εγγυήσεων, οι γενικές διατάξεις που διέπουν τη διαδικασία για τους ενήλικες εφαρμόζονται και στα παιδιά.

Στις 27 Μαΐου 2020, δημοσιεύθηκε ένας νέος νόμος, ο **Νόμος 4689/2020**. Ο νόμος αυτός ενσωματώνει στην εθνική νομοθεσία την Οδηγία 2016/800/ΕΕ σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ενισχυθεί σημαντικά το πλαίσιο προστασίας των παιδιών που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα για έγκλημα, καθώς κάθε ανάκριση που μπορεί να γίνει σε αυτό το στάδιο υπόκειται στις υποχρεώσεις που αναφέρονται παραπάνω. Ο βαθμός στον οποίο τηρούνται οι υποχρεώσεις που επιβάλλει ο Ν. 4689/2020 στην αστυνομία και στα αστυνομικά τμήματα είναι ένα θέμα που θα πρέπει να αποτελέσει μέρος της συλλογής δεδομένων.

Το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης θεσπίζεται από το άρθρο 20 του ελληνικού Συντάγματος και περιλαμβάνεται επίσης στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.²⁹⁷ Το άρθρο 6 παρ. 1 του Ν. 4689/2020 αναφέρεται άμεσα στα παιδιά και προβλέπει ότι ένα παιδί που είναι ύποπτο ή κατηγορείται για ποινικό αδίκημα έχει δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο. Το δικαίωμα αυτό ισχύει από τη στιγμή που το παιδί ενημερώνεται από τις αρμόδιες αρχές ότι έχει αποκτήσει την ιδιότητα του/της υπόπτου/ης ή του/ της κατηγορουμένου/ης. Τα παιδιά δικαιούνται να λάβουν νομική συνδρομή πριν ανακριθούν από την αστυνομία ή οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε ανακριτικής πράξης ή οποιασδήποτε άλλης διαδικασίας συλλογής αποδεικτικών στοιχείων.²⁹⁸ Ενώ αυτό φαίνεται να συμμορφώνεται με τα διεθνή πρότυπα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αν και τα παιδιά έχουν δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης, δεν έχουν απαραίτητα δικαίωμα *δωρεάν* νομικής εκπροσώπησης σε όλες τις περιπτώσεις σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο (αν και αυτό υπονοείται στην Οδηγία 2016/800).

Η παροχή νομικής συνδρομής, καθώς και οι γενικές απαιτήσεις που τη διέπουν, προβλέπονται στον Ν. 3226/2004, ο οποίος τροποποιήθηκε εν μέρει από τον Ν.

²⁹⁵ Εγκρίθηκε με το ψήφισμα 40/33 της Γενικής Συνέλευσης της 19ης Νοεμβρίου 1985.

²⁹⁶ Βλέπε [https://www.policinglaw.info/assets/downloads/2004_Code_of_Police_Ethics_\(Greece\).pdf](https://www.policinglaw.info/assets/downloads/2004_Code_of_Police_Ethics_(Greece).pdf)

²⁹⁷ Κώδικας Ποινικής Δικονομίας Άρθρο. 97, 100, 105, 340 https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2019/a/fek_a_96_2019.pdf&t=fb1c3def51c2d1423139f802b2cdc089

²⁹⁸ Νόμος 4689/2020 άρθρο 6 παρ. 2.

4274/2014. Η δωρεάν νομική συνδρομή χορηγείται σε ύποπτο/η ή κατηγορούμενο/η σε ποινικές υποθέσεις μόνο όταν το πρόσωπο αυτό πληροί οικονομικά κριτήρια (δηλαδή έχει χαμηλό εισόδημα). Στην περίπτωση των παιδιών, εάν δεν εργάζονται, αξιολογούνται με βάση το εισόδημα των γονέων, γεγονός που θέτει τα παιδιά σε μειονεκτική θέση, καθώς πρέπει να βασίζονται στην προθυμία των γονέων να πληρώσουν για τη νομική εκπροσώπηση, εάν δεν πληρούν τα οικονομικά κριτήρια για νομική αρωγή.

Το άρθρο 16 του Ν. 4689/2020 τροποποίησε τον Ν. 3226/2004 και προβλέπει ότι ένα παιδί έχει δικαίωμα δωρεάν νομικής συνδρομής όταν κατηγορείται για έγκλημα το οποίο, αν είχε διαπραχθεί από ενήλικα, θα μπορούσε να τιμωρηθεί με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών. Η συνδρομή δικηγόρου είναι επίσης υποχρεωτική όταν το παιδί προσάγεται ενώπιον Εισαγγελέα ή δικαστικής αρχής προκειμένου να ληφθεί απόφαση σχετικά με το αν το παιδί πρέπει να στερηθεί την ελευθερία του, καθώς και ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της κράτησής του. Το γενικό πρότυπο διεθνώς, ωστόσο, είναι ότι όπου υπάρχει πιθανότητα στέρησης της ελευθερίας, το παιδί θα πρέπει να εκπροσωπείται από δικηγόρο, και αυτό περιλαμβάνει τις πε-

ριπτώσεις όπου το παιδί φέρεται να έχει διαπράξει έγκλημα και ανακρίνεται από την αστυνομία.

Το άρθρο 6 παρ. 3 του Ν. 4689/2020 παρέχει στο παιδί ύποπτο ή/και κατηγορούμενο το δικαίωμα να συναντηθεί με τον/η δικηγόρο του κατ' ιδίαν πριν ανακριθεί από τις αρμόδιες αρχές, καθώς και το δικαίωμα να έχει τον/η δικηγόρο του παρόντα/ούσα και να συμμετέχει κατά τη διάρκεια της ανάκρισης (το οποίο πρέπει να αναφέρεται ρητά στη συνταχθείσα έκθεση μετά την ανάκριση). Το παιδί έχει επίσης δικαίωμα εκπροσώπησης από δικηγόρο στις διαδικασίες εξακρίβωσης ταυτότητας, στις αντιπαραθέσεις και στις αναπαραστάσεις του τύπου του εγκλήματος (σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 4 στοιχείο γ της Οδηγίας 2016/800).

Υπάρχει η δυνατότητα παρέκκλισης από το άρθρο 6 και η δυνατότητα να επιτραπεί η ανάκριση ενός παιδιού χωρίς την παρουσία δικηγόρου για προσωρινό χρονικό διάστημα για έναν από τους εξής δύο λόγους: να υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αποτραπούν σοβαρές αρνητικές συνέπειες για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα ενός προσώπου ή όταν η άμεση δράση των ανακριτικών αρχών είναι επιτακτική για την αποτροπή σημαντικού κινδύνου

για την ποινική διαδικασία σε σχέση με σοβαρό ποινικό αδίκημα. Κατά τη λήψη απόφασης για παρέκκλιση από το δικαίωμα του παιδιού στη νομική εκπροσώπηση, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού. Αυτή η εξουσία παρέκκλισης είναι σύμφωνη με την Οδηγία της ΕΕ.

Υπήρξαν σημαντικές επικρίσεις σχετικά με την παροχή νομικής συνδρομής που οδήγησαν στην τροποποίηση του 2020, από τις οποίες μόνο ορισμένες αντιμετωπίστηκαν. Η νομική συνδρομή δεν ήταν διαθέσιμη στο στάδιο της αστυνομικής έρευνας ή κατά τη διάρκεια της ανάκρισης του υπόπτου από την αστυνομία. Αυτό προβλέπεται τώρα στον νόμο 4689/2020. Αν και θεωρητικά, οι ύποπτοι/ες έχουν το δικαίωμα να συμβουλευτούν δικηγόρο πριν και κατά τη διάρκεια της ανάκρισης υπό κράτηση, η μη διαθεσιμότητα δικηγόρων νομικής συνδρομής για να παρευρίσκονται στο αστυνομικό τμήμα καθιστά το δικαίωμα αυτό κενό περιεχομένου για τους περισσότερους ανθρώπους.²⁹⁹ Εξακολουθεί επίσης να υπάρχει έλλειψη κάλυψης σε σχέση με τα παιδιά που αντιμετωπίζουν ποινική δίωξη, όταν το αδίκημα αυτό δεν συνεπάγεται πιθανή ποινή έξι μηνών, ή για ένα παιδί του οποίου οι γονείς δεν πληρούν τα οικονομικά κριτήρια για να τύχουν νομικής συνδρομής, αλλά δεν προσλαμβάνουν δικηγόρο για το παιδί. Εκτός από αυτές τις δυσκολίες, οι δικηγόροι νομικής συνδρομής είναι συχνά πολύ νέοι/ες, ανεπαρκώς εκπαιδευμένοι/ες και συχνά δεν είναι διαθέσιμοι/ες να παρευρεθούν στο αστυνομικό τμήμα. Η έλλειψη νομικής προστασίας για το παιδί μπορεί να το οδηγήσει σε παραδοχές ή ομολογίες που αργότερα λείει ότι αποκτήθηκαν υπό πίεση ή με την υπόσχεση κάποιου πλεονεκτήματος, καθιστώντας δύσκολη την προετοιμασία μιας επαρκούς υπεράσπισης για το παιδί.

Οι διατάξεις του Ν. 4689/2020 για την παροχή αυτόματης νομικής συνδρομής σε περιπτώσεις όπου ένας ενήλικος θα αντιμετωπιζε ελάχιστη ποινή φυλάκισης 6 μηνών συμβάλλουν σε κάποιο βαθμό στην τήρηση των προτύπων παροχής νομικής συνδρομής που αναμένονται από την ΣΔΠ, αλλά δεν είναι σε πλήρη συμμόρφωση.

Πρόσφατα έγινε μια ακόμη τροποποίηση, με τον νόμο 4885/2021, ο οποίος τροποποιεί περαιτέρω το άρθρο 99 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και προβλέπει ότι όταν ένας ανήλικος *κατηγορείται για κακούργημα ή πλημμέλημα, ο ανακριτής υποχρεούται να του διορίσει αυτεπαγγέλτως δικηγόρο, χωρίς να υπάρχει δυνατότητα παραίτησης από το δικαίωμα αυτό.*

Το άρθρο 9 του Ν. 4689/2020 προβλέπει ότι η εξέταση παιδιού που είναι ύποπτο ή κατηγορούμενο για ποινικό αδίκημα βάσει συγκεκριμένων άρθρων του Ποινικού Κώδικα (που αφορούν αδικήματα βίας, απαγωγής, εμπορίας ανθρώπων και σεξουαλικά αδικήματα (που αναφέρονται ως αδικήματα της προσωπικής και σεξουαλικής ελευθερίας) καταγράφεται σε ηλεκτρονική οπτικοακουστική εγγραφή. Η οπτικοακουστική καταγραφή είναι υποχρεωτική όταν το παιδί δεν επικουρείται από δικηγόρο και όταν έχει στερηθεί την ελευθερία του. Είναι επίσης υποχρεωτική σε σχέση με κάθε αδίκημα το οποίο, αν διαπράττονταν από ενήλικα, θα θεωρούνταν κακούργημα για το οποίο η ποινή θα μπορούσε να περιλαμβάνει ισόβια κάθειρξη. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η εξέταση/ανάκριση πρέπει να καταγράφεται οπτικοακουστικά, ανεξάρτητα από το αν το παιδί επικουρείται ή όχι από δικηγόρο ή αν έχει στερηθεί την ελευθερία του. Σε άλλες περιπτώσεις, οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις της συνέντευξης μπορούν να καταγραφούν γραπτώς. Οι ερωτήσεις που αποσκοπούν αποκλειστικά στην ταυτοποίηση του παιδιού δεν απαιτούν οπτικοακουστική καταγραφή.

Υπάρχει εξαίρεση από την απαίτηση οπτικοακουστικής καταγραφής. Σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 4 του Ν. 4689/2020, η εξέταση μπορεί να καταγραφεί γραπτώς, παρόλο που πρόκειται για περίπτωση όπου η οπτικοακουστική καταγραφή είναι υποχρεωτική, εάν υπάρχουν ανυπέρβλητα τεχνικά προβλήματα, δεν κρίνεται σκόπιμο να αναβληθεί η εξέταση και αυτό εξυπηρετεί το συμφέρον του παιδιού.

Εκτός από τις εγγυήσεις που εισήγαγε ο 4689/2020, η διαδικασία σύλληψης ενός παιδιού διέπεται κυρίως από τις γενικές διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που ισχύουν τόσο για τα παιδιά όσο και για τους/τις ενήλικες. Η αστυνομία μπορεί να συλλάβει ένα παιδί αμέσως εάν το παιδί συλληφθεί κατά τη διάπραξη της πράξης ή εντός 24 ωρών από τη διάπραξη της πράξης.³⁰⁰ Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, η αστυνομία χρειάζεται ένταλμα όπως προβλέπεται στα άρθρα 275 και 276 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Σε αντίθεση με τους ενήλικους, τα παιδιά εξαιρούνται από την αυτόφωρη διαδικασία,³⁰¹ η οποία ρυθμίζεται από τα άρθρα 417-427 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και επιτρέπει στον/στην Εισαγγελέα να παραπέμψει τον κατηγορούμενο σε δικαστήριο την ίδια ημέρα χωρίς γραπτή προκαταρκτική εξέταση.

²⁹⁹ Open Society Justice Initiative και Justicia, Νομική βοήθεια στην Ελλάδα, <https://www.justiceinitiative.org/uploads/997f9adc-0614-4ed3-a027-cefe721007bc/eu-legal-aid-greece-20150427.pdf>.

³⁰⁰ Μελέτη της ΕΕ σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες - επισκόπηση του πλαισίου για το στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, 2013, σ. 22.

³⁰¹ Βλέπε Ποινικός Κώδικας, άρθρο 242 παρ. 3.

12

ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ/ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

Μετά τη σύλληψη, το παιδί πρέπει να μεταφερθεί στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα, όπου θα πρέπει να παραμείνει το μικρότερο δυνατό χρονικό διάστημα. Ο/η εισαγγελέας ανηλίκων ή, όπου δεν υπάρχει, ο/η αρμόδιος/α εισαγγελέας πρέπει να ενημερωθεί το συντομότερο δυνατό για τη σύλληψη και το παιδί πρέπει να παρουσιαστεί στον/ην Εισαγγελέα εντός 24 ωρών.³⁰² Εάν το φερόμενο αδίκημα θα ήταν κακούργημα εάν είχε διαπραχθεί από ενήλικα ή το παιδί συνελήφθη βάσει εντάλματος σύλληψης, ο/η εισαγγελέας παραπέμπει την υπόθεση του παιδιού στον/ην ανακριτή/τρια ανηλίκων.³⁰³ Εάν το αδίκημα είναι πλημμέλημα, ο/η εισαγγελέας μπορεί να κινήσει τη δίωξη διατάσσοντας προκαταρκτική έρευνα ή κύρια έρευνα ή παραπέμποντας την υπόθεση σε δίκη με απευθείας κλήτευση του παιδιού. Σε αυτό το στάδιο θα πραγματοποιηθούν επίσης διαδικασίες εκτίμησης της ηλικίας, εάν η ηλικία αμφισβητείται.

Σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχουν επίσημα έγγραφα που να αποδεικνύουν την ηλικία του φερόμενου ως δράστη, ο/η εισαγγελέας μπορεί να ζητήσει την έναρξη διαδικασίας εκτίμησης της ηλικίας όταν η ηλικία αποτελεί αντικείμενο διαφωνίας. Στην περίπτωση υπηκόου τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς που φθάνει στην Ελλάδα, εφαρμόζεται η διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας που προβλέπεται στα άρθρα 39 και 75 του Ν. 4636/2019 και στην ΚΥΑ 9889/13.08.2020 (Β' 3390).³⁰⁴ Αυτή περιλαμβάνει τρία στάδια: αξιολόγηση της σωματικής ανάπτυξης, ψυχολογική αξιολόγηση και ιατρική αξιολόγηση.

³⁰² Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 279.

³⁰³ Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 279 παρ. 1.

³⁰⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 της ΚΥΑ 9889/2020 (ΦΕΚ Β' 335/16-2-2016), σε περίπτωση αμφιβολίας σχετικά με την ηλικία του προσώπου, η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή η Υπηρεσία Ασύλου ή οποιαδήποτε αρχή/οργανισμός αρμόδια για την προστασία των ανηλίκων ή την παροχή υγειονομικής περίθαλψης ή ο Εισαγγελέας θα πρέπει να ενημερώνει -σε οποιοδήποτε σημείο των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης ή της διαδικασίας ασύλου- τον Διευθυντή της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή της Δομής προσωρινής υποδοχής/φιλοξενίας, όπου διαμένει το άτομο, ή τον Προϊστάμενο της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή της Υπηρεσίας Ασύλου -εάν η αμφιβολία προκύπτει για πρώτη φορά κατά την προσωπική συνέντευξη για την εξέταση της αίτησης ασύλου-, ο οποίος, ενεργώντας με αιτιολογημένη απόφαση, υποχρεούται να παραπέμπει το άτομο για αξιολόγηση της ηλικίας.

Δεν υπάρχει ανάλογο κανονιστικό πλαίσιο για άλλες περιπτώσεις όπου ζητείται εκτίμηση της ηλικίας. Εάν η ηλικία ενός/μιας φερόμενου/ης ως δράστη/ιδος δεν είναι σαφής, ο/η εισαγγελέας μπορεί να ζητήσει από τις αστυνομικές αρχές να κινήσουν διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας. Αυτή λαμβάνει συνήθως τη μορφή ιατρικής εξέτασης σε δημόσιο νοσοκομείο, συμπεριλαμβανομένης της λήψης ακτινογραφιών, εφόσον απαιτείται.³⁰⁵ Δεν υπάρχει προφανής λόγος για τη νομική ασυνέπεια στις διαδικασίες εκτίμησης της ηλικίας μεταξύ των υποθέσεων μετανάστευσης και ασύλου και των υποθέσεων ποινικής δικαιοσύνης. Αντίθετα, φαίνεται να είναι αποτέλεσμα της αποτυχίας εξίσωσης των δύο συστημάτων, τα οποία περιέχονται σε διαφορετικούς νόμους. Σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο αριθ. 6 της ΣΔΠ³⁰⁶ το άρθρο 3 του Ν.

³⁰⁵ Αρχικά, η αξιολόγηση βασίζεται στα μακροσκοπικά χαρακτηριστικά (δηλαδή τη φυσική εμφάνιση), όπως το ύψος, το βάρος, ο δείκτης μάζας σώματος, η φωνή και η τριχοφυΐα/τριχοφυΐα προσώπου, μετά από κλινική εξέταση από κατάλληλα εκπαιδευμένους επαγγελματίες υγείας (γιατρούς, παιδίατρος κ.λπ.), οι οποίοι θα εξετάζουν τα σωματομετρικά δεδομένα. (Άρθρο 1 παρ. 5 στοιχ. α ΚΥΑ 9889/2020). Σε περίπτωση που η ηλικία του ατόμου δεν μπορεί να προσδιοριστεί επαρκώς μέσω της εξέτασης των μακροσκοπικών χαρακτηριστικών, διενεργείται ψυχοκοινωνική αξιολόγηση από ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό για την αξιολόγηση της γνωστικής, συμπεριφορικής και ψυχολογικής ανάπτυξης του ατόμου. Εάν δεν υπάρχει διαθέσιμος ψυχολόγος ή δεν υπάρχει λειτουργική κοινωνική υπηρεσία στο πλησιέστερο δημόσιο ίδρυμα υγείας, η αξιολόγηση αυτή μπορεί να διενεργηθεί από ειδικά εκπαιδευμένο ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό που διατίθενται από πιστοποιημένη οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών, αλλά δεν μπορεί να διενεργηθεί από οργανισμό που είναι υπεύθυνος για την παροχή φροντίδας ή στέγασης στο άτομο του οποίου η ηλικία είναι υπό εξέταση. Το αποτέλεσμα της εκτίμησης της ηλικίας σε αυτό το σημείο είναι ένας συνδυασμός της ψυχοκοινωνικής εκτίμησης και της εξέτασης της εξέλιξης των μακροσκοπικών χαρακτηριστικών. (άρθρο 1 παρ. 5 στοιχ. β ΚΥΑ 9889/2020). Όταν δεν μπορεί να εξαχθεί συμπέρασμα μετά τη διενέργεια των παραπάνω διαδικασιών, το άτομο υποβάλλεται στις ακόλουθες ιατρικές εξετάσεις: είτε ακτινογραφίες αριστερού καρπού και χεριού για την εκτίμηση της σκελετικής μάζας, είτε οδοντιατρική εξέταση ή πανοραμικές οδοντιατρικές ακτινογραφίες ή σε οποιοδήποτε άλλο κατάλληλο μέσο που μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλές συμπέρασμα σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία και πρακτική. (άρθρο 1 παρ. 5 στοιχ. γ ΚΥΑ 9889/2020).

Σύμφωνα με το άρθρο 1(7) της ΚΥΑ 9889/2020 οι γνωμοδοτήσεις και οι αξιολογήσεις παραδίδονται στον υπεύθυνο για την παραπομπή (Διευθυντή Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή Διευθυντή Ασύλου), ο οποίος εκδίδει σχετική πράξη για την έκδοση των προαναφερόμενων συμπερασμάτων, καταχωρίζει την ηλικία στη βάση δεδομένων της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ασύλου και κοινοποιεί την πράξη στην Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνοδούτων Ανηλίκων.

Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας, το άτομο θα πρέπει να ενημερωθεί σε γλώσσα που κατανοεί για το περιεχόμενο της απόφασης εκτίμησης της ηλικίας, κατά της οποίας έχει δικαίωμα προσφυγής σύμφωνα με τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Η προσφυγή πρέπει να υποβληθεί στην αρχή που εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση εντός 15 ημερών από την κοινοποίηση της απόφασης για την αξιολόγηση της ηλικίας. (Άρθρο 1 παράγραφος 9 της ΚΥΑ 9889/2020)

³⁰⁶ Βλέπε, Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού Γενικό Σχόλιο αρ. 6, παρ. 31(i) και Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), Κατευθυντήριες γραμμές για τη διεθνή προστασία αριθ. 8: Αιτήματα ασύλου

4689/2020 προβλέπει ότι όταν δεν είναι βέβαιο αν το πρόσωπο είναι άνω ή κάτω των 18 ετών, συνάγεται ότι το πρόσωπο είναι παιδί.

Σε έκθεση για το ελληνικό σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων το 2013 σημειώθηκε ότι οι γονείς ή οι κηδεμόνες δεν επιτρέπεται να είναι παρόντες/ούσες όταν ανακρίνεται ένα παιδί ως ύποπτος/η.³⁰⁷ Ωστόσο, το άρθρο 14 του Ν. 4689/2020 καθιστά σαφές ότι το παιδί πρέπει να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί τη γονική μέριμνα σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένου του σταδίου της έρευνας. Οι μόνες εξαιρέσεις σε αυτό είναι όταν η παρουσία του/της ασκούντος/ουσας τη γονική μέριμνα δεν είναι προς το συμφέρον του παιδιού- ήταν αδύνατο να βρεθεί ή να επικοινωνήσει με τον/την ασκούντα/ούσα τη γονική μέριμνα ή η παρουσία του/της μπορεί να θέσει σε ουσιαστικό κίνδυνο την ποινική διαδικασία. Η νέα αυτή διάταξη ενσωματώνει το άρθρο 15 παρ. 2 της Οδηγίας 2016/800/ΕΕ και συνάδει με τα διεθνή πρότυπα. Στις περιπτώσεις αυτές, το παιδί έχει το δικαίωμα να ορίσει άλλον/η κατάλληλο/η ενήλικα για να το συνοδεύσει. Εάν το πρόσωπο που έχει υποδείξει το παιδί δεν είναι αποδεκτό από τον/την εισαγγελέα, μπορεί να οριστεί άλλο πρόσωπο από φορέα αρμόδιο για την προστασία των παιδιών (Ν. 4689/2020 άρθρο 14 παρ. 2).

Το άρθρο 97 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας καθιστά επίσης σαφές ότι σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας ενός παιδιού πρέπει να ενημερώνεται το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα, εκτός εάν αυτό αντιβαίνει στο συμφέρον του ανηλίκου, οπότε ενημερώνεται άλλος/η κατάλληλος/η ενήλικας ή «η αρμόδια αρχή που είναι υπεύθυνη για την προστασία των ανηλίκων».³⁰⁸

Το άρθρο 7 του νόμου 4689/2020 ορίζει ότι ένα παιδί που είναι ύποπτο ή κατηγορούμενο για εγκληματική πράξη πρέπει να αξιολογείται από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής μετά από γραπτή εντολή του/της Εισαγγελέα ή Δικαστικού/ής Λειτουργού. Η έκθεση πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με την προσωπικότητα του παιδιού, το οικονομικό, κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, καθώς και την ψυχική και σωματική κατάσταση

του παιδιού.³⁰⁹ Η διάταξη αυτή αντικατοπτρίζει το άρθρο 7 της Οδηγίας 206/2020/ΕΕ.³¹⁰ Επιπλέον, ο νόμος 4689/2020 στο άρθρο 7 παρ. 2 εισάγει έναν νέο φορέα, την Επιστημονική Ομάδα Αξιολόγησης Ανηλίκων Παραβατών, η οποία θα συνδράμει στην αξιολόγηση του παιδιού σε περιπτώσεις όπου οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής είτε δεν λειτουργούν είτε ζητούν εξειδικευμένη αξιολόγηση της ψυχικής υγείας ή της τοξικομανίας του παιδιού.

Το παιδί θα πρέπει να ενημερώνεται για το δικαίωμα ατομικής αξιολόγησης (άρθρο 7), καθώς και για το δικαίωμα να ζητήσει ιατρική εξέταση, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ιατρικής περίθαλψης (άρθρο 8) και για τα δικαιώματά του όσον αφορά τη στέρηση της ελευθερίας, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος περιοδικής επανεξέτασης της κράτησής του και της δυνατότητας αντικατάστασης της κράτησης με αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα (άρθρο 10), το δικαίωμα να συνοδεύεται από το πρόσωπο που ασκεί τη γονική μέριμνα κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας (άρθρο 14), το δικαίωμα να εμφανίζεται αυτοπροσώπως στη δίκη (άρθρο 340 ΚΠΔ).

Μόλις η αστυνομία παραπέμψει την υπόθεση στον/ην εισαγγελέα, ο/η τελευταίος/α καθίσταται υπεύθυνος/η για την υπόθεση και να συνεχίσει να ερευνά, να διευκρινίζει ορισμένες πτυχές της υπόθεσης και να επιβεβαιώνει την ποινική ευθύνη του παιδιού. Ο/η εισαγγελέας μπορεί, σε αυτό το σημείο (και χωρίς δικαστική παρέμβαση ή έγκριση), να μην ασκήσει την ποινική δίωξη για ένα παιδί που έχει διαπράξει μικροαδικήματα και να σταματήσει την ποινική διαδικασία, μειώνοντας τον κίνδυνο στιγματισμού του παιδιού και περαιτέρω βλάβης ως αποτέλεσμα της επίσημης διαδικασίας (αντικατοπτρίζοντας το άρθρο 49 παρ. 3 στοιχ. β της ΣΔΠ). Σύμφωνα με το άρθρο 46 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο εισαγγελέας μπορεί να αποφασίσει να μην ασκήσει δίωξη κατά του παιδιού και, αν' αυτού, να διατάξει ένα ή περισσότερα από τα μη στερητικά της ελευθερίας, αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στο άρθρο 122 του Ποινικού Κώδικα (βλ. παρακάτω). Η εξουσία αυτή μπορεί να ασκηθεί όταν το παιδί έχει διαπράξει πλημμέλημα και ο/η εισαγγελέας κρίνει, με βάση τις περιστάσεις της πράξης και τη συνολική προσωπικότητα του παιδιού, ότι η ποινική δίωξη δεν θα ωφελούσε την πρόληψη της υποτροπής.

Πριν αποφασίσει για την αποχή, ο/η εισαγγελέας πρέπει να συναντηθεί με το παιδί και να ακούσει τις απόψεις του και να λάβει αξιολόγηση από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής.³¹¹ Εάν ο/η εισαγγελέας

παιδιών σύμφωνα με τα άρθρα 1(A)2 και 1(ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων, 22 Δεκεμβρίου 2009, HCR/GIP/09/0 παρ. 75. («Κατευθυντήριες γραμμές για τα αιτήματα ασύλου παιδιών»), διαθέσιμες στη διεύθυνση: <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html>.

³⁰⁷ Μελέτη του ICF GHK για τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες - επισκόπηση του πλαισίου για το στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, Ιούνιος 2013 (Ευρωπαϊκή Ένωση 2013).

³⁰⁸ Βλ. επίσης άρθρο 97 παρ. 3 για εξαιρετικές περιπτώσεις, όπου η αστυνομία μπορεί να μην επιτρέψει στο παιδί να ενημερώσει ένα τρίτο μέρος για τη σύλληψή του. Στις περιπτώσεις αυτές, μπορεί να ενημερωθεί άλλος τρίτος. Στην περίπτωση παιδιού, πρέπει επίσης να ενημερωθεί η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής.

³⁰⁹ Νόμος 4689/2020, άρθρο 7 παρ. 1

³¹⁰ Η έκθεση για το παιδί ήταν υποχρεωτική, ακόμη και πριν από το νόμο 4689/2020. Ωστόσο, είναι η πρώτη φορά που η έκθεση αυτή και η κοινωνική έρευνα στην οποία βασίζεται αναφέρεται ως "ατομική αξιολόγηση του παιδιού".

³¹¹ Κοσμάτος Κ. 2020, σ. 220-221.

αποφασίσει να απέχει από την ποινική δίωξη, μπορεί να ορίσει προθεσμία εντός της οποίας το παιδί πρέπει να ολοκληρώσει το επιβληθέν αναμορφωτικό μέτρο. Ο/η εισαγγελέας διατηρεί την εξουσία να ασκήσει δίωξη εάν το παιδί δεν ολοκληρώσει το αναμορφωτικό μέτρο εντός της καθορισμένης προθεσμίας. Δεν υπάρχουν άλλα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα πριν από τη επιβολή μέτρων. Για παράδειγμα, ο/η εισαγγελέας δεν χρειάζεται να βεβαιωθεί ότι το παιδί παραδέχεται ελεύθερα και οικειοθελώς την ενοχή του για το αδίκημα για το οποίο κατηγορείται. Στην πράξη, ο/η εισαγγελέας σπάνια επιλέγει την αποχή από την ποινική δίωξη, ιδίως σε περιοχές όπου δεν υπάρχει Εισαγγελέας Ανηλίκων. Ο βαθμός στον οποίο οι εισαγγελείς κάνουν χρήση της διακριτικής τους ευχέρειας για την απαλλαγή του παιδιού από την επίσημη δικαστική διαδικασία είναι ένα θέμα που θα διερευνηθεί κατά τη συλλογή δεδομένων.

Εάν ο/η εισαγγελέας δεν το επιλέξει, θα εφαρμοστούν οι γενικές διατάξεις του Ποινικού Κώδικα. Σύμφωνα με το άρθρο 43 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, μετά την τροποποίηση που εισήχθη με τον νόμο 4855/2021, ο/η Εισαγγελέας κινεί την ποινική δίωξη διατάσσοντας ανάκριση ή καλώντας απευθείας τον/ην κατηγορούμενο/η στο ακροατήριο, όπου αυτό προβλέπεται, ή διαβιβάζοντας τον φάκελο της υπόθεσης στον/ην εισαγγελέα εφετών ή καταθέτοντας αίτηση για την έκδοση ποινικής διαταγής (άρθρο 409 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Σε περίπτωση κακουργημάτων ή πλημμελημάτων που υπάγονται στην αρμοδιότητα τριμελούς πλημμελειοδικείου, καθώς και σε περίπτωση πλημμελημάτων που υπάγονται στην αρμοδιότητα τριμελούς εφετείου (άρθρο 111 παρ. 6 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), ο/η εισαγγελέας κινεί την ποινική δίωξη μόνο εάν έχει προηγηθεί προκαταρκτική εξέταση ή αυτεπάγγελτη προανάκριση σύμφωνα με το άρθρο 245 παρ. 2 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την κίνηση της διαδικασίας αυτής. Η ίδια διαδικασία ακολουθείται και στην περίπτωση ανηλίκων, για πράξεις οι οποίες, αν διαπράττονταν από ενήλικα, θα αποτελούσαν αντικείμενο προκαταρκτικής εξέτασης.

Στη συνέχεια, ο φάκελος της έρευνας παραπέμπεται στο Δικαστικό Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει είτε την παύση της δίωξης είτε την παραπομπή της υπόθεσης σε δίκη (Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 308). Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, η έρευνα μπορεί επίσης να περατωθεί με εντολή του/της εισαγγελέα και την παραπομπή της υπόθεσης σε δίκη με τη σύμφωνη γνώμη του/της ανακριτή/τριας. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο σε περιπτώσεις πλημμελημάτων (Κώδικας Ποινικής Δικονομίας άρθρο 308 παρ. 3). Ωστόσο, το άρθρο αυτό περιλαμβάνει ειδική διάταξη για τους ανηλίκους, η οποία ορίζει ότι πρέπει να ακολουθείται η συνήθης διαδικασία (παραπομπή με διάταξη του Δικαστικού Συμβουλίου) για τις πε-

ριπτώσεις όπου η πράξη θα θεωρούνταν κακούργημα αν διαπράττονταν από ενήλικα και για τις οποίες μπορεί να διαταχθεί περιορισμός σε κατάσταση κράτησης σύμφωνα με το άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα.

Η συμμετοχή του παιδιού στη διαδικασία έρευνας και τα δικαιώματά του σε αυτό το στάδιο καλύπτονται από τα άρθρα 4, 5, 6, 7 και 9 του νόμου 4689/2002, τα οποία εξακολουθούν να ισχύουν σε αυτό το στάδιο, καθώς και στο αστυνομικό τμήμα. Εφαρμόζονται επίσης οι γενικές διατάξεις σχετικά με τα δικαιώματα των υπόπτων που περιέχονται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Οι εν λόγω εγγυήσεις περιγράφονται στο άρθρο 89 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και περιλαμβάνουν το δικαίωμα πρόσβασης σε όλα τα σχετικά έγγραφα (άρθρο 100 ΚΠΔ), το δικαίωμα διερμηνείας (άρθρο 101 ΚΠΔ), το δικαίωμα σιωπής και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης (άρθρο 104 ΚΠΔ).

Όσον αφορά στη νομική εκπροσώπηση, ο Ν. 4689/2020 στο άρθρο 6 παρ. 6 προβλέπει ότι ο/η ανακριτής/τρια υποχρεούται να διορίσει δικηγόρο όταν το πρόσωπο που ασκεί τη γονική μέριμνα δεν έχει διορίσει δικηγόρο για την εκπροσώπηση του παιδιού. Επιπλέον, το άρθρο 99 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ορίζει ότι εάν ο/η κατηγορούμενος/η για κακούργημα ή πλημμέλημα είναι ανήλικος/η, ο/η ανακριτής/τρια υποχρεούται να διορίσει αυτεπαγγέλτως δικηγόρο γι' αυτόν/η και ότι δεν είναι δυνατόν το παιδί (ή ο γονέας) να παραιτηθεί από το δικαίωμα αυτό. Περαιτέρω, το άρθρο 6 παρ. 7 του Ν. 4689/2020 ορίζει ότι όταν το παιδί δικαιούται τη συνδρομή δικηγόρου, αλλά ο/η δικηγόρος δεν είναι παρών, ο/η εισαγγελέας ή η αρμόδια αρχή που διενεργεί την έρευνα πρέπει να αναβάλει την εξέταση του παιδιού ή τη διενέργεια άλλων ανακριτικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων για εύλογο χρονικό διάστημα, προκειμένου να περιμένει την άφιξη του/της δικηγόρου ή, όταν το παιδί δεν έχει ορίσει δικηγόρο, να ορίσει δικηγόρο για το παιδί.

Κατά την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας, ο/η πρόεδρος του δικαστηρίου διαπιστώνει, για όλες τις υποθέσεις παιδιών, αν οι κατηγορούμενοι/ες στερούνται συνηγόρων υπεράσπισης. Οι υποθέσεις στις οποίες διορίζονται συνήγοροι υπεράσπισης σύμφωνα με τα ανωτέρω εκδικάζονται σε συνεδρίαση μετά από διακοπή, προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στον/ην διορισθέντα/θείσα συνήγορο να προετοιμαστεί κατάλληλα. Η συνεδρίαση μετά από τέτοια αναβολή δεν μπορεί να απέχει περισσότερο από τριάντα (30) ημέρες. Δικηγόρος μπορεί επίσης να διοριστεί πριν από τη συνεδρίαση, εφόσον το ζητήσει το κατηγορούμενο παιδί, ακόμη και με απλή επιστολή προς τον/την εισαγγελέα. Ο/η εισαγγελέας διορίζει συνήγορο από τον πίνακα και θέτει στη διάθεσή του/της τη δικογραφία. Εάν ο/η κατηγορούμενος/η αρνηθεί να τον υπερασπιστεί ο/η διορι-

σμένος /η συνήγορος, ο/η πρόεδρος του δικαστηρίου διορίζει άλλον/η δικηγόρο από τον ίδιο κατάλογο.

Σημείωση Το παιδί δεν μπορεί να παραιτηθεί από το δικαίωμά του για νομική εκπροσώπηση.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνο κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής διαδικασίας, είναι δυνατή η παρέκκλιση από τις ανωτέρω διατάξεις, όταν υπάρχει επείγουσα ανάγκη αποτροπής σοβαρών δυσμενών επιπτώσεων στη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα ενός προσώπου ή όταν είναι επιτακτική ανάγκη οι ανακριτικές αρχές να λάβουν άμεσα μέτρα για την αποτροπή σημαντικού κινδύνου για την ποινική διαδικασία σε σχέση με σοβαρό ποινικό αδίκημα, με πρωταρχικό κριτήριο το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Ο/η προανακριτικός/η υπάλληλος που επιθυμεί να ασκήσει αυτό το δικαίωμα παρέκκλισης πρέπει να λάβει την προηγούμενη έγκριση του/της αρμόδιου/ας εισαγγελέα (άρθρο 6 παρ. 8).

Στη συνέχεια θα οριστεί ημερομηνία για τη διεξαγωγή της δίκης. Κατά γενικό κανόνα, το παιδί δεν θα κρατηθεί εν αναμονή της δίκης και θα επιστρέψει στην οικογένειά του. Εάν το παιδί δεν έχει «προστατευτικό περιβάλλον» για να επιστρέψει ή εάν δεν είναι προς το συμφέρον του παιδιού να επιστρέψει στο οικογενειακό του περιβάλλον, ο/η εισαγγελέας μπορεί να διατάξει την εισαγωγή του παιδιού σε κατάλληλο ίδρυμα/δομή για παιδιά. Τα ιδρύματα αυτά δεν είναι «κλειστά» ιδρύματα και τα παιδιά δεν στερούνται της ελευθερίας τους, αλλά το ίδρυμα μπορεί να παρακολουθεί το παιδί, και ιδίως να τηρεί αρχείο των «εισόδων και εξόδων» του παιδιού.

Με βάση τις γενικές διατάξεις που αφορούν τους/τις ενήλικες και σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι το παιδί μπορεί να έχει διαπράξει έγκλημα, μπορεί να περιοριστεί η ελευθερία του παιδιού και να του επιβληθούν μέτρα προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος να διαπράξει περαιτέρω αδικήματα ή/και να διασφαλιστεί ότι το παιδί δεν θα διαφύγει και θα παραστεί στη δίκη. Τα περιοριστικά μέτρα που μπορούν να επιβληθούν περιλαμβάνουν την καταβολή εγγύησης (αν και αυτό δεν συνιστάται από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο αριθ. 24)³¹², την απαίτηση το κατηγορούμενο παιδί να εμφανίζεται ενώπιον του/της ανακριτή/τριας ή άλλης αρχής σε τακτά χρονικά διαστήματα, την απαγόρευση επίσκεψης ή διαμονής σε συγκεκριμένη τοποθεσία ή ταξιδιού στο εξωτερικό και την απαίτηση να μην συναντάται ή να μην έρχεται σε επαφή με ορισμένα κατονομαζόμενα πρό-

σωπα.³¹³ Επιπροσθέτως, τα μη στερητικά της ελευθερίας, αναμορφωτικά μέτρα του άρθρου 122 του Ποινικού Κώδικα που περιγράφονται κατωτέρω μπορούν να επιβληθούν ως περιοριστικά μέτρα στην περίπτωση παιδιών (Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 283 παρ. 1).

Σύμφωνα με το άρθρο 287 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ένα παιδί που κατηγορείται για έγκλημα μπορεί επίσης να κρατηθεί προσωρινά για περίοδο που δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες, εάν έχει συμπληρώσει την ηλικία των δεκαπέντε ετών και κατηγορείται για πράξη που αναφέρεται στο άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα (δηλαδή για κακούργημα με στοιχεία βίας). Η απόφαση που διατάσσει την προσωρινή κράτηση πρέπει να περιέχει ειδική και λεπτομερή αιτιολογία, ως προς το γιατί δεν κρίνονται επαρκή τα διορθωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή η τοποθέτηση σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα. Η παραβίαση των περιοριστικών όρων που επιβάλλονται στον/ην ανήλικο/η δεν μπορεί να οδηγήσει από μόνη της σε προσωρινή κράτηση.

Το άρθρο 6 παρ. 4 του Ελληνικού Συντάγματος προβλέπει ότι η «μέγιστη διάρκεια της κράτησης μέχρι τη δίκη καθορίζεται από το νόμο- η κράτηση αυτή δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα έτος σε περίπτωση κακούργημάτων ή τους έξι μήνες σε περίπτωση πλημμελημάτων. Σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις, τα ανώτατα αυτά όρια μπορούν να παραταθούν κατά έξι ή τρεις μήνες αντίστοιχα, με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου.» Δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό επιτρέπεται από το Σύνταγμα η δυνατότητα παράτασης της περιόδου κράτησης ενός παιδιού.

Το Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνιστά να τίθεται ένα παιδί υπό προδικαστική κράτηση μόνο στις πιο σοβαρές περιπτώσεις και να χρησιμοποιείται κυρίως για τη διασφάλιση της εμφάνισής του στη δικαστική διαδικασία και εάν το παιδί αποτελεί άμεσο κίνδυνο για τους άλλους.³¹⁴ Η Επιτροπή συστήνει επίσης ότι το κατώτατο όριο ηλικίας για την κράτηση πρέπει να οριστεί στα 16 έτη και όχι στα 15 έτη, όπως προβλέπεται στον Ποινικό Κώδικα. Η μέγιστη διάρκεια των έξι μηνών για την κράτηση ανά δίκη είναι, ωστόσο, σύμφωνη με τις συστάσεις της Επιτροπής για τα δικαιώματα του παιδιού.³¹⁵ Η Επιτροπή συνιστά επίσης την τακτική επανεξέταση της προσωρινής κράτησης με σκοπό τον τερματισμό της.

³¹² CRC/C/GC/24, παράγραφος 88. Όταν ορίζεται εγγύηση σημαίνει ότι το δικαστήριο αναγνωρίζει κατ' αρχήν ότι το παιδί πρέπει να αφεθεί ελεύθερο και ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν άλλοι μηχανισμοί για να διασφαλιστεί η παρουσία του.

³¹³ Μελέτη της ΕΕ σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες - επισκόπηση του πλαισίου για το στάδιο της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, 2013, σ. 24.

³¹⁴ CRC/C/GC/24, παρ. 87.

³¹⁵ CRC/C/GC/24 στην παρ. 90.

13

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ

Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη είναι θεμελιώδες για όλα τα συστήματα δικαιοσύνης και προβλέπεται στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και την ΣΔΠ. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο αριθ. 24, βασίστηκε και στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση T και V κατά Ηνωμένου Βασιλείου.³¹⁶ Οι απαιτήσεις της ΣΔΠ περιλαμβάνουν το τεκμήριο αθωότητας με την ανάθεση του βάρους της απόδειξης της κατηγορίας στην εισαγγελία, ανεξάρτητα από το αδίκημα- το δικαίωμα ακρόασης- το δικαίωμα σιωπής- το δικαίωμα εξέτασης των μαρτύρων που καταθέτουν εναντίον τους και το δικαίωμα συμμετοχής μαρτύρων που υποστηρίζουν την υπεράσπισή τους και το δικαίωμα αποτελεσματικής συμμετοχής στη διαδικασία σύμφωνα με το άρθρο 40 παράγραφος 20 στοιχείο β σημείο iv. Η Επιτροπή εξέθεσε τι σημαίνει αποτελεσματική συμμετοχή στο Γενικό Σχόλιο αριθ. 24 στην παρ. 46:

«Ένα παιδί που έχει υπερβεί την ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης θα πρέπει να θεωρείται ικανό να συμμετέχει σε όλη τη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης σε παιδιά. Για να συμμετάσχει αποτελεσματικά, το παιδί πρέπει να υποστηρίζεται από όλους τους επαγγελματίες ώστε να κατανοήσει τις κατηγορίες και τις πιθανές συνέπειες και επιλογές, προκειμένου να κατευθύνει τον νομικό εκπρόσωπο, να αμφισβητήσει τους μάρτυρες, να δώσει εξηγήσεις για τα γεγονότα και να λάβει τις κατάλληλες αποφάσεις σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία, τις μαρτυρίες και το(τα) μέτρο(-α) που θα επιβληθούν. Οι διαδικασίες πρέπει να διεξάγονται σε γλώσσα που κατανοεί πλήρως το παιδί ή να παρέχεται δωρεάν διερμηνέας. Οι διαδικασίες θα πρέπει να διεξάγονται σε ατμόσφαιρα κατανόησης ώστε να μπορούν τα παιδιά να συμμετέχουν πλήρως. Οι εξελίξεις στη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη προωθούν την κατεύθυνση της φιλικής προς τα παιδιά γλώσσας σε όλα τα στάδια, της φιλικής προς τα παιδιά διαρρύθμισης των χώρων ανάκρισης και των δικαστηρίων, της υποστήριξης από κατάλληλους ενήλικες, της αφαίρε-

σης της εκφοβιστικής νομικής ενδυμασίας και της προσαρμογής των διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένης της προσαρμογής για παιδιά με αναπηρίες.

Το άρθρ. 329 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, σε συμφωνία με το άρθρο 14 παρ. 1 στοιχείο δ της ΣΔΠ, προβλέπει ότι τα δικαστήρια ανηλίκων πρέπει να εκδικάζουν τις υποθέσεις κεκλεισμένων των θυρών και ότι εκτός από τους/τις διαδίκους, τον/τη συνήγορο και τον/την επιμελητή/τρια ανηλίκων, επιτρέπεται να παρίστανται μόνο οι γονείς ή οι νόμιμοι/ες κηδεμόνες. Ο Νόμος 4689/2020 στο άρθρο 13 παρ. 2 επαναλαμβάνει τους περιορισμούς για την παρουσία κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, αλλά προβλέπει επίσης ότι το Δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσωρινή απομάκρυνση του παιδιού από την αίθουσα του δικαστηρίου, εάν αυτό κρίνεται ότι είναι προς το συμφέρον του ή σε περιπτώσεις όπου κρίνεται ότι η παρουσία του μπορεί να επηρεάσει την παροχή μαρτυρίας. Στις περιπτώσεις αυτές, ο/η νομικός/ή σύμβουλος του παιδιού παραμένει στην αίθουσα του δικαστηρίου.

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης (Ν. 4689/2020 άρθρο 6). Στις περιπτώσεις που δεν παρέχεται δωρεάν νομική συνδρομή, εναπόκειται στην οικογένεια να εξασφαλίσει και να πληρώσει ιδιώτη δικηγόρο.

Εάν το δικαστήριο κρίνει το παιδί ένοχο για το αδίκημα, πρέπει να αποφασίσει τα μέτρα που πρέπει να του επιβληθούν. Η απόφαση πρέπει να βασίζεται στην αξιολόγηση και τις συστάσεις που υποβάλλουν οι επιμελητές/τριες ανηλίκων. Η συγκεκριμένη αρμοδιότητα καλύπτεται επίσης από τον Ν. 4689/2020, ο οποίος απαιτεί από τον/την επιμελητή/τρια ανηλίκων να προβεί σε αρχική αξιολόγηση μόλις το παιδί είναι ύποπτο ή κατηγορούμενο και να επικαιροποιεί την αξιολόγηση καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, παρέχοντας στον/η δικαστή πληροφορίες στις οποίες μπορεί να βασίσει την απόφασή του σχετικά με τα κατάλληλα μέτρα που πρέπει να ληφθούν. Η αξιολόγηση πρέπει να περιλαμβάνει τελική σύσταση προς το δικαστήριο ανηλίκων σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για τον/τη δράστη/ιδα (αναμορφωτικά μέτρα, θεραπευτικά μέτρα, φυλάκιση κ.λπ.). Η παράλειψη υποβολής τέτοιας έκθεσης αποτελεί έναν από τους λόγους για την αναβολή της τελικής εκδίκασης της υπόθεσης από το δικαστήριο.³¹⁷ Η ικανότητα της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων να συντάσσει τέτοιες

³¹⁶ Αίτηση αριθ. 36256/97, 15 Ιουνίου 2004, προσβάσιμη στη διεύθυνση <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61816>.

³¹⁷ Ν. Κουλούρης, W. Alskofis, Σ. Βιδάλη, Δ. Κόρος, Σ. Σπυρέα (2015), Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Φυλακών Εναλλακτικές λύσεις αντί της φυλακής στην Ευρώπη. Ελλάδα, Antigone Edizioni Ρώμη, Οκτώβριος 2015, <http://www.prisonobservatory.org/alternatives/ALTERNATIVES%20TO%20PRISON%20IN%20EUROPE.%20GREECE.pdf>.

εκθέσεις και ο χρόνος που απαιτείται για τη σύνταξη τέτοιων εκθέσεων είναι άγνωστες, όπως και ο αντίκτυπος αυτού στην καθυστέρηση των υποθέσεων. Δεν φαίνεται να υπάρχουν διατάξεις που να θέτουν χρονοδιαγράμματα για την παραγωγή των εκθέσεων, ούτε υπάρχουν λεπτομέρειες σχετικά με το πόσο συχνά το σύστημα απαιτεί την επικαιροποίηση των εκθέσεων.

14

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Το άρθρο 40 παρ. 4 της ΣΔΠ απαιτεί ότι «πρέπει να υπάρχει ποικιλία διατάξεων, όπως η φροντίδα, οι εντολές καθοδήγησης και εποπτείας, η συμβουλευτική, η επιτήρηση, η ανάδοχη φροντίδα, τα προγράμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και άλλες εναλλακτικές λύσεις αντί της ιδρυματικής φροντίδας, ώστε να διασφαλίζεται ότι τα παιδιά αντιμετωπίζονται με τρόπο κατάλληλο για την ευημερία τους και ανάλογο προς τις περιστάσεις τους και το αδίκημα».

Σύμφωνα με τον νόμο 3189/2003 και το άρθρο 122 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα, η Ελλάδα εισήγαγε μια σειρά από αναμορφωτικά/εκπαιδευτικά μέτρα ως εναλλακτικές λύσεις αντί της ιδρυματικής φροντίδας:

(α) Επίπληξη

Η επίπληξη που δίνεται στο παιδί συνεπάγεται επίσημη προφορική αποδοκιμασία της πράξης που διαπράχθηκε από το Δικαστήριο. Είναι το πιο συνηθισμένο και χαμηλότερο επίπεδο κύρωσης που μπορεί να επιβληθεί. Στόχος της είναι να παρακινήσει το παιδί και να ενισχύσει το αίσθημα ευθύνης του. Παρόλο που η παρουσία του παιδιού στο δικαστήριο κρίνεται απαραίτητη για την εφαρμογή αυτού του μέτρου, έχει εφαρμοστεί και σε περιπτώσεις όπου το κατηγορούμενο παιδί απουσιάζει.

(β) Ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες, ιδρύματα ή επιμελητές ανηλίκων

Η διάταξη αναφέρεται στις Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, που αν και η ανάληψη της εποπτείας ή της επιμέλειας από ίδρυμα είναι γενικά ανεφάρμοστη, η εφαρμογή του μέτρου στην πράξη θα μπορούσε να θεωρηθεί μέτρο κράτησης. Η πιο συχνή εφαρμογή της διάταξης αυτής αφορά την εποπτεία/επιτήρηση από επιμελητές/τριες και συνίσταται σε συστηματική επικοινωνία κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου και σε συνεργασία μεταξύ του/της επιμελητή/τριας, του παιδιού και της οικογένειάς του με σκοπό την υποστήριξη του παιδιού ώστε να ξεπεράσει την παραβατική του συμπεριφορά και να βοηθήσει στην ομαλή κοινωνική επανένταξη³¹⁸.

(γ) Ανάθεση της επιμέλειας του/της ανηλίκου/ης στους γονείς ή στους/στις επιτρόπους του

Το μέτρο αυτό μπορεί να επιβληθεί μόνο σε περιπτώσεις όπου το οικογενειακό περιβάλλον ή το περιβάλλον επιμέλειας κρίνεται υγιές και υποστηρικτικό παρά την παραβατική συμπεριφορά του παιδιού. Πρόκειται για ένα μέτρο που ενισχύεται από την ΣΔΠ, άρθρο 9 παρ. 1 και την αρχή της μη απομάκρυνσης του παιδιού από τους γονείς του.

(δ) Ανάθεση της επιμέλειας του/της ανηλίκου/ης σε ανάδοχη οικογένεια

Η ανάδοχη φροντίδα περιλαμβάνει την προσωρινή ανάθεση της πραγματικής φροντίδας ενός παιδιού σε τρίτο πρόσωπο (ή οικογένεια)³¹⁹. Το μέτρο αυτό επιβάλλεται σε περιπτώσεις όπου το δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι γονείς ή οι κηδεμόνες του παιδιού δεν είναι σε θέση να αναλάβουν τη φροντίδα του παιδιού.

(ε) Συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου/ης δράστη/ιδος και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης και αποζημίωση του θύματος ή η κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον/την ανήλικο/η

Το μέτρο της συμφιλίωσης προσομοιάζει με μια επανορθωτική προσέγγιση τόσο για το παιδί όσο και για το θύμα, παρόλο που επιβάλλεται ως μέτρο ποινής και επιβάλλει υποχρέωση στο παιδί. Οι επιμελητές/τριες ανηλίκων είναι υπεύθυνοι/ες για την εφαρμογή του μέτρου αυτού και τη διευκόλυνση της συνάντησης.

Στόχος της απαίτησης αποζημίωσης του θύματος είναι και πάλι να δοθεί στο παιδί η δυνατότητα να αναλάβει την ευθύνη για τις πράξεις του και να αποζημιώσει τη ζημία που προκάλεσε. Κατά την επιβολή της αποζημίωσης, το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ηλικία, την οικονομική κατάσταση και την ικανότητα του ίδιου του παιδιού και όχι των γονέων.

(στ) Παρακολούθηση κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς,

Τα προγράμματα αυτά υλοποιούνται σε ψυχοπαιδαγωγικά ιδρύματα για παιδιά, παιδιατρικά νοσοκομεία, από ΜΚΟ κ.λπ. Τα μέτρα αυτά διαφέρουν από εκείνα που προβλέπο-

³¹⁸ Κοσμάτος Κ. 2020, σ. 94.

³¹⁹ Στην Ελλάδα το νομικό πλαίσιο για την αναδοχή έχει επικαιροποιηθεί με τον νόμο 4538/2018.

νται στο άρθρο 123 του Ποινικού Κώδικα, δεδομένου ότι εφαρμόζονται μόνο σε υγιείς ανηλίκους/ες. Τα προγράμματα υλοποιούνται κυρίως στις μεγάλες πόλεις (Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πάτρα) από τις Υπηρεσίες Επιμελητών, πράγμα που σημαίνει ότι όσοι ζουν σε περιοχές εκτός των μεγάλων πόλεων σπάνια έχουν πρόσβαση σε αυτά. Σε γενικές γραμμές, τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε παιδιά που διαπράττουν αδικήματα περί ναρκωτικών και περιλαμβάνουν τη συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες και την παροχή εκπαίδευσης και προετοιμασία για κοινωνική επανένταξη. Δεν εντοπίστηκαν αξιολογήσεις της αποτελεσματικότητας αυτών των προγραμμάτων.

(ζ) Επαγγελματική ή άλλη κατάρτιση

Ο εκπαιδευτικός, αναμορφωτικός και υποστηρικτικός χαρακτήρας των μέτρων αυτών απηχεί τις ευρωπαϊκές καλές πρακτικές στον τομέα αυτό. Ωστόσο, είναι σημαντικό να λαμβάνεται η συγκατάθεση του παιδιού και να προετοιμάζεται το παιδί πριν από την ένταξή του σε τέτοια προγράμματα. Αυτό απαιτεί τη σύνδεση του παιδιού με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής και την ανάληψη ορισμένων προπαρασκευαστικών εργασιών. Η επιτυχής εφαρμογή τέτοιων μέτρων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διαθεσιμότητα κατάλληλων προγραμμάτων, καθώς και από το βαθμό στον οποίο τα προγράμματα αυτά ανταποκρίνονται στις ανάγκες και το προφίλ των παιδιών παραβατών. Αυτό είναι ένα θέμα που χρήζει περαιτέρω έρευνας. Ειδικότερα, υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία σχετικά με το βαθμό στον οποίο τα προγράμματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μειονοτικών ομάδων ή εκείνων με ιδιαίτερες συνθήκες και άλλες ευαλωτότητες, όπως τα παιδιά Ρομά, οι πρόσφυγες, τα παιδιά με ζητήματα ψυχικής υγείας κ.λπ.

(η) Ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης στην κυκλοφοριακή αγωγή

Το μέτρο αυτό επιβάλλεται όταν η καταδίκη του παιδιού σχετίζεται με τροχαία αδικήματα.

(θ) Κοινωνικής εργασίας

Αυτό το αναμορφωτικό μέτρο για τα παιδιά εισήχθη στο ελληνικό νομικό πλαίσιο με τον Ν. 3189/2003. Θεωρείται το αυστηρότερο από τα αναμορφωτικά μέτρα και, ακολουθώντας την αρχή της επικουρικότητας (βλ. παρακάτω), επιβάλλεται μόνο στις πιο σοβαρές περιπτώσεις. Πρέπει να ληφθεί η συγκατάθεση του παιδιού καθώς και η δυνατότητα του παιδιού να είναι σε θέση να ολοκληρώσει το επιβληθέν μέτρο. Ο ρόλος της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων είναι κρίσιμος, καθώς έχει την ευθύνη για την εξεύρεση φορέα/κοινότητας όπου το παιδί θα αναλάβει την κοινωνι-

κή του εργασία, καθώς και για την παρακολούθηση του μέτρου.

Το 2017 εκδόθηκε κοινή υπουργική απόφαση (73461/2017) σχετικά με το πλαίσιο εφαρμογής της κοινωνικής εργασίας ως αναμορφωτικού μέτρου που επιβάλλεται στα παιδιά, και συμπεριλήφθηκε ο κατάλογος των φορέων στους οποίους τα παιδιά μπορούν να εκτίσουν την ποινή τους στην κοινότητα και ο τρόπος εφαρμογής της κοινωνικής εργασίας. Η κοινή υπουργική απόφαση προβλέπει ότι η κοινωνική εργασία θα πρέπει να πραγματοποιείται είτε σε καθημερινή βάση, είτε κατά τη διάρκεια ορισμένων ημερών της εβδομάδας, εκτός σχολικού, εκπαιδευτικού ή εργασιακού ωραρίου και με τρόπο που να μην εμποδίζει τις εκπαιδευτικές ή εργασιακές υποχρεώσεις του παιδιού. Η κοινωνική εργασία δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 4 ώρες την ημέρα και τις 12 ώρες την εβδομάδα για παιδιά και νέους ηλικίας 15-20 ετών και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 150 ώρες συνολικά. Η διάρκεια του μέτρου δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 9 μήνες από τη στιγμή που θα επιβληθεί η δικαστική απόφαση ή η εισαγγελική εντολή. Σε περιπτώσεις όπου το αδίκημα που διέπραξε το παιδί θα ήταν κακούργημα εάν το διέπραττε ενήλικας ή σε περιπτώσεις όπου το παιδί έχει διαπράξει πολλαπλά ή επανειλημμένα ποινικά αδικήματα, η μέγιστη διάρκεια δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 180 ώρες συνολικά.

(ι) Τοποθέτηση ανηλίκου σε κατάλληλο ίδρυμα αγωγής, δηλαδή στέριση της ελευθερίας

Πρόκειται για το αυστηρότερο και μοναδικό στερητικό της ελευθερίας μέτρο που προβλέπεται στον Ποινικό Κώδικα. Το άρθρο 122 παρ. 3 προβλέπει ρητά ότι οι αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας θα πρέπει να διέπουν κάθε απόφαση σχετικά με την εφαρμογή των αναμορφωτικών μέτρων και, ως εκ τούτου, τα μέτρα που είναι ηπιότερα θα πρέπει να έχουν προτεραιότητα έναντι των αυστηρότερων, και τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα έναντι των στερητικών της ελευθερίας. Ως εκ τούτου, τα μέτρα της κοινωνικής εργασίας, της εποπτείας από προστατευτικές ενώσεις ή επιμελητές/τριες ανηλίκων και της τοποθέτησης του/της ανηλίκου/η σε δημόσιο ίδρυμα θεωρούνται δευτερεύοντα.³²⁰ Στην πράξη, δεν μπορούν να εφαρμοστούν όλα τα παραπάνω μέτρα, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν οι υπηρεσίες και ούτε οι φορείς που είναι απαραίτητοι για να υποστηρίξουν την εφαρμογή τους.

Το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει πρόσθετες υποχρεώσεις σχετικά με τον τρόπο ζωής του παιδιού ή την ανατροφή

³²⁰ Κοσμάτος Κ. 2020, σ. 87.

του ως αναμορφωτικό μέτρο. Θεραπευτικά μέτρα μπορούν επίσης να προβλεφθούν μετά από εξειδικευμένη κοινωνικοψυχιατρική/ψυχολογική διάγνωση. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 123 του Ποινικού Κώδικα, εάν η κατάσταση του παιδιού απαιτεί ειδική θεραπεία, και ιδίως εάν πάσχει από ψυχική διαταραχή ή οργανική νόσο ή βρίσκεται σε κατάσταση σοβαρής σωματικής δυσλειτουργίας λόγω έκθεσης σε ουσίες ή υπερβολικής χρήσης ηλεκτρονικών συσκευών, και δεν είναι σε θέση να ενεργήσει μόνο του ή παρουσιάζει σημαντική καθυστέρηση στην πνευματική και ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει:

- (α) να τελεί υπό την εποπτεία/επιμέλεια των γονέων, των κηδεμόνων τους ή μιας ανάδοχης οικογένειας,
- (β) να τεθεί υπό την εποπτεία/επιμέλεια ειδικού ιδρύματος/υπηρεσίας ή επιμελητή/τριας ανηλίκων,
- (γ) να παρακολουθήσει θεραπευτικό πρόγραμμα- ή
- (δ) να παραπεμφθεί σε ίδρυμα για θεραπεία.

Όλα αυτά τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα εφαρμόζονται είτε κατόπιν καταδίκης να διορθωθεί είτε στο πλαίσιο της αποχής από την ποινική δίωξη και ως εναλλακτικά μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα της προσωρινής και οριστικής κράτησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 124 του Ποινικού Κώδικα, το δικαστήριο μπορεί να αντικαταστήσει οποιοδήποτε από τα επιβαλλόμενα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα με άλλα μέτρα σε περιπτώσεις που αυτό κρίνεται αναγκαίο. Μπορεί επίσης να ανακαλέσει τα μέτρα εάν διαπιστώσει ότι έχουν εκπληρώσει τον σκοπό τους. Προκειμένου να αντικαταστήσει ή να ανακαλέσει τα θεραπευτικά μέτρα, το δικαστήριο πρέπει, ωστόσο, να ζητήσει προηγουμένως τη γνώμη εμπειρογνώμονα με τον ίδιο τρόπο που κάνει πριν από την αρχική επιβολή του μέτρου. Το άρθρο 124 παρ. 4 ορίζει περαιτέρω ότι το αργότερο ένα έτος μετά την επιβολή ενός μέτρου, το δικαστήριο πρέπει να εξετάσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις που δικαιολογούν την αντικατάσταση ή την ανάκληση. Είναι απίθανο, στην πράξη, το άρθρο αυτό να χρησιμοποιείται κατά κόρον, δεδομένου του βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα των περισσότερων επιβαλλόμενων μέτρων.

Τα άρθρα 18, 121 και 127 του Ποινικού Κώδικα αντιμετωπίζουν την ποινή της κράτησης σε σωφρονιστικό ίδρυμα ως τη βαρύτερη ποινή που μπορεί να επιβληθεί σε ανηλίκους. Η κράτηση ως ποινή μπορεί να επιβληθεί μόνο εάν το παιδί έχει συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας του και μόνο ως έσχατο μέσο, για πολύ σοβαρά εγκλήματα, όταν τα εκπαιδευτικά μέτρα κρίνονται ανεπαρκή. Αυτό είναι σύμφωνο με το άρθρο 37 στοιχείο β της ΣΔΠ. Μετά την πρόσφατη τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα το 2019, το μέτρο της στέρησης της ελευθερίας πρέπει να επιβάλλεται

μόνο όταν το έγκλημα συνίσταται σε πράξη η οποία, αν είχε διαπραχθεί από ενήλικα, θα συνιστούσε κακούργημα και περιλαμβάνει βία ή στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας του θύματος. Όπως και με την προσωρινή κράτηση, η δικαστική απόφαση πρέπει να αιτιολογεί λεπτομερώς γιατί τα αναμορφωτικά μέτρα δεν κρίνονται επαρκή στην περίπτωση και να αναφέρεται στις ειδικές περιστάσεις του εγκλήματος και στην προσωπικότητα του παιδιού. Η απόφαση πρέπει επίσης να προβλέπει την ακριβή διάρκεια της ποινής (Ποινικός Κώδικας άρθρο 127 παρ. 2). Όταν χρησιμοποιείται η κράτηση, τα αγόρια κρατούνται σε καταστήματα κράτησης νεαρών παραβατών στην Κόρινθο, ενώ τα κορίτσια κρατούνται σε ξεχωριστά τμήματα/μονάδες στις γυναικείες φυλακές.

Οι συνθήκες κράτησης και τα δικαιώματα των κρατούμενων προβλέπονται κυρίως στον Σωφρονιστικό Κώδικα. Τα δικαιώματα των νεαρών παραβατών και τα θέματα που αφορούν τις συνθήκες κράτησης σε καταστήματα κράτησης νεαρών παραβατών περιλαμβάνονται στην ΥΑ 62367/2005.

Σύμφωνα με την απαίτηση της ΣΔΠ ότι η στέρηση της ελευθερίας θα πρέπει να είναι η έσχατη λύση και για το συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα (άρθρο 37 στοιχείο β), το άρθρο 128 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα προβλέπει ότι η στέρηση της ελευθερίας για τους νέους μπορεί να αντικατασταθεί πλήρως ή εν μέρει κατ'οίκον περιορισμό. Το άρθρο 284 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ορίζει στην παράγραφο 7 ότι οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται επίσης όταν ένα παιδί κατηγορείται για πράξη που αναφέρεται στο άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα (δηλαδή για κακούργημα με βία). Στην περίπτωση αυτή μπορεί να διαταχθεί κατ'οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική επιτήρηση, για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες. Εάν το παιδί δεν συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις που του έχουν επιβληθεί σε σχέση με τον κατ'οίκον περιορισμό με ηλεκτρονική επιτήρηση ή προσπαθήσει να καταστρέψει ή να αφαιρέσει την ηλεκτρονική επιτήρηση, ο κατ'οίκον περιορισμός μπορεί να αντικατασταθεί από προσωρινή κράτηση.

Όταν το Δικαστήριο εκδώσει ποινή στερητική της ελευθερίας, απαλλάσσει τον ανήλικο υπό όρους μετά τη λήξη του μισού της περιόδου κράτησής του και τον θέτει υπό επιτήρηση, για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τον υπόλοιπο χρόνο της ποινής. Κατά τη διάρκεια της περιόδου επιτήρησης, μπορούν να επιβληθούν στο παιδί ειδικοί όροι σε σχέση με τον τρόπο ζωής, τη διαμονή, την εκπαίδευση ή τη συμμετοχή του σε θεραπευτικά προγράμματα. Τα παιδιά που έχουν καταδικαστεί σε κράτηση μπορούν επίσης, μετά την έκτιση του ενός τρίτου της ποινής τους, να ζητήσουν από το δικαστήριο την αποφυλάκισή τους σε κατ'οίκον περιορισμό με ηλεκτρονική επιτήρηση. Η αίτηση πρέπει να συνοδεύεται από έκθεση του κέντρου κράτησης και από

έκθεση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων σχετικά με το κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού σε περίπτωση που αποφυλακιστεί.³²¹

Εναπόκειται στο Δικαστήριο να αποφασίσει ποιο μέτρο είναι το καταλληλότερο για το παιδί. Με βάση το άρθρο 549 παρ. 4 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο εισαγγελέας ανηλίκων είναι υπεύθυνος για την αυτεπάγγελτη εκτέλεση των αποφάσεων που εκδίδει το δικαστήριο ανηλίκων. Το ίδιο άρθρο ορίζει ότι ο/η εισαγγελέας είναι υπεύθυνος για την εποπτεία της εφαρμογής των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, καθώς και των στερητικών της ελευθερίας ποινών για τα παιδιά.

Μετά την έκδοση της δικαστικής απόφασης, το παιδί πρέπει να ενημερώνεται για το δικαίωμα άσκησης έφεσης (νόμος 4689/2020 άρθρο 6). Το άρθρο 489 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προβλέπει το δικαίωμα του παιδιού να ασκήσει έφεση κατά της απόφασης επιβολής ποινής στερητικής της ελευθερίας ή οποιουδήποτε αναμορφωτικού ή θεραπευτικού μέτρου εντός ορισμένης προθεσμίας (Κώδικας Ποινικής Δικονομίας άρθρο 473), η οποία εκδικάζεται στο Εφετείο.

³²¹ Άρθρο 129Α Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.

15

ΠΑΙΔΙΑ-ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ-ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για την ενίσχυση της προστασίας των παιδιών-θυμάτων και παιδιών-μαρτύρων και για την παροχή αυστηρών εγγυήσεων καθ' όλη τη διάρκεια της συμμετοχής τους σε ποινικές διαδικασίες.

Όταν ένα έγκλημα φέρεται να έχει διαπραχθεί σε βάρος ενός παιδιού, η δίωξη του/της δράστη/ιδος κινείται συνήθως από τις εισαγγελικές αρχές ή κατόπιν υποβολής καταγγελίας από το θύμα (παιδί). Στην περίπτωση παιδιού ηλικίας κάτω των 13 ετών, μόνο ο/η γονέας ή ο/η νόμιμος/η κηδεμόνας έχει δικαίωμα να υποβάλει την καταγγελία. Για παιδιά ηλικίας άνω των 13 ετών, το δικαίωμα αυτό έχουν είτε το παιδί, είτε ο/η γονέας ή ο/η νόμιμος/η κηδεμόνας του/της (άρθρο 115 ΠΚ). Σε αντίθεση με τα παιδιά που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα για έγκλημα, τα παιδιά που είναι θύματα ή μάρτυρες ενός εγκλήματος που φέρεται να έχει διαπραχθεί από ενήλικα υπόκεινται στις συνήθεις ποινικές διαδικασίες για ενήλικες. Το αποτέλεσμα είναι ότι τα παιδιά-θύματα και οι μάρτυρες συχνά ανακρίνονται και οι καταγγελίες τους εξετάζονται από υπαλλήλους που δεν έχουν εξειδικευμένη εκπαίδευση και κατάρτιση σχετικά με τα δικαιώματα και τις ανάγκες των παιδιών-θυμάτων. Αυτό αντιμετωπίζεται επί του παρόντος με τη δημιουργία των Σπιτιών του Παιδιού, τα οποία θα δημιουργήσουν ένα φιλικό προς τα παιδιά περιβάλλον για τα παιδιά-θύματα και παιδιά-μάρτυρες.

Η υποχρέωση εφαρμογής ενός πιο φιλικού προς τα παιδιά πλαισίου σε σχέση με την πρόσβαση των παιδιών θυμάτων στη δικαιοσύνη υφίσταται από τότε που η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ) μέσω του νόμου 2101/1992 με υπερνομοθετική ισχύ. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει κυρώσει βασικές ευρωπαϊκές οδηγίες για την προστασία των παιδιών θυμάτων: Η Οδηγία κατά της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών κυρώθηκε με τον νόμο 4267/2014 και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση κυρώθηκε με τον νόμο 3727/2008. Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων στην Ελλάδα υιοθετήθηκε το 2017 μέσω του νόμου 4478/2017, ο οποίος πρόβλεπε δικαιώματα για όλα τα θύματα, χωρίς διακρίσεις και ανεξάρτητα από τη χώρα καταγωγής ή το καθε-

σώς διαμονής τους³²².

Ο νόμος 4478/2017 και συγκεκριμένα το μέρος IV ορίζει ελάχιστες προδιαγραφές για την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων και αναφέρεται για πρώτη φορά στην ενεργό συμμετοχή τους στην ποινική διαδικασία.³²³ Στο πλαίσιο του νόμου υπάρχουν επίσης ειδικές διατάξεις που αφορούν τα παιδιά-θύματα. Ωστόσο, ο νόμος αυτός δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί.

Ο Νόμος 4478/2017 στο άρθρο 54 παρ. 2 υπογραμμίζει ότι σε περιπτώσεις που αφορούν ανήλικο θύμα εγκλήματος, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό κριτήριο για την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου, ενώ το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αξιολογείται σε ατομική βάση. Επιπλέον, ο νόμος προβλέπει ότι κάθε παιδί-θύμα προσεγγίζεται με ευαισθησία, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία, το βαθμό ωριμότητας, τις απόψεις, τις ανάγκες και τις ανησυχίες του, χωρίς προκατάληψη προς το ίδιο ή τους γονείς ή τους νόμιμους εκπροσώπους του. Το παιδί και ο/η γονέας κηδεμόνας του ή οποιοσ(α)δήποτε άλλος/η νόμιμος/η εκπρόσωπος του πρέπει να ενημερώνονται για κάθε μέτρο ή δικαίωμα που αφορά το παιδί. Το άρθρο 67 του Ν. 4478/2017 κάνει επίσης άμεση αναφορά στο δικαίωμα του παιδιού-θύματος στην ιδιωτική ζωή και ορίζει ότι, ιδίως όταν πρόκειται για παιδιά-θύματα, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει να διεξαχθεί η δίκη ή μέρος αυτής χωρίς δημοσιότητα, εάν η δημοσιότητα θα ήταν επιζήμια για το παιδί. Επιπροσθέτως, το άρθρο 330 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προβλέπει ότι το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη διεξαγωγή της δίκης κλεισμένων των θυρών, εάν η ανοικτή δίκη θα ήταν επιζήμια για την ευημερία του παιδιού-θύματος.

Το άρθρο 61 του Ν. 4478/2017 προβλέπει ότι τα θύματα και τα άτομα που συνδέονται στενά με αυτά, ανάλογα με τη σοβαρότητα των αναγκών τους και τη ζημία που υπέστησαν, έχουν πρόσβαση σε εμπιστευτικές και δωρεάν υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων, πριν, κατά τη διάρκεια και για εύλογο χρονικό διάστημα μετά το τέλος της ποινικής διαδικασίας. Περαιτέρω, το άρθρο 61 παρ. 4 προβλέπει ότι γενικές και ειδικές υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων μπορούν να παρέχονται από την αστυνομία και κάθε άλλη αρμόδια αρχή και δημόσιο φορέα. Στην περίπτωση των ανήλικων θυμάτων αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν την

³²² Κ. Πανάγος (2018), Δικαιώματα και υποστήριξη των θυμάτων του εγκλήματος: Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ ως εργαλείο για τη διαδικαστική δικαιοσύνη, την ορθολογική αντιμετακλημιακή πολιτική και την κοινωνική δικαιοσύνη, Εγκληματολογία 1-2/2018, σ. 88 κ.ε.

³²³ ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2017 του ΔΙΚΤΥΟΥ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ διαθέσιμη στη διεύθυνση: http://rvrn.org/wp-content/uploads/2018/03/Report_2017eng.pdf

ειδική υποδιεύθυνση της αστυνομίας για την προστασία των ανηλίκων, τις εξειδικευμένες υπηρεσίες που έχουν συσταθεί σε τοπικό επίπεδο, τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά και εφήβους, τις υπηρεσίες που προσφέρει το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), τα Ανεξάρτητα Γραφεία Προστασίας Παιδιών Θυμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης (Σπίτια του Παιδιού) και από οργανώσεις. Ειδική μέριμνα λαμβάνεται για τα παιδιά γυναικών θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης, εκμετάλλευσης, ενδοοικογενειακής βίας, εμπορίας ανθρώπων και ρατσισμού, τα οποία δικαιούνται επίσης τα μέτρα υποστήριξης και φροντίδας του παρόντος άρθρου (Ν. 4478/2017 άρθρο 61 παρ. 5).

Ολοκληρώνοντας τα προστατευτικά μέτρα, ο Ν. 4478/2017 στο άρθρο 68 παρ. 3 ορίζει ότι τα παιδιά-θύματα που χρήζουν ειδικής προστασίας λόγω του κινδύνου να υποστούν δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση, εκφοβισμό και αντίποινα θα πρέπει να αξιολογούνται ατομικά από τα Ανεξάρτητα Γραφεία Προστασίας Θυμάτων των Υπηρεσιών Προστασίας Ανηλίκων (Σπίτια του Παιδιού), και όπου αυτά δεν έχουν συσταθεί, από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, σε συνεργασία με παιδοψυχολόγο ή ψυχίατρο. Γίνεται επίσης ρητή αναφορά (στο άρθρο 69 παρ. 3) στα παιδιά-θύματα εγκλημάτων κατά της γενετήσιας και προσωπικής ελευθερίας και στην εξειδικευμένη υποστήριξη που δικαιούνται κατά τη διάρκεια της προδικασίας και της δίκης. Επιπροσθέτως, τα παιδιά-θύματα δικαιούνται τον διορισμό από τον/την εισαγγελέα ή τις δικαστικές αρχές επιμελητή/τριας ανηλίκων που θα ενεργεί ως νόμιμος/η κηδεμόνας και θα τα εκπροσωπεί σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, εάν οι γονείς δεν είναι σε θέση να ενεργήσουν ως νόμιμοι/ες κηδεμόνες ή σε περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων ή εκείνων που βρίσκονται σε διάσταση με την οικογένειά τους.³²⁴ Ωστόσο, δεν βρέθηκαν στοιχεία ότι αυτό συνέβαινε στην πράξη. Με την τελευταία τροποποίηση του άρθρου 227 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ως αποτέλεσμα του νόμου 4855/2021, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται και στα παιδιά-θύματα των αδικημάτων που αναφέρονται στην παράγραφο 1.1 του άρθρου.

Υπηρεσίες υποστήριξης για παιδιά-θύματα και μάρτυρες

Το **Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ)** είναι ένα αυτοτελές νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που λειτουργεί υπό την εποπτεία και τον έλεγχο του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Εδρεύει στην Αθήνα με γραφεία και στη Θεσσαλονίκη. Η θεσμική του αποστολή περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την παροχή υπηρεσιών ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης σε ανηλίκους, ενήλικες και ευάλωτες ομάδες που βρίσκονται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Ουσιαστικά, το ΕΚΚΑ είναι ένας φορέας παιδικής προστασίας που παρέχει υπηρεσίες κοινωνικής αρωγής. Δεν προβλέπεται ως μέρος της δομής του συστήματος δικαιοσύνης, αλλά έχει ρόλο και αρμοδιότητες για την παροχή υπηρεσιών παιδικής προστασίας σε παιδιά θύματα.

Το ΕΚΚΑ είναι επίσης υπεύθυνο για τη λειτουργία της Εθνικής Γραμμής Παιδικής Προστασίας (197), για την παροχή ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης ανηλίκων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και για το Εθνικό Μητρώο Προστασίας Παιδιών. Όλοι οι φορείς και οι υπηρεσίες που παρέχουν υπηρεσίες Κοινωνικής Αρωγής, φροντίδας και αλληλεγγύης οφείλουν να συντονίζονται με το υφιστάμενο σύστημα που ρυθμίζει τη λειτουργία του Εθνικού Μητρώου Παιδικής Προστασίας³²⁵

Μέχρι το 2020, το ΕΚΚΑ ήταν επίσης ο αρμόδιος φορέας για τη διαχείριση των αιτήσεων φιλοξενίας και την τοποθέτηση ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών σε δομές φιλοξενίας, καθώς και για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των υπηρεσιών που παρέχονται στις δομές. Ωστόσο, οι αρμοδιότητες αυτές έχουν πλέον μεταφερθεί στη νεοσύστατη Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και μόνο η υλοποίηση των προγραμμάτων επιτροπείας ή/και εκπροσώπησης παραμένει στο ΕΚΚΑ.

Ο Ν. 4478/2017 προβλέπει την ίδρυση των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων, που αποκαλούνται επίσης «**Σπίτια του Παιδιού**» για τη δικανική εξέταση παιδιών θυμάτων κακοποίησης, με σκοπό την παροχή προστασίας από τη δευτερογενή θυματοποίηση στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Η δημιουργία και ο τρόπος λειτουργίας τους βασίστηκε στα Κέντρα Προστασίας Παιδιών των ΗΠΑ³²⁶. Πέντε (5) «Σπίτια του Παι-

³²⁴ Ελλάδα - Τα δικαιώματά μου ως θύμα . Διαθέσιμα στον δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Δικαιοσύνης: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-EL-maximizeMS-en.do?clang=en&idSubpage=5&member=1

³²⁵ ΚΥΑ 49540/2011 (Β' 877) "Συντονισμός δράσεων και υπηρεσιών παιδικής προστασίας"

³²⁶ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτό και τις καλές πρακτικές στις οποίες βασίστηκε η δημιουργία των Σπιτιών του Παιδιού στο: Ο. Θεμελή (2019)

διού» δημιουργήθηκαν στις μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας (Αθήνα, Πειραιάς,³²⁷ Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ηράκλειο-Κρήτη) στο πλαίσιο του Γραφείου Δικαιοσύνης Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ως αποτέλεσμα του νόμου 4640/2019, άρθρο 35³²⁸, οι εν λόγω φορείς απέκτησαν διοικητική αυτοτέλεια και εντάχθηκαν στη Γενική Διεύθυνση Διοίκησης Δικαιοσύνης, Διεθνών Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης.³²⁹ Στόχος των Σπιτιών του Παιδιού είναι να παρέχουν στα παιδιά-θύματα εξειδικευμένη υποστήριξη από τη στιγμή που καταγγέλλουν την εγκληματική πράξη, έως την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας, με έμφαση στην προστασία του παιδιού και την αποκατάσταση της βλάβης που προκλήθηκε από το έγκλημα. Τα Σπίτια του Παιδιού πρέπει να διαθέτουν ειδικό εξοπλισμό, αίθουσες συνεντεύξεων φιλικές προς τα παιδιά και εξειδικευμένο προσωπικό που θα αξιολογεί ατομικά τα παιδιά-θύματα για να εντοπίζει τις εξειδικευμένες ανάγκες προστασίας (άρθρο 74 παρ. 1γ, δ και ε) και θα βοηθά στην

δικανική εξέταση των παιδιών-μαρτύρων και θυμάτων κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας.

Το 2019 εκδόθηκε η Υπουργική Απόφαση 7320/2019³³⁰ για την κάλυψη της ρύθμισης των επιχειρησιακών θεμάτων από τα Σπίτια του Παιδιού, η οποία ενσωμάτωσε στο παράρτημά της ένα Πρωτόκολλο για τις δικανικές συνεντεύξεις. Η απόφαση καλύπτει τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται για την αξιολόγηση των ειδικών αναγκών προστασίας των παιδιών-θυμάτων (άρθρο 6), καθώς και τη διεξαγωγή της δικανικής εξέτασης (άρθρα 10-14), τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για τη διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών, τη διαμόρφωση του χώρου για την εξέταση του θύματος και την καταγραφή των μαρτυριών του (άρθρο 7). Το πρωτόκολλο του παραρτήματος Α καθορίζει λεπτομερώς τον τρόπο διεξαγωγής της δικανικής εξέτασης παιδιού-θύματος ή μάρτυρα κακοποίησης. Το πρωτόκολλο περιγράφει κάθε στάδιο της διαδικασίας και κάνει άμεση αναφορά στο τι πρέπει και τι δεν πρέπει να λέει ένας/μία επαγγελματίας, μαζί με παρατηρήσεις για το πού πρέπει να δοθεί προσοχή και πρόσθετη φροντίδα. Όλες οι ενέργειες και οι διαδικασίες πρέπει να

³²⁷ Το Σπίτι του Πειραιά συγχωνεύθηκε στη συνέχεια με το Σπίτι των Αθηνών.

³²⁸ ΦΕΚ 190 Α/30-11-19.

³²⁹ Βλέπε ΠΔ 6/2021.

³³⁰ ΦΕΚ 2238 / Β / 10-6-2019.

διέπονται από το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 3 της ΣΔΠ.

Στην πράξη, ο/η επαγγελματίας που καλείται να εφαρμόσει το Πρωτόκολλο είναι ο/η παιδοψυχολόγος του προσωπικού των Σπιτιών του Παιδιού. Η δικανική εξέταση ακολουθεί μια αξιολόγηση του παιδιού και μια πρώτη εκτίμηση των γνωστικών ικανοτήτων του παιδιού. Ο αριθμός των συνεντεύξεων που πρέπει να διεξαχθούν πρέπει να περιοριστεί στο ελάχιστο, με μία συνέντευξη να αποτελεί το ιδανικό σενάριο.³³¹ Η εξέταση θα πρέπει να πραγματοποιείται σε ειδικά εξοπλισμένο δωμάτιο εντός των Σπιτιών του Παιδιού με μονόδρομο καθρέφτη, ώστε οι ανακριτικές αρχές (καθώς και ο/η δικηγόρος του/της κατηγορουμένου/ης) να μπορούν να παρακολουθούν τη διαδικασία και να θέτουν τυχόν ερωτήσεις που μπορεί να έχουν μέσω του/της ψυχολόγου που εξετάζει (αν και η ερώτηση δεν θα τίθεται εάν ο/η ψυχολόγος πιστεύει ότι η προτεινόμενη ερώτηση θα ήταν επιζήμια για την κατάσταση του παιδιού). Η όλη διαδικασία πρέπει να καταγράφεται σε βίντεο (και μετά να απομαγνητοφωνείται) ώστε το παιδί να μην είναι πλέον υποχρεωμένο να επαναλάβει την κατάθεσή του ή να εξεταστεί εκ νέου, αποφεύγοντας έτσι τον επανατραυματισμό του παιδιού από πολλαπλές καταθέσεις.³³² Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας και σε μεταγενέστερο στάδιο, μπορεί να χρειαστεί μια συνέντευξη παρακολούθησης, αλλά προς το παρόν δεν έχει περιγραφεί λεπτομερώς η διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθείται.

Ενώ το πλαίσιο που περιέχεται στον Ν. 4478/2017 και στην ΥΑ 7320/2019 είναι ευπρόσδεκτο και συνάδει με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα και τις τρέχουσες αντιλήψεις περί ορθής πρακτικής, η νομοθεσία δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί πλήρως και τα «Σπίτια του Παιδιού» δεν έχουν ακόμη τεθεί σε πλήρη λειτουργία τέσσερα περίπου χρόνια μετά τη σύστασή τους.

Σύμφωνα με την απάντηση στην κοινοβουλευτική ερώτηση με την οποία ζητούνται πληροφορίες για το τι πρόκειται να συμβεί με το ΚΕΣΑΘΕΑ που απευθύνεται στον Υπουργό Δικαιοσύνης,³³³ τα «Σπίτια του Παιδιού» θα υπαχθούν στη διοίκηση του νέου Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου που θα δημιουργηθεί. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης έχει ήδη προβλέψει για τα νέα «Σπίτια του Παιδιού» τα ειδικά πρωτόκολλα που αντανακλούν τα ισχύοντα σε άλλες χώρες, ενώ έχει μισθώσει και εξοπλίσει χώρους στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και το Ηράκλειο. Παράλληλα, διαμορ-

φώνει το απαιτούμενο νομικό πλαίσιο και αναλαμβάνει την εκπαίδευση των υπαλλήλων.

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας προβλέπει μια γενική ατομική αξιολόγηση των αναγκών σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά-θύματα από το 2007,³³⁴ όταν η Ελλάδα επικύρωσε το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την πώληση παιδιών, την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία (Νόμος 3625/2007). Θέτει τα θεμέλια για τη βελτίωση της προστασίας των παιδιών θυμάτων, αλλά δεν είχε δημιουργήσει δομές ή διαδικασίες για την εφαρμογή του πριν από την ψήφιση του νόμου 4478/2017. Ως αποτέλεσμα της τροποποίησης του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας με τον νόμο 4620/2019, το άρθρο 227 κάνει πλέον αναφορά σε παιδιά-μάρτυρες και θύματα εγκλημάτων κατά της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας και προβλέπει ότι εξειδικευμένος/η παιδοψυχολόγος ή παιδοψυχίατρος παρίσταται κατά την εξέταση του παιδιού και προετοιμάζει εκ των προτέρων το παιδί για την εξέταση. Το άρθρο 227 προβλέπει ότι η εξέταση λαμβάνει χώρα στα Σπίτια του Παιδιού ή, όπου αυτά δεν λειτουργούν, σε χώρους ειδικά σχεδιασμένους και προσαρμοσμένους για παιδιά θύματα και μάρτυρες. Η εξέταση ολοκληρώνεται χωρίς καθυστέρηση και με τον ελάχιστο δυνατό αριθμό συνεντεύξεων. Η εξέταση καταγράφεται με οπτικοακουστικά μέσα, τα οποία μπορούν να αναπαραχθούν στο δικαστήριο, εξαλείφοντας έτσι την ανάγκη εμφάνισης του θύματος. Εάν αυτό δεν είναι δυνατό, η γραπτή κατάθεση που δίνει το παιδί διαβάζεται στο δικαστήριο. Περαιτέρω εξέταση των παιδιών-θυμάτων μετά την εκδίκαση της υπόθεσης, πρέπει να γίνεται μόνο κατ' εξαίρεση. Στις περιπτώσεις αυτές, το παιδί εξετάζεται από εξουσιοδοτημένο/η ανακριτικό/ή υπάλληλο στην τρέχουσα κατοικία του παιδιού, χωρίς την παρουσία των διαδίκων και με όλες τις προϋποθέσεις που περιεγράφηκαν προηγουμένως. Οι ερωτήσεις που θα απευθύνονται στο παιδί πρέπει να παρέχονται γραπτώς εκ των προτέρων από τους/τις κατηγορούμενους/ες και να απευθύνονται στο θύμα, εκτός εάν ο/η ειδικός/ή παιδίατρος κρίνει ότι αυτές είναι επιζήμιες για την ψυχολογική κατάσταση του παιδιού.³³⁵ Η διάταξη αυτή απαντά στην κριτική που ασκήθηκε

³³¹ Ως άνω.

³³² Ως άνω.

³³³ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/11670472.pdf>

³³⁴ Κ. Πανάγος (2018), Ελληνική εθνική έκθεση. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο σχετικά με τα δικαιώματα και την υποστήριξη των θυμάτων αξιόποινων πράξεων. Προκλήσεις και προοπτικές για την αποτελεσματική εφαρμογή της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ - Υποστήριξη Voc30 Κέντρο Φροντίδας Οικογένειας & Παιδιού - ΚΜΟΠ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης - ΕΚΚΑ, Απρίλιος 2018, διαθέσιμο στη https://www.supportvoc.eu/wp-content/uploads/2019/03/SupportVoC_Greek-Report_GR.pdf, επίσης ΑΠΑΥ (2016) IVOR Report, σελ. 153.

³³⁵ Στην ελληνική βιβλιογραφία, όταν περιγράφονται τα προστατευτικά μέτρα για τα θύματα εγκλημάτων κατά της γενετήσιας και προσωπικής

στο παρελθόν ότι τα δικαιώματα του/της κατηγορουμένου/της παρακάμπτονται από τις προστατευτικές διατάξεις για τους/της ανήλικους/ες μάρτυρες.³³⁶

Μέχρι την έναρξη της λειτουργίας των «Σπιτιών του Παιδιού», τα παιδιά θύματα σεξουαλικών εγκλημάτων συνεχίζουν να εξετάζονται από αστυνομικούς ψυχολόγους στο Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων, σύμφωνα με την προηγούμενη διαδικασία. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων αναλαμβάνει μόνο υποθέσεις εγκλημάτων κατά της σεξουαλικής και προσωπικής ελευθερίας του παιδιού. Εάν το διερευνώμενο έγκλημα κατά του παιδιού δεν εμπίπτει στις κατηγορίες που προβλέπονται στο άρθρο 227 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, δεν υπάρχει ειδική διάταξη που να υποδεικνύει ποια υπηρεσία αναλαμβάνει την ατομική αξιολόγηση του παιδιού-θύματος, η οποία συνήθως διενεργείται, αν διενεργείται, από κρατικές δομές και ΜΚΟ.³³⁷ Συνήθως, η γενική διάταξη του άρθρου 183 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ενεργοποιείται και παραγγέλλεται η πραγματογνωμοσύνη από παιδοψυχίατρο ή ψυχολόγο, εφόσον αυτό κρίνεται απαραίτητο. Δεν υπάρχουν περαιτέρω λεπτομέρειες. Κατευθυντήριες Γραμμές ή πρωτόκολλα που να υποδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να διεξάγεται η ατομική αξιολόγηση και η εξέταση του παιδιού.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Τμήμα Ανηλίκων της Αθήνας έχει τη δυνατότητα να καταγράψει οπτικοακουστικά τη μαρτυρία ενός παιδιού μόνο από φέτος. Πριν από αυτό το έτος, οι δικανικές συνεντεύξεις με παιδιά θύματα και μάρτυρες δεν καταγράφονταν και αυτό εξακολουθεί να ισχύει στα αστυνομικά τμήματα άλλων περιοχών.

Περαιτέρω προστατευτικά μέτρα για τα παιδιά-θύματα στο πλαίσιο του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας περιλαμβάνουν το δικαίωμά τους να έχουν πρόσβαση στα πρακτικά της δίκης, ακόμη και αν δεν έχουν ασκήσει αγωγή, και το δικαίωμά τους να λαμβάνουν πληροφορίες για το αν ο δράστης έχει αφεθεί ελεύθερος (άρθρο 108). Το θύμα μπο-

ρεί επίσης να ζητήσει αποζημίωση από τον/τη δράστη/ίδα σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα.³³⁸ Σε περιπτώσεις όπου ο/η δράστης/ίδα είναι άγνωστος/ίδα ή δεν διαθέτει επαρκείς πόρους για να αποζημιώσει το θύμα ή η ποινική διαδικασία έχει απαλλάξει οριστικά τον/τη δράστη/ίδα, το θύμα μπορεί να απευθυνθεί στην Ελληνική Αρχή Αρωγής εντός ενός έτους από το συμβάν.³³⁹ Οι ανακριτικές και εισαγγελικές αρχές υποχρεούνται να ενημερώσουν το θύμα σχετικά με αυτή τη δυνατότητα και τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί.³⁴⁰

Τα θύματα και οι μάρτυρες (παιδιά και ενήλικες) που εμπλέκονται σε υποθέσεις τρομοκρατίας, εμπορίας ανθρώπων και διακίνησης ή εισέρχονται στη χώρα χωρίς νόμιμες διατυπώσεις έχουν πρόσβαση σε ισχυρότερη νομική βάση για προστασία κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένων των νομικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών διερμηνείας (οι οποίες δεν είναι εγγυημένες για όλες τις κατηγορίες θυμάτων - συμπεριλαμβανομένων των παιδιών - και αντιθέτως σχετίζονται με το συγκεκριμένο αδίκημα και το εισόδημα του παιδιού/της οικογένειας). Η προστασία αυτή πρέπει να παρέχεται ανεξάρτητα από την προθυμία τους να συνεργαστούν με τις αρχές.³⁴¹ Ο νόμος 4636/2019 παρέχει περαιτέρω προστασία σε αυτή την ομάδα παιδιών, τα οποία θεωρούνται «ευάλωτα». Η προστασία αυτή περιλαμβάνει βάσει νόμου ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο, πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη, την επαγγελματική κατάρτιση και τις δραστηριότητες αναψυχής. Οι αρχές, κατά την αξιολόγηση του βέλτι-

ελευθερίας στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, υπάρχει συνήθως προβληματισμός σχετικά με το κατά πόσον αυτό το σύνολο διατάξεων θίγει τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου και κατά πόσον συμπίπτει με την αρχή της δίκαιης δίκης. Περισσότερα σχετικά με το θέμα αυτό μπορείτε να βρείτε: Α. Τριανταφύλλου (2014) Ζητήματα κατάθεσης μαρτύρων στην ποινική διαδικασία, Αθήνα: Σάκκουλας.

³³⁶ Ενδεικτικά βλ. σχετικά Α. Διονυσιοπούλου (2017), Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας (άρθρο 6 παρ. 3δ της ΕΣΔΑ) - Η επίδραση του κοινού δικαίου και της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, και Κ. Πανάγος (2015), Αναζητώντας την ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και της προστασίας του ανήλικου μάρτυρα: Το ελληνικό δίκαιο υπό το πρίσμα των διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων για την αντεγκληματική πολιτική, Εγκληματολογία 1-2/2015, σ. 101 κ.ε.

³³⁷ E-protect (2019), Έκθεση ανά χώρα, σ. 18.

³³⁸ Π.χ. άρθρο 914 ΑΚ *Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει.*

³³⁹ Ν. 3811/2009 "Αποζημίωση των θυμάτων εγκλημάτων βίας εκ προθέσεως (σε συμμόρφωση με την Οδηγία 2004/80/ΕΕ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29ης Απριλίου 2004) και άλλες διατάξεις", όπως τροποποιήθηκε. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaioisune/n-3811-2009.html>

³⁴⁰ Ν. 3811/2009, όπως τροποποιήθηκε, άρθρο 15. " 1. Η Ελληνική Αρχή Συνδρομής παρέχει στον αιτούντα το έντυπο της αίτησεως, όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες και γενικές οδηγίες ως προς τα τυχόν απαιτούμενα δικαιολογητικά έγγραφα για την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης.

2. Για το έντυπο της αίτησης και τα τυχόν απαιτούμενα δικαιολογητικά έγγραφα δεν απαιτείται βεβαίωση της γνησιότητας τους ή η τήρηση άλλων αντίστοιχων διατυπώσεων.

3. Η Ελληνική Αρχή Συνδρομής διαβιβάζει την αίτηση αποζημίωσης στο αντίστοιχο για τη χορήγηση της αποζημίωσης όργανο του οικείου κράτους - μέλους της Ένωσης, χωρίς να προβαίνει σε αξιολόγηση της.

4. Το έντυπο της αίτησης και τα τυχόν απαιτούμενα δικαιολογητικά έγγραφα μεταφράζονται με φροντίδα και έξοδα της Ελληνικής Αρχής Συνδρομής στην επίσημη γλώσσα ή σε μια από τις επίσημες γλώσσες του οικείου κράτους - μέλους, στο οποίο εδρεύει το αντίστοιχο για τη χορήγηση αποζημίωσης όργανο στο οποίο αποστέλλονται, ή σε οποιαδήποτε άλλη κοινοτική γλώσσα, την οποία το εν λόγω κράτος - μέλος έχει δηλώσει ότι αποδέχεται.

³⁴¹ Νόμος 4636/2019, άρθρα 39, 58 και 59

στου συμφέροντος του/της ανηλίκου/ης, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη, ιδίως, τις δυνατότητες οικογενειακής επανένωσης, την ποιότητα ζωής και την κοινωνική ανάπτυξη του ανηλίκου, θέματα ασφάλειας και προστασίας και, ιδίως, το κατά πόσον υπάρχει κίνδυνος ο/η ανήλικος/η να πέσει θύμα εμπορίας. Θα πρέπει επίσης να προβλέπεται το δικαίωμα των παιδιών στον ελεύθερο χρόνο και η παροχή κατάλληλων ψυχολογικών υπηρεσιών.³⁴² Ο βαθμός στον οποίο συμβαίνει αυτό θα διερευνηθεί κατά τη συλλογή δεδομένων.

³⁴² Νόμος 4636/2019, άρθρο 59.

16

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όπως φαίνεται, η ελληνική νομοθεσία σχετικά με τη δικαιοσύνη ανηλίκων και την προστασία των παιδιών θυμάτων και μαρτύρων ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στα διεθνή πρότυπα. Ωστόσο, η νομοθεσία δεν αρκεί από μόνη της για να διασφαλίσει ένα φιλικό προς τα παιδιά σύστημα δικαιοσύνης τόσο για τα παιδιά που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο όσο και για τα παιδιά θύματα και μάρτυρες. Η νομοθεσία πρέπει να εφαρμοστεί στην πράξη και οι αρμόδιοι για την εφαρμογή του πλαισίου πρέπει να λάβουν κατάρτιση και να τους δοθούν επαρκείς πόροι για να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους με βάση τη νομοθεσία.

Το ισχύον νομικό πλαίσιο σχετικά με τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο και τα παιδιά-θύματα και μάρτυρες είναι πολύπλοκο, περιλαμβάνει πληθώρα φορέων και απαιτεί πολλούς πόρους, επιβαρύνοντας σημαντικά το σύστημα δικαιοσύνης και ιδίως την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και την Υπηρεσία Κοινωνικής Αρωγής. Ο βαθμός στον οποίο έχουν εφαρμοστεί οποιεσδήποτε από τις φιλικές προς τα παιδιά καινοτομίες της τελευταίας δεκαετίας παραμένει ασαφής, ιδίως υπό το πρίσμα των ιδιαίτερα αδύναμων συστημάτων συλλογής δεδομένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαλκανική Επιδημιολογική Μελέτη για την Κακοποίηση και Παραμέληση των Παιδιών (BECAN Study) του 2018, διαθέσιμη στη διεύθυνση <http://www.becan.eu>

A. Διονυσοπούλου (2017), Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας (άρθρο 6 παρ. 3δ της ΕΣΔΑ) – Η επίδραση του κοινού δικαίου και της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική έκθεση, Από το θεσμό στην κοινότητα, 2020, <https://www.synigoros.gr/?i=stp.en.specialreporten>

Συνήγορος του Πολίτη: Παιδιού 2020, <http://www.synigoros.gr/resources/011020-porisma-spiti-toy-paidioy.pdf>

Ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Συμβολή της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) στο Γραφείο της Υπατης Αρμοστείας για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (OHCHR) σχετικά με την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσον αφορά τους νέους, 7η Φεβρουαρίου 2018, https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Youth/Greek_National_Commission_Human_Rights.pdf.

Ζαραφώνιτου Χριστίνα, διαθέσιμη εδώ: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf>

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού: Κακοποίηση παιδιών σε ιδρύματα: τρέχουσες γνώσεις και πρακτικές, Έκθεση για την Ελλάδα, 2017, <http://www.sasca.eu/wp-content/uploads/2018/03/National-report-Greece.pdf>.

Καλτσούνη, Σ., Μελέτη για τη συμμετοχή των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες - επισκόπηση του πλαισίου για τη φάση της ποινικής δικαιοσύνης - Ελλάδα, Milieu Ltd και ICF GHK, Ιούνιος 2013, <https://data.europa.eu/euodp/repository/ec/dg-justi/criminal-justice/contextual-overviews/Greece.pdf>.

Καραμπέρη (2016), « Η νεανική παραβατικότητα - μια κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης » (διδασκαρική διατριβή), επιβλέπων καθηγητής: Αν: Ν. Ιντζεσίλογλου, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, The Practice of pre-trial detention in Greece, Research Report, 2015, <https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/The-Practice-of-pre-trial-detention-in-Greece.pdf>.

Κοσμάτος Κ. 2020 Χριστίνα Ζαραφώνιτου: <http://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2019/08/crime-and-punishment-5.pdf>

N. Κουλούρης, W. Aloskofis, Σ. Βιδάλη, Δ. Κόρος, Σ. Σπυρέα (2015), Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Φυλακών Εναλλακτικές λύσεις αντί της φυλακής στην Ευρώπη. Ελλάδα, Antigone Edizioni Ρώμη, Οκτώβριος 2015, <http://www.prisonobservatory.org/alternatives/ALTERNATIVES%20TO%20PRISON%20IN%20EUROPE.%20GREECE.pdf>

Μουχίμογλου 2016 Η εφαρμογή μεταρρυθμιστικών μέτρων στην πράξη στο πλαίσιο της επανορθωτικής δικαιοσύνης», Ναύπλιο: Ένωση Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες < <http://eedd.gr/>>.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Criminal Detention in the EU, Country Report, Greece, 2018, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-fundamental-rights-report-2018_en.pdf.

Πανάγος Κ. (2018), Ελληνική εθνική έκθεση. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο σχετικά με τα δικαιώματα και την υποστήριξη των θυμάτων αξιόποινων πράξεων. Προκλήσεις και προοπτικές για την αποτελεσματική εφαρμογή της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ - Υποστήριξη Νοσ30 Κέντρο Φροντίδας Οικογένειας & Παιδιού - ΚΜΟΠ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης - ΕΚΚΑ, Απρίλιος 2018, διαθέσιμο στη https://www.supportvoc.eu/wp-content/uploads/2019/03/SupportVoC_Greek-Report_GR.pdf

Τριανταφύλλου Α. (2014) Ζητήματα κατάθεσης μαρτύρων στην ποινική διαδικασία, Αθήνα: Σάκκουλας,

Dunkel, F., Juvenile Justice Systems in Europe - Reform developments between justice, welfare and 'new punitiveness' in Kriminolgijos Studijos, 2014, DOI: [10.15388/CrimLithuan.2014.0.3676](https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2014.0.3676)

Koulouris N., Aloskofis W., Prison Conditions in Greece, European Prison Observatory, <http://www.prisonobservatory.org/upload/PrisonconditionsGreece.pdf>

Mavris M., Koulouris N., Anagnostaki M., Greece, Confederation of European Probation, 2015, https://www.researchgate.net/publication/274252644_Probation_in_Europe_Greece.

Panagos, K. I., On being a mediator in victim-offender mediation: the case of the Greek juvenile justice system, 2017, http://crime-in-crisis.com/en/wp-content/uploads/2017/06/80-PANAGOS-KOURAKIS-FS_Final_Draft_26.4.17.pdf.

Spinellis, C.D. and Tsitsoura, A., The Emerging Juvenile Justice System in Greece, International Handbook of Juvenile Justice, 2006, https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-0-387-09478-6_12.

Spinellis, C.D. and Tsitsoura, A., Juvenile Justice in Greece, https://www.oijj.org/sites/default/files/documentos/documental_2094_en.pdf

Spinellis, D and Spinellis C., Criminal Justice Systems in Europe and North America, Greece, HUENI, 1999, <https://digitallibrary.un.org/record/428010?ln=en>

